Къуран-ы Керим Ышыгъында Небилер Сильсилеси

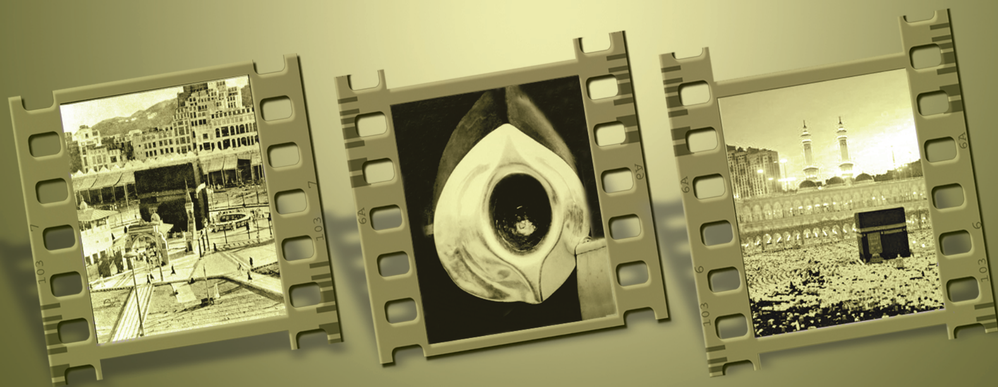

Азрети Мухаммед Мустафа

-салляллаху алейхи ве селлем-

Осман Нурий ТОПБАШ

1 мекке деври

WORLD GRAPHICS

Адрес: Bulgurlu Mah. Çiçek Sok. No:35
Küçükçamlıca, Üsküdar, İstanbul/TÜRKİYE
Почта: rasimizm81@hotmail.com - www.hudayiworldpress.com
Тел: (+90 216) 428 49 36 **Факс:** (+90 216) 428 49 36

Дизайнер: Анар Касумов - Расим Шакиров

Азрети
Мухаммед Мустафа
1

-саллаллаху алейхи ве селлем-

Аллаһ Тааля буюра:

وَإِنَّكَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ

«(Эй, Расулим!) **Шубесиз, Сен юдже бир ахлякъ узериндесинъ!»** (эль-Къалем, 4)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللّهَ كَثِيرًا

«(Эй муминлер!) **Ант олсын ки, Расулюллахта сиз ичюн Аллаһкъа ве ахирет кунюне къавушмакъны умют эткенлер ве Аллаһны чокъ зикр эткенлер ичюн, гузель бир орьнек бардыр».** (эль-Ахзаб, 21)

إِنَّ اللّهَ وَمَلاَئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

« Шубесиз Аллах ве мелеклери Пейгъамберге чокъ салават кетирирлер. Эй, муминлер! Сиз де онъа салават кетиринъ ве там бир теслимиетнен селям беринъ!» (эль-Ахзаб, 56)

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

«…Пейгъамбер сизге не берди исе, оны алынъ, сизге не ясакълады исе, ондан да сакъынынъ. Аллаһтан къоркъунъ. Чюнки, Аллаһнынъ азабы четиндир». (эль-Хашр, 7)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلاَ تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ

«Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа итаат этинъ ве Пейгъамберге итаат этинъ ки ишлеринъизни бошуна чыкъарманъ». (Мухаммед, 33)

وَمَنْ يُطِعِ اللّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولـئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيْهِمْ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ
أُولـئِكَ رَفِيقًا وَالصِّدِّيقِينَ مِنَ النَّبِيِّينَ

«Ким Аллаһкъа ве Расулине итаат этсе, иште, олар Аллаһнынъ озьлерине лютфлерде булунгъан пейгъамберлер, сыддыкълар, шеитлер ве салих инсанларнен берабердир. Булар не гузель досттыр!» (эн-Ниса, 69)

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ

«(Аля**) бильмейлерми ки, ким Аллаһ ве Расулине къаршы чыкъса, эльбетте онынъ ичюн ичинде эбедий къаладжагъы джеэннем атеши бардыр. Иште, бу – буюк резилликтир».** (эт-Тёвбе, 63)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- буюра::

«Муакъкъакъ ки мен, гузель ахлякъны тамамламакъ ичюн ёлланылдым». (Муватта, Хуснуль-хулукъ, 8)

«Джинлер ве инсанларнынъ исянкярларындан башкъа, ерде ве кокте олгъан бутюн варлыкълар, меним Аллаhнынъ Расули олгъанымны билелер». (Ахмед, III, 310)

«Сизге эки шей быракъмакътам. Буларгъа сым-сыкъы сарылгъан муддетинъиздже асла далалетке тюшмезсинъиз: Аллахнынъ «Китаб»ы (Къуран-ы Керим) ве Расулининъ «суннети». (Муватта, Къадер, 3)

Азрети Мевлянадан:

«Бу джан бу тенде олгъан муддетче Къураннынъ къулым; Мухаммед Мухтар -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ ёлунынъ топрагъыйым...

Бириси сёзлеримден, бундан башкъа бир сёз накъыл этсе, о кишиден де шикяетчийим, о сёзден де...»

СЁЗ БАШЫ

Небилер сильсилесининъ ильки ве сонъки Алкъасы,
Сейидуль-Кевнейн, Расулюс-Сакъалейн,
Имамуль-Харамейн, Варлыкънынъ Нуры, алемлерге Рахмет

АЗРЕТИ МУХАММЕД МУСТАФА

-салляллаху алейхи ве селлем-

Бутюн махлюкъатнынъ варлыгъынынъ себеби нур-и Мухаммедий олгъанындан Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ни ве онынъ «Хабибим» хитабына ляйыкъ оладжакъ бир шекильде яшагъаны мустесна ве орьнек аятыны шу аджиз сатырлар мухтевасы ичинде толусынен ифаде этебильмек, аслында мумкюн дегиль. Анджакъ Оны анъламакъ ве анълатмакъ догърусында эр кеснинъ такъатына коре ёл ала бильмесининъ эсапсыз файдалары бар. Иште, буны дикъкъаткъа аларакъ, бир зерре къадар олса да, яза бильгенлеримизнен Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ орьнек шахсиетинден насиб алмакъ, Онынъ ахлякъынен ахлякъланмакъ, бизлер ичюн шерефлернинъ энъ буюгидир. Ёкъса Оны ляйыкъ дереджеде анълата бильмек иддасындан мумкюн дегиль. Бир лампа насыл бир къара без иле орьтюлип, ондан сонъ да бу без бир ийненен тешильгенде, ичеридеки айдынлыкътан тышкъа окъ киби ышыкъ чыкъкъаны киби, бизим сёзлеримиз де, Аллаһнынъ Расули-салляллаху алейхи ве селлем-нинъ мухтещем акъикъаты къаршысында о шекильде анълашылмалыдыр. Чюнки, кяинатнынъ Юдже Яратыджысынынъ:

إِنَّ اللّٰهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

«Шубесиз Аллаһ ве мелеклери Пейгъамберге (чокъча) салават кетирирлер. Эй, муминлер! Сиз де Онъа салават кетиринъ ве там

бир теслимиетнен селям беринъ!» (эль-Ахзаб, 56) буюраракъ, сайысыз мелеклеринен берабер, «салят ве селям» ёллагъаны ве **«Сенинъ омрюнъе ант этем ки …»** (эль-Хиджр, 72) буюраракъ, къадрини юджельткен бу Пейгъамберлер Султанынынъ фазл-у кемалыны керек киби анълая бильмек, келимелернинъ сынъырлы имкянларынен асла мумкюн дегиль.

Дженабы Хакъ Севгили Пейгъамберине итаатны озюне итаат сайгъан, Онъа нисбетен япыладжакъ энъ кучюк бир урьметсизликнинъ, амеллернинъ бошуна кетмесине себеп оладжагъыны бильдирген ве Онъа урьметни гонъюллернинъ такъва имтиханы япкъан. Пейгъамберине уйгъунсыз хитапта булунмакъны буюк бир джаиллик оларакъ къабул эткен. Онъа даима салят ве селям кетирмемизни эмир этерек, Аллаh Расули **-** салляллаху алейхи ве селлем-ни эр ань хатырда тутмамыз кереклигини бильдирген. Атта эр кунь намаз къылгъанда, тахийятта Расулюллах **-**салляллаху алейхи ве селлем- ге:

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ

деп, селям бермемизни истеген. Намаз къылгъан вакъытта бир инсангъа селям бермек, намазны бозаджакъ бир вазиет олгъаны алда, Аллаhнынъ Расулине селям бермекни намазнынъ ваджип бир шарты япкъан. Имам Гъазалий Азретлери бойле дегенлер:

«Намазнынъ тешеххудында[1] Пейгъамбер Эфендимизнинъ сурети ве керим шахсыны къальбинъде азыр эйле! «эс-Селяму алейке эйюхен-небийю ве рахметуллахи ве берекятух» де! Эмин ол ки, сенинъ селямынъ Аллаhнынъ Расулине къавушыр ве О санъа даа яхшысы иле джевап берир». (Ихъя, I, 224)

Халид-и Багъдадий Азретлери де, «Мектюбат»ынынъ дёртюнджи мектюбинде улема Шихаб Ибн-и Хаджер эл-Меккийден шуларны икяе эте:

«Намазда окъулгъан Тахийятнынъ «эс-Селяму алейке» джумлесинде Пейгъамбер Эфендимизге хитап этильмекте. Бу, санки, Аллаh Таалянынъ намаз къылгъан умметинден Эфендимизни хабердар этмесине ишареттир ки, бу шекильде Пейгъамбер -алейхисселям- намаз къылгъанларнынъ янында азыр олып, къыямет куню оларнынъ файдасына энъ фазилетли

1 **Тешеххуд** – Намазда «Эттехийят» дуасыны окъумакъ

амеллеринен шаатлыкъ япаджакъ. Айрыджа, Онынъ азыр булунувынынъ хатырлатылмасы хушунынъ[2] артмасына себеп олур».[3]

Бу дередже къадри юдже олгъан Сервер-и Алем –алейхиссаляту ве селлем- Эфендимизни хакъкъы иле анълата бильмекнинъ къыйынлыгъы беллидир. Биз де, асыл акъикъатны сукютнинъ сонъсузлыгъынен ачыла бильген бу меселе акъкъында сёзлеримизни, садедже Онынъ исми иле дегерлендирип севиелендирмек ниети ве гъайретининъ шерефине талибмиз. Бунынъ ичюн окъуйыджыларымызнынъ ифаделеримизни бу аджиз итирафымыз черчивесинде муталаа эйлемелерини риджа этемиз. Эльбетте, Онынъ идракъ этильмеси киби там оларакъ тасвир ве ифадесинде де, тиллер мытлакъ бир аджизлик ичиндедирлер. О, озюне мухаббеттеки шиддет ве самимиет нисбетинде улашылгъан сонъсуз бир нур ве сырлар алемидир.

Онынъ мубарек ал ве давранышларыны идракъ гъайретинен ортагъа къояджакъ беянларымыз ичюн керем саиби Аллаһнынъ лютф ве ярдымыны беклемектемиз.

«Небилер сильсилеси» адлы 4 джылтлы китабымызнынъ дёртюнджи джылты олгъан бу эсернинъ кенишлетилерек, янъыдан эльге алынувында ихлятслы гъайретлерине шаат олгъаным Мурат Къая ве дигер академик къардашлаларыма тешеккюр этип, Раббимден олар ичюн садакъаи джарие[4] олмасыны тилейим. Айрыджа, файдалангъанымыз эсерлернинъ муэллифлерини де рахмет иле яд этем.

Муваффакъиет Аллаһтандыр.

Осман Нурий ТОПБАШ
Чамлыджа, 2004

2 **Хушу** - Аллаһтан сакъынмакъ. Намазда садедже Аллахны тушюнмек.

3 Мектюбаты Мевляна Халид, с. 118; *Рисалетур-рабита,* (Мевляна Сафиюдин, *Решахат* хамишинде) с. 225-226.

4 **Садакъаи джарие** – девам эткен садакъа. Киши вефат эткен сонъра, амель дефтерине севабы язылмагъа девам эткен хайырлы иш.

КИРИШ

Ислямнынъ анълашылмасы ве яшанмасында Пейгъамбер аятынынъ эмиети

Инсаннынъ догъувындан итибарен, тербие ве окъума, язмасына тесир эткен пек чокъ амиллер бар. Ильк оларакъ инсан**,** эр бир саада орьнек ве ребер бир шахсиетке мухтаджтыр. Чюнки о, тиль, дин, ахлякъий сыфатлар, алышкъанлыкълар ве яшайышыны шекиллендирген бутюн фикир, инаныш ве фаалиетлерини эп озюне косьтерильген орьнеклер ве олардан алгъан теэссюратларнен мейдангъа келир. Базы кучюк истиснаалар олса да,r умумен бу бойледир. Меселя, бир баланынъ, ана-бабасы анги тильде лакъырды этсе, анджакъ оны огренир. Даа сонъра да башкъа мисаллернен экинджи, учюнджи ве дёртюнджи тиллерни огрене билир.

Бу амиллернинъ эмиетлилеринден бири де, инсаннынъ затен озюнде табий оларакъ мевджут олгъан такълитчилигидир. Бу себептен, инсаннынъ тербиеси де, мусбет я да менфий шейлерни такълит эттирмектен башкъа бир шей дегильдир. Бойледже, инсан, элинде оськен анасындан, бабасындан, къоранта азаларындан ве ниает, яшагъан чевресинден тесирлер алыр, ве бу такълитлердеки къабилиетине коре, яхшы я да фена бир шахыс оларакъ джемиетке къошулыр.

Анджакъ инсаннынъ, лаф эткен тили ве буньа бенъзеген тышкъы хусусларны огренмеси умумен, буюк бир сыкъынты тешкиль этмесе де, онынъ диний, ахлякъий ве маневий дюньясынынъ шекилленмесинде буюк ве джиддий маниалар ортагъа чыкъар. Чюнки, иляхий ираденинъ инсангъа имтихан макъсадынен берген ве инсанны ич де терк этмеген, «нефис» ве «иблис» киби эки маниа бу киби фазилетлерни такълит этюв хусусында инсаннынъ чокъ керелер акс тарафкъа янтаймасына себеп олур.

Дигер тарафтан, диний, ахлякъий ве маневий алем, кямиль ве устюн шахсиетлер, яни Пейгъамберлер ве Хакънынъ достлары тарафындан шеккилленмегендже, инсанлар, гъафлет, далялет ве исьянгъа сюйреклеир, ве бойледже, оларнынъ эбедий саадетлери адджы бир бахтсыз-

лыкъкъа чеврилир. Шунынъ ичюн, инсаниет эр вакъыт индже рухлы, назик ве йымшакъ юрекли реберлерге мухтаджды́р. Шунынъ ичюндир ки, инсанлар -яхшы я да ярамай - ребер къабул эткен кимселерине мефтюн олур, ве бегенген бу инсанларны, кучьлери еткени къадар, такълит этмеге тырышырлар. Бугунь ашшагъылыкъ ичерисинде яшагъан кимселерни озьлерине орьнек саяракъ, оларгъа ошамакъ ичюн озьлерининъ эбедий саадетлерини телюкеге аткъанларнынъ вазиети не къадар къоркъунчлы бир инсан исрафыдыр. Бу къоркъунчлы вазиет, эсасында бош быракъылгъан гонъюль тахтынынъ, толдырылмасы ичюн янълыш кимселерге такъдим этилерек, зиян этильмесинден башкъа бир шей дегиль. Мевляна бу аджайип ве шашыладжакъ алны бойле мисальнен анълата:

«Къозунынъ къашкъырдан къачмасына шашылмаз. Чюнки, къашкъыр, къозунынъ душманы ве авджысыдыр. Лякин шашыладжакъ шей – къозунынъ къашкъыргъа гонъюль бермесидир.»

Къашкъыргъа гонъюль берип фена бир акъибетке тюшмемек ичюн, Дженабы Хакънынъ къулларына **«Усве-и Хасене»** яни энъ гузель орьнек шахсиет оларакъ косьтерген Сервер-и Алем, Сейийдуль-Мурселин Мухаммед Мустафа Эфендимизге -саллялллаху алейхи ве селлем- ашкъ ве севги иле таби олмалы ве Оны гонъюль тахтымызнынъ екяне султаны ве аятымызнынъ ребери япмалымыз. Чюнки, оны севмек бизге фарз къылынгъан. (эт-Тёвбе, 24) Аллаһу Тааля:

اَلنَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ

«Пейгъамбер муминлерге озь джанларындан даа якъындыр». (эль-Ахзаб, 6) буюргъан. О бизге озь джанларымыздан даа да якъын ве даа да огдедир.

Хадиси шерифте де Расулюллах -саллялллаху алейхи ве селлем- ге севги акъикъий иманнынъ шарты оларакъ зикр этильген.

«Нефсим, къудрет элинде олгъан Аллаһкъа емин олсын ки, сизден биринъиз, мени озь анасындан, озь бабасындан, озь эвлядындан ве бутюн инсанлардан даа да чокъ севмегендже, акъикъий манада иман эткен оламаз». (Бухари, Иман, 8).

Башкъа бир Хадиси шерифте исе, иманнынъ лезетини, анджакъ учь хусусиетни ташыгъан инсан татмасы мумкюндир, ки булардан бири де: *«Аллаһ ве Расулини эр шейден даа да чокъ севмек»,* деп айтыла. (Бухари, Иман, 9, 14; Муслим, Иман, 67)

Абдуллах бин Хишамнынъ анълаткъан шу ривает, Расулюллахкъа севгининъ насыл дереджеде олмасы кереклигини косьтерюви нокътаи назарындан чокъ маналыдыр.

«Бир дефасында Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- нен берабер эдик. Расули Экрем о ерде булунгъанлардан Азрети Умернинъ элини авучынынъ ичине алып отура эди. О сырада Азрети Омер -радиаллаху анх:

– «Эй, Расулюллах, Сен манъа джанымдан башкъа эр шейден даа севимлисинъ», – деп, Расулюллахкъа олгъан севгисини ифаде этти. Онынъ бу сёзюне къаршылыкъ Расулюллах Эфендимиз:

– *Ёкъ, мен санъа джанынъдан да севимли олмакъ кереким,* – буюрды.

Азрети Омер -радиаллаху анх- аман:

– Сени джанымдан да чокъ севем, эй Расулюллах! – деди. Бунынъ узерине Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- :

– *Иште, шимди олды,* – буюрды. (Бухари, Эйман,3).

Севгининъ шарты ве биринджи мейвасы севильген кишини унутмамакъ, онъа сёзде, амельде, алда, фикирде уймакътыр. Пейгъамбер Эфендимизнинъ севгисинен толу бир къальпке сахип ола бильмек ичюн, эveля онынъ суннет-и сенииййесини[5] бутюн инджеликлеринен огренип, ал ве давранышларгъа кечирмек керек, юректе дуйгъу теренлиги ве севги ичинде тадбикъ этмелидир. Чюнки, Онынъ аяты билинмеден, къальплер онынъ севгисинен толмадан, истенильген Ислямий бир яшайышнынъ керчеклешмеси мумкюн дегиль. Бунынъ керчеклешмеси де Пейгъамберимизнинъ аятындан орьнек алынмасында, хассасиет ве дуйгъу теренлигини къазанмагъа багълыдыр. Оны танымадан, акъикъий севгиге иришмек, онъа севгиде энъ юксек дереджеге иришмеден, акъикъий имангъа наиль олмакъ мумкюн дегиль. Аллаһкъа севги биле онъа таби олмагъа багълыдыр. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз иште бу себептен, севги узеринде бу къадар дикъкъатлы эди

5 Суннет-и сенийе – макътавлы суннет, Пейгъамберимизнинъ аят тарзы.

ве исрарнен севги иле багълы инджеликлерни анълатмакъ ихтияджыны ис эте эди.

Пейгъамберлер сервери Азрети Мухаммед -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ яшайышы санки терен бир дерья кибидир. О, риваетке коре, озюнден эвель кельген 124 бинъ пейгъамбернинъ билинген ве билинмеген бутюн васыфларынынъ эпсинден даа да чокъуна саип олгъан, гузель ахлякъ ве табиатларнынъ энъ юксек дереджесине иришкен. О, озь деврине къадар, инсанлыкънынъ тефеккюр ве яшайыш итибары иле къайд эткен инкишафкъа иляве оларакъ, къыяметке къадар ортагъа чыкъа биледжек ихтияджларыны да къаршылайджакъ орьнек бир шахсиет олып, ахыр заман пейгъамбери оларакъ ёлланылгъандыр; О, Хатемун-Небийиндир[6].

Бунъа иляве оларакъ, тарихте бутюн аятыны энъ индже нокъталарына къадар теспит этильген тек Пейгъамбер ве тек инсан да, Азрети Мухаммед -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиздир. Пейгъамберлер зынджырынынъ инсанлыкъны Хакъкъа ве хайыргъа ёнельтеджек бирер орьнек ола биледжек давраныш мукеммелликлеринден кунюмизге къадар анджакъ белли бир микъдарда хатыра етип кельгендир. Албуки, ахыр заман Пейгъамбери -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ энъ саделен энъ муреккеп ве мукеммеллине къадар, бутюн ишлери, сёзлери ве ифадеге акс эткени къадар гонъюль алеми эр ань такъип этильген ве тарихке бир шереф левхасы алында къайд этильгендир. Бундан да гъайры, булар Аллаһнынъ лютфинен, асырлар отесинден къыяметкедже келеджек сонъки инсангъа къадар етишмек шерефине ириштирильгендир.

Бизлер бирер инсан оларакъ, аятнынъ чешит белялары ве сюрпризлери къаршисында, озюмизни фитнелерден къорчалай бильмек ичюн шукюр, тевеккюль, такъдирге разылыкъ, беляларгъа сабыр, азимет, джесарет, федакярлыкъ, къанаат, гонъюль зенгинлиги, башкъаларыны тушюнмек, джумертлик, алчакъ гонъюллик киби юксек ахлякъий васыфларгъа саип ола бильмекнен берабер, вакъиаларнынъ фуртуналары къаршысында мувазенесини джоймамакъ борджлумыз. Бутюн бу хусусларда энъ гузель орьнек олмасы ичюн, Аллаһнынъ бутюн инсаниетке багъышлагъан

6 **Хатемун-Небийиндир** – Пейгъамберлернинъ сонъунджысы. Ахир заман пейгъамбери Мухаммед Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем-.

энъ буюк Муршид-и Кямиль[7], зариф, темиз ве орьнек яшайышы олгъан АзретиМухаммед -саллялпаху алейхи ве селлем- Эфендимиздир.

Топлумнынъ бир-бирине зыт нокъталарында булунгъанларгъа биле энъ мукеммель орьнек Расулюллах -саллялпаху алейхи ве селлем- дир. Меселя, бир махкюмнинъ аяты хакимге, хакимнинъ аяты да махкюмге мисаль ола бильмез. Айны шекильде бутюн омюри маишет къавгъасы ве ёкъсузлыкъ ичинде кечкен бир фукъаренинъ вазиети де, варлыкъ ичинде ялдагъан бир байгъа нумюне оламаз. Азрети Пейгъамбер -саллялпаху алейхи ве селлем-нинъ яшайышы исе, эр эки тарафкъа да энъ гузель бир орьнектир. Зира, Дженабы Хакъ оны инсан топлулыгъы ичинде аджизлик нокъта-и назарындан, энъ ашагъы олгъан «Оксюз балалыкъ»тан башлатып, яшайышнынъ бутюн басамакъларындан кечирип, къудрет ве салахиет тарафындан энъ юксек нокътагъа, яни Пейгъамберлик ве девлет реислигине къадар юксельткендир. Эфендимизнинъ омюр бою яшагъан девирелер – инсан аятындаки эр чешит эниш ве чыкъышларда пек чокъ гузель давраныш орьнеклерини нумайыш эте. Бу себептен, Онынъ яшайышы анги дередже ве вазиетте олса-олсун, инсанларгъа кучь ве къабилиетлерине коре, такълид эте биледжек ишлери,джанлы ве мукеммель бир мисаль олгъан. Яни Ислям эр севиедеки инсаннынъ раат-раат анъламасы ичюн, Онынъ мубарек аятында тедбикъ олгъандыр.

Дженабы Хакънынъ бу сынъырсыз керемине нисбетен бизим вазифемиз – маневиет толу бир гъайретнен Алемлеринъ Фахри Эбедийсининъ мубарек ве темиз аятыны, яни Сийер-и Небийни энъ гузель шекильде огренмектир.

Дигер тарафтан, Пейгъамберимизнинъ аяты Къуран Азимушшанны анълап, макъсатларына барып етмек ве онынъ рухына ашналыкъ къазанмакъ нокътасындан да буюк бир эмиетке саиптир. Зира, аети керимеде:

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِىٍّ مُبِينٍ

«(Расулим!) Оны (Къуранны) **Рух-и эмин** (Джебраил) **тенбиеджилерден олурсынъ деп, ап-ачыкъ арап тилинен сенинъ къальбинъе эндиргендир.»** (Шуара 193-195) буюрылгъан ве Къурани Керим Эфендимиз -саллялпаху алейхи ве селлем-нинъ 23 йыллыкъ Пейгъамберлик аятынен

7 **Муршид-и Кямиль** – Мукеммель аят ребери.

фиилий оларакъ (яшаяракъ) пек гузель бир тефсир этильгендир. Бу себептен, бир мусульманнынъ Пейгъамбер Эфендимизнинъ хадислерини ве аятыны гузель бир шекильде огренмеден, Къурани Керимни анълай бильмеси мумкюн дегильдир.

Айны заманда, бир мусульман, Ислям медениетине, анджакъ Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ 23 йыллыкъ пейгъамбер аятындан ильхам алып яшаса, бунынъ нетиджесинде, дуйгъу теренлиги къазаныпп, догъру бир шекильде анълай билир. Гонъюль алемини, Аллаh Расулиндан кельген ве «фейз» оларакъ тариф этильген мусбет энергиянен толдырмакъ суретинен кемалгъа ирише билир. Зира, Ислям пренсиплерининъ ве укюмлерининъ энъ индже нокъталарына къадар нумаиш этильгени тек джанлы мисаль Варлыкъ Нуры -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ пак яшайышыдыр.

Инсанларгъа хузур ве саадет толу бир аят эдие эткен Ислям низамына чагъыргъан даветчи ве муаллимлернинъ де, акъыл ве къальп уйгъунлыгъы ичинде окъунаджакъ сийер ильминден[8] марум къалувы тюшюнильмез. Зира, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- талим ве тербие тарафындан да джанлы ве энъ гузель бир мисальдир.

Къыскъасы, догъру ве эмин олмакъ истеген бир генч (эркек я да къадын), Аллаhкъа даветни озюне ёл оларакъ сечкен, икмет ве гузель огютнен теблигъде[9] булунгъан бир теблигъджи, девлетини адалет ве фазилетнен идаре этмек истеген бир девлет реиси, гузель бир муамеледе орьнек бир къоранта башы, балалары ве къадынына нисбетен шефкъат ве мерхаметни эльден бырakъмагъан бир баба, къабилиетли, идареджиликни бильген уста бир къомандан, къыскъасы, эр яш ве севиедеки мусульман ичюн энъ гузель ве дегишмеген юксек ольчюлер, Пейгъамберимизнинъ аятында сергиленгендир.[10] Бу себептен, Ислямны бутюн тарафларындан

8 **Сийер ильми** – Азрети Пейгъамберимизнинъ яшайышыны инджелеген ве араштыргъан илим.

9 **Теблигъ** – ислам динини яймакъ.

10 Буны бир гъарп фейлесуфы, шу сёзлернен итираф этмек меджбуриетинде къалгъандыр: «Ич кимсе Азрети Мухаммеднинъ къойгъан шартларындан даа да илери адым атамаз. Аврупанынъ къазангъаны бутюн мувафакъиетлерге рагъмен, къойгъанлары къанун ве низамлар Ислам медениетине коре эксиктир. Биз Аврупа миллетлери, медений имкянларымызны къулланып Азрети Мухаммеднинъ сонъ басамагъына баргъан мердивеннинъ даа ильк басамагъындамыз. Шубе ёкъ ки, ич кимсе бу мусабакъада оны кечемейджектир. Ве бу китап (Къуран) да сонъ дередже амелий олгъаны ичюн, эбедиен тесирини джоймайджакътыр ве башкъа миллетлерни этрафында топлайджакътыр». (Иоганн Вольфганг фон Гёте)

анълап, тедбикъ этмек ичюн, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ аятыны энъ гузель шекильде огренмек зарурдыр.

Шубесиз, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ аятыны яшаяракъ огренмек ве огретмек, инсанлыкъкъа чокъ гузель бир аят бахш этеджектир.

Islamнынъ догъувында Арабистаннынъ бешик оларакъ сечилювининъ икмети

Ислямнинъ догъувында Арап ярым адасынынъ бир бешик, яни ильк тедбикъ ери оларакъ сечилювининъ икметини анлай бильмек ичюн, эвеля арапларнынъ о куньки сыфатларыны ве Ислямдан эвельки табиатларыны бильмек, бунъа иляве оларакъ, яшагъан больгенинъ географик хусусиетлеринен берабер, сиясий ве ичтимаий вазиетлерини де бильмек керектир.

О девирлернинъ эки буюк кучлю девлети олгъан Византия ве Иран, Арапларнынъ къомшусы эди.

Византия, мустемлекеджилик анълайышынен, аким олгъан мемлекетлеринде мейдангъа кельген диний ихтилафлар себебинден, сыкъынты ичинде эди. Идареджилер, христианлыкъны озь арзу ве истеклерине алет этерек, оюнджакъ алына кетирген эдилер. Консиллерде истеген китапларыны мукъаддес деп илян эте, истемегенлерини укюмден чыкъара, дин акъаидини истеклерине коре тесис эте эдилер. Янъы укюмдар эвелькисини кяфир – динден чыкъмыш илян эте, истеген шекильде диннинъ эсасларыны дегиштире эди. Онъа табийлерге арткъач вергилер идареджиликте яхшы ерлешкен къабар ве ахлякъий чёкюв, Византияны ичинден ашап, келеджегини ёкъ эте эди.

Иран эм сиясий, эм де ахлякъий оларакъ, буюк къарышыкълар ичинде эди. Инсаннынъ озь анасы, атта къызынен эвленювине мусааде эткен, инсанлыкъ шерефини гъайып эткен бир аят анълайышы аким эди. Пек чокъ янълыш ве сапыкъ фикирлерни ичине алгъан «Маздекджилик» ава, атеш ве сув насыл ортакъ къулланылса, бу ортакълыкъ эр шейде олмакъ кереклигини айтаракъ, бутюн къадынларны элял ве бутюн малларны ортакъ элял илян эткенлер.

Юнан медениети бозукъ бир даире алына кельген фелсефий мунакъаша ве хурафатларнынъ фесады ичинде богъулгъанда, Инд медениети

де, ахлякъий ве ичтимаий нокъта-и назардан энъ иптидаий деврини яшамакъта эди.

Араплар исе, бутюн бу фитне-фесаттан узакъ, этрафы чёллернен сарылы, бутюн аскерий ве медений уджюмлерден къорчалангъан бир больгеде, сукюнет ве эминлик ичерисинде яшай эдилер. Ич бир вакъыт эсирлик деген ашагъылыкъны татмадылар. Араплар эр анги бир шекильге киререк, бозулмагъан хам мадде киби эди. Яратылышларындаки темизликни сонъуна къадар гъайып этмеген эдилер. Айрыджа, иффет, созюнде турмакъ, джумертлик, вефа, садакъат, сабыр ве мертлик киби макътаныладжакъ васыфларгъа саип эдилер. Факъат бу васыфлар оларда ифрат ве тефритлернен[11] толу, еринден тайпынгъан бир вазиетте эди. Бу себептен, олар акъикъатны косьтереджек бир реберден марум, джеалет къаранлыгъы ичерисинде яшай эдилер. Иште, бу джеалет ве нефислерине уймакъ, нетиджеде, яратылышларында сакълы бу гузель аслетлери ёлларындан саптыра, иффет ве шерефлерини къорчаламакъ макъсадында, кучюк къыз балаларыны, аналарнынъ юреклерини парчалап ольдюрмек киби бир феналыкъкъа, джумертликлерине тоз къондырмамакъ ичюн, керекли малларыны биле телеф этмек киби бир ёкъсуллыкъкъа, йигитлик ве мертлик дуйгъусунынъ тесиринен де, озь араларында узун йыллар девам эткен къанлы дженклер чыкъармагъа давет эте эди. Ислямнынъ келювинен, джахилиетнинъ ахлякий васыфлары белли бир мана денъишмесине огърап, ерине отурып, кемалет алыны тапкъан эди. Яни Пейгъамбер Эфендимизнинъ келювинен, эски мурувvет анълайышы бутюн зарарлы ашырылыкъларданарындырылгъан ве медений бир алгъа кельгендир.

Арабистаннынъ сечилювинде бир башкъа икмет де, Пейгъамбер Эфендимизнинъ пейгъамберлиги акъкъында кимсенинъ юрегине бир шубе тюшмесине имкян бермеместир. Араплар окъума-язма бильмеген, уммий[12] бир миллет эди. Бу себептен, къомшу миллетлернинъ фитне-фесат медениет ве фелсефелеринден тесирленмедилер.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- уммий бир кимсе дегиль де, къомшу девлет ве мемлекетлернинъ тарих ве медениетине, эски семавий китапларны бильген бир кимсе оларакъ, пейгъамберлик вазифесинен инсанлыкънынъ узуруна чыкъса эди, эльбетте ки, инсанларнынъ, онынъ кетиргенлерини иляхий бир вахий оларакъ къабул этювлери бу къадар

11 **Ифрат ве тефрит** – Ашырылыкъ.
12 **Уммий** – окъумагъа-язмагъа бильмеген.

къолай олмаз эди. Ислям давасы айны шекильде Юнан, Византия я да Иран киби, мединиетте белли бир севиеге иришкен миллетлерден биринде ортагъа чыкъса эди, инсанларнынъ Ислямнынъ эсасларыны къабул этювде зорланаджакълары муакъкъакъ эди. Чюнки, бу сефер де, Ислям низамынынъ иляхий олгъаны бельки де къабул этильмейип бу медениеттен чикъкъаны тюшюнджеси мейдангъа келеджек эди. Бу нокъта-и назардан, Ислямнынъ илахий олгъанынынъ аксине бир тюшюндженинъ хатыргъа кельмемеси ичюн, Пейгъамбер Эфендимиз уммий бир джемиетке уммий бир Пейгъамбер оларакъ ёлланылгъандыр.

Арап Ярымадасы, Асия, Африка ве Аврора къыталарынынъ бирлешкен бир нокътада ве чешит девлетлернинъ там ортасында ер алгъаны мунасебетинен, Ислямнынъ яйылмасында географик бир устюнликке де саип эди. (Мухаммед Ильяс Абдулгъаний, Тариху Мекке 612-13).

Ислямгъа бешик оларакъ сечильген Мекке, Къурани Керимде «Зираат япылмагъан бир вадий» оларакъ танытыла (Ибрахим, 37). Бу себептен, о ерде ялынъыз тиджаретнен огъраштылгъан. Зираатнен мешгъуль олгъан инсанлар топракъкъа багълы, чокъ узакъ ерлерге кетмеге алышмагъан кимселердир. Айны шекильде, зенаат эхли эснафлар да, меслеклери иджабына коре, арекетлиликтен узакътырлар. Анджакъ тиджарет адамлары узун сеяатларгъа къатланмакъ, мемлекетлеринден узакъ ерлерге кете бильмек ве фаркълы инсанларнен корюше бильмек имкянлары арткъачтыр. Ислямны теблигъ этмек гъаесинен фетихлерде булунмакъ, арекетли бир яшайыш талап эткени ичюн, Дженабы Хакъ бу васыфларгъа саип олгъан Мекке халкъыны Ислямнынъ ильк мухатаплары къылгъан.

Иляхий такъдир, Ислям даветининъ тили, Аллаһ келямынынъ терджиманы ве теблигъ вастасы олмакъ шерефини арапчагъа берген. Бутюн миллетлернинъ тиллери арасында бир къыяслама япыладжакъ олса, арапчанынъ аэнк, келиме къурулышы ве келип чыкъышы, фииль тюрлениши ве теляфуз къаиделери киби пек чокъ хусусиетлеринен, башкъа тиллерден устюнлиги корюле. Арапча энъ уфакъ бир айрынтыны биле зая этмеден, маналы ве озьгюн ифаделерге имкян берген бир тильдир. Лугъат саасындаки зенгинлиги саесинде, бу тиль, эр чешит фикрни такъдир этиледжек бир инджелик ве гузелликнен ифаде эте бильмектедир. Он беш асырдан берли, бу тилнинъ къаиделеринде ич бир денъишикликнинъ олмагъаны да, арапчанынъ, даа о вакъытларда истикърар къазангъан ве мукеммеллешкен бир тиль олгъаныны косьтере. Бу алынен, ер юзюнде о

заман мевджут олгъан тиллер арасында садедже арапча, Иляхий ирадени ичине ала биледжек ве ифаде эте биледжек бир кенишлик ве мукеммелликке саип эди.

Арап ярым адасы ялынъыз Ислямнынъ дегиль, пек чокъ хакъ диннинъ зуур этип кельген берекетли бир мекяндыр. Пейгъамбер Эфендимизнинъ атасы Ибрахим -алейхисселям- бу ерде яшагъан ве Кябени къургъан. Меккелилер де бунынъ шуурынен озьлерини Ибрахим ве Исмаил -алейхисселям- нынъ маневий вариси къабул эте эдилер. Бунынъ ичюн Ислямнынъ бойле бир мекянда зуур этюви, онынъ къабулы ве анълашылмасыны къолайлаштыраджакъ эди.

Инсанлыкъ тарихынен яшдаш диний бир меркез олгъан Кябенинъ бу ерде булунувы да, энъ муим себеплердендир.

Бутюн булардан башкъа, бизим билип оламагъанымыз даа башкъа икметлернинъ барлыгъы да, бир акъикъаттыр. Иляхий ирадени бир такъым икметлернен тайин этмек ве сынъырландырмакъ мумкюн дегиль. Бу себептен, اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمُرَادِهِ: «Аллаһ нени мурад эткенини энъ яхши билидждир», диерек, сёзюмизни битиремиз.

Уммуль-Къура:[13] Мекке

Мекке Къурани Керимде «Бекке», «Уммуль- Къураа» ве «эль-Беледуль-Эмин» адларынен де зикр этиле. Мекке ве Бекке Бабиль тилинде «эв» манасында олып, амаликалылар тарафындан бу ернинъ ады оларакъ къулланылгъан.

Мекке – дженюпте Йеменге, шимальде Акъ денъизге, шаркъта Басра корфезине, гъарпта Къызыл денъиз лиманы Джиддагъа къомшу олып, Африка бетке кеткен ёлларнынъ кесишме нокътасында, икътисадий тарафтан чокъ эльверишли бир ерде булунмакътадыр. Шеэр къурулгъан къысмына «Батн-ы Мекке», Месджиди Харам олгъан ерге исе, «Аль-Батха» дениле.

Ибрахим -алейхисселям- нынъ Саре анамыздан баласы олмагъан эди. Саре анамыз джариеси Хаджерни азат этип, Ибрахим -алейхисселям- нен эвлендирди. Бу эвлиликтен Азрети Исмаил дюньягъа кельди ве Мухаммеди нур Исмаил -алейхисселям- гъа кечти. Саре анамыз бу нурнынъ озюнден кечмегени ичюн ынджынды. Ибрахим -алейхисселям- дан Хаджер анамыз-

13 **Умм-уль Къура** – «Шеэрлернинъ анасы», Меккеге берильген бир исим.

ны башкъа бир больгеге алып кетмесини истеди. Ибрахим -алейхисселям-да Аллаhнынъ эмиринен Хаджер анамызны ве огълу Азрети Исмаилни кимсесиз бир ер олгъан Меккеге кетирди. Джебраил -алейхисселям- Онъа реберлик япа эди. Мекке олгъан ерге кельгенлеринде:

— Эй, Ибрахим, къорантанъны бу ерге ерлештир!» — деди. Азрети Ибрахим:

— Бу ер не зирааткъа, не де айванджылыкъкъа эльверишли дегиль! - дегенде, Джебраил -алейхисселям- :

«Эбет, ойледир, факъат бу ерде сенинъ огълунъ несилинден Уммий Пейгъамбер чыкъаджакъ ве «эль-Келиметуль-Улья: энъ юдже сёз олгъан тевхид» Онынънен тамамланаджакъ» - буюрды. (Ибн-и Сад, I, 164).

Абдуллах бин Аббас[14] -радиаллаху анхума- шойле ривает эте:

«Ибрахим -алейхисселям- Хаджер анамызны ве даа эмизикли Исмаил -алейхисселям- ны Меккеге алып барды. Илериде фышкъыраджакъ «Зем-зем» къуюсунынъ янында бир терекнинъ астына быракъты. Янларына ичи хурма толу бир сепет ве ичи сув толу бир тестни къойды. Сонъра артына къайтты. Хаджер анамыз аркъасындан сесленди:

«Бизни бу ерге быракъманъны Аллаh мы эмир этти?»- Ибрахим -алейхисселям- :

«Эбет!»- деп джевап берди. Хажер анамыз буюк бир тевеккюль ве теслимиетнен:

«Ойле исе, Раббим бизни къорчалар, зайы этмез!»- деди. Исмаил -алейхисселям- нынъ янына къайтты.

14 **Абдуллах ибн Аббас** –радиаллаху анх-, Аллаh Расули –саллаллаhу алейхи ве селлем-нинъ эмджеси Азрети Аббаснынъ огълудыр. Анасы, Азрети Хатидждеден сонъра мусульман олгъан Уммуль Фадл Любабедир. Ибн-и Аббас хиджреттен учь йыл эвель Меккеде догъды. Догъгъанынен оны Азрети Пейгъамбернинъ къуджагъына бердилер. Расулюллах –саллаллаху алейхи ве селлем мубарек агъызында бир хурма чайнап онынъ агъызына сюрди. Ибн-и Аббас, «тахник» ады берильген бу вакъиа себебинен, сахабилер арасында чокъ буюк бир мевкъийге саип олгъан. Даа сонъралары Пейгъамберимиз –саллаллаху алейхи ве селлем- онъа эки кере дуа эткен эди. Бу дуаларнынъ бирисинде, «Аллаhым! Оны буюк дин алими (факъих) яп ве онъа Къуранны огрет!» буюргъандыр. Бу себепнен о, Къурани Керимни энъ яхшы бильген сахаби олгъандыр. Онъа «Терджиман-уль Къуран» лагъабы берильгендир. Умметнинъ энъ бильгили адамы манасына кельген «Хибр-уль Умме» лагъабы берильди. Текрарларынен берабер Пейгъамберимизден 1660 хадис ривает эткен. Аятынынъ сонъ йылларында козьлерини гъайып этти, 68/687 сенесинде де Таифте 71 яшында вефат этти..

Ибрахим -алейхисселям- Хаджер анамыз ве Исмаил -алейхисселям- дан узакълашып, козьден гъайып олгъандан сонъ, эллерини ачты ве Раббине бойле дуа этти:

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

«Эй, Раббимиз! Намазны дос-догъру къылмалары ичюн мен неслимден бир къысмыны сенинъ Бейт-и Харамынънынъ (Кябенинъ) янында зираат япылмагъан бир вадиге ерлештирдим. Артыкъ сен де инсанлардан бир къысмынынъ гонъюллерини оларгъа мейль этидджи яп ве мейвалардан буларгъа рызыкъ бер. Умют этилир ки, бу ниметлерге шукюр этерлер». (Ибрахим, 37); (Бухари, Энбия 9).

Бир данечик яврусыны ве къадыныны кимсесиз бир чёльге быракъкъан Ибрахим -алейхисселям- онлар ичюн айрыджа шу дуаны да япты:

رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

«Эй, Раббим! Бу ерни эмин бир шеэр яп, халкъындан Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанларны чешит мейваларнен рызыкъландыр». (эль-Бакъара, 126).

Дженабы Хакъ Азрети Ибрахимнинъ иман эткенлер акъкъында япкъан дуасыны къабул этти. Артындан кяфир олгъанларны къоркъузып, шойле буюрды:

قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلاً ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

«**Ким инкяр этсе, оны аз бир муддет (дюнья нийметлеринен) файдаландырыр, сонъра оны джеэннем азабына сюйреклерим. Не фена барыладжакъ ердир о ер!»** (эль-Бакъара, 126).

Бу дуалар весилесинен Аллаһу Тааля, хадж ве умре япкъан муминлернинъ гонъюллерини Мекке-и Мукерремеге нисбетен севгинен толдырмакъта, рухлар о ерде хузур ве сукунгъа къавушмакътадыр.

Чокъ кечмеден, Ибархим -алейхисселям- нынъ янларына быракъкъан бир тести сув биткен эди. Хаджер анамыз сув тапмакъ ичюн Сафа ве Мерве тёпелери арасында еди кере чапып кетип-кельди. Бу эки тёпенинъ арасы дёрт юз метр къадардыр. Хаджер анамыз бир тарафтан чапа, бир тарафтан да, Азрети Исмаилге бакъа эди. О ерде бир инсан дегиль, учкъан бир къуш биле ёкъ эди. Ич бир ерде аятнынъ изи козге илишмей эди. Азрети Хаджер Мерве тёпелигине чыкъкъан сонъ, бир сес эшитти. Озь-озюне «Сус! Динъле?» деди. Сонъра яхшыджа динъледи, айны сесни бир даа эшитти.

«Олды, сесинъни дуйдырдынъ. Япа бильсенъ, бизге ярдым эт!» -деп сесленди. Бир де бакъты ки, зем-зем олгъан ерде бир мелек, топугъынен я да къанатынен ерни къазмакъта!

Ниает, сув корюнди. Буюк бир севинч ичерисинде Раббине шукюр этти. Хаджер, акъып кетмесин, деп сувнынъ этрафыны эллеринен чевирмеге, сувны авучлап сауткъа толдырмагъа башлады. Сувгъа да «Токъта, Токъта!» манасында «Зем, Зем» деди. Хаджер сувны авучлагъан сайын, бир риваетке коре, авучлагъаны къадар, ерден къайнап чыкъар эди.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- шойле буюргъан:

«Аллаһ Исмаилнинъ анасы Хаджерге рахмет эйлесин! Эгер о зем-земни озь алына быракъып, сувнынъ этрафыны чевирмесе эди, муакъкъакъ ки, Зем-зем девамлы акъкъан бир чокъракъ олур эди». (Бухари, Энбия, 9)

Ана-огъул, къургъакъ ве кимсесиз, бош бу ерде аятларыны ялынъыз Зем-земнен девам эттире эдилер. О ерден кечкен Джурхум къабилеси бир къушнынъ эр вакъыт бир ерге догъру тюшкенини ве сонъра текрар авалангъаныны корьдилер. Бунынъ бир аят изи ола биледжегини тюшюнюп, о ерге эки адамны ёлладылар. Кельгенлер Зем-зем сувыны корьгенлеринен, Хаджер анамыздан:

«Бу ерге ерлешсек олурмы?» – деп, изин истедилер.

Хаджер анамыз, «сувгъа мулькиет идда этмемек» шартынен, изин берди. Бойледже, Меккеге ильк ерлешкен къабиле Джурхумийлер олды.

Заманынен, Мекке инкишаф этти ве бир шеэр девлети алына кельди. Йеменден кочькен Хузаалылар Джурхумийлерден ерлешмек изини истедилер. Истеклери къабул этильмеген сонъ, оларнен дженклешерек,

шеэрни 207 сенесинде эльге кечирдилер. Исмаилогъуллары бу дженкте тарафсыз къалгъанлары ичюн Хузаалылар оларгъа токъунмадылар.

Хузаалылар Меккеге узун бир муддет аким олдылар. Вакъты иле ичерисинде Ибрахим-алейхисселям- нынъ дининден буюк ольчюде саптылар ве путперестликнинъ яйылмасыны теминлеп инсанларны янълыш ёлгъа сюйрекледилер. Хубель адында бир пут япып, онъа табындылар. Азрети Исмаилнинъ сою олгъан Къурейш къуветленгенинен, Къусайнынъ башчылыгъында арекетке кечип, 440 сенеси Хузааларны шеэрден узакълаштырдылар.

Къусай, Мекке шеэр девлетининъ парламенти киби олгъан Дарун-Недвени къурды ве джемиетнинъ идареси, диний вазифелернинъ эдасынен багълы муэссиселер мейдангъа кетирди. Дарун-Недвенинъ реислиги, дженк байрыгъы. мухафызлыгъы (къыяде), Кябенинъ хизметлери (сидаане, хиджаабе), хаджыларгъа сув икрам этмек (сикъае) ве вергилерден эльде этильген келирден хаджыларгъа аш-сув бермек (ридаане) киби вазифелер шахсен Къусай тарафындан ерине кетириле эди. Вефат эткен вакъытта бу вазифелернинъ дёрт огълундан экиси – Абдуд- Даар ве Абду Менафкъа къалмасыны весиет этти. Бу вазифелер бабадан огъулгъа кече эди. (Ибн-и Хишам 1, 135-142).

Меккенинъ къыркъ яшыны толдыргъан бутюн сакинлери меджлис топлашувларында иштирак эте биле эдилер. Анджакъ белли къоранта башлары ве къабиле реислеринден башкъасынынъ бу топлашувларгъа иштираки корюльмез эди. Не языкъ ки, бу Дарун-Недве узун вакъыттан сонъ, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ даветине мани олмакъ ичюн япылгъан топлашувларгъа сана олгъанлар.

Дарун-Небве ве мааллий топлашув ерлери олгъан «Нади»-лер сиясий ве аскерий къарарлар берильген ерлер олмакънен берабер, ичтимаий фаалиетлернинъ де юргизильген мекянлар эди.

Меккели мушриклер Аллаhны, эр шейнинъ яратыджысы олгъаныны къабул этмекнен бирликте, бир чокъ меселеде путларны Онъа ортакъ къошар эдилер.

Мекке зираатке уйгъун олмагъаны ичюн, халкъ кечинишини тиджарет фаалиетлеринен темин эте эдилер. Бу себептен, Меккенинъ Арабыстан ярым адасында эм диний, эм де тиджарий тарафтан муим ве меркезий бир

ери бардыр. Меккедеки тиджарий фаалиетлер яз-къыш девам эте эди. Яз сеферлери Сурие тарафларына, къыш сеферлери исе Йемен тарафларына япыла эди. Тешкиль эткен керванларында маллар девелернен ташыныр эди, базы вакъытларда девелернинъ сайысы 2500-ге ете эди. Бу тиджарет керванлары Мекке ичюн о къадар эмиетли эди ки, Аллаһ Тааля буларны хатырлатаракъ, Къурейшлилерни имангъа ве ибадетке давет этмектедир:

لِايلاَفِ قُرَيْشٍ اِيلاَفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هذَا الْبَيْتِ الَّذِى اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ

«Къурейшке къолайлаштырылгъаны, эбет, къыш ве яз сеяатлары оларгъа къолайлаштырылгъаны ичюн, олар озьлерини ачлыкътан тоюргъан ве эр чешит къоркъудан эмин къылгъан шу эвнинъ (Кябенинъ) Раббине къуллыкъ этсинлер.» (Къурейш, 1-4).

Сиясий акимиеттен махрум ве къарышыкълыкъ ичиндеки Арап Ярым адасындаки бу чешит икътисадий тешеббюслерни, хавфсыз бир шекильде япмакъ баягъы агъыр олмакънен бирликте, арам айларда бу хавфсызлыкъ там оларакъ темин этильмекте эди. Меккенинъ бу хусуста биле фаркълы вазиети олгъаны корюльмектедир. Зира, дигер бутюн ярмалыкълар ичюн садедже Реджеп айы арам къабул этилир экен, Мекке «Эшхуруль- хурум: арам олгъан дёрт ай»нынъ эписине саип эди. Айрыджа, Басл адындаки муэссисе иле Меккедеки базы аилелернинъ маллары секиз ай девамында къорчалав алтына алынгъан эди. (Хамидуллах, 1, 24-25).

Мекке дживарында Укъаз, Медженне ве Зуль-меджаз ярмалыкълары къурулыр, булар тиджаретнинъ джанланмасына ве Меккели туджарларнынъ болджа къазанмалырына имкян бере эди. Джахилие девиринде де ибадет олгъан хадж заманында къурылгъан бу ярмалыкълар чокъ къалабалыкъ олур эди.

Меккенинъ джографий ери эскиден берли этрафындаки девлетлернинъ дикъкъатыны озюне чекмекте эди. Бейтуллах булунгъан ер олгъаны себебинден де, буюк бир эмиети бар эди. Мекке, бир чокъ тешеббюслерге рагъмен, къомшу девлетлер тарафындан ишгъаль этилемеген ве тарих боюнджа мустакъиллигини муафаза эткен. Византиялылар да Мекке узе-

ринде нуфуз къурмакъ ичюн, девамлы гъайрет сарф эткенлер, анджакъ муваффакъ оламагъанлар.

Кябенинъ тарихы ве мукъаддеслиги

Лугъатта «куб шекилиндеки шей» манасы берильген Кябе, Къурани Керимде эки ерде зикр этильмектедир. Аетлерде Бейт, Бейтуллах, Бейтуль-атикъ, Бейтуль-харам, Бейтуль-мухаррам, Месджидуль-харам

киби чешит исимлернен де анъылгъан Кябеге халкъ арасында Кябе-и Муаззама денилир.[15]

Азрети Адем ер юзине эндирильгенде Меккеде Бейтуллахнынъ булунгъан ерде бир ибадетхане инша этмекнен вазифелендирильген эди. (Таберий, Тарих, 1, 124).

Аллаh Тааля шойле буюра:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ

«Шубесиз, алемлерге берекет ве хидает чокърагъы оларакъ инсанлар ичюн къурулгъан ильк эв (ибадетхане) - Меккедеки (Кябе)дир.» (Али Имран, 96).

15 **Бейтуллах** – 1,5 метр къадар кенъликте олгъан темеллер узерине къурулгъандыр. Мекке дживарындан кетирильген базальт ташларындан япылгъан Кябенинъ диварларында чешит буюкликте ташлар булунмакътадыр. Шаркъ кошесинде ерден 1,1 м. юксекликте кумюш къорумалыкъ ичинде **«Хаджер-и Эсвед»** булунмакъта ки, о, тавафнынъ башлама ве битиш нокътасына ишарет этмектедир. Кябенинъ шаркътаки кошесине **Рукн-и Хаджер-и Эсвед** я да **Рукн-и Шаркъый**, шималь кошесине **Рукн-и Иракъий**, гъарп кошесине **Рукн-и Шамий** ве дженюп кошесине де **Рукн-и Йемaний** денильмекте. Кябенинъ устюне ягъгъан ягъмур сувларынынъ акъкъаны олукъ (**Мизаб-ы Кябе**), **«Алтын Олукъ»** исми иле билинмектедир. Кябенинъ шимал-и гъарп диварынынъ (Рукн-и Иракъий иле Рукн-и Шамий арасы) къаршысындаки ерден 1,32 м. юкселик ве 1,55 м. къалынлыгъында яры тёгерек шекилиндеки дивар иле чеврили ернинъ, Кябеден итибарен ильк учь метролыкъ къысмына **Хатим** денильмекте. Ибрахим -алейхисселям-нынъ япкъаны Кябе бинасына бу къысым да кире эди. Къурейш тарафындан Кябе тамир этильгени заман къурулыш мальземеси етмегени ичюн бу къысым тышарыда быракъылгъан эди. Къалгъан 5,46 метрлик къысым исе **Хиджр-и Кябе**, **Хиджр-и Исмаил** я да **Хатира** деп исимлендирильген. Ибрахим -алейхисселям-, Аджер анамыз ве огълу Исмаил ичюн бу ерге «эрак» терегининъ далларындан бир кольгелик япкъан эди. Азрети Аджер иле огълу Исмаил -алейхисселям- **Хиджр** больгесинде дефин этильгени ривает этиле. Тавафнынъ Хиджрнинъ ташындан япылмасы ваджип корюльгендир. (Кямиль Мирас, Теджрид Терджимеси, VI. 17-20). Кябенинъ къапысы, бинанынъ шимал-и шаркъында 2,25 м. юксекликтедир. Диварнынъ, къапы иле Хаджер-и Эсвед арасында къалгъан къысмына **«Мультезем»** денильмекте. Кябенинъ юксеклиги 14 метрдир. «Мультезем» тарафындан узунлыгъы 12,84 м., Хатим тарафындан узунлугъы 11,28 м., Хатим иле Рукн-и Йемани арасы 12,11 м., Рукн-и Йемани иле Хаджер-и Эсвед арасы 11,52 метрдир. Кябенинъ ичинде, таванны туткъан уч тиреме бар. Бу тиремелер ортада дженюптеки дивардан хатимге догъру сыралангъанлар. Къапыдан киргенде сагъ тарафта тавангъа чыкъкъан бир мердивен бар. Мердивеннинъ киришинде де **«Тевбе Къапысы»** оларакъ исимлендирильген бир къапы бар. Кябенинъ ич диварлары ве таваны ипектен япылгъан ешиль бир ортю иле ортюлидир. (Мухаммед Ильяс Абдульгъаний, с. 33-66.)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- де Эбу Зер[16] -радиаллаху анх- нынъ суалине джевап оларакъ ер юзюнде ильк къурулгъан месджитнинъ «Месджид-и Харам», экинджи инша этильгени исе, «Месджид-и Акъса» олгъаныны беян эткен. (Бухари, Энбия, 10).

Корюльгени киби, Мекке вадиси ильк инсаннен берабер, сечилип, мукъаддес къылынгъандыр.

Кябе, Нух туфанындан сонъ, узун бир муддет къумлар астында къалды. Азрети Ибрахим, йыллардан сонъ, ханымы ве огълы Азрети Исмаилни къалдыргъаны Меккеге кельгенде, Исмаил –алейхисселям- гъа:

«- Раббимнинъ эмири бар. Бир бейт къураджакъмыз. Сен де манъа ярдым этеджексинъ!» – деди.

Азрети Исмаил иле Джебраил –алейхисселям- таш ташыды; Азрети Ибрахим де бейтнинъ диварларыны инша этти. Макъам-ы Ибрахим деп билинген ве устюне Ибрахим -алейхисселям- нынъ аякъ изи булунгъан мермер де, Кябе диварлары инша этильгенде басамакъ вазифесини япты[17]. Аети керимеде буюрыла:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ
رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

16 Эбу Зер Азретлерининъ асыл исми Джундеб бин Джунадедир ве Гъифар къабилесине менсуптыр. Бу себепнен Эбу Зер эль-Гъифари деп нам къазангъандыр. Исламны къабул эткен инсанларнынъ бешинджисидир. Зухд, такъва, къанаат ве шукюр эткен бир кимсе эди. Бу себепнен Аллаh Расулининъ онъа «Исламнынъ Исасы» (Месихуль Ислам) лагъабыны бергени бильдирильмекте. Исламнынъ яйылмасы ичюн буюк гъайрет сарф эте. Даима Азрети Пейгъамбернинъ янында булунып, ондан файдалана эди. Огренме ишинде буюк арзу ве истеги бар эди. Бильмедиги эр шейни Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- ден сорай эди. Азрети Али онынъ ичюн «Илим менбасы» деген эди. 281 хадис ривает эткендир, хиджрий 31 сенесинде Мекке этрафындаки Ребезеде вефат этти. О ерден кечмекте олгъан кучюк бир групп тарафындан дженазе намазы къылынып дефин этильди.

17 Саид Бекташ, Фадлюль-Хаджериль-Эсвед ве Макъамы Ибрахим -алейхисселям-, с. 108; Мухаммед Ильяс Абдульгъаний, с 71-73. Бир ривaетке коре Ибрахим -алейхисселям- даа сонъ бу макъамнынъ узеринде юкселип, инсанларны хаджгъа давет эткен. (Саид Бекташ, с. 111) Аллаh Тааля Макъамы Ибрахимнинъ фазилетини бильдирип, шойле буюрмакъта:

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ مُصَلًّى

«Биз Бейтни (Кябени) инсанларгъа топланма мекяны ве ишанчлы бир ер яптыкъ. Сиз де Ибрахимнинъ макъамындан бир намаз ери этининъ (о ерде намаз къылынъ)…» (эль-Бакъара, 125)

«Бир заманлар Ибрахим Исмаилнен берабер Бейтуллахнынъ темеллерини юксельтип, (ве шойле дей эдилер): Эй, Раббимиз! Бизден буны къабул буюр, шубесиз сен эшитиджисинъ, билиджисинъ». (эль-Бакъара, 127), (Бухари, Энбия, 9).

Ибрахим -алейхисселям- инсанларнынъ Кябени тавафкъа башламаларына бир алямет олсын деп, Хаджер-и Эсведни Кябенинъ бир кошесине ерлештирди, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бильдиргенине коре, таш дженнеттен чыкъкъан вакътында сюттен ве къардан даа беяз олгъаны алда, инсанларнынъ гуняхлары онынъ къарармасына себеп олгъан.[18] (Тирмизий, Хадж, 49/877; Ахмед, 1, 307). Джахилие ве Ислям девирлеринде бир-бири артындан чыкъкъан янгъынларнынъ оны даа да къара бир алгъа кетиргени ривает этилир.

Анджакъ бу сияхлыкънынъ садедже корюнген къысмында олгъаны, Хаджер-и Эсведнинъ Кябе диварына комюли къысмынынъ аля даа беяз олгъаны бильдириле. Муджахид шойле деген:

«Абдуллах бин Зубейр, - радиаллаху анх- Бейтуллахны янъыламакъ ичюн йыкъкъанда, Хаджер-и Эсведге бакътым, Бейтнинъ ичинде къалгъан къысмы беяз эди».

Къарматийлер еринден сокюп алып кеткен Хаджер-и Эсведни 339 сенеси къайтарып бергенлери заман, ерине къоюлмадан эвель, Мухаммед бин Нафий эль-Хузаий оны тешкерген ве шойле деген:

«Хаджер-и Эсведни еринден сокюльген алында инджеледим, сияхлыкъ садедже баш тарафында эди, дигер тарафлары исе беяз эди».

Кене хиджрий 1039 сенесинде Кябени буюк бир сель йыкъкъан эди. Янъыдан къурулгъан эснада о ерде булунгъан Имам Ибн-и Аллан эль-Меккий, иншаатны темаша этип, тефсилатынен къайд эткен ве Хаджер-и Эсвед акъкъында шуларны сёйлеген:

«Хаджер-и Эсведнинъ Кябе ичинде орьтюли къалгъан къысмынынъ ренки Макъам-ы Ибрахим киби беяздыр». (Саид Бекташ, с. 36-38; Др. Мухаммед Ильяс Абдулгъаний, с. 43).

18 Алимлер дегенлер ки: Гунахлар бир ташкъа биле бу дередже тесир этип оны къарартса, къальп узериндеки тесири даа буюк ве даа шиддетли олур. О алда гунахлардан бутюн кучюмизнен узакъ турмакъ керекмиз.

Кябенинъ къурулувы биткенинен, Азрети Ибрахим ве Исмаил -алейхиселям-, Аллаhкъа шойле дуа эттилер:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ. رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

«Эй, Раббимиз! Бизни Санъа теслим олгъанлардан къыл! Неслимизден де Санъа итаат эткен бир уммет чыкъар, бизге ибадет усулларымызны косьтер, тёвбемизни къабул эт; зира, тёвбелерни чокъча къабул этиджи, чокъ мерхаметли ялынъыз Сенсинъ». Эй, Раббимиз! Оларгъа араларындан Сенинъ аетлеринъни кендилерине окъуйджакъ, оларгъа китап ве икмет огретеджек, оларны темизлейджек бир пейгъмбер ёлла. Чюнки, устюн келиджи эр шейни ерлериндже япыджы ялынъыз Сенсинъ». (эль-Бакъара, 128-129).

Кябенинъ иншасы биткен сонъ, Аллаh Тааля Ибрахим -алейхисселям- гъа бутюн инсанларны хаджгъа давет этмесини эмир этти:

وَاَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

«Инсанларны хаджгъа давет эт; джаяв я да зайыфлагъан айванлары устюнде (узакъ ёллардан) **эр терен вадийни ашып, санъа кельсинлер».** (Хадж, 27).

Бу иляхий талимат узерине Азрети Ибрахим Эбу Къубейс дагъына чыкъаракъ я да Макъам-ы Ибрахим узерине котерилерек, дёрт бир тарафкъа сесленди ве Аллаhнынъ Кябени хадж этмекни инсанларгъа фарз къылгъаныны бильдирди. (Кямиль Мирас, Теджерид терджимеси, VI, 20-21; Саид Бекташ, с. 111).

Ибрахим -алейхисселям- бу илянны япкъан сонъ, Джебраил -алейхисселям- келерек, онъа Сафа иле Мервени ве Харем-и шерифнинъ сынъ-

ырларыны косьтерди, алямет олмакъ узьре де, бирер таш къоймасыны сёйледи. Даа сонъра хаджнынъ бутюн фарзларыны огретти.

Бундан сонъ якъын ве узакъ больгелерден зиялетчилер Хиджазгъа келерек, Бейтуллахны зиярет этмеге башладылар. Кябе муим бир диний меркез алына келерек, инсанларны этрафына топламагъа башлады.

Бу себепнен Кябе, онынъ мукъаддеслигини къызгъангъан пек чокъ мушрик къавмынынъ уджюмине огърагъан. Йемен укюмдары Эбрехенинъ чиркин уджумындан эвельки асырларда, путперест олгъан Йемен укюмдарларындан учю даа, Кябени йыкъмакъ истеген эди. Бу уджумлардан бирисинде, Хузейогъулларындан базы кимселер, Туббагъа[19] Кябени йикъмасы ве о ердеки хазинени алмасы ичюн баскъы яптылар. Оны бойле чиркин бир уджумгъа ёнельтмелерининъ себеби, Туббадан къуртулмакъ истегенлери эди. Зира, Хузейогъуллары Кябенинъ мукъаддеслигине инана ве тарихий теджрибелерине таянаракъ, онъа нисбетен япыладжакъ эр анги бир суикъастнынъ кесен-кес элякетке себеп оладжагъыны биле эдилер.

Кябени йикъмакъ ичюн ёлгъа чыкъкъан Тубба ве джемааты ёлда къумгъа батып къалгъанынен, Туббагъа аякъдаш олгъан алим кимселернинъ хабери ве догъру ёл косьтерювлери саесинде, Тубба Кябеге къаршы фена ниетлеринден вазгечти. Бейтуллахкъа урьмет косьтерип, Мекке халкъына да иззет-икрамда булунаджагъыны ахд этти, ве бойледже, элякеттен къуртулды. (Ибн-и Хишам, 1, 19-20; Абдурраззакъ, V, 153).

Бу вакъиадан сонъ Кябенинъ Хакъ къатында къадр-къыймети ачыкъча белли олды, бунынънен берабер халкъ индиндеки къыймет ве итибары да артты. Кябе, Мекке ве Къурейшлилернинъ иляхий муафаза алтында олгъанлары инанчы Арабистан эалиси тарафындан къабул этильди.

Азрети Ибрахимден сонъ Бейтуллахта ибадет, путперестликнинъ башлагъаны замангъа къадар тевхид эсасларына мувафыкъ оларакъ девам эткен. Анджакъ Меккеде путперестликнинъ башламасынен берабер, мушриклер тарафындан Кябенинъ ичине ве этрафына бир чокъ пут тикленген эди. Бунъа рагъмен, Кябе ич бир заман путларгъа нисбет этильмеген, даима Бейтуллах исминен яд олунгъан.[20]

19 **Тубба** – Йемен укюмдарларына берильген исимдир. Падишах, Султан маналарына кельмектедир.

20 Инсанлар ширкке сапланып пек чокъ ташкъа ве агъачкъа ибадет эткенлер. Амма бунъа

Меккенинъ фетхинде, ичиндеки путлар къырылгъанынен, Кябе, Пейгъамбер Эфендимизнинъ незаретинде, ичи ве тышы Зем-земнен ювулды. О куньден берли Кябе Къурбан байрамы арефесинде Зем-зем ве гуль сувынен ювулып темизленир, миск-у амбернен къокъуландырылыр ве ортюси де, денъиштирилир.

Джахилие девринде Муаллякъат ус-Себа киби мушриклернинъ чокъ къыймет берген эдебий эсерлерининъ ве мусульманларгъа эр тюрлю инсаний алякъаларыны кесмек къарары берген бойкотларынынъ метни киби муим сиясий весикъаларнынъ Кябенинъ диварына асылувы, онынъ эр джеэттен не къадар буюк бир эмиетке саип олгъаныны косьтермектедир.

Кябе иле алякъадар, инша этильген кунюнден итибарен япылып кельген бир такъым хусусий вазифелер бар эди ки, буларны ильк заманлар Азрети Исмаил -алейхисселям- идаре эткен эди. Ондан сонъ, бу ульвий вазифелер Исмаил -алейхисселям- нынъ огълуна кечкен, сонъ Джурхумилерге ве олардан да чешит къабилелерге кечерек, ниает Къурейшке кельген эди. Даа сонъунда къурулгъан Мекке шеэр девлетинде итина иле ерине кетирильген бу вазифелер шулар эди:

1. Сидане я да Хиджабе: Кябенинъ пердедарлыгъы, анахтар къорчалайыджылыгъы иле орьтюджюлюк вазифеси эди».[21]

2. Сикъайе: Хаджыларгъа татлы сув икрам этмек ве Зем-зем къуюсы иле алякъалы вазифе.

рагъмен Кябе, Хаджеруль Эсвед ве Макъамы Ибрахимге чокъ къыймет бергенлери алда, ич бир заман ибадет этмегенлердир. Бу Аллаһ Тааляннынъ хусусий бир муафаза ве къорчалавыдыр.

21 Кябеге ильк дефа ортю орькен кишининъ Исмаил -алейхиселлям- олгъаны бильдириле (Абдурреззакъ, V, 154). Ислям тарихында Кябенинъ ортюси буюк бир укюмдар, Халифе я да Мекке валиси тарафындан яптырыла эди. Ич ве тыш олмакъ узьре эки парча яптырылгъан Кябенинъ ортюси, 1517 йылында хиляфетнинъ Османлыларгъа кечмеси иле бир муддет даа Мысырда тикильмеге девам эткен. Къануний Султан Сулейман девринде ич ортюси Истамбулда тикильмеге башлады, Султан 3-джи Ахмед заманында исе эм ич, эм де тыш ортю къумашлары Истамбулда тикильмеге башланды. Османлы Девлети тарафындан азырлангъан энъ сонъ ортю 1916 сенесинде ёллангъан ве бу тарихтен сонъра Шериф Хусейн арекети себебинен алып барылмагъандыр. Даа сонъра бир муддет Мысырда азырланып алып барылгъан ортю, бугюн Меккеде тесис этильген хусусий бир фабрикада ималь этильмектедир .

3. Ридане: Факъыр хаджыларгъа аш-сув икрам этмек, оларны мисафир этме ве алякъа косьтерме вазифеси. Бу вазифелерни бойнуна алмакъ энъ буюк шереф сайыла эди.

Бу хызметлер Аср-ы Сеадетте Меккенинъ илери кельген аилелери арасында пайлашылгъан эди. Азрети Омер халифелиги заманында бу хызметлер ичюн девлет азнесинден бир пай айыргъан эди. Азрети Муаавиеден итибарен де, бу ишлер бир низамгъа къоюлгъандыр. Османлы идаресинде исе, Кябе хизметлерине эр йыл Харамейн[22] акъчасындан пай айырылгъандыр.

Кябенинъ иляхий къорчалавда олгъаныны косьтерген ибретли бир адисе: Филь вакъиасы

Юдже Аллаhнынъ эмиринен япылгъан Кябе, эп Дженабы Хакънынъ муафазасында олгъан. Буны ортагъа къойгъан ибретли мисаллерден бири де, «Филь вакъиасы» оларакъ билинген адиседир. Йемен валиси Эбрехе Рома императорынынъ ярдымынен Санада яптыргъан кильсеге инсанлардан беклеген рагъбетни корьмегени ичюн, сонъ дередже синъирленди. Артындан арапларнынъ эвельден берли къудсиетини къабул этерек, зиярет этип кельген Кябени йыкъмагъа къарар берди. Арасында, кунюмизнинъ танклары сайылгъан филлернинъ де булунгъан буюк бир орду азырлаяракъ, Меккеге юрьди. Бойлеликле, инсанларнынъ дикъкъатларыны озюнинъ яптыргъан кильсесине чевиреджек эди.

Эбрехе бу иште о къадар къарарлы эди ки, зорнен къолундан алынгъан девелерини къайтарып алмакъ ичюн кельген Абдульмутталибге шашаракъ:

«Мен Кябени йикъмагъа кельдим. Сен исе, девелеринъни тюшюнесинъ!» - деген ве Абдулмутталибнинъ Кябе ичюн:

«Онынъ саиби бар! О, оны къорчалар!» ифадесине мукъабиль кибирнен:

«Манъа къаршы оны къорчалайджакъ ёкътыр!» - сафсатасында булунгъан эди.

Меккеге якъынлашкъан ордусына Кябеге арекет эмирини бергенинен, филлер юрмедилер. Кок юзю эбабиль къушларынен толды. Олар

22 **Харамейн** - Эки месджид, Месджид-и Харам ве Месджид-и Небевий.

аякъларында кетирген пишкен толадан япылгъан ташларны Эбрехе ордусынынъ узерине, бурчакъ данелери киби, бошатмагъа башладылар. Бу ташлар кимге исабет этсе, оны эляк этмекте эди. Меккенинъ огю бир анда инсан ве филь мезарлыгъына чеврильди. Уфачыкъ къушлар, тонналар агъырлыгъындаки филлерни эзип, ерге сердилер. Бу къоркъунчлы иляхий муджизе джерьян эткен йылгъа «Филь йылы» денильди.

Аллаһ Тааля бу адисени Къурани Керимде шойле анълата:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ. وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ. تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ. فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ

«Раббининъ филь саиплерине нелер япкъаныны корьмединъми? Оларнынъ фена ийлелерини бошуна чыкъармадымы? Узерлерине эбабиль къушлары ёллады. О къушлар оларнынъ узерлерине пишкен чамурдан япылгъан ташлар ата эдилер. Ниает, оларны ашалып, тапталгъан экинге чевирди». (Филь, 1 - 5).

Чюнки, Кябе Дженабы Хакънынъ эмр-и иляхисинен инша эттирген «Хане-и Бирр»[23] эди. О ер, Аллаһкъа къуллыкъ мекяны оларакъ мукъаддес ве мубарек къылынгъан эди. Бунынъ ичюн иляхий муафаза алтына алынгъан эди.

Эбрехенинъ ибадетханеге нисбетен япкъан бу сайгъысызлыкъкъа къаршы берильген джеза исе, къыяметке къадар айны шекильде япыладжакъ дигер арекетлер ичюн де, бир техдид маиетини ташымакътадыр .

Бир башкъа аети керимеде шойле буюрыла:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ
وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلاَّ خَائِفِينَ
لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

«Аллаһнынъ месджитлеринде Онынъ ады анъылувына мани олгъан ве оларны харап этмеге тырышкъан кимседен даа залым ким

23 **Хане-и Бирр** - эйи, темиз эв.

ола билир! Буларнынъ о ерлерге ялынъыз къоркъаракъ кирмелери керек. (Башкъа тюрлю кирмеге акълары ёкътыр). Булар ичюн дюньяда бир резиллик, ахиретте де буюк азап бардыр. (эль-Бакъара, 114).

Зулумыны эйидже шиддетлендирген Эбрехе, нетиджеде озюнде сонъсыз бир къувет ве азамет олгъаны фикирине къапылгъан эди. Бунъа мукъабиль Аллаh Тааля оны, чёллердеки арслан, къаплан, зеэрли йылан киби, дешет бериджи махлюкъларгъа дегиль де, кучьсиз ве зайыф варлыкълар олгъан Эбабиль къушлары ве нохуттан кучюк ташларнен эляк этти. Бойледже, Аллаh Тааля Фираун. Немрут, Джалут киби кибирленгенлерни эп кучюк варлыкъларнен эляк этерек, оларнынъ кибирлерининъ манасызлыгъыны ве аджизликлерини ортагъа къойгъан.

Эбрехе де, буюк бир азамет ве кибирнен чыкъкъан Йеменге яра-парча бир беденнен, чокъ зелиль ве перишан бир вазиетте, сюрюнерек дёне бильди. Онынъ бу алы, кибирлилернинъ дюняда олгъанда биле резиль олгъанларыны косьтериджи энъ ачыкъ бир ибреттир.

«Филь йылы» Къурейшлилер арасында бир чешит тарих башлангъычы оларакъ къулланылды. Ашагъыдаки ривает бунынъ гузель бир мисалидир. Къубаш бин Ушейм:

«Мен ве Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- филь йылында догъдыкъ,»- деген эди. Осман бин Аффан онъа:

«Сен даа буюксинъми, ёкъса Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- даа буюктирми?» - деп сорады. Мубарек сахаби шу индже ве эдеп толу джевапны берди:

«Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- менден чокъ буюктир. Догъуумда исе мен даа къартым![24] Мен филлернинъ кубресини ешиль ве денъишкен алда корьдим.» (Тирмизи, Менакъиб, 2).

Ибрахим -алейхисселям- ве ханифлик

Меккеде умумен путперестлик аким олмасына рагъмен, тевхиднинъ излери де тамамен силинмеген эди. Азрети Ибрахимнинъ талим эткен

24 Асхаб-и кирам, бу риваетте олгъаны киби, даима Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ энъ устюн ве энъ юдже макъамда олгъаныны биле эдилер. Бойлеликнен, бу хусуста буюк бир хассасиет косьтере эдилер. Онынъ тенине токъунгъан киши, бундан буюк бир гъурур дуйып: «Иште, шу эки элимнен Расулюллахкъа бейат эттим» деп эллерини косьтере эди. (Ибн-и Сад, VI, 306; Хейсеми, 8, 42).

тевхид дини, аз да олса, бир къысым инсанлар тарафындан девам эттирильмекте эди.

«Аллаhнынъ досту» анъламына кельген «Халилуллах» васфына саип олгъан Ибрахим -алейхисселям» - Улюль-азм»[25] пейгъамберлерден биридир. Пек чокъ пейгъамбернинъ ве хусусан Расулюллах Эфендимизнинъ атасыдыр. Аллаh Тааля, Ибрахим -алейхисселям- гъа он саифелик бир вахий лютф эткен.

Азрети Ибрахимнинъ исми Къурани Керимде йигирми беш суреде алтмыш докъуз кере кечмекте, **Эввах** (чокъ ах эткен), **Халим, Муниб** (Аллаhкъа сыгъынгъан), **Ханиф, Къанит** (Аллаhкъа къуллыкъ эткен), **Шакир** киби чешитли исим ве сыфатларнен зикр этилерек макъталгъандыр.

Ибрахим -алейхисселям- нынъ динине **«Ханифлик»** денильген. Ханиф сёзю лугъатта эгриликни быракъып, догърулыкъкъа кеткен, истикъамет узеринде олгъан, башкъа динлерден, батыл инанчлардан къачып, ялынъыз бир Аллаhкъа иман этиджи «Муваххид» демектир. Дженабы Хакъ Къуран-и Керимде шойле буюра:

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

«(Еудийлер ве христианлар мусульманларгъа:) **Еудий я да христиан олунъ ки, догъру ёлны тапарсынъыз, дедилер. (Эй Хабибим!) Де ки: Ёкъ! Биз ханиф олгъан Ибрахимнинъ динине уярмыз. О мушриклерден дегиль эди.»** (эль-Бакъара, 135).

مَا كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلاَ نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

25 **Улю-ль Азм** - Азим саиби, пек чокъ мешакъкъат корьген ве буларгъа даянгъан 5 пейгъамберге берильген сыфат. Азрети Нух, Азрети Ибрахим, Азрети Муса, Азрети Иса ве Азрети Мухаммед –алейхим-ус саляту ве-с селям-.

«Ибрахим не еудей, не де христиан эди; факъат О, Аллаһны бир таныгъан дос-догъру бир мусульман эди; мушриклерден де дегиль эди.» (Ал-и Имран, 67).

Джахилие девиринде эр тюрлю сапыкълыкътан ве путперестликтен юз чевиререк, Хакъкъа ёнельген, Азрети Ибрахимнинъ динине талип оларакъ, ялынъыз бир Аллаһкъа инангъан кимселерге де ханиф дениле эди. **Варакъа бин Невфель, Абдуллах бин Джахш, Осман бин Хувейрис, Зейд бин Амр, Кусс бин Сааиде** киби шахыслар ханифлерден базыларыдыр. Олар джансыз, тильсиз, ич бир шейге кучьлери етмеген путларнынъ огюнде эгильмекни, оларгъа ялвармакъны чиркин «сая эдилер. Ибн-и Омер[26] - радиаллаху анхума- шойле анълата:

«Пейгъамбер Эфендимиз нубуветтен эвель, Бельдахнынъ[27] ашагъы къысмында Зейд бин Амр бин Нуфейльге расткельди. Алемлернинъ Эфендисине бир софра къурулды, ашлар ичинде эт де бар эди. Фахри Кяинат Эфендимиз аштан ашамагъаны киби, Зейд де ашкъа эль узатмады:

26 **Абдуллах бин Умер** -радиаллаху анх- пейгъамберликнинъ учюнджи сенесинде догъды. Бабасы Азрети Умер иле бирликте хиджрет эттилер. Эбу Эйюб эль-Энсарининъ де булунгъаны Истамбул сеферине къошулды. Абласы Азрети Хафса, Расулюллаһ - саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ ханымы олгъаны ичюн, Пейгъамбер Эфендимизнинъ якъын этрафында булунма имкянына саип эди. Текрарларынен берабер 2630 хадис ривает этип, Эбу Хурейреден сонъ энъ чокъ хадис ривает эткен, еди сахабенинъ (Муксирун) экинджиси олды. Ибн-и Умер айны заманда энъ чокъ фетва берген еди сахабиден бири эди. Аллаһ Расулининъ аят тарзына арифи-арифине уйма ве онынъ эмирлерини айнен ерине кетирме мевзусында онъа бенъзеген ёкъ эди. Расули Экремнинъ вефатындан сонъра онъа олгъан муаббетининъ джошкъунлыгъы себебинден, Расулюллаһ –алейхисселлям-нынъ намаз къылгъан ерлерини огренип, о ерлерде намаз къылар, юрьгени ёлларда юрер, кольгеленгени тереклернинъ астында отурур, къурумасынлар деп о тереклерни суварар эди. (Бухари, Салят 89; Ибн-и Хаджер, эль-Исабе, II, 349). Бир кунь аягъынынъ синъирлери топланып къасылгъан эди. Янында булунгъан Абдуррахман ибн-и Сад: «Энъ чокъ севдигинъ инсаннынъ адыны анъ!» деди. О да «Я Мухаммед!» деди ве о анъда аягъы эйилешти. (Ибн-и Сад, 5, 154). Ибн-и Умер, асхабы кирамнынъ илери кельген зенгинлеринден эди. Серветининъ чокъ топланмасыны истемез, элине кечкенини ёкъсулларгъа дагъыта эди. Саип олгъаны шейлер ичинде энъ чокъ бегенгенини Аллаһ ёлунда къурбан этмек ве садакъа оларакъ бермек узьре айырыр эди. Яхшы арекетлер япкъаныны корьсе ве хусусан намаз къылгъаныны огренгени бутюн хызметчилерни азат эте эди. Достларындан бири онъа эвельден хабер эткенине коре, хызметчилерден базылары ялынъыз азат этильмек ичюн джамиге кете экенлер. Азрети Абдуллах къальбиндеки Аллаһкъа севгини косьтерген шу джевапны берди: «Биз Аллаһ иле алдатмакъ истегенлерге алданмагъа разымыз». Мухтелиф себеплернен Абдуллах, бинъден зияде хызметчи азат этти. 73/692 сенесинде сексен беш яшында экенде Меккеде вефат этти.

27 **Бельдах** – Меккенинъ якъында бир вадийдир.

«Мен сизнинъ путларынъыз адына сойгъан этинъизден ашамам. Мен садедже Аллаһнынъ ады зикр этилерек союлгъанындан ашарым,» - деди.

Зейд, Къурейшнинъ айванларыны путларнынъ адына сойгъанларыны айыплап, бойле дер эди:

«Къоюнны Аллаһ яратты. Онынъ ичюн коктен ягъмур ягъдырды, ерден де отлар чыкъарды. Амма сиз оны Аллаһнынъ исмини зикр этмеден соймакътасыныз.» (Бухари, Менакъибул-Энсар, 24; Зебаих, 16).

Бир башкъа ривает исе шойледир:

«Зейд бин Амр, Варакъа бин Невфельни де янына аларакъ, акъикъий динни сорап, онъа табий олмакъ узере, Шамгъа барды. О ерде бир еудий алимине расткельди. Онъа динлери акъкъында суаль берди ве:

«Бельки дининъизге кирерим, манъа онынъ акъкъында бильги беринъ,» - деди. Еудий:

«Сен, Аллаһнынъ гъадабындан насибинъни алмагъандже, динимизге кирамазсынъ!» - джевабыны берди. Зейд:

«Мен Аллаһнынъ гъадабындан къачаракъ, бу ерлерге кельдим, (гъадаб дегиль, риза ве рахмет арайым). Аллаһнынъ гъадабындан эр анги бир пай алмагъа асла ниетим ёкъ. Сен манъа башкъа бир дин косьтер (де онъа барайым)!» -деди. Еудий алим:

«Мен Ханифликтен башкъа бир дин бильмейим!» - джевабыны берди. Зейд:

«Ханифлик недир?» - деп сорады. Еудий алим:

«Азрети Ибрахимнинъ динидир. О, не еудий, не де христиан эди, Аллаһтан башкъа бир шейге де табынмай эди,» - джевабыны берди.

Зейд онынъ янындан чыкъкъанынен, христиан алимлеринден биринен расткелишти. Онъа да айны шейлерни сёйледи. О да:

«Сен Аллаһнынъ лянетинден насибинъни алмагъандже, бизим динимизге киралмазсынъ,» - деди. Зейд онъа да:

«Мен затен Аллһнынъ лянетинден къачаракъ, бу диярларгъа кельдим. Элимден кельгени къадар ич бир заман Аллаһнынъ лянетинден бир шей алмайджам. Сен манъа башкъа бир дин косьтерирсинъми?» – деди.

О алим де, еудий алими киби, ханифликтен баас этти. Зейд оларнынъ Азрети Ибрахим акъкъындаки сёзлерини эшиткенинен, о ерден айырылды. Тышкъа чыкъкъанынен, эллерини котерип:

«Аллаһым, Сени шаад этем, мен Ибрахим -алейхисселям- нынъ дини узериндем! –деди. (Бухари, Менакъибуль-Энсар, 24).

Эсма бинт-и Эбу Бекир -радиаллаху анхума- дей ки, Зейд бин Амирнинъ Кябеге таянып, шойле дегенини эшиттим:

«Эй Къурейш джематы! Валлахи, менден башкъа, ич биринъиз Ибрахим -алейхисселям-нинъ дининден дегильсиниз!»

Зейд тирилейин топракъкъа комюледжек къызларны (къуртарып) аятыны багъышлар эди. Къызыны ольдюрмеге истеген адамгъа:

«Оны ольдюрме, онынъ кульфетини мен устюме алам,» - дер ве къызны алыр эди. Къыз буюген сонъ, бабасына:

«Истесенъ, оны санъа теслим этейим, истесенъ итияджларыны корьмеге девам этейим,» - дер эди. (Бухари, Менакъибуль-Энсар, 24).

Аллаһнынъ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- ханифлерден Варакъа акъкъында:

«Оны дженнетнинъ ортасында, узеринде сюндюстен урбалары олгъан алда корьдим», Зейд ичюн де: «О, къыямет кунюнде, мен иле Иса –алейхисселям- арасында айры бир уммет оларакъ тирильтиледжек», - буюргъан. (Хейсемий, IX, 416).

Баас этильген бу ханифлер, эвельки мукъаддес китаплардан аз-чокъ хабердар олгъанлары ичюн, сонъки Пейгъамбернинъ вакъты якъынлашкъаныны биле ве Оны беклей эдилер.

Ислям алимлерининъ чокъуна коре, Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ анасы ве бабасы Меккедеки ханифлерден эди.

Ханифлик, Ислямнынъ тевхид инанчындан башкъа бир шей дегильдир. Бу себеп иле Дженабы Хакъ, Пейгъамбер Эфендимизге ханиф олгъан Ибрахим -алейхисселям-нинъ динине табий олмакъны, шойле эмир эткен:

ثُمَّ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

«Сонъра да эй Хабибим санъа: «Догъру ёлгъа ёнелерек, Ибрахимнинъ динине уй! О, мушриклерден дегиль эди, деп вахий эттик» (Нахль, 123).

Бу себептен, ханифлик, Ислям ичюн дахи къулланылгъан ве самимий, ихляслы бир мусульмангъа да «ханиф» васфы берильген. Пейгъамбер Эфендимиз :

«Мен, мусамахакяр ханиф динни ***(эль–Ханифиййе эс-Семха)*** иле ёлланылдым», - деп буюргъан. (Ахмед V, 266.).

Пейгъамберликтен эвель

Азрети Мухаммед

-салляллаху алейхи ве селлем-

БИРИНДЖИ БОЛЮК

АЗРЕТИ ПЕЙГЪАМБЕРНИНЪ ДОГЪУМЫ ВЕ БАЛАЛЫГЪЫ

Мухаммедий Нур

Аллаһ ичюн заман ве мекян тюшюнильмез. О, юдже варлыкъ, заман ве мекяндан мунеззехтир[28]. Эзельде ялынъыз озю бар олгъан ве бар олмакъ ичюн, башкъа бир яратыджыгъа мухтадж олмагъан Дженабы Хакъ, билинмекни ве бу бильгининъ кереги оларакъ, ибадетлернен урьмет корюп юджельтильмекни истегени ичюн, «алем-и кесрет» (чокълукъ алеми яни кяинат) денильген масиваллаһны[29] яраткъандыр. Бу яратышта энъ башта мейдангъа кельген, бир «нур»дыр. О нур исе, «Акъикъат-ы Мухаммедие»нинъ озю, аслы ве маясыдыр.

Насыл къыйметли бир муджевхер, чыплакъ бир суретте дегиль де, Гузель бир къуту ичинде такъдим этильсе, бутюн варлыкълар да «Нур-и Мухаммеди»ге нисбетен о мевкъидедир. Онынъ шерефине яратылгъандыр. Бунъа коре, барлыкънынъ ильк себеби, Дженабы Хакънынъ улу заты, экинджи себеби исе, «Нур-и Мухаммеди»ни, шерефи ве къыймети себебинден, дигер варлыкъларнен зарфландырмакъ[30] ве дюльберлештирмек заруретидир.

Башкъа бир ифаденен айтаджакъ олсакъ, Ислям инанджына коре, барлыкъларнынъ пеш-пешине яратылып, мейдангъа кетирильмесинде ильк башлангъыч, Фаил-и Мухтар (тилегенини япмакъта сербест) ола-

28 **Мунеззех** - бир шейден узакъ олмакъ, ондан темиз олмакъ. Инсан мийи исе яратылышы итибары иле заман ве мекян шартынен тюшюнип олгъан бир васыфтадыр. Мушаххас (козьнен корюлип, къолнен тутулгъан) алемден алгъаны теэссуратларны къулланып -белли бир нисбетте олса биле- акъикъаткъа къавушыр. Мушахаде саасы тышында къалгъан, корюнмеген алемге аит акъикъатлар ичюн корюнген алемден алгъан теэссуратларны къулланмакъ меджбуриетиндедир. Метафизик (физиканынъ тышындаки) керчеклер ичюн исе, маналарыны ве адларыны тайын этмек ичюн меджазий ифаделер къулланмагъа меджбурдыр.

29 Масиваллаһ - Аллаһнынъ тышында ве инсанларны Ондан мен эткен эр шей ичюн къулланылгъан бир табирдир.

30 Зарфландырмакъ – заман ве мекян хусусиетлеринен донатмакъ..

ракъ, Дженабы Хакъ; себеп ве весиле де «Нур-и Мухаммеди»дир. Яни яратылышта о, ильктир. Ислямгъа коре, кяинат, бир чокъ фельсефеджининъ къабул эткенининъ аксине «къâдим»[31] дегиль «хâдис»тир. Яни сонърадан бар олгъандыр. Къâдим садедже Дженабы Хакътыр. Сонърадан яратылгъанларнынъ илькиси исе, «Нур-и Мухаммеди»дир. Бу себептен, Аллаһнынъ Расули[32] -салляллаху алейхи ве селлем- :

«Адем рух иле джесед арасында экенде, мен неби[33] эдим», - буюргъан. (Тирмизий, Менакъиб, 1).

Яни Азрети Пейгъамбер, нурынынъ яратылышы ве пейгъамберлик берильмеси итибары иле Азрети Адемден эвельдир. Джисманиет къазанып, алемимизде пейда олмасы итибарынен исе, пейгъамберлик такъвимининъ сонъки япрагъыдыр. Зира, рисалет такъвими, варлыкънынъ эвели олгъан «Нур-и Мухаммеди» иле башлады; сонъки япрагъы да, «Джисманиет-и Мухаммеди» иле ниаетини булды.

«Варлыкъ нуры» исе, озюнинъ шерефи ичюн яратылгъан бутюн махлюкъатнынъ[34], о ильки яратылгъан варлыкъ олгъан «Нур-и Мухаммеди»ге нисбетини ифаде этер. Бу, варлыкъларда бизатихи (озьозюнден) бир шереф мевджут олмайып, олар къыйметлерини «**Нур-и Мухаммеди**»ге багълы оларакъ къазанырлар, демектир.

Шу Хадиси шерифлер бу акъикъатнынъ энъ гузель ифадесидир:

«Адем -алейхисселям- дженнеттен чыкъарылмасына себеп олгъан янълыш арекетни япкъан сонъ, хатасыны анълап:

«Я Рабби! Мухаммед акъкъы ичюн Сенден мени багъышламанъны истейим,» - деди.

Аллаһ Тааля:

«Эй, Адем! Даа яратмагъаным Мухаммедни сен къайдан билесинъ?» - деп буюрды.

Адем -алейхисселам- :

31 Къâдим – эзелий, башлангъыджы олмагъан.
32 Расул – янъы къанун ве китап иле йиберильген пейгъамбер.
33 Неби – эвельки пейгъамбернинъ къанунларыны джанландырмакъ ичюн йиберильген пейгъамбер.
34 Махлюкъат – яратылгъан эр шей.

«Я Рабби! Сен мени яратып, манъа рухынъдан уфлегенинъде, башымны котерип бакътым ве аршынъ сутунлары устюнде «Ля иляхе илляллах, Мухаммедун Расулюллах» язылгъаныны корьдим. Анъладым ки, Сен, озь адынънынъ янына анджакъ яратылгъанларнынъ энъ севимлисини къоярсынъ!» - деди.

Бунынъ узерине Аллаһ Тааля:

«Догъру сёйлединъ, эй, Адем! Акъикъатен, о, манъа коре, махлюкъатнынъ энъ севимлисидир. Онынъ акъкъы ичюн Манъа дуа эт. (Мадем ки, дуа эттинъ), Мен де сени багъышладым. Эгер Мухаммед олмаса эди, сени яратмаз эдим!» - буюрды. *(Хаким, II, 672).*

Ибн-и Аббастан –радияллаһу анхума- шойле накъль этилир:

«Аллаһ, Иса -алейхисселям- гъа вахий этти ве шойле буюрды:

Эй, Иса, Мухаммедге иман эт ве умметинъден Онъа етишкенлерге Онъа иман этмелерини эмир эт! Эгер Мухаммед олмаса эди, Адемни яратмаз эдим! Мухаммед олмаса эди, дженнет ве джеэннемни де яратмаз эдим. Аршны сув узеринде яраткъанымда сарсылмагъа башлады, узерине «Ля иляхе иллАллаһ, Мухаммедун Расулюллах» язгъанымнен, сакинлешти. *(Хаким, II, 672).*

Бир кунь Джабир -радиаллаху анх- Пейгъамбер эфендимизге келип:

«Анам, бабам санъа феда олсун, я РасулАллаһ! Манъа ильк яратылгъан шейнинъ не олгъаныны бильдирирсинъми?» - деп сорады.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- :

«Эй, Джабир! Аллаһ Тааля эр шейден эвель, сенинъ пейгъамберинънинъ нурыны, затынынъ нурындан яраткъандыр…» - джевабыны берди. (Бакъ. Аджлюний, I, 265).

Ибн-и Арабий азретлери бу хусуста шу фикирлерни юрсете:

Аллаһ Тааля Мухаммед -салляллаху алейхи ве селлем- ге пейгъамберлигини муджделегени вакъытта Адем -алейхисселям- даа ёкъ эди, сув иле чамур арасында эди… Бойледже, небий ве Расуллар вастасынен ортагъа чыкъкъан бутюн шериатларнынъ эвели ве сонъу олмакъ укми,

Аллаһ Расули ичюн керчеклешти. Пейгъамберимиз даа о вакъытларда шериат саиби эди, чюнки хадисте: *«Адем рух иле джесед арасында экенде, мен небий эдим»,* - деп буюрылгъандыр. «Мен инсан эдим» я да «Мен мевджут эдим», - деп айтмагъан. Нубуввет анджакъ Аллаһ тарафындан онъа берильген бир шериатнен мумкюн ола билир. (Ибн-и Арабий, эль-Футухат II, 171; IV, 66-67).

Ибн-и Арабий *Фусусу-ль Хикем* адлы эсеринде исе, бойле дей:

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- инсанлар арасында варлыкъынынъ энъ мукеммелидир. Бунынъ ичюндир ки, пейгъамберлик онынънен башлады ве онынънен ниаетке ириштти. (Ибн-и Арабий, Фусус, IV, 319).

Сулейман Челеби де Мевлид-и шерифлеринде Нур-ы Мухаммедини шу сёзлернен анъа:

Мустафа нурыны эвель къылды бар ,
Севди аны ол Керим-у Гирдигяр.

Манасы: О яраткъан ве Керим олгъан Аллаһ Тааля, башта Мухаммед Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем- нинъ нуруны яратты ве оны севди.

Сулейман Челеби дигер бейитлеринде, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- нинъ варлыкъ нуру олмасыны ве кяинатнынъ Нуры Мухаммеди урьметине бар этильгенини не къадар къыскъа ве ачыкъ-айдын бир шекильде ифаде эте:

Хакъ онъа берди мукеммель эйледи
Яратылгъанлардан муфаддал эйледи
Андан олду эр нихан-у ашикяр
Арш-у ферш-у ерде кокте не ки бар
Гер Мухаммед олмая эди аян
Олмайы серди земин-у асуман
Эм весиле олдугъы ичюн ол Расул
Адемин хакъ тевбесини къылды къабуль
Гер Мухаммед кельмесе эди алемге
Тадж-и иззет иришмез эди Адемге
Нух анынчюн булды эм гъаркътан неджат
Дагъы догъмадан корюнди муджизат

Джумле анын достлугъына адына
Бунджа иззет къылды хакъ эдждадына
Джедди олдугъычюн анынъ эм Халил
Нары дженнет къылды онъа ол Джелил
Эм дахи Муса элиндеки аса
Олду онынъ урьметине эдждерха
Ольмейип Иса кокке булды ёл
Умметинден олмакъ ичюн иди ол
Керчек ким булар биле мюрсельдурур
Лик Ахмед экмелю эфдальдурур
Чюн теменни къылдылар Хакътан бунълар
Ким Мухаммед умметинден олдылар
Суннетин тут уммети ол уммети
Та насиб ола санъа Хакъ рахмети

Манасы:

«Аллаһ, онъа лютуфта булунуп оны мукеммель къылды ве дигер махлюкълар арасында фазилетли эйледи.»

«Арш ве ферште, яни ерде ве кокте гизли ве ачыкъ не бар исе, эписи онын весилесинен мейдангъа кельдилер.»

«Эгер Мухаммед Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем- олмаса эди, шу ерлер ве коклер олмайджакъ эди.»

«Эм о улу Расул себепчи олгъаны ичюн Аллаһ Тааля Азрети Адемнинъ тевбесини къабул этти.»

«Эгер Мухаммед Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем- алемге кельмесе эди, Адем (а.с.)гъа иззет таджы кийдирильмез эди.»

«Азрети Нух, онынъ саесинде богъулмакътан къуртулды. О даа догъмадан бойле нидже муджизелер мейдангъа кельди.»

«Юдже Аллаһ, урьметине онынъ эджадына сонъ дередже иззет эйледи.»

«Джелил олгъан Мевля, онынъ атасы олгъаны ичюн Азрети Ибраимге атешни гуль бахчасына чевирди.»

«Эм Азрети Мусанынъ элиндеки асасы да онынъ урьметине эдждерха олгъандыр.»

«Азрети Иса да онынъ умметинден олабильмек ичюн ольмейип коклерге юксельгендир.»

«Бу сайгъанларымыз да пейгъамберлердир, амма Ахмед, оларнынъ энъ мукеммели ве энъ фазилетлисидир.»

«Окъадар ки, олардан эписи Мухаммед умметинден олмакъ истеги ичинде олдылар.»

«О алда онынъ суннетини (мисаль яшайышыны) аяткъа кечирмек суретинен уммети олмагъа арекет эт ки, Хакъ Тааляныңъ мерхамети санъа насиб олсун...»

Акъикъат-и Мухаммедие оларакъ да исимлендирильген Нур-ы Мухаммеди, бир нур, бир Акъикъат я да бир джевхердир ки, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ маневий шахсиетини темсиль этер. Аллаһ къатында энъ севимли ве энъ къыйметли одыр. Мевджудатнынъ бар олгъанынынъ себеби – Дженабы Хакънынъ, яратылышта ильки олгъан Нур-ы Мухаммедиге мухаббетидир[35]. Бу себептен бутюн кяинат Нур-ы Мухаммединиңъ шерефине ве онъа бир мазруф олмакъ[36] узьре яратылгъандыр. Яни бутюн кяинат онынъ акъикъатыны ачыкъламакъ ве беян этмек ичюн яратылгъандыр. Бунынъ ичюн, насыл бир бардакъкъа

35 **Мухаббет** – севги.

36 **Мазруф олмакъ** – этрафыны сармакъ, азыр ер ве заман олмакъ.

бир денъизни сыгъдырмакъ мумкюн дегиль исе, Нур-ы Мухаммедини де ляйыкъ олгъаны киби идракъ этмек де, мумкюн дегиль.

Пейгъамбер эфендимизнинъ пак сою

Пейгъамберимизнинъ бабасы Абдуллах, анасы Аминедир. Онынъ мубарек сою Азрети Исмаилнинъ огълу Къайзар сюлялесининъ энъ шерефлиси олгъан Аднангъа къадар узаныр.[37]

Пейгъамберимизнинъ буюк атасы Аднан, Исмаил -алейхисселям-нынъ союндандыр. (Ибн-и Хишам, I, 1,5). Аднаннынъ огълу Меадднынъ Иса -алейхисселям- нынъ асырдашы олгъаны накъль этилир.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Къурейш къабилеси ичинде эм баба, эм де ана тарафындан, энъ темиз ве энъ шерефли бир къорантагъа менсюптир. Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- несебининъ темиз, пак олгъаны акъкъында шойле буюргъандырлар:

«Мен, джахилие деврининъ чиркинликлеринден ич бир шейге булашмадан, ана ве бабамдан мейдангъа кельдим. Мен, та Адемден бабама ве анама къадар эп никях махсулы оларакъ мейдангъа кельдим, асла зинадан мейдангъа кельмедим!» (Ибн-и Кесир, эль-Бидае, II, 260).

Онынъ бир исм-и шерифи де **Мустафа**дыр. Бу исим шу тарихий сечилип сюзюльмекни ифаде этер.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ менсюп олгъан топлулыгъы не заман экиге айырылса, Аллаh Тааля, Расулини энъ хайырлы тарафта булундыргъандыр. Онынъ, бутюн барлыкъны айдынлаткъан нуры Азрети Адем -алейхисселям- дан берли энъ темиз ана ве бабалардан кечип, озюне келип еткендир. (Ахмед, I, 210). Ибн-и Аббас азретлери, Шуара сюресининъ 219-ынджы аетини, бу мананы ифаде этерек, шу шекильде тефсир эткен:

«Сен, яни нурынъ, эп седжде эткенлерден долаштырылып, санъа кельгендир». (Къуртубий, XIII, 144; Хейсемий, VII, 214).

37 Расулаллаh -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ несеби шерифлери шойледир: *Мухаммед бин Абдуллаh бин Абдульмутталиб бин Хашим бин Абди Менаф бин Кусай бин Киляб бин Мюрре бин Кяб бин Люэй бин Гъалиб бин Фихр бин Малик бин Надр бин Кинане бин Хузейме бин Мудрике бин Ильяс бин Мудар бин Низар бин Меадд бин Аднан.* (Бухари, Менакибуль Энсар, 28; Ибн-и Хишам, I, 1-3; Ибн-и Сад, I, 55-56)

Фахри Кяинат[38] -салляллаху алейхи ве селлем- бу хусусны Хадиси шерифлеринде бойле ифаде эткен:

«Мен Адем огъулларынынъ энъ хайырлы ве энъ темизлеринден, девирден девирге, къорантадан къорантагъа кечип, ниает шу, ичинде булунгъаным аиледен вуджуткъа кетирильдим!» (Бухари, Менакъиб, 23).

«Аллаh Тааля Ибрахим огъулларындан Исмаилны сечти. Исмаилогъулларындан Кинане огъулларыны сечти. Кинанеогъулларындан Къурейшни сечти. Къурейштен Хашимогъулларыны сечти. Хашимогъулларындан Абдулмутталиб огъулларыны сечти. Абдулмутталиб огъулларындан да, мени сечти». (Муслим, Фезаиль, 1; Термизий, Менакъиб,1).

Буюк Ислям алими Ибн-и Халдун, Пейгъамбер эфендимизнинъ несебининъ бу къадар ачыкъ-айдын ве тафсилятлы бир шекильде билинмеси ве асалетнен девам этип кельгени акъкъында бойле деген:

«Азрети Мухаммед -салляллаху алейхи ве селлем- ден башкъа ич бир къулнынъ, не несеби бу дередже къатий билинмектедир, не де Адем –алейхисселям- дан, озьлерине къадар сой асалети аралыкъсыз девам эткендир. Бу Аллаh Таалянынъ Хабиб-и Эдибине[39] хусусий бир икрамыдыр». (Ибн-и Халдун, I, 115).

Азрети Пейгъамбернинъ бабасы Абдуллах иле анасы Аминенинъ эвленюви

Азрети Пейгъамбернинъ вазифелендирильмесине якъын девирде тевхид[40] иначы джоюлгъан, Кябе къавм ве къабилелерге аит путларнен толдырылгъан, Зем-зем къуюсы да, гъайып этильген алда эди.

Пейгъамбер эфендимизнинъ къартбабасы Абдулмутталиб, Хиджрде юкълагъанда тюшюнде онъа Зем-зем къуюсыны къазмасы айтылды. Даа сонъра да бир ишарет иле къазмасы керек олгъан ер онъа косьтерильди.

Абдулмутталиб къазув ишине башлагъанда, Къурейшлилер:

« -Месджидимизнинъ яныны къаздырмамыз», - деп, кедер эттилер.

38 **Фахр-и Кяинат** – кяинатын гъуруры, яни Пейгъамберимиз -салляллаху алейхи ве селлем-.

39 **Хабиб-и Эдиб** – Аллахнынъ пек эдепли севгилиси демек, яни Пейгъамберимиз -салляллаху алейхи ве селлем-.

40 **Тевхид** – Аллахны бирлемек, Онынъ бир тек илях оларакъ къабул этмек ве садедже Онъа ибадет этмек.

Бунынъ узерине Абдулмутталиб, Аллаһ он эвлят берир ве олар да озьлеринини къорчалайджакъ яшкъа етселер, олардан бирисини Кябенинъ янында къурбан этмекни адады.

Бир муддеттен сонъ, Къурейшлилер, Абдулмутталибде корьген базы алельхусус ал ве ишаретлер себебинен, юмшадылар ве онъа мусааде эттилер. Абдулмутталиб къуюны къазды ве Зем-земни мейдангъа чыкъарды. Вакътынен он эвляды дюньягъа кельди ве озьлерини къорчалайджакъ яшкъа эттилер. Бунынъ узерине тюшюнде:

«Адагъынъны ерине кетир», - денилерек, йыллар эвель Аллаһкъа берген сёзю озюне хатырлатылды. Адагъыны ерине кетирмек ичюн, сырасынен къочкъар ве сыгъыр сойгъан Абдулмутталибден эр сеферинде даа буюги истенильди. О:

«Даа буюги недир?» – деп сорагъанынен:

«Огъланларынъдан бирисини къурбан этмекни адагъан эдинъ!» -денильди. Бунынъ узерине эвлятларыны топлагъан Абдулмутталиб, Аллаһ ичюн япкъан адакъны ерине кетирмек ичюн, оларны итааткъа давет этти. Олар да, къаршы чыкъмадан:

«Сен адагъынъны ерине кетир, истегенинъни яп!» - дедилер.

Абдулмутталиб къура чекеркен:

«Аллаһым! Мен эвлятларымдан бирисини Санъа къурбан этмекни адагъан эдим. Араларында къура чекеджем, олардан истегенинъни ал», - деп дуа этти.

Къура Пейгъамбер эфендимизнинъ бабасы Абдуллахкъа чыкъты. Абдулмутталиб, къурбан чалмакъ узьре огълуны Кябеге алып кеткенде, меккелилер, эвлят къурбан этмекнинъ адет алына келеджегинден къоркъып, оны токътаттылар. Абдулмутталибни икъна этерек, бир алимге алып бардылар. Алим:

«Сизде бир инсаннынъ диети[41] не къадар?» - деп сорады.

«Он деве», - деп джевап бердилер. Бунынъ узерине алим:

«Ойле исе, Абдуллах иле он деве арасында къура чекинъ, къура Абдуллахкъа чыкъса, он деве даа къошып, йигирми деве иле Абдуллах

41 Диет – бир инсан джанына къаршылыкъ кельген мал микътары.

арасында текрар къура чекинъ. Бу ракъамны, къура девелерге чыкъкъангъа къадар онар-онар арттырынъ!» –деп тевсиеде булунды.

Он деве иле Абдуллах арсында къура чекильгенде, къура Абдуллахкъа чыкъты. Он деве даа иляве этип, къураны текрарладылар, кене Абдуллахкъа чыкъты. Девелернинъ сайысы юзге еткенгедже бу шекильде девам этильди. Сайы юзге баргъанынен, къура девелерге чыкъты. Абдулмутталиб эмин олмакъ ичюн къура чекювини учь кере даа текрарлады. Бу эснада аякъкъа къалкъып, огълунынъ къуртулмасы ичюн Аллаhкъа дуа этти. Эр кересинде де къура девелерге чыкъкъаныны корьгенинен, о ердекилер, севинчлеринден «Аллаhу Экбер» диерек, текбир кетирдилер. Сонъра Абдулмутталиб девелерни къурбан чалып, этлерини халкъкъа дагъытты. (Ибн-и Хишам, I, 163-168; Ибн-и Сад, I, 83-85; Хаким, II, 604-4036).

Бугунь, Ислям шериатында, ольдюрильген бир инсаннынъ диетининъ юз деве я да бунынъ бедели оларакъ тайин этильгени, бу тарихий адисеге эсаслангъандыр.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз, атасы Исмаил -алейхисселям- нынъ ве бабасы Абдуллахнынъ къурбан ичюн сечильгенлерине ишарет этип:

«Мен эки къурбанлыкънынъ огълуйым», - дей эдилер. (Хаким, II, 604-4048).

Бу себептен, Аллаh Расули «Ибн-и Зебихайн – эки къурбанлыкънынъ огълу» деп зикр этилир эди. (Хаким, II, 609-4036).

Азрети Абдуллах, эм озь къардашларынынъ, эм де дигер бутюн Къурейш яшларынынъ беден ве ахлякъ тарафындан энъ гузели эди. Акъыл, зекилик ве тербие тарафындан да, кене оларнынъ энъ устюни эди. (Халебий, I, 51-62). Бу себептен, Къурейшнинъ бутюн къызлары онынънен эвленмеге истей эдилер. Атта Варакъа бин Невфельнинъ къыз къардашы Рукъиййе Абдуллахнынъ манълайындаки нурны корьгенинен бунынъ пейгъамберлик нуры олгъаныны анълагъан эди. Беклеген сонъ пейгъамбернинъ анасы олмакъ шерефине къавушмакъ ичюн, Азрети Абдуллахкъа, озюнен эвленмесине къаршылыкъ юз деве теклиф эткендир. (Ибн-и Хишам, I, 168-169).

Абдулмутталиб, огълуна Бени Зухре къабилесининъ буюги Вехб бин Абди Менафнынъ къызы Аминени истеди. Къурейшнинъ несеб ве шереф тарафындан энъ устюн къызы олгъан Амине бу теклифке сыджакъ бакъкъанынен, никяхлары къыйылды.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ анасы Азрети Аминенинъ сою, Вехб бин Абд-и Менаф бин Киляб бин Мурре шеклиндедир. Зухре, Хашим огъулларынынъ аталары олгъан Къусай бин Килябнынъ къардашы олгъанындан, Азрети Аминенинъ сою Азрети Абдуллах иле Килябда бирлешир. (Ибн-и Сад, I, 59-60).

Расулюллах ана рахмине тюшкенинен, Абдуллахнынъ манълайында олгъан нур Азрети Аминеге кечти. (Ибн-и Хишам, I, 170).

Пейгъамбер Эфендимизнинъ бабасы Абдуллахнынъ вефаты

Пейгъамбер эфендимизнинъ бабасы Абдуллах, эвлилигинден къыскъа бир муддет сонъра Къурейшнинъ бир тиджарет керванынен Шамгъа кеткен эди. Тиджаретини битирип къайткъанда, ёлда хасталанды. Мединеге кельгенинен, аркъардашларына:

«Мен бу ерде дайыларым Неджджарогъулларынынъ янында бираз къалайым», - деди ве бир ай анда къалды.

Дайылары не къадар гъайгет этсе де яхшы оламады ве о ерде вефат этти. Мединеде комюльди. Абдуллах вефат эткен вакъытта 25 яшында эди. (Ибн-и Сад, I, 99).

Амине, къоджасы Абдуллахнынъ вефаты хаберини алгъанынен, пек янды-якъылды ве куньлер бою козьяш тёкти, онынъ киби бирисининъ тапыламайджагъыны, эр кес тарафындан пек севильгенини, чокъ джумерт ве мерхаметли олгъаныны ифаде эткен мерсиелер сёйледи. (Ибн-и Сад, I, 100).

Пейгъамберимизнинъ келишини муджделеген хабер ве адиселер

О, догъмададан эвель, бир чокъ иляхий теджеллилер[42] мейдангъа кельген. Бутюн кяинат онъа асретлик чеке эди. Чюнки, о яратылышнынъ себеби эди.

42 **Иляхий теджеллилер** – Аллахнынъ мейдангъа кетиргени бир такъым адиселер. (Ал-

Эвеля Аллаһ Тааля, даа эвельки пейгъамберлерден, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- ге иман этип, ярдымджы олмаларына даир ахд ве мисакъ[43] алгъан эди. Бу онынъ мейдангъа чыкъаджагъынынъ энъ буюк муджделеринден биридир. Аети Керимеде бойле буюрыла:

وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ

«Аллаһ, бир вакъыт пейгъамберлерден: «Мен сизге Китап ве икмет бергенден сонъ, нездинъиздекилерни тасдикъ эткен бир пейгъамбер кельгенде, онъа мытлакъа инанып ярдым этеджексинъиз», деп сёз алгъан, «Къабул эттинъиз ве бу ахтымны бойнунъызгъа алдынъызмы?», дегенде, «Къабул эттик», джевабыны бергенлер. Бунынъ усьтюне Аллаһ: О алда шаат олунъ; мен де сизнен бирликте шаатлыкъ эткенлерденим, буюргъан». (Ал-и Имран, 3/81).

Азрети Ибрахим иле огълу Азрети Исмаил, Кябени къурып битирген сонъ, эллерини кокке котерип, Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- ичюн бойле дуа эткен эдилер:

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

«Эй, Раббимиз! Оларгъа араларындан Сенинъ аетлеринъни озьлерине окъуйджакъ, оларгъа китап ве икметни огретеджек, оларны темизлейджек бир пейгъамбер ёлла. Чюнки, усьтюн келиджи, эр шейни ерли-ериндже япыджы ялынъыз Сенсинъ». (эль-Бакъара, 2/129).

Азрети Иса -алейхисселям- да пейгъамберлигини Исраилогъулларына бильдиргенде, Варлыкъ Нурыны муджделей эди:

лахнынъ сыфатларынынъ озюни костерюви).

43 **Мисакъ** – ант, емин, еминли сёз.

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ...

«Хатырла ки, бир заманлар Мерьем огълу Иса: Эй, Исраилогъуллары! Мен сизге Аллаhнынъ эльчисийим, менден эвель кельген Тевратны догърулайыджы ве менден сонъ келеджек Ахмед адында бир Пейгъамберни де, мужделейиджи оларакъ кельдим, деген эди.» (Саф, 61/6).

Анасы Амине, Варлыкъ Нурына юклю олгъанынен ильк куньлерде бир тюш корьди. Тюште онъа:

«Эй, Амине! Сен бу умметнинъ эфендисине юклюсинъ! Дюньягъа кельген вакътында: «Эр кунджининъ шерринден оны тек олгъан Аллаhкъа авале этем», - деп дуа эт ве онъа «Мухаммед» адыны бер!» - деп сесленильгенини эшитти. (Ибн-и Хишам, I, 170).

Шунынъ ичюндир ки, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- бойле буюргъан:

«Мен, атам Ибрахимнинъ дуасы, къардашым Исанынъ мудждеси ве анамнынъ руясыйым». (Хаким, II, 453; Ахмед, IV, 127-128).

Бунынънен бирликте, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- нинъ ады ве сыфатлары, Теврат ве Инджильде язылы олып, еудий ве христиан алимлери бу хусуста там бир бильгиге саип эдилер. Бу себептен, олардан инсафлылары акъкъында Къурани Керимде бойле буюрыла:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ

«Янларындаки Теврат ве Инджильде язылы булгъанлары о эльчиге, о уммий Пейгъамберге уйгъанлар (бар я), иште…» (Араф, 7/157).

Атта эхл-и китап, Пейгъамбер Эфендимизни, озь эвлятларыны таныгъанлары киби таныр эдилер:

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقاً مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

«Озьлерине китап бергенимиз кимселер оны (о китаптаки Пейгъамберни) озь огъулларыны таныгъаны киби танырлар. Бунъа рагъмен, олардан бир къысмы биле-биле акъикъатны гизлер». (эль-Бакъара, 2/146).

Еудийлернинъ энъ буюк алимлеринден мусульман олгъан Абдуллах бин Селям[44]:

«Мен, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- ни озь огълумдан даа яхшы таныйым!» – деген вакътында, Азрети Омер:

«Эй, Ибн-и Селям! Бу насыл олур?» - деп сорады. О:

«Мен Мухаммед -алейхисселям- нынъ акъикъатен Расулюллах олгъанына кесен-кес шаатлыкъ этем. Онынъ пейгъамбер олгъанына ич шубе этмем! Чюнки, онынъ Аллаh тарафындан ёлланылгъан пейгъамбер олгъаны ве васыфлары китабымызда булунмакътадыр…», - деди.

Бунынъ узерине Азрети Омер:

«-Эй, Ибн-и Селям! Аллаh сени акъикъаткъа мувафыкъ къылгъан!» -деди ве онынъ манълайындан опти. (Вахидий, с. 47; Разий, Тефсир, IV, 116).

---

44 **Абдуллаh бин Селям** -радиаллаху анх-нынъ лагъабы – Эбу Юсуф олып, Юсуф (а.с.)-нынъ неслиндендир. Асыл ады Хусейн эди, Пейгъамбер (а.с.) онынъ адыны Абдуллаh оларакъ денъиштирди. Бени Къайнукъа еудийлерининъ алимлеринден бири эди. Эфендимиз Меккеден Мединеге хиджрет эткени вакъыт Къуба коюне баргъанда, Абдуллаh Пейгъамберимизнинъ янына кельген ве базы суаллер сорагъан эди. Пейгъамберимизнинъ о суаллерге берген джеваплары узерине, бу джевапларны анджакъ бир пейгъамбер берип оладжагъыны айтып Исламгъа кирди. Сонъра да бутюн эв халкъынынъ ве базы акърабаларынынъ да Исламгъа кирмелерини теминледи. Пейгъамбер эфендимизнинъ дженнет иле муджделегени Абдуллаh -радиаллаху анх-, сахабе арасында урьмет косьтерильген бир кимсе эди. Ахкяф суресининъ, 10-джи ве Рад суресининъ, 43-джи аетлери онынъ акъкъында энгени сёйленир. 25 хадис ривает этти. Муавиенинъ халифелиги эснасында 43/663 сенесинде Мединеде вефат этти.

Аети Керимеде, Теврат ве Инджильде Пейгъамбер эфендимиз ве асхабынынъ васыфларынынъ, ал ве шанларынынъ бойле беян этильгени бильдериле:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

«Мухаммед Аллаһнынъ эльчисидир. Янындакилер де, кяфирлерге нисбетен четин, озь араларында мерхаметлидирлер. Оларны рукугъа баргъанда, седжде эткенде корерсинъ. Аллаһтан лютф ве ризалыкъ истерлер. Оларнынъ бельгилери – юзьлериндеки седжде изидир. Бу, оларнынъ Тевраттаки васыфларыдыр. Инджильдеки васыфлары да бойледир: Олар филисини ярып чыкъаргъан, кеттикче оны къуветлендиререк, къалынлашкъан, кевдеси узеринде тургъан бир осюмликке бенъзерлер ки, бу, зираатчыларнынъ да ошуна кетер. Аллаһ бойледже, оларны чокълаштырып къуветлендирмекнен, кяфирлерни ачувландырыр. Аллаһ олардан инанып, яхшы ишлер япкъанларгъа магъфирет ве буюк мукяфат ваде эткендир». (Фетх, 29).

Абдуллах бин Аббас -радиаллаху анхума- бир кунь Азрети Кабгъа:[45]

«Тевратта Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ васыфлары насыл анълатыла?» - деп соргъан вакъытта, Азрети Каб:

«Онынъ Тевраттаки васфы шойледир:

«Мухаммед бин Абдуллах Меккеде догъаджакъ, Табеге (Мединеге) хиджрет этеджек, Шамгъа аким оладжакъ. О, не фена сёз сёйлер, не де базарларда юксек сеснен лаф этер. Феналыкъкъа феналыкънен къаршылыкъ бермез, аксине афу этер ве багъышлар. Уммети де боллукъта, тар-

45 **Каб эль-Ахбар**, табиинден олып Бени Исраиль акъкъында риваетлеринен мешур олгъан. Азрети Эбу Бекир деврինде мусульман олып Хиджрий 32 йылында вефат этКендир.

лыкъта ве эр ерде Аллаhкъа хамд этер, Оны юджельтирлер. Беллерине изар багъларлар. Къолларыны йикъарлар (абдест алырлар). Дженкте саф олгъанлары киби, намазларында да, саф тутарлар. Месджитлеринден балкъуртнынъ увылтысы киби (Къуран ве зикр) сеслери келир. Эзан сеслери коклернинъ бошлугъыны толдырыр», - деп язылыдыр» денген. (Даримий, Мукъаддеме, 2).

Ата бин Есар –рахимехуллах- анълата:

«Абдуллах бин Амр[46] -радиаллаху анхума- гъа расткельдим ве:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Тевратта зикр этильген васыфларыны манъа айтырсынъмы?» - дедим. Бунынъ узерине шойле деди:

«Яхшы! Аллаhкъа емин олсун, о Къуранда кечкен базы сыфатларынен Тевратта да васыфландырыла. (О ер бойле буюрыла): «Эй, Пейгъамбер! Биз Сени инсанларгъа шаат, муджделжи, тенбиеджи ве уммийлер ичюн къорчалайыджы оларакъ ёлладыкъ. Сен Меним къулым ве Расулимсинъ. Мен сени **Мутевеккиль** деп адландырдым… Аллаh, бозулгъан динни, инсанларнынъ **«ля иляхе иллАллаh»** дегенинен, тюзельтмеден ве о дин иле корь козьлерни, сагъыр къулакъларны, тотлангъан юреклерни ачмадан, онынъ рухыны чекип алмаз.» (Бухари, Бую, 50; Тефсир, 48/3).

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- ни бутюн васыфларынен бильген еудийлер, онынъ келеджек вакътыны беклей эдилер. Бойледже, мединели путперест Эвс ве Хазредж къабилелеринен еудийлер не вакъыт бир-бири иле анълашамайып, къавгъа этселер, еудийлер:

«Шу сыраларда бир пейгъабер ёлланмакъ узьредир. Онынъ кельмеси пек якъындыр. О пейгъабер кельгенинен, биз онъа уяджакъ, Ирем ве Ад

46 **Абдуллаh бин Амр бин Ас -**радиаллаху анхума-, бабасы Амр иле бирликте хиджретнинъ единджи йылында Мединеге хиджрет этти. Эски медениетлерни бильген, окъугъан ве язгъан бир сахаби эди. Расулуллаh -салляллаху алейхи ве селлем-ден эшиткен хадислерни яза эди. Бу мевзуда Расули Экремден хусусий изин алгъан эди. Абдуллаh, кенъиш хадис ве фыкъыых бильгиси себебинен сахабе арасында **«Абадиле»** деп мешхур олгъан дёрт Абдуллахтан бириси олды. Бабасы Азрети Амр иле бирликте Шамнынъ фетхинде ве Ермук харбинде булунды ве бу дженкте бабасынынъ байракътарлыгъыны япты. Мысырнынъ фетхи узерине бабасы иле бирликте Мысыргъа ерлешип о ерде яшады. Бабасындан эвель мусульман олгъан Абдуллаh, 72 яшында Мысырда вефат этти. Къабри, Къахиредеки Амр бин Ас Джамисиндедир.

къавмлары киби, сизни ольдюрип, тамырынъызны къурутаджакъмыз!» –дей эдилер. (Ибн-и Эсир, эль-Кямиль, II, 95-96).

Пейгъамбер Эфендимизнинъ зевджеси Сафие бинт-и Хуей -радиаллаху анха- нынъ накъл эткенине коре, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- хиджрет эснасында Куба коюне кельгенде, бабасы еудий Хуей бин Ахтабнен эмджеси Эбу Ясир аман анда кетелер, кунеш батаяткъанда да, пек ёргъун ве чырайлары къачкъан алда эвге къайтып келелер. Эбу Ясир къардашына:

«Бу зат келюви бекленильген Пейгъамберми?» - деп сорады. Хуей:

«Эбет, Валлахи о!» - деди. Эбу Ясир:

«Бунынъ о Пейгъамбер олгъанына эминсинъми? Яхшыджа эслединъми?» - деп сорады. Хуей:

«Эльбетте!» - джевабыны берди.

«О алда, онъа нисбетен юрегинъде не бар?» - деп сорагъанынен де, Хуей:

«Валлахи аятта олгъаным муддетче онъа эп душманлыкъ беслейджем!» - деди. (Эбу Нуайм, Делаил, I, 77-78).

Еудийлер кельмесини беклеген сонъки пейгъамбернинъ Исраилогъулларындан олмасыны арзу эте эдилер. Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- Исмаил –алейхисселям- нынъ неслиндеки араплардан олгъаны ичюн, еудийлер асед этерек, онъа иман этмеген эдилер. (Ибн-и Сад, I, 155).

Бу акъикъатны, Ибн-и Аббас -радиаллаху анхума- нынъ шу риваети де ортагъа къоя:

Хайбер еудийлеринен Гъатафан арасында дженк кете эди ве эр бир къаршылашувда еудийлер енъиле эдилер. Сонъунда:

«Эй, Аллаһымыз! Ахыр заманда ёлламагъа ваад эткен, сёз берген о уммий пейгъамберинъ акъкъы ичюн, Сенден бизни музаффер къылманъны тилеймиз», - дуасына сыгъынмакъны къарарлаштырдылар. Гъатафа иле къаршы къаршыгъа кельгенде де, бу дуаны яптылар. Дженкнинъ нетиджесинде гъатафанлыларны дарма-дагъын эттилер. Аллаһ Тааля дуаларында весиле оларакъ къуллангъанлары Азрети Мухаммедни -салляллаху алейхи ве селлем- пейгъамбер оларакъ ёллагъанынен, онынъ пейгъамберлигини инкяр эттилер. Бунынъ узерине Аллаһ Тааля:

وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ

«... Даа эвель (о пейгъамбернинъ адыны къулланып, онынъ акъкъы ичюн дейип) **кяфирлерге къаршы зафер истеп тургъанларда, о танып бекленген (Пейгъамбер) оларгъа кельгенде, бу сефер оны инкяр эткенлер. Иште Аллаhнынъ лянети[47] бойле кяфирлернинъ узеринедир.»** (эль-Бакъара, 89) аетини эндирген. (Къуртубий, II, 27; Вахидий, с. 31).

Фахри Кяинат Эфендимизнинъ келеджегини муджделемеси акъкъында шу адисе чокъ диккъат чекиджидир:

Сейф бин Зи Езен, Кисра тарафтан Йемен укюмдарлыгъына тайин этильгенинен, эр тарафтан араплар келип, оны тебрик эттилер. Меккеден кельген он кишилик эйетнинъ башында да, Пейгъамберимизнинъ дедеси бар эди. Укюмдаргъа:

«Эй, укюмдар! Бизлер, Аллаhнынъ токъунылмаз эткен Хареминինъ халкъы ве Бейтуллахнынъ хизметчилеримиз. Укюмдарлыгъынъны тебрик этмек ниетнен кельдик!» -деди.

Йемен укюмдары оларны гузель бир шекильде къаршылады ве узун бир заман мусафир этти. Бир муддет Абдулмутталибни янына чагъырып, онъа бойле айтты:

«Эй, Абдулмутталиб! Мен санъа бир сыр эманет этеджем ки, о сырны башкъасы олса эди, ачмаз эдим. Факъат мен онынъ маденини сенде корьдим. Шунынъ ичюн, оны санъа ачыкълайджам. Аллаh Тааля изин бергенге къадар бу сыр сенде гизли къалсын. Шубесиз, Аллаh эмирини ерине кетирир. Озюмизге ачыкъ башкъасына гизли туткъанымыз Китапта ойле муим бир хабер бардыр ки, аятнынъ шерефи, олюмнинъ фазилети ондадыр; бутюн инсанларны, эйет аркъадашларынъны, алельхусус сени чокъ якъындан меракъландырмакътадыр!» - деди.

47 Къурани Керимде ве Расулуллаh -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ хадислеринде умумиетнен шахыс айтылмадан, гюнахкярларгъа лянет этильмектедир. Ахлякъий, итикъадий ве икътисадий джеэттен буюк хаталары олгъан анълайыш ве арекетлер лянетленгендир. Аллаh Расулининъ, *«Мен лянетчи дегиль, рахмет оларакъ ёлланылдым.»* (Муслим, Бирр, 87) буюргъаны алда, базы арекетлерни япкъанларгъа лянет этмеси, бу давранышларнынъ Исламнынъ ичтимаий низамына ве инсаннынъ яшайышына чокъ джиддий ве менфий тесир эткени ичюн.

Абдулмутталиб:

«Эй, укюмдар! Бутюн кочебе халкъы санъа феда олсун! О буюк ве шанлы хабер недир?» - деп сорады.

Укюмдар:

«Тихааме больгесинде бир бала догъаджак. Алямет оларакъ, Онынъ эки куреги арасында бир бенъ булунаджакъ. Къыямет кунюне къадар, озюнде имамлыкъ (реислик), сизде де сеййидлик[48] оладжакъ,» - деди.

Сейф бин Зи Езен шойле девам этти:

«Бу заман – онынъ догъаджакъ заманыдыр. Бельки де, догъгъандыр. Онынъ ады **Мухаммед**дир. Бабасы ве анасы ольген оладжакъ. Оны къартбабасы ве эмджеси бакъаджакъ. Аллаһ оны ап-ачыкъ теблигъ эткен пейгъамбер япаджакъ. Бизден бир къысым инсанларны Онъа энсар (ярдымджылар) япаджакъ. Оларгъа достларыны азиз, душманларыны да резиль тутаджакъ. О арзнынъ энъ къыйметли ерлерини фетх этежек. Онынъ догъувынен, атешке табынувлар сонеджек. Бир олгъан Рахмангъа ибадет этиледжек. Куфюр ясакъланаджакъ, путлар къырыладжакъ, шейтан таш боранына тутыладжакъ. Онынъ сёзю хакъ иле батыл арасыны айыраджакъ. Укми адалетли оладжакъ. О эр заман яхшылыкъны эмир этеджек, фена ишлерни ясакълайджакъ ве бу ишлерни ёкъ этеджек,» - деди.

Абдулмутталиб:

«Омюринъ узун, шан ве шерефинъ буюк, салтанатынъ девамлы олсун! Бу баас эткенинъ меним неслимдир. Аджеба, укюмдар бу хусуста бираз даа изаат беререк, мени севиндирмеге лютф эте билирми?» - деди.

Сейф:

«Ортюлерге бурюнген Бейтуллахкъа, муджизелерге ве семавий китапларгъа емин олсын ки, эй, Абулмутталиб! Ич ялан дегиль, сен Онынъ атасысынъ!» – дегенинен, Абдулмутталиб севинчинден ерге къапанды.

Укюмдар:

48 **Сейид –** Пейгъамберимизнинъ союндан ве хусусан буюк торуны Азрети Хасаннынъ союндан кельген инсанларгъа берильген умумий ад.

«Башынъны ерден котер! Юрегинъ ферах, омюринъ узун, шанынъ юдже олсун! Санъа анълаткъан аляметлеримден корьген бир шейинъ бармы?» - деди.

Абдулмутталиб:

«Эбет, эй, укюмдар! Меним чокъ севгили бир огълум бар эди. Онъа къавмынынъ шерефлилеринден олгъан Аминенен эвлендирдим. Амине дюньягъа бир эвлят кетирди. Онынъ адыны **Мухаммед** къойдым. Эки курегининъ арасында да бир бенъ бар. Сенинъ анълаткъан аляметлерининъ эписи онда мевджут. Онынъ бабасы ве анасы да вефат этти. Онъа бакъувны мен ве эмджеси устюмизге алдыкъ,» - деди.

Бунынъ узерине укюмдар Сейф:

«Огълунъны яхшы къорчала! Еудийлерге нисбетен дикъкъатлы ол! Чюнки, еудийлер онъа душмандырлар. Факъат Аллаh бу хусуста оларгъа фырсат бермейджек. Бу сёйлегенлеримни сакъын аркъадашларынъа айтма! Сизге насип олгъан устюнликни куньлеп, торунунъызнынъ башына белялар ачмайджакъларына эмин дегилим. Эгер онынъ пейгъамбер оларакъ ёлланылмасындан эвель ольмейджегимни бильсе эдим, суварийлерим ве пияделеримнен бирликте барып, Есрибни (Мединени) хиджрет юрту, девлетиме пайтахт япар эдим. Оны афат ве белялардан мен къорчалагъан олсам не яхшы олур эди. Бир йылдан сонъ, манъа онынъ акъкъында хабер кетир!» - деди.

Чокъ языкъ ки, Сейф бин Зи Езенни бир сене кечмеден ольдюрдилер[49]. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 26-28, Диярбекрий, 1, 239-241).

49 Теврат ве Инджильде Азрети Пейгъамбернинъ келеджеги ве белли васыфлары ачыкълангъаны ичюн Теврат ве Инджильдеки укюмлернинъ бугунь кечерли олмагъаны алда, мусульманлар оларгъа къаршы урьметсизлик косьтермезлер. Теврат ве Инджильде олгъаны киби Зердюштлик, Хиндуизм ве Буддизм киби шаркъ динлерининъ мукъаддес китапларында да Расулюллаh -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ келеджеги язылгъандыр. Зердюштликнинъ мукъаддес китабы Зенд Авестада Азрети Пейгъамбернинъ ады «Соешьянт» оларакъ кече. «Алемлерге рахмет» манасына кельмектедир. Бутюн инсанларгъа ёлланылгъан пейгъамбер оладжагъы бильдирильмекле берабер башкъа васыфлары да анълатыла. Хиндуизмнинъ мукъаддес китабы олгъан Ведалар, Упанишадлар ве Пураналарда, Хатемуль Энбиянынъ – сакъалны суннет къыладжагъыны, домуз этини ясакълайджагъыны ве башкъа васыфлары бильдирильмектедир. Будданынъ китапларында да Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ пейгъамберлигини хабер берген ве васыфларыны анълаткъан бир чокъ ер бардыр. (Ремзи Къая, *Иляхий Китапларда Азрети Мухаммед*, с. 221-239; А. Х. Виярти (Viyarthi) - У. Али, *Догъу къутсал метинлерде Азрети Мухаммед*, Истанбул, 1997; Ибрахим Джанан, XIV, 79-81)

Пейгъамбер Эфендимизнинъ къартбабасы Абдулмутталибге торунунынъ келеджеги акъкъында берильген бир мудждe де шойледир:

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бир кунь балаларнен ойнагъанда, Редм махаллесине къадар кеткен эдилер. Анда Мудлиджогъулларындан бир джемаат Пейгъамбер Эфендимизни янларына чагъыраракъ, аякъларына бакътылар ве аякъ изини тешкердилер. О арада Абдулмутталиб кельди. Онен къучакълашып:

«Бу бала сенинъ неслинъденми?» - деп сорадылар. Абдулмутталиб:

«Меним огълум,» - деди.

Мудлиджогъуллары:

«Оны яхшы къорчала! Чюнки, биз Макъам-ы Ибрахимдеки аякъ изине бу баланынъкинден даа чокъ бенъзеген бир аякъ изи корьмедик!» - дедилер.

Абдулмутталиб, огълу Эбу Талибге:

«Бакъ! Булар не сёйлейлер, динъле!» - деди. Бунынъ ичюн Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ эмджеси Эбу Талиб, торунуны яхшы къорчалай эди. (Эбу Нуайм, *Делаиль,* I, 165; Ибн-и Сад, I, 118).

О догъмадан эвель, бутюн алем, маневий тарафтан мутхиш бир къаранлыкъ ичинде эди. Инсанлар ниает дереджеде бахтсыз бир джеалет батакълыгъында богъулмакъта эдилер. Инсаниет шереф ве сайгъысыны джойгъан эди. Айванлар биле, инсанларнынъ вахшет ве зулумындан зияде буналгъан эди. Аят яшанылмаз алгъа кельген эди. Алем кедерли, варлыкълар сыкъынтылы, гонъюллер чаресиз эди. Зайыф ве кучсюзлер кульмекни унуткъан эдилер. Яшамакъ акъкъы кучлюлерге аит эди. Акифнинъ ифадесинен:

Сыртланларны кечкен эди бешер йыртыджылыкъта,
Кучсюзми бир инсан, оны къардашлары ашарды.

Къураны Керим бу акъикъатны шойле беян эте:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ

Бу вазиет Инджиль ве Тевратнынъ тахриф (бозулгъан) этильген олса биле иляхий менбалы олгъаныны косьтермектедир.

«Инсанларнынъ япкъан ишлеринден къарада ве денъизде фесат ортагъа чыкъты. (Рум, 41).

Ульвий тешриф якълашкъанда, эр кес, атта эр шей, даа бир шевкъ ве асрет ичинде О юдже нурнынъ имдаткъа етишип, оларны къаранлыкътан къуртараджагъыны беклей. О аб-ы аятнынъ[50] оларгъа икрам ве ихсан этильгенини арзулай эди. Бутюн инсаниет оны беклей эди.

Бунынъ муджде ве ишаретлерни алгъанлар ве вакъты-вакътынен ала эдилер. Сулейман Челеби Мевлид-и Шерифинде кунешнинъ биле Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем- ге ашыкъ олып, Онынъ этрафында перване киби чевирильгенини бойле ифаде эте:

Деди: корьдим ол Хабибин анеси,
Бир аджеп нур ким кунеш перванеси.
Индилер коктен мелеклер саф-у саф,
Кябе киби къылдылар эвим таваф.
Дедилер: Огълунъ киби ич бир огъул,
Ярадылалы джиан гельмиш дегиль…
Бу гелен ильм-у ледун султаныдыр,
Бу гелен тевхид-у ирфан кянидир.

Ульвий тешриф ве бу эснада юзь берген алельхусус аллар

Ниает, бекленильген Нур милядий 571 сенесининъ апрель 20-сине догъру кельген Ребиуль эвель 12-си, базартеси сабасында, Аминенинъ куджагъында дюньямызны шерефлендирди.

Бу тешриф иле бутюн варлыкълар тильге келип:

«Хош кельдинъ, я Расулюллах!» деп, къуванчкъа толдылар.

Сулейман Челеби кяинатта бутюн варлыкънынъ бу тешриф иле догъгъан севинчини шу сёзлернен ифаде эткен:

Мерхаба, эй, али султан, мерхаба,
Мерхаба, эй, кян-ы ирфан, мерхаба!
Мерхаба, эй, сырр-ы Фуркъан, мерхаба,
Мерхаба, эй, дерде дерман, мерхаба!
Мерхаба, эй, Рахметен лиль алемин,
Мерхаба, Сенсинъ шефиуль музнибин!..

50 **Аб-ы аят –** аят сувы, Пейгъамберимиз къаст этильмекте.

Онынъ дюньягъа кельмесинен, Аллаhнынъ рахмети бу алемде джошып ташты. Сабалар ве акъшамлар ренк денъиштирди. Дуйгъулар къуветленди. Сёзлер, субетлер, лезетлер теренлешти; эр шей айры бир мана, айры бир летяфет къазанды. Путлар сарсыларакъ ерге девирильди. Кисралар[51] мемлекетинде олгъан Медайин сарайларында сутунлар ве къулелер йыкъылды. О заман инсанлар мукъаддес сайгъан Савве голю[52], зулум батакълыгъы олгъан алда куруды. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае ,* II, 273).

Гонъюллер фейз ве берекетнен ташты.

Чюнки, алемдеки мекян ве заманда керчеклешкен бу теджелли, о шерефли варлыкънынъ берекети эди. Бу берекет бутюн кяинатны къушатты. О сенеге боллукъ сенеси денильди. Бунынъ ичюн гонъюль инсанлар тарафындан, Къадыр геджесинден сонъ, энъ къыйметли гедже, Расулюллахнынъ догъгъан гедже къабул этильген.

О гедже бир гуль киби ачылгъан алемлернинъ Эфендисине ишарет оларакъ, тиллер артыкъ шойле демеге башлагъан эди:

Суя вирсун багъбан, гуль-зары захмет чекмесун,

Бир гуль ачылмаз, юзун тек вирсе бинъ гуль-заре сув.

«Бахчеван гуль бахчасыны суpopмакъ ичюн (бошуна) захмет чекмесин! (Зира), бинъ дане гуль бахчасы суварса (Я РасулАллаh кене де) Сенинъ юзинъ киби бир гуль (ич бир заман) ачылмаз!..»

О гуллер гулюнынъ бу ульвий тешрифинен эр шейнинъ вазиети денъишти. Аллаhнынъ рахмети инджи данелери киби, кяинаткъа сепильген ве нургъа асретлик чеккен гонъюллер севинчке толды.

Ибн-и Аббас -радиаллаху анхума- дан шойле ривает этильген:

«Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- базартеси куню догъды, базартеси куню пейгъамбер олды, базартеси куню Меккеден Мединеге хиджрет этти, базартеси куню Мединеге кельди. Базартеси куню вефат этти. Базартеси куню (Кябеде акемлик япаракъ) Хаджер-и Эсведни ерине къойды, базартеси куню Бедир заферини къазанды. Базартеси куню اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ

51 **Кисра –** Иран падишахларына берильген умумий ад.
52 **Савве голю –** Хемдан иле Къум шеэрлери арасында, Техрандан 125 км. дженюб-ы гъарпта бир гольдир. Сув ёкъ олгъан сонъ, ерине Саве шеэри къурулды.

لَكُمْ دِينَكُمْ «Бугунь сизге дининъизни тамамладым» (эль-Маиде, 3) аети назил олды.» (Ахмед, I, 277; Хейсемий, I, 196).

Онынъ догъувы, пейгъамберлиги, хиджрети ве вефаты иляхий бир теджелли олып, эр базартеси кунюне расткельмеси, бу куннинъ мукъаддеслигининъ ве эмиетининъ нишанесидир. Джемал ве джелял теджеллиси оларакъ, севинч эеджанынен, гъам-кедернинъ адджылыгъы берабер яшанмакътадыр. Гонъюльде байрам нешесинен, еринден айрылмакъ элемлери зыт бир иссиет бераберлиги ичиндедир.

Бу мубарек геджеде, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ кяинатны тешрифи иле базы алельхусус вакъиалар юзь берген. Бу муджизелерден бир къачы шойледир:

Азрети Аминенинъ бильдиргенине коре, о не юклюлиги, не де догъум эснасында ич бир захмет чекмеген ве Аллаһ Расули дюньягъа келиркен, шаркъ ве гъарп арасыны айдынлаткъан бир нурнынъ озюнден чыкъкъаныны корьген. Пейгъамбер -алейхисселям- темиз бир шекильде, эллерини ерге таяракъ, догъгъан ве башыны семагъа котерген. (Ибн-и Сад, I, 102, 150).

О анда шейтан, аятында къопаргъан энъ буюк фигъанлардан бирини къопаргъандыр. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 271).

Иран баш къадысы ве дин адамы Мубезан тюшюнде бир такъым кийик девелернинъ бир сюрю джюйрик атларны оглерине алыпып, Диджле озенини кечип, Иран топракъларына яйылгъанларыны корьген. Семаве[53] вадисини сув баскъан. Кисранынъ сарайында 14 сутун йыкъылгъан. Иранлыларнынъ, табынакъларында бинъ йылдан берли янып тургъан атеш сёнген! (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 273).

Айше -радиаллаху анха- нынъ анълаткъанына коре, Меккеде тиджаретнен мешгъуль бир еудий, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- догъгъан гедже, Аллаһ Расулининъ дюньягъа кельгенини косьтерген йылдызнынъ догъгъаныны корьген, Къурейш меджлислеринден бирине барып:

53 **Семаве** – Куфе иле Шам шеэрлери арасында, Багъдатнынъ 235 км. дженюб-ы шаркъта, Кельб аразисинде ташсыз бир чёльдир.

«Эй, Къурейшлилер! Ичинъизде бу гедже баласы догъгъан бармы?» - деп сорагъан эди.

«Валлахи бильмеймиз!» - дедилер. Бунынъ узерине еудий:

«Эй, Къурейш джемааты! Сизге сёйлеген шейимни яхшы анъланъыз! Бу гедже ахыр заман умметининъ пейгъамбери догъды. Онынъ эки куреги арасында, узеринде тюклери олгъан къара-сары къарышыкъ бир бенъ бар,» - деди.

Меджлистекилер, еудийнинъ айткъанына айретленген алда дагъылдылар. Эвлерине баргъанларынен, еудийнинъ сёзлерини аилелерине анълаттылар. Бир къысмынынъ аилеси:

«Абдуллахнынъ бир огълу догъды. Онъа Мухаммед исмини бердилер!» - деди. Бунынъ узерине олар еудийнинъ эвине барып:

«Меккеде бир бала догъгъан, хаберинъ бармы?» - дедилер. Еудий:

«Мен сизге хабер бергенден сонъми, ёкъса эвельми?» - деп сорады.

«Эвель догъгъан, исми де Ахмед!» - дедилер.

Риджасы узьре, оны Азрети Аминенинъ эвине алып бардылар. Азрети Амине мубарек огълуны оларгъа косьтерди. Еудий, Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ сыртында пейгъамберлик муурини корьгенинен, байылды. Айынгъан вакътында, онъа:

«Не бар, не олды?» дедилер. Еудий:

Валлахи, артыкъ Исраилогъулларындан пейгъамберлик кетти! Эллеринден китап да кетти! Сонъки пейгъамбернинъ, Исраилогъулларыны ольдюреджеги ве дин адамларынынъ итибарыны тюшюреджеги язылыдыр. Араплар пейгъамберликнен буюк бир иззет ве шерефке иришеджеклер. Эй, Къурейш джемааты! Севининъиз, Валлахи, сиз, хабери гъарптан шаркъкъа къадар етишежек бир къуветке малик оладжакъсынъыз! - деди. (Ибн-и Сад, I, I62-163; Хаким, , II, 657/4177).

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ догъувына бутюн Мекке халкъы севинген эди. Атта Эбу Лехеб, мубарек торунынынъ_догъгъаныны хабер эткен джариеси Сувейбени, азат этип мукяфатландыргъан эди. (Халебий, I, 138).

Бу адисенен алякъалы оларакъ, сонъундан Аббас -радиаллаху анх- шуларны анълата:

Ольгенден бир йыл сонъ Эбу Лехебни тюшюмде корьдим. Ярамай бир алда эди.

«Санъа насыл муамеле япылды?» - деп сорадым.

Эбу Лехеб:

«Мухаммеднинъ догъгъанына севинип, Сувейбени азат эткеним ичюн базартеси куньлери азабым бираз хафифлетиле. О куню, баш пар- магъымнен ишарет пармагъым арасындаки шу кучюк деликтен чыккъан сувнен серинлейим,» - джевабыны берди. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 277; Ибн-и Сад , I, 108, 125).

Пейгъамбер Эфендимизнинъ исимлери

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бир чокъ мубарек ады бар. Буларнынъ энъ башта кельгенлери Къуранда ифаде этильген «Мухаммед» ве «Ахмед»дир. Мухаммед, чокъ макътангъан; Ахмед исе, чокъ хамд этиджи демектир.

Къурани Керимде Мухаммед исми дёрт кере, Ахмед исми бир кере кече. Инджильде исе, айны манадаки «Фараклит» келимеси къулланыл- гъан. Озю бир Хадиси шерифинде бойле буюра:

«Мен Мухаммедим ве Ахмедим.

Мен о Махийим[54] ки, Аллаһ меним нубувветимнен куфюрни ёкъ этеджек.

Мен о Хаширим ки, (Къыямет кунюнде) инсанлар мени такъип эте- рек, хашр[55] олунаджакъ.

Мен Акибим, Хатему-ль Энбияйым, менден сонъ ич кимсе неби ол- майджакъ.» (Бухари, Менакиб, 17; Муслим, Фезаил, 125).

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ мубарек исим ве сыфатлары бир чокъ эсерлерде зикр этильгендир. Булардан «Деляилл- и Хайрат» адлы эсерде эки юз къадары беян этильген. Бугунь Равза-и

54 **Махи (الماحي)** – махв эткен, ёкъ эткен.

55 **Хашр** – къыямет куню инсанларнынъ эсап бермек ичюн Аллахнынъ огюнде топланмалары.

Небининъ къыбле диварыны нефис ве мукеммель языларнен сюслеген бу мубарек исим ве сыфатлар шойледир:

Ахмед, Мухаммед, Махмуд, Хамид, Хамûд, Бешир, Незир, Бурхан, Эмин, Эвель, Ахир, Духа, Хабибуллах, Хади, Хатем, Мухтар, Мустафа, Мутаххар, Муджтеба, Неби, Нур, Рауф, Рахим, Расулюллах, Расулис-Секъалейин, Рахметен лиль-Алемин, Сейийиду-ль Мурселин, Сейийиду-ль Кевнейн, Имаму-ль Харамейн, Имаму-ль Муттакъин, Шефиу-ль Музнибин, Шемс, Tâ-Xâ, Уммий, Йâ-Син…

Сют анасына берильмеси

Варлыкъ Нуры, дюньягъа етим оларакъ коьзлерини ачкъан эди. Буны ифаде этмек узьре аети керимеде Дженабы Хакъ шойле буюра:

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى

«О, сени бир етим булуп да барындырмадымы?» (Духа, 6).

Фахри Кяинат Эфендимизни, ильк бир къач кунь Азрети Амине эмизди. Даа сонъра Сувейбе къадын, огълу Месрухнен бирликте, Аллаhнынъ Расулине сют аналыгъы япты[56]. (Ибн-и Сад , I, 108).

Бир вефа мисали олгъан Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлемде, аятында сют анасы Сувейбеге даима дикъкъат айырыр ве алякъа костерир эди. Меккеде олгъанда эм Аллаhнынъ Расули эм де Хатидже валидемиз, онъа яхшылыкъ ве икрамда булуна эди. Варлыкъ Нуры Мединеге хиджрет эткенинен, Сувейбе къадынгъа даима урба ве ашайджагъыны ёллап, ихтияджларыны къаршылагъандыр. Хиджретнинъ единджи йылында Хайбер сеферинден къайткъанда, онынъ вефат эткенини хабер алгъанынен:

«Огълу Месрух не япа?» - деп сорады.

«О анасындан эвель вефат этти!» - дедилер.

Бунынъ узерине Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- онынъ акърабаларыдан сагъ къалгъан кимсенинъ олып олмагъаныны сорады ве кимсенинъ къалмагъаныны бильди. (Ибн-и Сад , I, 108, 109).

56 **Сувейбе Хатун** – Азрети Хамза ве Эбу Селемени де эмизгени ичюн, бу сахабилер Аллаh Расулининъ сют къардаши олдылар. (Ибн-и Сад, I, 108-110)

Пейгъамбер Эфендимизнинъ Сувейбе хатунгъа япкъаны бу яхшылыгъы, февкъаляде бир къадыр-шынаслыкъ мисалидир.

Алемлернинъ Эфендисине сют анасы олмакъ шерефи Сувейбе къадындан сон, Алиме хатунгъа кечти.

О девирде арапларнынъ бир адети бар эди. Янъы догъгъан балаларны сют эммелери ичюн чёльде яшагъан къабилелерге бере эдилер. Чёль авасы инсанларны даа сагълам ве даа джесур алгъа кетиргени киби, андаки инсанларнынъ къонушмалары даа догъры ве эдебий эди. Бойледже, балалар даа сагълам ве эдебий лаф эткен бир кимсе оларакъ етише эдилер.

Бу мубарек явру да, арап адети себебинен, сют анасы Алиме хатунгъа берильди. Чюнки, Бени Сад къабилеси арап къабилелерининъ энъ эдебий лаф эткени эди. Бу весиленен Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-энъ эдебий ве догъру лаф эткенлерден олгъан, арап эдебиятынынъ зирвеси олгъан Аллаhнынъ келямыны теблигъ ве беян этмек вазифеси ичюн балалыгъындан итибарен азырлангъан эди. Бунынъ ичюн де, Азрети Эбу Бекир -радиаллаху анх:

«Я Расулюллах! Сенден даа эдебий лаф эткен бир кимсени мен корьмедим,» - дегенде, Аллаhнынъ Расули -салляллаху алейхи ве селлем:

«Мында шашылыджакъ не бар! Мен Къурейш къабилесине менсубым ве Сад огъулларына сют анасына берильдим,» - дегенлер. (Али эль Муттакъий, VI, 174/15247).

Алиме бинт-и Харис -радиаллаху анха- , алемлернинъ Султанына сют анасы олувы адисесини бойле анълата:

«Къытлыкъ укюм сюрген йыл эди. Беяз бир эшекке минип, Садогъулларындан базы къадынларгъа сют эмиздириледжек бала тапмакъ ичюн, Меккеге догъру ёлгъа чыкътыкъ. Ашайджакъ бир шейимиз къалмагъан, янымызда ыргъачы ве къарт бир деве бар эди, амма онынъ бир дамла сютю биле ёкъ эди. Бир де баламыз бар эди. Не менде, не де деведе онъа етеджек бир сют олмагъаны ичюн, баланынъ агълав сесинден юкълап оламайджакъ алгъа кельдик. Ниает, Меккеге етиштик. Мухаммед -салляллаху алейхи ве селлем- такъдим этильмеген ич бир къадын къалмады, факъат кимсе Оны къабул этмеди. Чюнки, эр кес бабасы сагъ олгъан бир бала къыдыра эди. Албуки, о бир етим эди. Дегенде менден

башкъа эр кес эмизеджек бир бала тапты ве алып кетти. Мен де бир бала алмадан, артыма къайтмакъ истемедим. Акъайыма дедим ки:

«Мытлакъа барып, шу етим баланы аладжам!»

Бойледже, бардым, Оны алдым ве чадырыма къайттым. Акъайым:

«Оны алып яхшы яптынъ. Ким биле, бельки, Аллаһ бу бала себебинен бизге хайыр ве берекет берер,» - деди.

Валлахи, бу баланы къуджагъыма алыр-алмаз, сютлерим толып ташты. Оны эмиздим, тойды; Сют къардашыны да эмиздим, о да къана-къана ичип тойды. Гедже олгъанынен, акъайым къарт девемизнинъ янына барды, бир де не корьсин, сютлери толып ташкъан! Истегенимиз къадар сагъдыкъ, къана-къана ичтик ве тойдыкъ. О гедже не ачлыгъым не де сувсызлыгъымыз къалды. Балаларымыз да раат бир шекильде юкъладылар. Акъайым:

«Валлахи, чокъ мубарек бир бала алдынъ!» - демектен озюни тутып оламады.

Эшекке минип, ёлгъа чыкътыкъ. Эвельде энъ артта къалгъан эшек бутюн айванларны кече, оны зорнен баш эте эдим. Эр кес шашып, бойле сорай эди:

«О, кельгенде мингенинъиз эшек дегильми?»

«Эбет» дедим. Ниает, больгемизге кельдик. О station чоракъ бир ер эди. Бизим къоюнлар яйылгъан ерлеринден мемелери сютке толгъан алда къайта эдилер. Башкъа инсанларнынъ къоюнлары ёргъун, ач ве сувсагъан алда келе эдилер. Эр кеснинъ къоюнлары сютсюз олгъанда, биз къоюнларымызны сагъып, бол-бол сют иче эдик. Мал саиплери чобанларыны сёгерек:

«Языкъ сизлерге! Айванларымызны Алименинъ чобаны отлаткъан ерлерде отлатмайсызмы?» – дей эдилер.

Эбет, акълы эдилер, айны ерлерде отлата эдилер, факъат оларнынъ къоюнлары ач ве сютсюз келир экен, бизимкилерининъ мемелери сютке толып-таша эди.

Мухаммед -салляллаху алейхи ве селлем- бир куньде, башкъа балаларнынъ бир айда буюгенлери къадар буюди. Бир айда бир сенелик бала

къадар буюди. Бир яшына кельгенде, баягъы балабан корюне эди. Оны анасына кетиргенде, сют бабасы Аминеге:

«Огълумны манъа къайтарынъыз. Меккедеки веба баскъысындан къоркъамыз,» - деп исрар этти. Айны вакъытта, Онынъ берекетинден марум олмакъ да истемеймиз. О къадар исрар эттик ки, анасы:

«Айды оны текрар алып кетиниз!» - демеге меджбур олды.» (Хайсемий, VIII, 221; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 278-279).

Сют анасынынъ янында олгъанда, бир кунь Варлыкъ Нуры, сют къардашы Шейманен уйле сыджагъында къозуларнынъ янына бардылар. Къайткъанларында Алиме къызына:

«Бойле шиддетли сыджакъта не ичюн тышкъа чыкътынъыз?» - деди.

Къызы да яшагъан иляхий лютюфни бойле ифаде этти:

«Аначыгъым! Биз Кунешнинъ якъыджы сыджакълыгъыны ич де ис этмедик. Къардашымнынъ башы узеринде девамлы бир булут тура, бизни кольгелендире эди...» (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 279; Ибн-и Сад, I , 112).

Алиме хатун анълатмагъа девам этти:

«Бизде эки ай даа яшады. Мейдангъа кельген базы алельхусус аллар себебинен, башына бир шей келеджегинден къоркъып, Оны алып, аман ёлгъа чыкътыкъ. Меккенинъ юкъары тарафында къалабалыкъ арасында Оны джойдыкъ. (Ибн Хишам, I , 179; Ибн-и Сад, I , 112). Меккелилерни буюк бир теляш сарды, эр кес О масум явруны къыдырмагъа башлады. Анджакъ тапамадылар. Абдулмутталиб Кябеде дуа эте эди. О эснада коктен бир сеснинъ:

«Эй, джемаат, ферьяд этменъиз! Ич шубесиз Мухаммеднинъ Рабби бардыр. Оны ярдымсыз къалдырмаз ве зая этмез!» – деп сесленгенини эшиттик.

Абдулмутталиб:

«Эй бизге сесленген! Онынъ къайда олгъаныны да хабер бер!» - деди.

О сес:

«О, Тихаме вадисинде сагъдаки терекнинъ къатындадыр,» - деп хабер берди.

Бунынъ узерине Абдулмутталиб аман о тарафкъа догъру кетти ве торунуны тапты. (Диярбекрий, I , 228).

«Джаным санъа феда олсун! Мен Сенинъ деденъ Абдулмутталибим,» - деди. Оны опти, къучакълады ве кокрегине басты. (Халебий, I, 154).

Духа суресиндеки:

وَوَجَدَكَ ضَالاًّ فَهَدَى

Сени (балалыгъынъда) **шашыргъан вазиетте тапып, догъру ёлгъа эриштирмедими?»** (эд-Духа, 7) аети керимесининъ бу адисеге ишарет эткени ривает этиле. (Замахшерий, VI, 240).

Алиме хатун адисенинъ девамыны бойле анълата:

«Анасынынъ янына баргъанымызда:

«Исрарнен алып кеттинъиз, шимди де не ичюн къайтарып кетирдинъиз?» - деди.

«Ёкъ, Валлахи, биз вазифемезни яптыкъ, узеримизге тюшькенини эксиксиз ерине кетирдик. Сонъунда башына кельген адиселерден къоркътыкъ да, алып барып къорантасына теслим этейик дедик,» дедим. Анасы:

«Риджа этем, Онынъ башына кельген шейлерни манъа анълатынъыз?» -деди.

О къадар исрар этти ки, анълатмагъа меджбур олдыкъ. Анълаткъанламыз шейлерге ич де шашырмады. Бизге:

«Затен меним бу огълумнынъ, инсанны шашыртаджакъ пек чокъ аллары олгъан эди. Шунынъ ичюн ич къасеветленменъиз. Мен де сизге Онен алякъалы корьгенлеримни анълатайым,» - деди ве догъгъаны вакъыт олгъан алельхусус алларны анълатты. Сонъ да :

«Айды, Оны къалдырынъ ве гонъюль узурынен юртунъызгъа къайтынъ!» - деди. (Хайсемий, VIII, 221; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 278-279).

Алиме хатун дей ки:

«Абдулмутталиб, мени энъ гузель эдиелернен озгъарды. Мен юртума тариф этип оламайджакъ къадар чокъ ве къыйметли малларнен къайттым.

Мухаммед къартбабасынынъ янында къалды. Абдулмутталибге Онынъ башындан кечкен эр шейни анълаттым. Абдулмутталиб Оны багърына басып, агълады ве:

«Эй, Алиме! Ич шубесиз огълумнынъ шаны чокъ юдже оладжакъ. Мен о замангъа етишмекни не къадар арзу этем!» – деди». (Бейхакъий, Деляаиль, I , 145).

Пейгъамбер -алейхисселям- сют акърабаларына нисбетен омюр бою вефакяр олды. Алиме хатунны эр корьгенде: «Аначыгъым! Аначыгъым!» дер, онъа джандан севги ве урьмет косьтерир, ридасыны (усть урбасыны) ерге яйып, усьтюне отуртыр, бир истеги олса, ерине кетирир эди. (Ибн-и Сад, I, 113, 114).

Алиме хатун, бир кунь Пейгъамбер Эфендимизни корьмек ичюн Меккеге кельген эди. Эфендимиз о вакъыт Азрети Хатидженен эвли эди. Алиме хатунны мусафир эттилер ве сайгъы косьтердилер. Азрети Алиме, яшагъан юртларында къургъакълыкъ ве ачлыкъ олгъаныны ве айванларнынъ зайыфлап ольгени акъкъында дертини тёкти. Фахри Кяинат Эфендимиз Азрети Хатидженен лаф этти. Хатидже анамыз онъа, къыркъ къоюннен, миньмек ве юклерини ташымакъ ичюн бир де деве эдие этти. (Ибн-и Сад, I , 114).

Меккенинъ фетхи эснасында Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Эбтах вадисинде олгъанда, Алиме хатуннынъ къыз къардашы Оны зиярет этмеге кельген эди. Бир богъчаджыкъ ичинде пенир ве ягъ киби шейлер эдие эткен эди. Аллаh Расули ондан аман сют анасыны сорады. Вефат эткенини айткъанынен, Пейгъамберимизнинъ козьлери яшнен толды. Кимлернинъ сагъ къалгъаныны сорады. Даа сонъра да бу къадынгъа урба кийдирильмесини, бир деве ве эки юз дирхем кумюш пара берильмесини эмир этти. Къадынчыкъ севинерек, юртуна къайтыр экен:

– Сен, бала олгъанынъда да, буюгенден сонъ да, не гузель кефиль олунгъан ве бакъылгъанлардансынъ!» демекте эди. (Вакъыдий, II, 869; Белязурий, I, 95)

Биринджи Шерх-и Садр: Юрегининъ ачылмасы адисеси

Аллаh Тааля, иляхий сырларнынъ ала бильмеси ичюн, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ кокреги бир къач кере ачылгъан, ичи

темизлеп раатлыкъ, сукюнет, мерхамет, шевкъат, иман ве икмет киби ульвий хаслетлернен толдырылгъандыр. Буларнынъ ильки сют анасынынъ янында олгъанда керчеклешкен эди. Адисени Фахри Кяинат Эфендимиз озьлери анълаткъанлар.

Бир адам Расулюллах -саллалаху алейхи ве селлем- ге:

«Пейгъамберлигинъизнинъ энъ биринджи аляметлери не эди?» - деп сорагъанда, Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- бойле буюрды:

«Меним сют анам Сад бин Бекр огъулларындан эди. Мен ве сют къардашым айванларымызны алып кеттик. Янымызгъа ич бир ашаладжакъ шей де алмагъан эдик. Дедим ки:

«Къардашым, айды, бар, анамдан бираз аш ал да кель!»

О кетти, мен айванларнынъ янында къалдым. Чокъ вакъыт кечмеден, беяз урбалы эки мелек кельди, бири дигерине:

«Бу, Одырмы?» - деп сорады.

Дигери де:

«Эбет,» - деди.

Аман яныма кельдилер, мени сыртустю яткъыздылар, кокрегимни ачтылар. Сонъра юрегимни чыкъардылар, оны ярып, ичинден эки къара къан пыхтысы чыкъардылар.

Сонъра бири обирине:

«Айды, бар, манъа къар сувы кетир!» - деди.

Онен ичимни ювдылар. Сонъра кене:

«Айды, шимди де бурчакъ сувы кетир!» - деди. Кетирди, онен де юрегимни ювдылар. Сонъра: «Айды шимди раатлыкъ ве сюкюнетни кетир!» - деди.

Оны юрегиме ерлештирдилер.

Даа сонъра бири обирине:

«Айды, къапат ве Оны пейгъамберлик мууринен муурле!» - деди.

Мелек де юрегимни къапатты ве нубувиет мууринен муурледи... Даа сонъра кеттилер, чокъ къоркъкъан эдим. Сонъ эвге къайтып бардым ве башыма кельген шейлерни бирлей-бирлей сют анама анълаттым... (Ахмед, IV, 184-185; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 280; Хайсемий, VIII, 222).

Базы къайнакъ китапларында бильдирильдигине коре, бу адисе, Варлыкъ Нуры дёрт яшында экенде юзь берген. (Ибн-и Сад, I, 112).

Энес -радиаллаху анх-:

«Мен Аллаһ Расулининъ коксюндеки о яра изини эп коре эдим,» - деген эди. (Муслим, Иман, 261).

Шанлы Расулюллах Эфендимизнинъ кокюси ярылмасындаки икметлерден базылары шулардыр:

Аллаһ Тааля, бу суретнен Расулининъ ал ве шаныны бутюн инсанларгъа бильдирген ве Оны балалыгъындан итибарен вахий ичюн азырлагъандыр. Маневий бир темизлик амелияты олгъан шерх-и садр адисесининъ, инсанлар мушааде эте биледжек бир шекильде мейдангъа кельмеси де, Онынъ рисалетине иман ве тасдикъыны теминлемек икметине эсаслангъандыр.

Медине ёлджулыгъы ве анасынынъ вефаты

Алты яшында олгъанда, анасы Азрети Амине, бабасынынъ джариеси Умму Эйменни де янына алып, «Варлыкъ Нуры»ны бабасы Азрети Абдуллахнынъ къабрини зиярет этмек ичюн, Мединеге алып барды. Мединедеки дайыларынынынъ эвинде бир ай яшадылар.

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- Мединеде дайыларынынъ балаларынен ойнады, атта ялдамагъа да бу зияретинде огренди. (Ибн-и Сад, I, 116).

Фахри Кяинат Эфендимиз о куньлернинъ хатыраларыны бойле анълата эди:

«Еудийлерден бир такъым кимселер яныма келир, манъа бакъып турар эдилер. (Ибн-и Сад, I, 116) Кене бир кунь еудийлерден бир адам манъа пек дикъкъатлы бакъкъан сонъ, къайтып кетти. Тек башыма олгъаным бир кунь текрар яныма келип:

«Эй, бала! Сенинъ адынъ недир!» - деп сорады.

«Ахмед!» - дедим.

Сыртыма бакъкъанынен:

«Бу бала, бу умметнинъ пейгъамберидир!» - деди.

Дайыларым бу алны анама анълаткъанынен, анам къоркъмагъа башлады. Бойледже Меккеге къайтмакъ ичюн аман ёлгъа чыкътыкъ. (Эбу Нуайм, Делаиль,I ,163-164).

Азрети Амине ёлда хасталанды ве Эбва денильген ерде, отуз яшында вефат этти. О ерге дефн олунды. Ольмеден эвель, етим яврусына севги ве шефкъат толу козьлеринен терен-терен бакъты, Оны багърына басаракъ, мубарек огълуна шуларны айтты:

«Аллаһ Сени мубарек эйлесин! Эгер руяда корьгенлерим догъру чыкъса, Сен Джелял ве Икрам саиби Аллаһ тарафындан Адем огъулларына элял ве арамны бильдирмек ичюн ёлланыладжакъсынъ. Аллаһ Сени путлардан ве путпересликтен къорчалайджакъ. **Эр аят саиби оледжек. Эр янъы эскиреджек. Эр буюген сонъ буладжакъ, ёкъ оладжакъ. Мен де оледжем, амма эбедиен хатырланаджам. Чюнки, темиз бир эвлят дюньягъа кетирдим ве артымда хайырлы бир хатыра къалдыраракъ кетем!..»** (Диярбекрий, I , 229-230; Кямиль Мирас, Теджрид терджимеси, IV, 549).

Бу акъикъатны анълагъан шаир Ариф Нихат Асья Азрети Аминеге бойле хитап эте:

Эй, Эбвада яткъан олю,
Бахченъде ачты дюньянынъ
Энъ гузель гулю!..

Варлыкъ Нуры бу шекильде анадан да оксюз къаларакъ, Умму Эймен иле Меккеге къайтты.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, омюри боюнджа бакъыджысы Умму Эйменни сыкъ-сыкъ зиярет этер ве онъа : «Эй, ана!» деп хитап этер эди. Онъа: «Анамдан сонъра меним анам!» я да «Бу, меним къоранта азаларымдан сагъ къалгъан бир кишидир!», - деп ильтифат этер, урьмет ве севги косьтерер эди. (Ибн-и Эсир, Усудуль-гъабе, VII, 303-304; Ибн-и Сад, VIII, 223).

Къартбабасы Абдулмутталибнинъ имаеси[57]

Аллаһ Тааля, башта бабасыны сонъра да, анасыны гъайып эткен Хабиб-и Эдибини къорчалайыджысыз къалдырмады. Мубарек Етимни, къартбабасы Абдулмутталиб багърына басты. Эвлятларындан ич бирине косьтермеген шефкъат ве севгини Онъа косьтерди.

57 **Имае, имае этмек** – эр шейден къорчаламакъ.

Абдулмутталиб юкълагъанда я да одасында ялынъыз олгъанда, янына ич кимсе киралмаз эди. Лякин, Эки Джихан Кунеши, къартбабасындан ич айырылмаз, одасында ялынъыз олгъаны, атта юкълагъан вакъытта биле, янына сербест кирип чыкъа эди. (Ибн-и Сад, I, 118).

Кябенинъ кольгесинде яткъан ве Абдулмутталибге аит миндернинъ устюне, бабаларына сайгъы себебинден, огъулларындан ич бириси отурмаз эди. Олар бабаларынынъ этрафында аякъта тура эдилер, Фахри Кяинат Эфендимиз исе, келип дедесининъ миндерине раатча отура эди. Оны миндерден тургъызмакъ истеген эмджелерине Абдулмутталиб:

– «Быракъынъыз огълумны! Валлахи, онынъ шан ве шерефи юксек оладжакъ!» - дер, миндерининъ узеринде янына отуртып, аркъасыны сыйпар эди. Гузеллер гузели торунунынъ япкъан эр шейни дедеси бегене эди. (Ибн-и Хишам, I, 180).

Абдулмутталиб, Алемлернинъ Эфендиси оладжакъ кучюк торуны софрагъа кельмегендже, аш ашамаз, «Огълумны яныма кетиринъиз!» дер эди. (Ибн-и Сад, I, 118). Аш кетирильген вакъытта да, Оны янына алыр, базан да тизине отуртып, ашнынъ энъ гузель ве лезетли ерлерини Онъа ашата эди. (Белязурий, I, 81).

Къытлыкъ ве къургъакълыкъ укюм сюрген, инсанлар буюк бир сыкъынты ичинде олгъан куньлерде меккелилер ягъмур дуасы ичюн Эбу Къубейс дагъына чыкъкъан эдилер. Абдулмутталиб де, еди яшындаки Хабиб-и Экрем Эфендимизни омузына аларакъ, дагънынъ тепесине чыкъты. Джемаат онынъ янынла сыраланды. Абдулмутталиб, омузында Варлыкъ Нуры олгъан алда эллерини котерип дуа этти. Инсанлар тургъан ерлеринден даа айырылмагъан эдилер ки, санки кок ярылып, сувыны бошатмагъа башлады ве Мекке вадиси рахмет дерьясынынъ ичинде къалды. (Ибн-и Сад, I, 90; Ибн-и Эсир, Усудуль-гъабе, VII, 112; Диярбекрий, I , 239).

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, секиз яшына кельгенде, дедеси Абдулмутталиб де вефат этти.

Бу шекильде бутюн кечиджи ве корюнген дестеклер битти. Бундан сонъ Онынъ саиби, къорчалайыджысы ве тербиеджиси ялынъыз Рабби эди. Аятынынъ энъ зайыф вакътында корюльген бу кечиджи ве корюнген дестеклер, Онынъ эр тюрлю арекетинен инсаниетке къабил-и такълид ве мукеммель бир орьнек олмасы икметине таяна эди.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бир замандан сонъ ана-баба имаесинден махрум быракъылмасынынъ да бир чокъ икметлери бардыр. Бу икметлернинъ энъ муими, пейгъамберлик ве давет иле алякъалы эсасларны, бабасындан я да дедесинден огренди шеклинде, илери сюрюле биледжек иддаларгъа имкян бермемектир.

Айрыджа, Аллаh Расули ана-баба ве дедесинден айырылмакънен, бабадан огъулгъа кечкен джахилие урф-адет ве ананелеринден къорчалангъан, инсан эли тиймеден, тамамен Раббининъ тербиесинен етишкендир. Бунынъ ичюн бир Хадиси шерифлеринде:

«Мени Раббим тербие этти ве тербиемни де пек гузель япты» буюргъанлар. (Суютий , I , 12)

Дигер тарафтан, Пейгъамбер Эфендимизнинъ ана-баба тербиесинден узакъ олгъанынен берабер, ульвий бир ахлякъ узьре етишмеси, Онынъ нубувветининъ делиллеринден биридир.

Онынъ етим оларакъ буюмесининъ башкъа бир икмети де, къальбининъ даа индже ве дуйгъылы алгъа кельмеси ве ялынъыз Аллаhкъа тевеккюль этме дереджесине иришмесидир. Фахри Кяинат -саллалаху алейхи ве селлем-, етимликнинъ ве зайыф олмакънынъ адджысыны бутюн шиддетинен таткъаны ичюн, аяты бойюнджа эп зайыф инсанларнынъ къорчалайыджысы олгъан. Бир хадислеринде:

«Озь етимини я да башкъасына аит бир етимни къорчалагъан кимсенен мен, дженнетте шойле ян-янаша оладжакъмыз», буюргъан ве ишарет пармагъынен орта пармагъыны косьтерген. (Муслим, Зухд, 42; бакъ. Бухари, Эдеб, 24; Талякъ, 14).

Бир башкъа икмет де шудыр ки: Аллаh Тааля аятнынъ эр дереджесиндеки инсаннынъ Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- ден орьнек ала бильмеси ичюн, Оны энъ зайыф ал олгъан етимликнен аяткъа башлаткъан, чешит мертебелерден кечиререк, девлет реислигине къадар юксельткен.

Эмджеси Эбу Талибнинъ имаеси

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ дедеси Абдулмутталиб, вефат этеджеги заман бутюн эвлятларынъы топлады. Оларгъа, ялынъыз торунуна пек яхшы бакъмаларынъы васиет

этти. Зубейирнен Эбу Талиб, Фахри Кяинат Эфендимизнинъ бабасы Абдуллахнен бир анадан олгъанлары ичюн, къура чектилер. Къура Эбу Талибге чыкъты.

Эбу Талиб, Пейгъамберимизге нисбетен, эмджелерининъ энъ мерхаметлиси ве энъ шефкъатлысы эди. (Ибн-и Эсир, *Усудуль-гъабе*, I, 22). Онынъ бир къач деведен башкъа малы ёкъ эди, къорантасы исе чокъ балалы эди. Бу фукъареликке бакъмадан, Эбу Талиб Къурейшнинъ эфендиси эди. Сёзю динълене, эмирлерине къаршы келинмей эди. Бабасы Абдулмутталиб киби, о да, агъызына ички къоймаз эди. (Халебий, I, 184).

Эбу Талиб, мубарек торуны узерине титрер, Оны озь эвлятларындан даа чокъ север эди. Алемлернинъ Эфендисини янына алмагъандже юкъламаз, не заман бир ерге кетеджек олса, Оны да озю иле берабер ала эди.

Варлыкъ Нуры -алейхи-с саляату ве-с селям- олмадан, аш ашагъанларында тоймаз эдилер, лякин Онынънен бирликте ашагъанлары вакъыт тояр, атта ашлары да артар эди. Софрагъа ялынъыз бир кишиге етеджек микъдарда къюлгъан сюттен, эвель мубарек етим ичип, даа сонъ башкъаларына бергенинде, эписи де бу сюттен тойып-тойып ичер эди. Бу себепнен, Эбу Талиб аиле азаларына:

–«Токътанъыз! Эвлядым кельсин!» - дер эди. (Ибн-и Сад, I, 119-120, 168).

Эбу Талибнинъ къадыны Фатыма хатун, сонъ дередже фазилетли ве яхшы къальпли бир ханым эди. Фахри Кяинат Эфендимиз, мусульман олып Мединеге хиджрет эткен бу мухтерем къадынны, сагъ олгъан муддетче барып зиярет этер, онынъ эвинде къушлыкъ юкъусыны юкълар эди. (Ибн-и Сад, VIII, 222).

Фатыма хатун вефат эткенде, Аллаh Расулининъ козьлеринден яшлар акъкъан, «Бугунь анам вефат этти!» буюрып, кольмегини онъа кефин эткен, дженазе намазыны къылдырып, къабринде бир муддет узангъан эди. Бу япкъанларынынъ себебини сорагъанларгъа исе, шойле джевап берген:

«*Эбу Талибден сонъ, бу къадын къадар манъа яхшылыкъ япкъан ич кимсе ёкътыр! Ахиретте дженнет урбалары киймеси ичюн, онъа кольмегимни кефин яптым. Къабирге алышмасы ичюн де, онынъ устюне бираз узандым!*»

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бу къадар кедерленгенине тааджип эткенлерге:

«О меним анамдан сонъ анам эди. Озь балалары ач тургъанларында, о эвеля меним къарнымны тойдырыр, сачымны тарар ве гуль ягъынен ягълар эди. О, меним анам эди!» - буюргъан. Сонъра да онынъ ичюн бойле дуа эткен:

«Аллаһ сени магъфирет[58] этсин ве хайырнен мукяфатландырсын! Аллаһ санъа рахмет этсин, аначыгъым! Сен меним анамдан сонъра анам олдынъ! Озюнь ач олгъанда, мени тойдырдынъ! Озюнь киймез, мени кийдире эдинъ! Энъ лезетли ашларны манъа таттырдынъ, озюнъни махрум эте эдинъ! Буны да, ялынъыз Аллаһ ризасы ве ахирет юртыны умют этип япа эдинъ!..» (Хаким, III, 116-117; Хайсемий, IX, 256-257; Якъубий, II, 14).

Экинджи Шерх-и Садр: Неби юрегининъ мерхамет, шефкъат ве рахметнен толдырылмасы

Эбу Хурейре[59] -радиаллаху анх-, Пейгъамбер Эфендимиз -саллаллаху алейхи ве селлем-ден ич кимсенинъ сорап олмагъан шейлерни сорамакъ хусусында сонъ дередже джесюр арекет эте эди. Бир кунь Фахри Кяинат Эфендимизге:

«Я Расулюллах! Нубувветнен алякъалы ильк корьген аляметинъ недир?» - деп сорады.

Эки джиан саадет ребери олгъан Аллаһ Расули шойле буюра:

«Эй, Эбу Хурейре, мадем ки, сорадынъ, айтайым. Мен он яшларында олгъанда бир кунь чёльде эдим. Башымнынъ усьтюнден кельген бир сестен сескендим. Бир адам башкъасындан сорады:

58 **Магъфирет** – гунахларнынъ багъышланмасы.

59 **Эбу Хурейре** -радиаллаху анх-нынъ Исламдан эвельки Ады Абдушемс эди. Мусульман олгъан сонъ Абдуррахман адыны алды. Бир кунь урбасына сарып, бир мышыкъ алып кете эди. Расулуллаһ -саллаллаху алейхи ве селлем- буны корип:
«- О недир?» деп сорады. Эбу Хурейре де:
«- О бир мышыкъ», деди. Бунынъ ичюн Аллаһ Расули онъа «Мышычыкънынъ бабасы» манасына кельген «Эбу Хурейре» деп шакъа эткен эди. О куньден сонъ Абдуррахманнынъ асыл ады унутылгъан ве о эп бу лагъапнен танынгъандыр. Озь адындан даа чокъ, Пейгъамберимизнинъ бергени бу лагъапнен чагъырылмасыны истегендир. Эбу Хурейре -радиаллаху анх-, хиджрий единджи сенесинде Мединеге кельген эди. Месджид-и Небининъ ичинде ер алгъан ве Суффа денильген ерде факир сахабилернен яшагъандыр. Гедже-куньдюз Пейгъамберимизден айрылмадан, ондан эшиткен хадислерни огренмеге тырыша эди. Пейгъамберимизнинъ озюнден ве сахабилеринден эшиткен, текрарларынен берабер 5374 хадис-и шериф накъыл эткендир. Бойледже, асхабы кирамдан энъ чокъ хадис ривает эткен сахабе олды. Хиджрий 59 сенеси Мединеде, 78 яшында Аллаһнынъ рахметине къавушты.

«Бу, Одырмы?» - Обири джевап берди:

«Эбет, бу Одыр.»

О замангъа къадар кимседе корьмегеним бетлерни, кимседе къаршылашмагъаным рухлар, ич кимседе корьмегеним урбаларнен къаршыма чыкътылар. Юрип манъа догъру кельген о эки адамдан эр бири, бир элимден тутты, факъат токъунгъанларыны ис этмедим. Бири аркъадашына:

«Айды, Оны ерге яткъыз!» - деди.

Мени узатып ерге яткъыздылар, мен ич бир къыйынлыкъ ве кучьлюкнен къаршылашмадым. Кене бири дигерине:

«Айды, коксюни ач!» - деди ве о да ачты. Факъат не къан корьдим, не де бир аджджы дуйдым. Онъа кене шойле деди:

«Айды, о ердеки кин ве аседни чыкъар!»

О да коксюмден къан пыхтысы киби бир шей чыкъарды. Сонъ оны фырлатып атты.

«Айды, шимди онынъ ерине шефкъат ве мерхамет ерлештир!» - деди. Чыкъаргъан шейлери буюклигинде ве кумюшке бенъзеген бир шей къойгъанларыны корьдим. Сонъ сагъ аягъымнынъ баш пармагъыны тутып ойнатты ве:

«Айды, селяметнен кет!» - деди.

Мен турып кеткенде, ичим шефкъат ве мерхамнтнен толу эди. Ондан сонъра да эп кучюклерге нисбетен шефкъат, буюклерге нисбетен де мерхамет ис эттим.» (Ахмед, V, 139; Хайсемий, VIII , 223).

АЗРЕТИ ПЕЙГЪАМБЕРНИНЪ ЯШЛЫГЪЫ

Пейгъамбер Эфендимизнинъ иляхий къорчалавнен буюмеси

Аллаһ Тааля, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ни пейгъамберликнен шерефлендиреджеги ичюн, оны джахилие деврининъ бутюн феналыкъларындан къорчалагъандыр. Онынъ етим ве оксюз балалыгъынен яшлыгъы, темиз ве энъ парлакъ бир келеджекке ляйыкъ олгъан бир ульвиет ичинде кечкендир. Эр девир ичюн айырыджы васфы, эль-Эмин ве эс-Садыкъ олгъандыр.

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- нубувветтен эвель де мурув静 итибаринен, къавмынынъ энъ усьтюни ве гузель ахлякълысы, сой итибаринен, энъ шерефлиси, къомшулыкъ акъкъына энъ зияде дикъкъат эткени, йымшакълыкъ ве садакъатте энъ усьтюни, эминлик ве ишанчлы олмакъта энъ илери кельгени, инсанларгъа яманлыкъ ве эзиет этмектен энъ узакъ тургъаны эди. Ич кимсени утандырып айыплагъаны, ич кимсенен мунакъаша эткени корюльмегендир. Бойледже бутюн яхшы сыфат ве алышкъанлыкълырнынъ онда топлангъаны ичюн, къавмы онъа «эль-Эмин» васфыны берген. (Ибн-и Хишам, I, 191; Ибн-и Сад, I, 121).

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге бир кунь:

«Я Расулюллах! Аллаһтан башкъасына ич ибадет эттинъизми?» - деп соралды.

«Ёкъ!» джевабыны берди.

«Ич ички ичтинъизми?» - деп сорадылар.

«Ёкъ! Мен Китап ве иманнынъ не олгъаныны бильмегенимде биле, оларнынъ япкъан шейлерининъ куфюр олгъаныны биле эдим», буюрды. (Диярбекрий, I, 254-255).

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, балалыгъында Аллаһ Тааляныынъ оны насыл къорчалагъаныны бойле анълата:

«Къурейш балаларынен берабер оюн ойнагъанымызда бир ерден бир ерге таш ташый эдик. Балалар, изарларыны (аст урбаларыны) котерип, омузларына аткъан, ташларны онынъ узеринде къойып кете эдилер. Омузымнынъ аджытмасын деп мен де олар киби япмакъ истегенимде, корьмедигим бир къувет манъа джанымны якъкъан бир юмрукъ уруп:

«Изарынъны белинъе багъла!» - деди.

Мен де аман изарымны белиме багъладым. Аркъадашларым арасында, ялынъыз мен, изарым белимде олгъаны алда, омузымда таш ташыдым.» (Ибн-и Хишам, I ,197)

Фахри Кяинат Эфендимиз Кябе янъыдан къурулгъанда эмджеси Аббаснен берабер таш ташый эди. Аббас -радиаллаху анх-, ташларнынъ чыплакъ омузыны агъыртмамасы ичюн, Аллаһ Расулине:

«Изарынъны омузынъа къой!» - деди. Варлыкъ Нуры изарыны омузына къоймакъ истеген сырада ерге йыкъылды ве козьлерини кокке тикерек, эмджесине:

«Манъа изарымны косьтер!» деди. Аман оны алып, устюне ортти. (Бухари, Хадж, 42).

О заманки джемиетте урбасыз долашмакъ гъает адий къабул этильмесине рагъмен, Аллаһнынъ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- ич бир вакъыт эдеп худутлары тышында бир ал косьтермей эди. Хадисте де къайд этильгени киби, эмджесининъ сёзюне уйып бойле бир алнен къаршы-къаршыгъа къалгъанда исе, Аллаһ Тааля тарафындан къорчалангъандыр.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, он эки яшында бир бала экенде, онъа Рахиб Бахиранынъ:

« -Яврум, Лат ве Узза акъкъы ичюн сорайым, джевап бер!» - дегени узерине:

«Лат ве Узза адына емин этип, менден бир шей сорама! Валлахи, Мен, булардан нефрет эткеним къадар ич бир шейден нефрет этмем!» деген. (Ибн-и Исхакъ, с. 54; Ибн-и Сад, I, 154; Айрыджа бакъ. Ахмед, V , 362).

Умму Эймен -радиаллаху анха- шойле анълата:

«Къурейш мушриклери йылда бир кунь, тазим ичюн Буване путынынъ янында топлана эдилер, геджеге къадар къурбан чалмакъ, сач

кестирмек ве итикъафкъа кирмек суретинен, мерасим япа эдилер. Эбу Талиб де бу байрам ичюн азырлангъан эди.

Варлыкъ Нуры оларгъа къошулмагъа истемегени ичюн, эмдже ве алалары онъа олдукъча ачувлангъанларыны корьдим.

Алалары:

«Иляхларымызгъа къаршы чыкъкъанынъ ичюн, бир фелякетке огърайджагъынъдан къоркъамыз!» – деп, о къадар исрар эттилер ки, Фахри Кяинат Эфендимиз оларнен берабер бармагъа меджбур олды.

Бир муддет козьден гъайып олды, сонъ къоркъудан сараргъан бир алда, къайтып янымызгъа кельди.

Алалары:

«Санъа не олды?» – деп, теляшнен сорадылар.

О да:

«Манъа джин токъунаджагъындан къоркъам! - деди.

Алалары:

«Аллаh Сени шейтангъа мубтеля къылмаз! Сенде эр тюрлю гузель васыф бар. Сёйле, бакъайыкъ, корьген шейинъ недир?» - дедилер.

Пейгъамберимиз:

«Мен путнынъ янына эр якълашкъанымда, беяз ве узун бир адам корюнип:

«Эй, Мухаммед! Кери къайт, сакъын онъа тийме!» - диерек багъыра эди!» – буюрды.

Бундан сонъ Варлыкъ Нуры, озюне пейгъамберлик вазифеси берильгенге къадар, оларнынъ байрам ве мерасимлерине ич бир вакъыт къошулмады. (Ибн-и Сад, I, 158).

Азрети Алининъ ривает эткенине коре, Расули Экрем Эфендимиз бойле буюргъанлар:

«Мен, джахилие инсанларынынъ япкъанларыны эки кере япмагъа арекет эткен эдим. Анджакъ Аллаh, мени олардан къорчалады.

Бир гедже, Меккенинъ юкъары тарафларында, Къурейшли бир къач яшнен къоюнларымызны отлата эдик. Аркъадашыма:

«Эгер къоюнларыма бакъаджакъ олсанъ, мен де башкъа яшлар киби, Меккеге барып, гедже субетлерине къошулыр эдим,» - дедим. Аркъадашым:

«Олур, насыл истесенъ ойле яп!» - деди. Бунынъ узерине ёлгъа чыкътым. Меккеге якълашкъан вакътымда, деф, къавал ве ыслыкъ сеслерини эшиттим.

«Бу недир?» - деп сорадым.

«Фелян эркекнен фелян къадын эвлене!» - дедилер.

Аман отурып, о тарафкъа бакъмагъа башладым. О эснада Аллаh -джелле джелялюху- къулакъларыма бир агъырлыкъ берди ве о ерде юкълап къалдым. Аллаhкъа емин этем ки, узериме кунеш догъгъангъа къадар уянамадым. Аман къайтып аркъадашымнынъ янына кельдим.

«Не яптынъ?» - деп сорады.

«Ич бир шей япамадым!» - дедим ве башымдан кечкенлерни онъа анълаттым.

Башкъа бир гедже айны шей текрарланды. Мен кене Меккеге гедже субети ичюн кеткенде, Аллаh Тааля тарафындан къулакъларыма чёккен агъырлыкънен кунеш догъгъангъа къадар юкъладым. Къайтып аркъадашымнынъ янына кельдим.

Раббим мени пейгъамберликнен шерефлендиргенге къадар, булардан башкъа, ич бир ярамай шейге мейиль этмедим!» (Ибн-и Исхакъ, с. 58-59; Ибн-и Кесир, эль-Бидае, II , 292).

Пейгъамберимизнинъ къой бакъувы

Варлыкъ Нуры, эмджеси аятта олгъанда ве тиджаретке башламадан эвель, бир муддет «чобанлыкъ» япкъан. Бу вазифе, араплар арасында къолай, сырадан бир зенаат дегиль эди. Шерефли ве зенгин инсанларнынъ балаларынынъ да япкъанлары бир иш эди. Айрыджа, чобанлыкънен аман-аман бутюн пейгъамберлер мешгъул олгъанлар. Бунынънен Аллаh

Тааля, оларгъа теблигъ вазифесини бермеден эвель, идареджиликте керек олгъан бир такъым хусусиетлер къазандыргъандыр.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бир кунь:

«Аллаһ Таалянынъ ёллагъаны эр бир пейгъамбер, къоюн бакъкъандыр,» - буюрды. Бунынъ узерине сахабилер:

«Сиз де къоюн бакътынъызмы, я Расулюллах?» - деп сорадылар.

Сервер-и Алем -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз:

«Эбет, уджрет къаршылыгъында[60] халкънынъ къоюнларыны отлата эдим,» - деди. (Бухари, Иджаре, 2, Энбия, 29; Ибн-и Маадже, Тиджарет, 5).

Бир башкъа Хадиси шерифлеринде де бойле буюргъанлар:

«Муса -алейхисселям- пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан эди, о къоюн бакъты, Давуд -алейхисселям- пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан эди, о да къоюн бакъа эди. Мен де пейгъамбер оларакъ ёлланылдым ве Эджядда аилемнинъ къоюнларыны бакъа эдим. (Ибн-и Сад, I, 126).

Рахмет Пейгъамбери о девирлерде 20 яшында эди.

Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз:

«Энъ хайырлы маишет ёлуны туткъан кимсе, бир тёпенинъ башында я да бир вадининъ ичинде къоюнларыны отлаткъан кимседир. Бу инсан, намазыны къылар, зекятыны берир, олюмюне къадар Раббине ибадет этер ве инсанларгъа девамлы яхшылыкъ япар», (Муслим, Имарет, 125; Ибн-и Мадже, Фитен, 13) буюраракъ, чобанлыкънынъ фазилетини беян эткен.

Чобанлыкъ япкъан кимселерде тефеккюр уфкъы, вакъар ве мерхамет дуйгъусы кенъишлер. Аллаһ Расули бунъа ишаретнен: «Сюкюнет ве вакъар чобанлыкъ япкъанлардадыр», деп буюргъанлар. (Бухари, Менакъиб, 1; Муслим, Иман, 84/52). Къоюнларны идаре этип, йыртыджы айванлардан къорчаламагъа арекет этмек, инсанда сабыр ве бир шейни саипленме дуйгъусыны тербие этер. Зира, яратылмышларгъа мерхамет этмек, оларнынъ къаба ве анъламсыз алларына сабыр этмек – пейгъамберлернинъ энъ чокъ мухтадж олгъан хусусиетлердендир.

60 Хадис-и шерифте кечкен ***«Къарарит»*** келимеси, Меккеде бир ернинъ адыдыр, анджакъ акъча оларакъ къулланылгъан ***«Къырат»*** келимесининъ чокълугъы оларакъ да анълашылмасы мумкюндир. Экинджи корюшке коре исе Пейгъамберимиз -салляллаху алейхи ве селлем-, эр кунь Мекке халкъынынъ къойларыны отлаткъаны ичюн бир къой башына динарнынъ 1/20 болюги олгъан бир къырат акъча алгъаныны бильдиргендир.

Эмджелеринен берабер ёлджулыкълары

«Варлыкъ нуры» он эки яшында олгъанда ильк оларакъ, эмджеси Эбу Талибнен берабер Суриеге сеяат эткен эди. Экинджи тиджарет ёлджулыгъы он алты яшында Йеменге олгъан эди.

Къурейшлилер Шамгъа кетмеге азырлана эдилер. Эбу Талиб де бу тиджарет керванына къатылмагъа истей эди. Ёлгъа чыкъыладжакъ вакъытта, бутюн эркек ве къыз къардашлары Эбу Талибни озгъармагъа кельдилер. Эбу Талиб севимли торунуна:

«Сен де меннен берабер барарсынъмы?» - деп сорады.

Эмджелери ве алалары, Аллаһнынъ Расулининъ яшы кучюк олгъаны ичюн, ёлда хасталана биледжегини илери сюререк, къаршы чыкътылар. Эбу Талиб оны Меккеде быракъмагъа къарар бергенинен, Пейгъамбер Эфендимиз оксюнди ве агълады. Эбу Талиб:

«Эй, къардашымнынъ огълу! Не олды? Сени алып бармагъаныма агълайсынъмы?» - деди.

Эки джиан Кунеши Эфендимиз онынъ девесининъ юларындан тутып:

«Эмджеджигим! Мени кимге ташлайсынъ? Меним не бабам бар, не де анам бар!» - деди.

Эбу Талибнинъ юреги юмшап:

«Валлахи, Сени де алып бараджам! Не сен менден, не де мен Сенден ич бир заман айрылмайджакъмыз!» - деди. (Ибн-и Исхакъ, с. 53; Эбу Нуайм, *Делаиль,* I, 168).

Даа сонъра, Алемлернинъ Эфендиси он алты яшында экенде, эмджеси Зубейрнен Йеменге кетти. Зубейр Варлыкъ Нуры Эфендимизнинъ берекетинден файдаланмакъ истей эди. Бу себепнен, Эбу Талибден мубарек торунуны озюнен бирликте ёлламасыны риджа этти. (Диярбекрий, I, 260)

Тиджарет керваны ёлда девам этકенде, бир вадиден кече эдилер ки, къызгъын эркек бир деве о ерден кимсени кечирмей эди. Керван арткъа къайтмагъа истегенинен, Алемлернинъ Эфендиси:

«Мен онынъ акъкъындан келирим!» - деп керванынъ огюне кечти.

Къызгъын деве Пейгъамберимизни корьгенинен, сакинлешти.

Фахри Кяинат Эфендимиз девесинден тюшип, онынъ устюне минди. Вадини кечкенден сонъ, оны бош быракъты.

Сеферден къайткъанларында исе, сель сувларынен толып-ташкъан бир вадиге расткельдилер ве кечип оламадылар. Пейгъамбер Эфендимиз:

«Сиз меним артымдан келинъиз!» - деди. Керван онынъ артындан кетерек, селяметликнен кечтилер. Санки Юдже Аллаһ о сувларны къурыткъан ве ёл алына кетирген эди. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 282).

Рахип Бахиранен къаршылашувы ве Бахиранынъ тасдикълары

Эбу Талиб Къурейш буюклеринден бир группа иле Шамгъа кеткен эди. Пейгъамбер Эфендимиз де онен берабер эди. Ёлда рахип Бахиранынъ Монастырине якълаштылар. Ве о монастырине якълаштылар ве онынъ якъынында къонакъладылар. Бахира о замандаки христианларнынъ энъ алими эди.

Бахира керван келеяткъанда, бир булутнынъ ичлеринде бир кишини кольгелендиргенини, терекнинъ кольгесине отургъанларында да, терек далларынынъ о кишининъ узерине догъру эгильгенини коре. Бунынъ узерине кервангъа якълашты ве:

«Эй, Къурейш джемааты! Мен сиз ичюн аш азырладым. Кучюк-буюк, къул-урь… эпинъизни бу софрагъа давет этем,» - деп хабер ёллады.

Албуки, Бахира даа эвельки келишлеринде, янларына огърамаз, оларнен алякъадар олмаз эди. Кервандакилернинъ эписи софрагъа кельген, ялынъыз Кяинатнынъ Эфендиси эшьяларнынъ янында къалгъан эди. Бахира кельгенлерге бирер-бирер бакъты китапларында окъугъан сыфатларны ич биринде корьмеди.

«Эй Къурейш! Керванынъызда олып да, бу ерге кельмеген кимсе бармы?» - деп сорады.

Къурейшлилер:

«Эй, Бахира! Бир баладан башкъа кимсе къалмады. Арамызда энъ генчимиз олгъаны ичюн, оны эшьяларымызнынъ янында быракътыкъ,» - дедилер.

Бахира:

«Оны да чагъырынъыз, бу ашта о да булунсын,» - деди.

Мухаммедуль-Эминни кетирип, софра башына отурттылар. Рахип оны корер-корьмез, дикъкъатлы-дикъкъатлы бакъмагъа ве баштан аякъкъа сюзмеге башлады. Даа сонъра да, элинден тутып:

«Бу, Алемлернинъ Эфендисидир! Бу, Алемлернинъ Раббининъ Расулидир! Аллаһ Оны Алемлерге рахмет оларакъ ёллайджакъ!» - деди.

Къурейш буюклери онъа:

«Буны не ерден билесинъ?» – деп сорадылар.

«Мен онынъ васыфларыны бизге эндирильген китапта окъудым. Бойледже, Сиз якълашкъан вакътынъызда, онъа седжде этмеген не таш, не терек къалды, эписи де седжде эттилер. Бу джансыз шейлер ялынъыз бир пейгъамберге седжде этерлер. Мен Оны айрыджа Пейгъамберлик муури иле де таныдым. Бу муур курек кемиклери арасындадыр,» - деди.

Бахира Пейгъамберимизге ве эмджесине базы суаллер берди ве алгъан джевапларынынъ бильгилери иле догъру кельгенини корьгенинен, къанааты къавилешти. Эбу Талибге чевирилип:

«Турунуны аман мемлекетинъе алып къайт! Еудийлернинъ онъа зарар бермелеринден сакъын! Валлахи, олар оны корюп танысалар, оны ольдюрмеге къалкъарлар. Бу бала араплардандыр. Албуки, еудийлер келеджек пейгъамбернинъ Исраилогъулларындан олмасыны истерлер. Сенинъ торунунынъ ал ве шаны пек буюк оладжакъ,» - деди.

Эбу Талиб де рахип Бахиранынъ тевсиеси узерине, мубарек торунуны аларакъ, аман Меккеге къайтты. (Ибн-и Исхакъ, с. 54-55; Ибн-и Сад, I, 153-155; Термизий, Менакъиб, 3)

Бу адисенен алякъалы, христиан мушриклер, Ислямны лекелемек ичюн, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Бахирадан телкъинлер алгъаныны сёйлерлер. Бу исе, тамамен акъикъаткъа терстир. Къуран ве тевхид акъидесине[61] зыттыр. Зира, Бахира христиан бир папаз эди. Къурани Керим, тахриф этильген Теврат ве Инджильнинъ хаталары-

61 **Акъиде** – Иман эсаслары.

ны догърулап тургъанда, Аллаһнынъ Расули бу бозулгъан бир мезхепнинъ менсубындан телькъин алгъаны насыл тюшюнилир?!

Дигер тарафтан, Бахиранынъ дини христианлыкъта, Аллаһ анълайышы антропоморфик, яни инсаний сыфатларгъа саип олгъан бир танъры анълайышы къаршымызгъа чыкъмакътадыр. Амма, Аллаһнынъ Расули -саллляллаху алейхи ве селлем- кетирген Ислям дини, тевхид темеллери узерине Хакъ тарафындан ёлланылгъан ачыкъ бир диндир. Аллаһ – мутеаль, яни идракъ тышында ве эр тюрлю эксик сыфатлардан ве маддий анълайыштан узакъ бир танърыдыр.

Бу акъикъаткъа таяныпе, Къурани Керим, Эхли Китапнынъ[62] пейгъамберлигинден эвель де олса, догъры ёлдан сапмагъанларнынъ къуртулушкъа ирише биледжеклерни бойле бильдире:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

«Шубесиз, иман эткенлер яни еудийлерден, христианлардан ве саабийлерден Аллаһкъа ве ахирет кунюне, хакъкъынен инаныпе, салих амель ишлегенлер ичюн, Рабблери къатында мукяфатлар бар. Олар ичюн ич бир къоркъу ёкътыр. Олар гъам чекмейджеклер.» (эль-Бакъара, 62)

Расулюллах -саллляллаху алейхи ве селлем- бутюн заман ве мекянларгъа сонъ пейгъамбер оларакъ ёлланылгъаны ичюн, озюнден эвель кельген бутюн динлер укюмсюздир, яни кечерликлери къалмагъандыр. Бунынъ ичюн Аллаһкъа иман этип, Азрети Пейгъамбер -саллляллаху алейхи ве селлем-ге иман этмемек куфюрдир. Бу себепнен, бугуньки Эхли Китапнынъ диндар инсанлары юкъарыдаки аети кериминенъ тышындадыр.

Акъидеден сонъ, бир динни яшаткъан дигер хусуслар ибадет аяты ве муамеляттыр[63]. Ислям дини низамлы бир ибадет аятыны кетирди, инсанлара мунасебетлерни (муамелят) акъ, адалет ве ахлякъ темеллери узерине текрар къургъан ве джезаларны да ичине алгъан бир укъукъ мейдана ке-

62 **Эхли Китап** – Еудий ве Христианлар.
63 **Муамелят** – къуллар арасындаки мунасебетлерни тертиплеген Исламий къанунлар.

тиргендир. Бахиранынъ дини христианлыкъта исе, ибадет аяты денъиштирильген. Муамелят ве укъубат[64] исе, мевджут дегильдир.

Дигер бир хусус, Пейгъамберимиз, Къураннынъ бильдиргени ве тарихнынъ да шаат олгъаны узьре, «Уммий» эди, яни окъума-язма бильмей эди. Аети керимеде бойле буюрыла:

وَمَا كُنتَ تَتْلُو مِن قَبْلِهِ مِن كِتَابٍ وَلاَ تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لاَّرْتَابَ الْمُبْطِلُونَ. بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ الظَّالِمُونَ

«Сен бундан эвель не бир язы окъур, не де элинънен оны язар эдинъ. Ойле олса эди, батылгъа уйгъанлар шубе дуяр эдилер. Ёкъ, о (Къуран) озьлерине илим берильгенлернинъ юреклеринде (ерлешкен) ап-ачыкъ аетлердир. Аетлеримизни анджакъ залымлар биле-биле инкяр этерлер». (эль-Анкебут, 48-49).

Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-, Бахира иле корюшкенде, он эки яшында эди. Бахиранынъ янында пек аз бир заман къалгъан ве пек аз корюшкен эди. Бу алда, уммий бир баланынъ, алты биньден чокъ аетни къыскъа бир заманда эзберлеп, йигирми секиз йыл афызасында тутмасы ве къыркъ яшындан сонъ, бир анда буларны анълатмагъа башламасы мумкюн дегильдир. Кене бу шартларда Ислям киби мукеммель ве алемшумуль бир динни огренип, о диннинъ ибадет, муамелят, укъубат ве ахлякъ низамларыны ортагъа къоймасынынъ мумкюн олмагъаныны эр бир акъыл саиби къолайлыкънен къабул этер.

Шает Бахира бу акъикъатларны биле эди исе, не ичюн озю теблигъ этип, пейгъамберлигини илян этмеди ве бу ич танымагъаны бир балагъа быракъты.

Айрыджа, Бахиранынъ тили ибранийдже, Къурани Керим исе, эдебий ве ачыкъ арапчадыр. Аллаh Тааля бу киби тюшюнджелер акъкъында бойле буюра:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ

64 **Укъубат** – джезалар укъукъы.

اَعْجَمِىٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ

«Шубесиз, биз оларнынъ: «Къуранны онъа анджакъ бир инсан огрете», дегенлерини бильмектемиз. Озьлерине нисбет эткен шахысларнынъ тили ябанджыдыр. Албуки, бу (Къуран) ап-ачыкъ бир арапчадыр». (эн-Нахль, 103)

Айны заманда, Къурани Керим бу тильдеки устюнлигинен, джахилие шаирлерине мейдан окъуйджакъ къадар, илери бир севиедедир. Затен, Исра суресининъ 88-инджи аетинде бойле дениле:

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْاَنِ لاَ يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

«Де ки: Ант олсун, бу Къурангъа бир бенъзегенни ортагъа къоймакъ узьре, инсу джин бир ерге кельселер, бир-бирилерине дестек олсалар да, онъа бенъзегенни ортагъа кетирип олмазлар». (эль-Исра, 88)

Бунынънен берабер, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Бахиранен корюшмеси эснасында, янларында пек чокъ Къурейшли мушрик бар эди. Эгер де шаркъиятчыларнынъ бу фикирлеринде азачыкъ акъикъат пайы олса эди, пейгъамберликнинъ ильк куньлеринден итибарен, аятларыны Аллаhнынъ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ни инкяр ве Онъа душманлыкъкъа адагъан мушриклернинъ, бу адисени илери суререк, итираз этювлери иджап этер эди. Албуки, Къурейшли мушриклер бу хусуста бир сёз биле сёйлемегенлер. Чюнки, бу идданынъ ич бир аслы ве акъикъаты олмагъаныны чок яхшы билине эди.

Хильфуль фудуль

Арам айларда япылгъан дженклерге араплар арасында «Фиджар Дженклери» дениле эди. Фиджар дженклери дёрт дефа олгъан эди. Къурейш ве Кинане къабилелеринен, Хевазин арасында мейдангъа кельген дёртюнджи Фиджар дженкинде Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- де булунгъан эди.

О, эр заман ялынъыз Хакънынъ, акълынынъ ве мазлумнынъ янында ер алгъандыр. Бу муаребеге, йигирми яшларында экенде, эмджеле-

ринен берабер иштирак эткен, факъат ич кимсенинъ къаныны тёкмеген. Ялынъыз душман сафларындан атылгъан окъларны топлагъан ве эмджелерине берген. (Ибн-и Хишам, I, 198; Ибн-и Сад, I, 126-128).

Бу дженктен къайткъан сонъ, арам айлардан бири Зилькъаде айында, йеменли Зубейд къабилесинден бир адам, сатмакъ макъсадынен, Меккеге тиджарет малы кетирген эди. Къурейш илери кельгенлеринден Ас бин Ваиль бу малны о адамдан сатын алды, анджакъ парасыны бермеди. Бу адам Абдуддар, Махзум, Джумах, Сехм ве Адий б. Къаб огъуллары киби Меккенинъ илери кельген аилелерининъ буюклерине мураджат этип, ярдым этмелерини истеди. Факъат олар, бу мазлумгъа ярдым этеджек ерде, Ас бин Ваильни къорчалап, адамны азарладылар.

Чаресизлик ичинде къалгъан адам, Къурейшнинъ илери кельгенлерининъ Кябенинъ чевресинде отургъан бир вакъытта, Эбу Къубейс дагъына чыкъаракъ, багъыра-багъыра шиир окъуды, огърагъан зулум ве акъсызлыкъны илян этерек, ярдым истеди. Ярдым ичюн биринджи арекет эткен зат Пейгъамбер Эфендимизнинъ эмджеси Зубейр олды. Къурейшнинъ илери кельгенлеринен бирликте, Абдуллах бин Джуданнынъ эвинде топландылар.

Абдуллах оларгъа софра азырлады. Сонъра *«Ким олса-олсун, Меккеде зулумгъа огърагъан кимселернинъ акъкъыны алгъангъа къадар, залымгъа къаршы мазлумны къорчаламакъ»* акъкъында ахтлаштылар. Денъизлерде бир къыл парчасыны ыслатаджакъ къадар сув булунгъадже ве Хира ве Себир дагълары еринде тургъанджа, бу ахтларына садыкъ оладжакъларына емин эттилер.

Хильфуль-фудуль джемиети, ильк оларакъ, Ас бин Ваильден Зубейдли адамнынъ акъкъыны алмакънен арекетке башлады. Даа сонъра да Меккеде зулумгъа ве акъсызлыкъкъа огърагъан пек чокъ кимсенинъ ярдымына къошты, адалетни тиклемек ичюн, гъайрет этти. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае,* II, 295-296; Ибн-и Сад, I, 128-129).

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ джахилие девринде бегенип, къатылгъан бир джемиет «Хильфуль-фудуль»дир. Чюнки, бу, бир адалет джемиети эди. Зулум ве акъсызлыкъкъа мани олмакъ ичюн къурулгъан эди. Бу джемиет акъкъында нубувветтен сонъ, бойле буюрдылар:

«Абдуллах бин Джуданынъ эвинде эмджелеримнен бирликте Хильфуль-фудульде азыр булундым. О меджлистен о къадар мемнюн олдым ки, онынъ ерине манъа къызыл девелер (арап ичюн дюньяда энъ къыйметли шей) *берильсе, о къадар севинмез эдим. О анълашмагъа шимди чагъырылсам, кене иджабет этер эдим».* (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае,* II, 295).

Расулюллах Эфендимизнинъ тиджарий аяты

Меккелилер аятларыны тиджаретнен огърашаракъ кечире эдилер. Тиджарет керванлары иле къомшу мемлекетлерден кетирген малларыны Меккеде откерильген аджылыкъ ярмалыкъларында сатар, Меккеде етиштирильген малларны да къомшу мемлекетлерге алып барып, сата эдилер.

Аллаһнынъ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, яшлыгъында эмджелеринен берабер тиджарет керванларына къатылгъан, Сурие ве Йеменге ёлджулыкъ эткен эди. Пейгъамбер Эфендимиз даа сонъра, Азрети Хатидженинъ малларыны Йеменнинъ «Джуреш» базарына эки кере тиджарет сефери япкъан ве эр сефер ичюн онъа уджрет оларакъ, бирер яш ве эркек деве берильген эди. (Хаким, III, 200/4834).

Варлыкъ Нуры, Азрети Хатидженинъ керваныны Тихамедеки «Хубаше» базарына да алып баргъан эди. Бу ёлджулыкъкъа Азрети Хатидженинъ хизметчиси Мейсеренен чыкъкъан эдилер, о ерден Тихаме къумашы кетирип, Хаким бин Хизамгъа саттылар ве бол къазанч эльде эттилер.

Аллаһнынъ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-:

«Мен Хатиджеден даа хайырлы бир ортакъ корьмедим», - деп, оны макътап, япкъан ишининъ къаршылыгъыны зиядесинен бергенини ифаде эткен. (Халебий, I, 221, Айний, X, 104).

Эмджеси Эбу Талиб, бир кунь Пейгъамбер Эфендимизге:

«Эй, къардашымнынъ огълу! Мен факъыр бир адамым. Къытлыкъ ве къургъакълыкъ бизде не сермия, не де тиджарет быракъты! Бир тиджарет керваны Шамгъа кетмеге азырлана. Хатидже бинт-и Хувейлид де бу керваннен бирликте малларыны алып кетеджек бир адам къыдыра экен. Онынъ, сен киби, эмин, темиз ве вефакяр бир инсангъа чокъ ихтияджы бар. Сени тиджаретине векиль япмасы ичюн озюнен лаф этсек, яхшы олур. Садакъатынънынъ себеби иле, Сени башкъасындан устюн

тутаджагъыны тюшюнем. Аслында Шам тарафларгъа кетменъни де истемейим. Еудийлерден бир зарар келювинден къоркъам. Анджакъ, башкъа чаремиз де ёкъ,» - деди.

Варлыкъ Нуры иле эмджесининъ арасында олып кечкен субет, Азрети Хатиджеге етишкенинен:

« -Мен Мухаммеднинъ буны истейджегини бильмей эдим!» - деди. Аман Алемлернинъ Эфендисине хабер ёллайып, башкъаларына бергенинден даа зияде уджрет къаршылыгъанда тиджарет малыны Шамгъа алып кетмесини теклиф этти.

Зира, Азрети Хатидже, Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлемнинъ сонъ дередже ишанылгъан, догъру сёзлю ве гузель ахлякъ саиби бир инсан олгъаныны чокъ яхшы биле эди. (Ибн-и Хишам, I, 203; Ибн-и Сад, I, 129; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 297).

Хидает нуры Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем-, Хатидженинъ ярдымджысы Мейсере иле бирликте ёлгъа чыкъты. Азрети Хатидже Мейсереге:

«Мухаммедге ич бир хусуста итираз этме! Сёйлегенлерининъ ич бирине къаршы чыкъма!» – деп, тенбиеде булунды.

Ёлда мал юклю девелерден экиси ёрулып, артта къалгъанынен, Мейсере девелернинъ вазиетинден къоркъты. Чапаракъ Фахри Кяинат Эфендимизнинъ янына барып, вазиеттен хабер берди. Сервер-и Алем Эфендимиз эллерини девелернинъ аякълары узерине къойып, сыйпагъан сонъ, девелер чапмагъа башладылар ве бокюререк, керваннынъ огюне кечтилер.

Кервандакилер буны корьгенлеринен, Эфендимизнинъ хизметине ве оны къорчаланмасына чокъ дикъкъат косьтердилер. (Диярбекрий, I, 262).

Султануль-Энбия -алейхи экмелют-техая- Эфендимиз, аяты боюнджа тиджарий мунасебетлердеки ортакъларына ве дигер инсанларгъа нисбетен сонъ дередже дюрюст даврангъандыр. Бир кимсеге сёз бергенде, оны не фияткъа олса-олсун, ерине кетиргендир. Ибн-и Аббас -радиаллаху анхума-, Эфендимизнинъ аятыны энъ индже нокъталарына къадар бильген бир киши оларакъ, бойле деген:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бир шей сойлегенинде, оны муакъкъакъ япар эди.» (Бухари, Шехадат, 28).

Саиб бин Эбис-Саиб -радиаллаху анх- да бойле анълатмакътадыр:

«Аллаһ Расулининъ янына бардым. Асхаб-ы Кирам мени макътамагъа ве акъкъымда гузель шейлер айтмагъа башладылар. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-:

«Мен оны сизден даа яхшы таныйым!» - буюрды.

Мен де бунынъ узерине:

«Догъру сёйлединъ! Анам, бабам санъа феда олсун. Сен меним ортагъым эдинъ, эм де не яхшы ортакъ эдинъ! Не къаршы къояр эдинъ, не де мунакъаша этер эдинъ!» - дедим.» (Эбу Давуд, Эдеб, 17/4836; Ибн-и Мадже, Тиджарет, 63).

Онъа эль-Эмин ве эс-Садыкъ сыфатларыны бердирген пек чокъ адисе ве мисаллерден бирини Абдуллах бин Эбиль-Хамса -радиаллаху анх-бойле анълата:

«Пейгъамберликтен эвель Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- иле бир алыш-вериш япкъан эдим. Онъа борджландым, бираз беклесе, аман кетиреджегиме сёз берип, о ерден айырылдым. Факъат берген сёзюмни унуткъаным. Анджакъ учь кунь сонъ, берген сёзюмни хатырлап, анълашкъан еримизге бардым, оны о ерде беклеген вазиетте корьдим.

Эминлик ве садакъатнынъ аддине барылмаз уфкъынынъ зирвесинде олгъан Расули зи-шан -салляллаху алейхи ве селлем-, мени азарламайып, садедже:

«*Эй, деликъанлы! Манъа захмет бердинъ! Учь куньдир мында сени беклейим,»* - деди. (Эбу Давуд, Эдеб, 82/4996).

Онынъ даа нубуввет кельмеден эвель косьтергени бу ве бунъа бенъзеген ульвий хусусиетлер, бир-биринден гузель, ибретли ве икметлидир. Затен, булар анджакъ бир пейгъамбер намзетинде корюне билир эди.

Аллаһ Тааля тилесе эди, Хабиб-и Эдибине балалыгъындан итибарен рызыкъ пешинде къошмадан, бир аят яшата билир эди. Факъат икмет-и иляхий, Аллаһ Расулининъ озь эль эмегинен рызкъыны къазанаракъ, аятыны девам эттирмесини ве умметине орьнек олмасыны истегендир.

Бунынъ ичюн, Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- де:

«Ич бир кимсе асла озь къазанчындан даа хайырлы бир рызыкъ ашамагъандыр», буюргъанлар. (Бухари, Бую, 15; Энбия, 37).

Айрыджа, инсанларгъа ребер оладжакъ бир шахсиет кечимини, этрафындакилернинъ береджек бахшыш ве эдиелерге багълы къалынджа, давасынынъ инсанлар назарында ич бир тюрлю къыймети олмаз.

Затен, Аллаh бутюн пейгъамберлерине:

وَمَا اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

«Бунъа къаршы сизден ич бир уджрет истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир», демелерини эмир эткен. (эш-Шуара, 109, 127, 145, 164, 180; Юнус, 72; Худ, 29).

Шаир бойле дер:

Кимсенинъ лютфине олма талиб,
Бедели – джевхер-и урриеттир.

Хабиб-и Экрем -салляллаху алейхи ве селлем- исе, озь къазанчынен аятыны девам эттиргени ичюн, инсанларнынъ энъ урь ве энъ сербести эди.

Рахип Настуранынъ Тесбити

Азрети Пейгъамбернинъ ичинде булунгъан тиджарет керваны, Шам топракъларындан Бусрагъа кельген эди. Салляллаху алейхи ве селлем Эфендимиз Бусра базарында рахип Настуранынъ монастыры якъынларында бир зейтун тереги астында къонакъладылар. Настура Мейсерени таный эди. Онъа:

«Эй, Мейсере! Шу терекнинъ алтындаки зат кимдир?» - деп сорады.

Мейсере:

«Бу Къурейш къабилесинден бир заттыр!» -деди.

Рахип:

«Козьлеринде бираз къырмызылыкъ бармы?» – деп сорады.

Мейсере:

«Эбет, козьлеринде девамлы къырмызылыкъ булуныр!» - деди.

Настура:

«Иште О, пейгъамберлернинъ сонъкисидир! Кешке мен онынъ пейгъамбер оларакъ ёлланыладжакъ замангъа етише бильсе эдим!» - деди. (Ибн-и Сад, I, 130-156; Ибн-и Кесир, *эль-Бидайе*, II, 297-298).

Керван Меккеге къайтмакъ узьре Бусрадан чыкъты. Мейсере, сыджакъ шиддетленген вакъытларда, эки мелекнинъ Пейгъамбер Эфендимизни кунештен кольгелендиргенине корьди. Нетиджеде буюк бир кярнен Меккеге къайттылар. (Ибн-и Сад, I, 130, 156-157)

Азрети Хатидже иле эвлилиги

Мейсере, Шам ёлджулыгъы эснасында корьгени алельхусус вакъиаларнен, Пейгъамбер Эфендимизнинъ сурет ве алларыны, къайтып кельгенде Азрети Хатиджеге тафсилятлы бир шекильде анълатты. Бунынъ узерине Хатидже валидемиз де Алемлернинъ Эфендиси иле эвленмеге истеди.

Азрети Хатидженинъ аркъадашы Нефисе бинт-и Умеййе, бу эвлилигининъ насыл олгъаныны бойле анълатыр:

«Хатидже бинт-и Хувейлид беджерикли, гъайретли, сагълам характерли ве шерефли бир ханымдыр. Къавмининъ эркеклери онынънен эвленмек ичюн джан атар эди. Лякин Азрети Хатидже, Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ характер ве шахсиетине хайран эди. Азрети Мухаммед -алейхисселям- Шам тиджаретинден къайткъан сонъ Хатидже, озюнен эвленмек истейип истемейджегини анъламакъ макъсадынен мени Онъа йиберди:

«Эй Мухаммед! Сен не ичюн эвленмейсинъ?» деп сорадым.

«Мадди имкяным ёкъ экенде насыл эвлене билирим?» деди.

«Эгер имкянынъ олса мал, шереф ве гузеллик саиби бир къадыннен эвленирсинъми?» деп сорадым.

«Ким бу къадын?» деди.

«Хатидже!» дедим.

«Санъа коре бу мумкюнми?» деди.

«О ерини манъа быракъ!» дедим.

«О алда, мен де сенинъ дегенини япарым!» деди.

Аман кетип вазиетни Хатидджеге бильдирдим.» (Ибн-и Сад, I, 131)

Азрети Хатидже, Нефисе Хатуннынъ муджедеси узерине Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизге эвленме теклифинде булунды. Алемлернинъ Эфендиси бу вазиетни эмджеси Эбу Талибге хабер берди. Эбу Талиб, Азрети Хатидженинъ эмджеси Амр бин Эседге кетти ве къудалыкъ этти.

Эбу Талиб ве Азрети Хатидженинъ эмдже огълу Варакъа бин Невфель, къаршылыкълы никях хутбеси окъудылар. Даа сонъра Амр, аякъкъа турып:

«Эй Къурейш джемааты! Шаат олунъыз ки мен Хатидже бинт-и Хувейлидни Мухаммед бин Абдуллахкъа никяхладым!» деди. (Диярбекри, I, 264; Якуби, II, 20)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Азрети Хатиджеге мехир оларакъ 20 дане яш деве берди. (Ибн-и Хишам, I, 206; Ибн-и Эсир, *Усдуль- гъабе,* I, 23)

Варлык Нуры, эвленгенинде 25 яшларында эди. Шерефли ханымы Азрети Хатидже, малы ве джаны иле Онъа янъы бир кучь къайнагъы олды. Бахытлы къадын Азрети Хатидже, Варлыкъ Нурындан он беш яш буюк, балалы-чагъалы ве тул бир къадын эди.

Шерефли бир къорантагъа менсюп олгъан Азрети Хатиджеге, юксек ахлякъы себебинден, Ислямдан эвель «Афифе» ве «Тахире», Ислямдан сонъра да, «Хатиджетуль-Кубра» денильген эди. (Ибн-и Сад, VIII, 14-15.)

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-: «(Ахиретнинъ) энъ хайырлы къадыны Мерьем бинти Имрандыр. (Дюньянынъ) энъ хайырлы къадыны исе, Хатидже бинти Хувейлиддир», деп буюргъан. (Бухари, Менакибуль-Энсар, 20; Муслим, Фезаилюс-Сахабе, 69).

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бу эвлилигинден, онынъ нефсаний арзу-истеклерине мейиль берген бир инсан олмагъаныны, атта оларгъа ичде дегер бермегени анълашыла. Ойле олса эди, Аллаһ Расулининъ озюнден буюк, тул бир къадыннен дегиль, даа яш бир кимсенен эвленмеси керек олыр эди. Анджакъ, Аллаһнынъ Расули эвленеджек

къадында яшлыкъ, гузеллик киби фаний шейлер ерине, шереф, фазилет ве ахлякъ киби ульвий сыфатлар арагъан.

Аллаһ Расулининъ бирден зияде эвленюви ве бунынъ икметлери

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- элли беш яшларындан сонъ бирден чокъ къадыннен эвленгендир. Онынъ эр бир эвлилигининъ пек чокъ себеп ве икметлери бар. Дженабы Хакънынъ:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا

«Ант олсын ки, Расулюллах, сиз ичюн, Аллаһкъа ве ахирет кунюне къавушмакъны умют эткенлер ве Аллаһны чокъ зикр эткенлер ичюн, гузель бир орьнектир.» (эль-Ахзаб, 21.) деп такъдим эткен бир инсан акъкъында, су-и-занда булунмакъ ве атта ифтиралар атмакъ, джаилликтен башкъа, фена ниет ве динден узакъ булунмакъынынъ аляметидир.

Зира Раббимиз, бизге Севимли Пейгъамберимизни эр бир хусуста орьнек косьтергендир. Буларнынъ энъ башында кельгени ве энъ муими аиле аятыдыр. Биз бу ерде Пейгъамберимизнинъ эвлилик аятынынъ бутюн сааларыны ве дигер бутюн ханымларыны анълатаджакъ дегильмиз. Бу, бир инсан оларакъ бизим кучюмизнинъ устюнде оладжагъы киби, сатырларымыз да бунынъ ичюн етмез. Ялынъыз бу эвлиликлернинъ белли башлы васыфларыны сайсакъ етерли ве догъру бир къанаатке эришермиз.

– Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- яшлыкъ девринен алякъалы иффет ве намустан башкъа бир шей билинмемектедир. Бу, Мекке халкъы тарафындан къоюлгъан «Эль-Эмин»[65] исминде къолай анълашыла билир. Кене мушриклер, Пейгъамбер олгъаныны сойлегенинден итибарен, вефат эткенге къадар, ич бир вакъыт Аллаһ Расули акъкъында бойле чиркин бир ифтирада булунмагъанлар. Пейгъамбер Эфендимиз, Мекке деври боюнджа бир кере эвленген. Азрети Хатидже анамызнен олгъан бу эвлилик вакътында Пейгъамберимиз 25 яшында, Азрети Хатидже анамыз да 40 яшында, тул ве эвлят саиби эди. 25 йыл девам эткен бу эвлилик

65 **Эль-Эмин** – ишанчлы, эмниетли, эмин киши. Пейгъамбер эфендимизнинъ лакъабы.

аяты боюнджа Аллаһ Расули башкъа бир къадыннен эвленмеди. Албуки, арапларнынъ урф-адетлеринде башкъа къадынларнен эвленмесине изин бар эди.

– Пейгъамберимизнинъ экинджи эвлилиги Хатидже анамызнынъ вефатындан сонъ, кене ихтияр ве тул бир къадын олгъан Азрети Севденен олды. Азрети Севденинъ къоджасы, Хабешистан иджретинден сонъ, о ерде вефат эткен ве Азрети Севде ялынъыз къалгъан эди. Акърабалары да мусульман олгъаны ичюн, онъа баскъы япа эдилер. Пейгъамбер Эфендимиз, ялынъыз къалгъан бу мухтереме ханымны къувандырмакъ макъсадынен онынънен эвленген.

– Мединеге иджретнен яп-янъы бир девир башламакъта эди. О, -салляллаху алейхи ве селлем- бир Пейгъамбер олмакънен берабер, янъы къурулгъан девлетнинъ башы ве къоманданы эди. Девирлерге ве эр чешит инсанларгъа даветини энъ гузель шекильде етиштирмеси керек олгъан бир тербиеджи эди. Бу васыфларнынъ эвлиликлерине де тесир этткени, чокъ къолай бир шекильде фаркъ этилир. Онынъ эвлиликлери диний, ичтимаий, икътисадий ве ахлякъий бир чокъ себеп ве икметлерге эсаслана эди.

– Пейгъамберимизнинъ къадынлары арасында ялынъыз Азрети Айше яш ве бакире эди. Яшы кучюк олгъанына бакъмадан, чокъ зекий ве анълайышлы олгъан Айше анамыз саесинде, къадынларгъа аит фыкъхий къаиделер огрениледжек, Пейгъамберимизнинъ вефатындан тахминен элли-алтмыш йыл кечкенге къадар бу фыкъхий меселелер биринджи агъыздан асхаб-ы кирамгъа, оларнынъ къадын ве къызларына, атта торунларына етиштириледжек эди. Салляллаху алейхи ве селлем Эфендимиз: *«Динимизнинъ учте бирини Айшенинъ эвинден огренинъ!»* (Дейлемий, II, 165/2828) буюраракъ, бу акъикъаткъа ишарет эткен. Чюнки, Пейгъамбермизден энъ чокъ хадис ривает эткен (муксирун) 7 адамдан бири Азрети Айше, 2210 хадис ривает эткендир. Булардан 194-и эм Бухари, эм де Муслим тарафындан бирликте (Муттефекъун алейх оларакъ) икяе этильген.

Айрыджа, Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-, саесинде, бу эвлилик весилесинен, достлукълары чокъ эвеллерден башлангъан, Азрети Эбу Бекирнен бир акърабалыкъ багъы да къураджакъ эди.

– Тыпкъы бу ёлнен, Пейгъамберимиз Азрети Умернинъ къызы Азрети Хафса иле эвлилигинде де, бу акърабалыкъ багъыны козьде тут-

къан эди. Азрети Омер, къоджасы Бедирде яраланып шеит олгъан Хафса валидемизни, сырасынен Азрети Эбу Бекир ве Азрети Османнен никяхламакъ истеген, факъат оларнынъ бу теклифи къаршылыкъсыз къалдырылгъаны ичюн, ынджынгъан эди. Ниает, иджретнинъ учюнджи йылында Пейгъамберимиз Азрети Хафсанен эвленди. Ве бу эвлилик эски достларнынъ арасыны да тюзельтти.

– Пейгъамбер Эфендимизнинъ Азрети Зейнепнен эвлилиге исе, энъ чокъ тартышылгъан ве пек чокъ икметлери олгъан бир эвлиликтир. Чюнки, Пейгъамберимиз, аласынынъ къызы Зейнепни, онынъ чокъ гонъли олмагъанына рагъмен, азат къулы Зеиднен эвлендирген ве, бойледже, «зенгин-факъыр, асиль-къул» айырувыны йыкъып, инсанларнынъ бир таракъынынъ тишлери киби олгъаныны, энъ якъын инсанлар вастасынен косьтерген. Даа сонъра бу эвлилик, Зейнеп валидемизнинъ ве сой-сопларынынъ исрарлы къаршы чыкъмаларынен даянылмайджакъ алгъа кельген эди. Къоджасы Зейд, айырылмакъ ичюн Аллаh Расулине япкъан мураджааты нетиджесиз къалгъан эди. Анджакъ, Зейд бу алгъа даянамайып, сонъунда Зейнептен айырылгъан эди.

Даа сонъра куньлернинъ биринде назиль олгъан аетлерде (эль-Ахзаб, 37) аласынынъ къызы Зейнепнен Пейгъамбер Эфендимизнинъ эвленюви эмир этильген. Бойлеликнен Пейгъамберимиз, джахилие деврининъ «эвлятлыкънынъ къадынынен эвленмек ясагъы»ны, бу татбикъатнен ортадан къалдыргъан ве «озь эвлят»нен «эвлятлыкънынъ» бир-биринден фаркълы олгъаныны ортагъа къойгъан.

Бу адисе акъкъында «Азрети Пейгъамбер Зейнепнинъ гузеллигине мефтун олып, онынънен эвленгендир» шеклинде эмиш-демишлер шу хусусларны корьмезден кельмектедир:

а) Зейнеп, Пейгъамберимизнинъ аласынынъ къызыдыр. Балалыгъындан берли оны дефаларджа корьген.

б) Пейгъамберимиз, Зейд иле эвлендирмеден эвель эвлилик теклиф этсе, Зейнеп валидемиз буны севе-севе къабул этер эди ве эвленмесине де, ич бир маниа ёкъ эди. Аксине, Варлыкъ Нуры, оны башкъа бирисинен эвлендирди ве Зейднинъ айрылма талапларыны да дефаларджа ред эткен эди.

Къыскъасы, Ислям укъукъынынъ базы къаиделери, Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ уйгъуламасына бинаен къурулмасы

ичюн ве бу къаиделер акъкъында диний бир делиль олмасы ичун бутюн бу вакъиалар олмасы керек экен.

– Хайбердеки Еудий буюгининъ къызы Сафие валидемизнен эвлилиги исе, еудийлернен мевджут мунасебетлерни, бир акърабалыкъ багъы къуараракъ тюзельтмек ичюндир. Яни сиясий бир гъаеге багълыдыр.

– Бир къабиле буюгининъ къызы олгъан Джувейрие –радиаллаху анха- нен эвлилиги де бинълернен дженк эсирининъ бир анда урриетке къавушмасына ве бу весиле иле хидаетлерине себеп олгъандыр.

– Аллаһ Расулининъ Эбу Суфьяннынъ къызы Умму Хабибенен эвлилигинде исе, бу дертли мумине ичюн бир лютфтир. Зира, Умму Хабибенинъ къоджасы Хабешистанда динден дёнген ве озю де чокъ къыйын шартлар алтында къалгъаны алда, динини къорчалагъан ве о заман Меккенинъ лидери олгъан бабасы Эбу Суфьянгъа мураджаат этмеген эди. Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз оны имаесине алып, онынънен эвленген ве бу шекильде оны имаесиз къалувдан къуртаргъан. Айны вакъытта бу эвлилик себебинден, Мекке мушриклеринен мусульманлар арасындаки душманлыкъ да азалгъан эди.

Расули Экрем, ялынъыз шехветий арзуларыны къандырмакъ ичюн эвленген олса эди, Мединеде мухаджир ве энсарларнынъ етишкен ве чокъ дюльбер къызлары бар эди. Эр мусульман, къызыны Пейгъамберге бермекни шереф саяр, къызлар да «Пейгъамбер зевджеси» ве «мусульманларнынъ анасы» олмагъа джанларыны берир эди. Факъат Расули Экрем бу ёлгъа ич мураджаат этмеген эди.

Иште, бутюн бу ве бунъа бенъзеген бир чокъ диний, ахлякъий, ичтимаий ве сиясий себеплерден ве Ислям укъукъында къадынларны алякъадар эткен хусусларда етерли дереджеде бильгили, теджрибели, пишкин инсанларгъа олгъан ихтиядж себебинен, Аллаһ Расули Дженабы Хакънынъ изини ве эмиринен, бирден зияде къадынгъа эвленгендир.

Зира, базы фыкхий меселелерде ялынъыз бир къадыннынъ къанааты етерли олмай. Бутюн икълим, тарих ве заманларны ичине аладжакъ олгъан Ислямнынъ, хусусан, къадын ве аиленен багълы укъукъ къаиделери бир инсандан там оларакъ бизге келип етамаз эди. Бунынъ устюне о къадыннынъ Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизден эвель вефат этмейджеги хусусында да, кимсе кефиллик бералмаз эди. Бу

ал исе, Ислямда къадын укъукъынынъ там манасынен мейдангъа келип оламайджагъыны косьтере эди.

Пек чокъ меселе бар ки, къадынлар буны эркектен сорамагъа утаныр; факъат айны меселени бир апайгъа раатлыкънен сорар. Бу себепнен Ислям джемиетининъ эр вакъыт етишкен, бильгили, мусульман къадынларгъа ихтияджы бар. Аджеба Пейгъамбер -салаллаhу алейхи ве селлемнен бирликте яшагъан, меселелерни догъру Ондан огренген ве Онынъ ильтифатлы назарларына мухатаб олгъан зевджелеринден даа бильгили бир къадын олурмы?

Бутюн булардан башкъа, бу къадынларнынъ зухд ве такъва[66] аятлары бизге ве балаларымызгъа энъ гузель орьнектир.

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ чокъ эвлилиги шимдики инсанлар ичюн бир орьнек олурмы?» шеклинде бир суаль берильсе, бунъа бойле джевап бериле билир:

Пейгъамбер Эфендимизнинъ озь шахсынен алякъалы базы давранышлары, умметине мисаль дегильдир. Чюнки О, бир диннинъ ильк темсильджиси, къуруджусы, уйгъулайджы ве Аллаhнынъ эльчиси оларакъ чокъ фаркълы бир мертебеде эди. Бу себептен, башкъа инсанлардан фаркълы бир шекильде ялынъыз, озюне хас оларакъ, эр гедже техеджудке турмасы фарз къылынгъан. Бир къач кунь ифтар этмейип, ораза тутмасына (савм-ы висал) изин берильген, О ве къорантасынынъ зекят къабул этмеси ясакълангъан эди. Бутюнлей диний, ичтимаий ве сиясий себеплерден япкъаны 4-тен зияде эвлиликлер де, Ислям алимлерининъ бераберликте къабул эткенлерине коре, умметине орьнек дегильдир.

Теаддуд-и зевджат[67] акъкъында динимизнинъ укюмине кельгенде:

Эвеля шуны ифаде этмек керек ки, чокъ эвликни Ислям башлатмагъан, анджакъ мевджут низамгъа, белли сынъырлар къойгъан ве тюзельткендир. Ислямдан эвель, эвлиликте сайы оларакъ сынъырлав ёкъ эди. Ислям буны эсас къаиде оларакъ «дёрт»нен сынъырлагъан. Адалетнинъ темин этильмейджегинден сакъынгъангъа исе, «бир» къадыннен эвленмекнинъ даа яхшы олгъаныны бильдирген.

66 **Зухд** – алчакъ гонъюллилик, я да дуньядан вазгечмек, дунья нийметлерине эмиет бермемек. **Такъва** – Аллах къоркъусы.

67 **Теаддуд-и зевджат** – бирден чокъ къадыннен эвленмек.

Экинджиси, дёрт къадыннен эвленмек, бутюн муминлер ичюн бир **«эмир»** дегиль, базы алларда танылгъан бир **рухсет**тир.[68] Бу рухсет, дженк, хасталыкъ, сакъатлыкъ, узун заманлы айрылыкълар, имае ве башкъа бир чокъ себеп нетиджесинде къоранталарнынъ парчаланмамасы, къадынларнынъ саипсиз ве хамийсиз къалмамасы ичюн тадбикъ этильмектедир. Меселя, бала догъурмагъан я да физик-биологик оларакъ догъурамайджакъ бир къадыннен эвленген бир киши, о къадыннен айрылмайып, экинджи бир къадын даа ала билир. Бойле заруретлер девам этмесинен, къоранталар чокълаша биле, амма бу сайы «дёрт»нен сынъырлангъандыр. Бойледже, бир къорантанынъ йыкъылувындан чыкъаджакъ маддий ве маневий зарарлар энъ азгъа тюшюрильген.

Акъикъатен дженк корьген бир мемлекетте, бирден чокъ эвлиликни тешвикъ этмек, азалгъан сайыны чокълаштырмакъ ве фаишеликнинъ огюни къапатмакъ ичюн, бир зарурет алына келе билир. Бунынъ мисаллери кечмиште корюльгени киби келеджекте де ортагъа чыкъа билир. Инсан огълу яшагъан вакъытча онынъ саадет ве селяметини темин этмекнен мукеллеф олгъан Ислямда, бу шекильде кечиджи себеплернинъ ортагъа чыкъышынен, кечиджи укюмлернинъ тадбикъ имкяны, бу «рухсат»лар ёлунен ачылгъандыр. Бу къаиденинъ аятны раатлаткъан ве табиий шекильде девам этмесине себеп олгъан тесири, ялынъыз эвлилик ичюн дегиль, эр саада кечерлидир.

Иште бу кейфиет, Ислямнынъ эр вакъыт ве эр ерде аятий заруретлерни къаршылай биледжек бир васыфта олгъаныны косьтермектедир.

Бирден чокъ (дёртке къадар) эвленген эркеклерге де къадынлары арасында «адалетни темин этмек» вазифеси юкленгендир. Акс алда, Аллаһнынъ азабындан хабердар этильгенлердир. Чюнки, аети керимеде:

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلاَّ تُقْسِطُوا فِى الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلاَثَ

68 Эльмалылы Мухаммед Хамди Эфенди бу хусусны бойле ачыкълар: «Бирден чокъ къадыннен эвленмеге келиндже: Бунынъ эсас итибарынен ялынъыз бир рухсет олгъаны ве мубах къылынгъаны корюнмектедир. Акъсызлыкъ этиледжек олса исе мекрух оладжагъы хусусунда да сойленеджек бир сёз ёкътыр. Бунынъинен берабер ает, бирден чокъ къадыннен эвленменинъ базен мендуб ве атта ваджип олгъаныны бильдирмектен де узакъ дегильдир. Буны да истер эркеклер ве истер къадынлар ичюн фухуш ве зина къоркъусынынъ оладжагъы алларда арамакъ керек.» (Хакъ Дини Къуран Дили, II, 1290).

وَرُبَاعَ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
ذٰلِكَ اَدْنٰى اَلَّا تَعُولُوا

«Эгер (велиси олгъанынъыз мал саиби) етимлеринъизнинъ акъларына риает эталмамакътан къоркъсанъыз (оларнен эвленменъиз де), бегенгенинъиз башкъа къадынлардан экишер, учер, дёртер ханым никяхланъыз. (Амма эгер) акъсызлыкъ япмакътан къоркъсанъыз, бир дане алынъыз; я да саип олгъан (джариелеринъиз)нен къанаатленинъиз. Бу, адалеттен айырылмаманъыз ичюн энъ уйгъуныдыр», буюргъандыр. (эн-Ниса, 3)

Башкъа бир аети керимеде де:

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا
كَالْمُعَلَّقَةِ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

«Не къадар узерине тюшип огърашсанъыз да, къадынлар арасында адиль давранмагъа кучь етиштиралмазсынъыз; бунынъ ичюн бирисине тамамен къапылып да, дигерини унутылгъан оларакъ быракъманъ. Эгер араны тюзельтир, гунахтан сакъыныр исенъиз, Аллаһ шубесиз, чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир», буюргъандыр. (эн-Ниса, 129)

Пейгъамбер Эфендимиз де:

«Бир эркекнинъ никяхында эки къадын олып да, араларында адалетли олмаса, къыямет кунюнде бир тарафы фельдж оларакъ тирильтилир», буюргъан. (Ибн-и Мадже, Никях, 47)

Бунен берабер, эркекнинъ бирден чокъ эвленмек акъкъыны къулланувы, къадыннынъ никях эснасында огге сюреджек шартнен сынъырландыра билир. Бу да къадынларнынъ бир акъкъыдыр[69]. Яратыштаки иляхий гъаени дикъкъаткъа алмадан, ялынъыз тюз бир мантыкънен бакъылса, къадыннынъ да бирден чокъ къоджасы олгъаны макъул корюльсе биле, бу догъру дегильдир. Чюнки, бу такъдирде догъаджакъ баланынъ сою

69 Хайреддин Къараман, *Мукъаесели Ислам Укъукъы*, Истанбул, 1996, I, 290.

ихтиляфлы олур. Кимге нисбет этильмеси лязим олгъаны билинемез. Бу себептен **«фуджур»** денильген бу эвлиликке, ич бир дин ве диний олмагъан ич бир укъукъ системасы иджазет бермегендир, Ислямиет де изин бермез. Бундан да гъайры, Ислям, бу сой тайин этювдеки инджеликлер себебинен, къадын къоджасындан айрылгъанда, янъы бир эвлилик япмадан огюне, бир муддет беклеме меджбуриетини къояр. Бугуньки инсан къанунларнынъ итибаргъа алмагъаны бу акъикъат да Ислям шериатынынъ инсан вакъиасыны энъ догъру бир шекильде дегерлендирип, укюмге багъламасынынъ бир нетиджесидир.

Бутюн бу шартлар козь огюнде тутулса, Ислям, аятнынъ эр саасыны ве эр тюрлю вазиетни тюшюнип, «теаддуд-и зевджат»къа изин бергенининъ икмети анълашыла билир. Керчектен о, ялынъыз сагълам олгъанларнынъ дегиль, къарт ве кучсизлернинъ де, динидир. Ислям, ялынъыз тынч заманларнынъ дегиль, истисналы ве къыйын заманларнынъ да динидир. О, ялынъыз раат заманларнынъ дегиль, сыкъынтыларынен бирликте зор заманларнынъ да, динидир. О, ялынъыз эркекнинъ дегиль, козетильмеси зарур бутюн акълары ве ихтияджларыны къорчалаяракъ къадыннынъ да, динидир. Аиленинъ себепсиз ерде йыкъылмасына, бала-чагъанынъ ёкъсуллукъ ве фелякетке огърамасына козь юммайджакъ къадар шахс ве джемиетни тюшюнген, инсанлыкъынынъ иффетини ве шерефини къорчалагъан екяне диндир.

Пейгъамберимизнинъ Зейд бин Харисени азат[70] этип эвлятлыкъкъа алувы

Зейд бин Харисе, секиз яшында экенде Бени Къайн атлы аскерлери тарафындан япылгъан баскъында къачырылып, Укъаз панайырына кетирильген эди. Хаким бин Хизам оны, аласы Азрети Хатидже ичюн дёрт юз дирхемге сатын алды. Алемлернинъ Эфендиси Зейдни корьгенинен:

«Бу къул меним олса эди муакъкъакъ оны азат этер эдим!» Буюрды Азрети Хатидже:

«О заманъ сенинъ олсун!» - деди.

Пейгъамбер Эфендимиз де оны аман азат этти. (Ибн-и Хишам, I, 266; Ибн-и Сад, III, 40)

70 **Азат этмек** – урь быракъмакъ, къуллыкътан урриетке чыкъармакъ.

Зейднинъ бабасы огълунынъ гъайб олгъанына зияде кедерленген ве оны къыдырмагъа чыкъкъан эди. Зейднинъ Меккеде олгъаныны хаджылардан бильгенинен, аман къардашынен берабер келип, Алемлернинъ Эфендисини тапты. Зейднинъ беделини теклиф этип фият хусусында инсафлы олмасыны истеди. Эфендимиз:

«Бундан башкъа ёлу оламазмы?» - буюрды.

«Недир о?» - дедилер.

Фахри Кяинат-салляллаху алейхи ве селлем-:

«Оны чагъырынъ ве сечювде сербест быракъынъ! Эгер сизни сечсе, ич бир бедель одеменъизге керекмей! Эгер мени сечсе, Валлахи, меннен къалмакъ истеген кишини быракъмам!» буюрды.

«Сен бизге нисбетен чокъ инсафлы даврандынъ, буюк лютюф ве ихсанда булундынъ!» Деп, мемнюниетлерини косьтердилер.

Зейд исе:

«Валлахи, эй, Эмин! Мен сенден башкъа кимсени сечмем! Сен, мен ичюн ана ве баба макъамындасынъ. Мен анджакъ сенинъ янында къалырым,» - деди.

Баба ве эмджесининъ ялварувларындан сонъ да:

«Мен, бу заттан ойле шейлер корьдим ки, ич бир вакъыт кимсени Онъа денъиштирмем. Ондан ич бир вакъыт айырылмайджам!» - деди.

Варлыкъ Нуры Зейднинъ садакъатыны корьген сонъ, элинден тутып, Кябеге алып барды ве:

«Эй инсанлар! Шаат олунъыз, ки Зейд меним огълумдыр, мен онъа варисим, о да манъа варис оладжакъ[71]» - деп оны эвлятлыкъкъа алды.

Зейднинъ бабасы ве эмджеси буны корьген вакъытларында, гонъюль раатлыгъы ичерисинде мемлекетлерине къайттылар. (Ибн-и Хишам, I, Ибн-и Сад, III, 42).

Зейднинъ къардашы Джебеле бин Харрисе -радиаллаху анх- бойле анълата:

71 О куньден сонъ Зейдге, Зейд бин Мухаммед деп айтылмагъа башланды. Бу ал Ахзаб суресининъ 5 ве 40-нджы аетинден эвлятлыкъ муэссисеси ёкъ этилгенге къадар девам этти.

«Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ге келип:

«Эй, Аллаhнынъ Расули къардашым Зейдни меннен берабер ёлла», дедим.

«Иште, озю бу ерде. Эгер сеннен кетеджек олса, мен маниа олмам», буюрды.

Анджакъ Зейд:

«Эй, Аллаhнынъ Расули! Мен сенден башкъа кимсени сечмем,»- деди.

Даа сонъра къардашым Зейднинъ корюшлери менимкинден даа догъру олгъаныны корьдим ве анъладым.» (Тирмизи, Менакиб, 39/3815).

Эфендимизнинъ Азрети Алини янына алувы.

Эбу Талибнинъ маддий вазиети зайыф, къоранта азалары баягъы чокъ эди. Бу себептен, сыкъынты ичинде эди. Пейгъамбер Эфендимиз эмджеси Азрети Аббаскъа барып:

«*Эмджеджигим! Билесинъ ки, къардашынъ Эбу Талибнинъ къорантасы чокъ къалабалыкъ. Инсанлар къытлыкъ ве ачлыкъ ичинделер, къыйналып туралар. Айды, Эбу Талибнинъ янына кетейик ве онен лаф этейик. Огъланларындан бирини мен яныма алайым, бирисини де сен ал! Бойледже онынъ юкюни аз да олса енгиллештирейик!»* - деди.

Аббас -радиаллаху анх- бу алидженап теклифни къабул этти ве берабер Эбу Талибнинъ янына бардылар. Бу теклифке джевап оларакъ о:

«Акъильни манъа быракъыныз, о бирлеринден истегенинъизни озюнъизге ала билирсинъиз!» - деди.

Бунынъ узерине Мухаммед -алейхисселям- Алини, эмджеси Аббас да, Джаферни алды.

Азрети Али пейгъамберлик берильгенге къадар, Варлыкъ Нурынынъ янында етишти. (Ибн-и Хишам, I, 264).

Пейгъамберимизнинъ эвлятлары

Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Азрети Хатидженден Къасым, Абдуллах, Зейнеп, Рукъийе, Умму Гульсум ве Фатиме дюньягъа

кельди. Биринджи огълунынъ Къасым олгъаны ичюн, Пейгъамбер Эфендимиз -алейхи-с саляту ве-с селям- ге «Эбуль-Къасым»[72] лагъабы берильгендир.

Къасым эки яшында экенде вефат этти.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ башкъа огълу Абдуллахкъа, Ислям девринде дюньягъа кельгени ичюн, Тайиб ве Тахир де деп айтылгъан эди. (Ибн-и Сад, I, 133). О вефат этькенден сонъ, Къурейш мушриклеринден Ас бин Ваил, Пейгъамбер Эфендимиз акъкъында:

«Быракъынъыз оны! О, эбтер, несли девам этмейджек бир адамдыр. Ольгенден сонъ, ады анъылмаз. Сиз де артыкъ ондан къуртулур ве раатлыкъкъа къавушырсынъыз,» - деди.

Бунынъ узерине Аллаһу Тааля Кевсер суресини эндирди:

إِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ. فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ. اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ

(Расулим!) Шубесиз, биз санъа Кевсерни[73] бердик. Шимди сен Раббинъе къуллыкъ эт ве къурбан чал. Шубесиз санъа богъуз эткен, асыл сонъу кесик олгъандыр,. (эль-Кевсер, 1-3) (Ибн-и Сад, III, 7; Вахиди, с. 494).

Аллаһ Расулининъ огълу кучюк яшта вефат эткен сонъ, Азрети Хатидже -радиаллаху анха-:

«Эй, Аллаһнынъ Расули! Баламнынъ сюти ташты. Кешке Аллаһ онынъ омюрини, сют деврини тамамлагъангъа къадар узатса эди!» - деди. Бунынъ узерине Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-:

«*О сют деврини дженнетте тамамлайджакъ!»* буюрды.

Азрети Хатидже валидемиз:

«Я Расуляллах! Шает буны (кесен кес оларакъ) бильсе эдим, баланынъ олюми назарымда енгиллешир эди!?» - деди.

72 **Эбу-ль Къасым** – Къасымнынъ бабасы. Пейгъамберимизнинъ лакъабы.

73 Кевсернинъ келиме манасы, чокълукъ, пек чокъ шей, эр шейнинъ чокъу демектир. Кевсер келимеси – *пейгъамберлик, Къуран, Ислам, хайыр, бахт, шефаат, намаз ве Пейгъамбер Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ муджизелери* оларакъ тефсир этильгендир. Сахих риваетлерге коре Кевсер – Азрети Пейгъамбернинъ дженнеттеки хавузыдыр. Къыямет куню бу хавузнынъ янында Азрети Мухаммеднинъ уммети топланаджакъ. (Бухари, Тефсир, 108)

Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-:

«*Истесенъ, Аллаһкъа дуа этейим де, санъа онынъ сесини эшиттирейим»*, - буюрды.

Анджакъ Хатиджетуль-Кубра -радиаллаху анха-, теслимиет ве садыкълыкъ васфыны бир даа косьтерип:

«Ёкъ, я Расулюллах! Мен Аллаһ ве Расулини тасдикъ этем *(инанам)*,» - деди. (Ибн-и Мадже, Дженаиз, 27)

Аллаһ Расулининъ дёрт къызы бар эди. Энъ буюклери Азрети Зейнеп эди. О догъулгъанда Фахри Кяинат -алейхисселям- отуз яшында эди. Даа сонъ Азрети Рукъийе догъулды (Диярбекри, I, 273-274)

Рукъийеден сонъ Азрети Умму Гульсюм, ондан сонъ да Азрети Фатиме догъулды. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бу вакъытта отуз беш яшында эди ве Кябе янъыдан инша этильмекте эди. (Ибн-и Сад, VIII, 19-26)

Сонъ оларакъ, хиджрий секизинджи йылда Марие валидемизден Эфендимизнинъ огълу Ибрахим дюньягъа кельди. Ибрахимге эбе анайлыкъ япкъан Умму Рафининъ къоджасы Эбу Рафий, догъумны Аллаһ Расулине муджделеди. Бу хаберден чокъ севинген Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- онъа бахшышлар берди. Янындакилерге де:

«*Бу гедже бир огълум догъулды, онъа атам Ибрахимнинъ адыны бердим,»* - буюрды. (Муслим, Федаил, 62)

Ибрахим, он еди я да он секиз ай яшагъан сонъ, вефат этти. (Асри Чубукъчы, ДИА, «Ибрахим» мд. XXI, 273-274)

Кябеде хакемлик

Меккеде бир сель кечкен эди. Бу сельден Кябе баягъы зарар корьген эди. Бунынъ узерине къабилелер оны тамирлемек ичюн омуз-омузгъа чалыштылар.

Кябени, темелине къадар йыкъып, янъыдан къурмагъа къарар бердилер. Бу сырада, бир гемининъ шиддетли фыртынадан, Меккенинъ якъынларындаки Шуайбе лиманында, къарагъа чарпып парчалангъаны хаберини алдылар. Геми йымшакъ тюз таш, кересте ве темир киби иншаат маль-

земеси ташый эди. Барып гемидеки тахталарны сатын алдылар. Кябени йыкъув ве къурув ишлерини къуранен чекип пайлаштылар.

Къурейшлилер Кябенинъ озьлерине тюшкен тарафларыны йыкъып, янъыдан япмагъа башлайджакъ вакъытларында, Эбу Вехб бин Амр турды ве:

«Эй Къурейш джемааты! Кябенинъ къуруджылыгъына, къазанчларынъызнынъ темиз ве элял олмагъаныны къарыштырманъ! Онъа не арам ёлдан къазанылгъан мал, не фаиз парасы, не де бирисинден акъсыз оларакъ алынгъан пара къошулмасын!»- деди. (Ибн-и Хишам, II, 210; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 305).

Къурейшлилер, Кябени йыкъсалар азапкъа огърайджакъларындан къоркъкъанлары ичюн, къарарсыз бир алда эдилер. Араплар арасында мевджут олгъан Кябеге нисбетен тазим ве урьмет, Ибрахим -алейхисселям-нынъ шериатындан муафаза этилип келинген бир мукъаддес эманет эди. Къурейш джематынынъ буюклеринден Велид бин Мугъире:

«Сизнинъ Кябени йыкъувдаки гъаенъиз недир? Яхшылыкъмы, ёкъса яманлыкъмы?» - деп сорады.

«Эльбетте яхшылыкъ!» - дедилер.

Велид:

«Эй, къавмым! Сиз Кябени йыкъмакънен оны янъыдан къурмакъ истемейсинъизми? Аллаh Тааля тюзельтиджилерни эляк этмез!» - деди ве Кябени йыкъмагъа энъ эвель о башлады. Дигерлери де онъа уйдылар! (Абдурразакъ, V, 319).

Кябенинъ диварларыны бир сыра таш, бир сыра да ахшап багълама киришлеринен оререк юксельттилер. Варлыкъ Нуры да Кябенинъ тамирине эмджеси Аббас иле берабер иштирак этти. Сыра Хаджер-и Эсведни ерине къоймагъа кельгенде, эр къабиле бу шерефли вазифени озю япмакъ истегени ичюн, араларында къавгъа чыкты. Араларында серт тартышмалар ве чекишмелер башлады. Меселе асед ве ихтираскъа чевирильди. Аз къалды къан тёкюледжек эди. Абдуддар огъуллары, ичи къан толу бир чанакъ кетирдилер, ольгенге къадар дёгюшмек узьре Адий бин Къаб огъуллары иле анълашма яптылар ве дженклешмеге азырландылар. Еминлерини къуветлендирмек ичюн, эллерини къан толу чанакъкъа батырдылар. Къурейшлилернинъ бу аллары дёрт я да беш гедже девам этти.

Ниает, Къурейшлилернинъ энъ къарты олгъан Эбу Умейе юксек сесле:

«Эй, къавмым! Биз ялынъыз хайыр истемектемиз, яманлыкъ истемеймиз. Сиз бу хусуста къызгъанчлыкъ ярышына кирменъиз. Быракъынъ къавгъаны! Мадем ки, бу меселени озьара чёземедик, Харемнинъ[74] къапысындан ильк киреджек затны арамызда хакем тайин этейик. Укюмине де разы олайыкъ!» - диерек, элинен Месджид-и Харамнынъ Бени Шейбе къапусыны косьтерди.

Ве о анда Алемлернинъ Эфендиси, Харемнининъ къапусында корюнди. Эр кесни татлы бир кулюмсеме къаплады. Кельген Мухаммеду-ль Эмин эди.

Чюнки, Пейгъамбер Эфендимиз Къурейшлер арасында яшагъандан берли, кечкен эр бир кунь, Онъа олгъан севгилери, урьмет ве сайгъылары даа да артты. Атта, бир деве сояджакъ олсалар биле, Сервер-и Алем Эфендимизни арар эдилер. О да келип, ишлерининъ берекети ичюн оларгъа дуа этер эди. (Абдурраззакъ, V, 319; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 304)

Бу себептен, Къурейшлилер оны корер-корьмез:

«Иште, эль-Эмин! Арамызда Онынъ хакем олмасына разымыз!» - дедилер.

Онъа меселени анълаттылар. О да, эр къабиледен бир киши сечти ве усьтюндеки эльбисесини чыкъарып, ерге серди. Сонъра Хаджер-и Эсведни ридасынынъ устюне къойдырып, сечкен адамларнынъ эр бирине бир уджуны туттырды. Мубарек ташны бирликте котердилер. Варлыкъ Нуры да оны озь эллеринен ерине ерлештирди. Бойледже, къабилелер арасында чыкъа биледжек дженкке маниа олды. (Ибн-и Хишам, I, 209-214: Абдурраззакъ, V, 319)

Онынъ бу ферасетли давранувы, ахлякъынынъ эришильмейджек мукеммеллиги ве бунынъ киби юксек хусусиетлер, Оны «Султану-ль-Энбия» дереджесине юксельтеджек нубувветнинъ, даа билинмеген аляметлери эди. Бельки, Меккеде догъуп-буюген Мухаммед Мустафа - саллялллаху алейхи ве селлем-нинъ небий оладжагъы даа билинмей эди, амма, тевхидден айырылмагъан базы юксек дереджели къуллар тарафын-

74 **Харем къапысы** - Месджид-и Харамнынъ къапысы.

дан Ахырзаман Небисининъ келеджеги бильмекте ве вакътынынъ якъынлашкъаны да, ис этильмекте эди. Къусс бин Саиде булардан бири эди.

Къусс бин Саиденинъ хитабы

Къусс бин Саиде, Ийад къабилесининъ буюги олып, Иса -алейхисселям-нынъ дининде, бир танърыгъа инангъан, шаир бир инсан эди. Онынъ мешур Укъаз ярмалыкъында, араларында Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- де булунгъан бир джемааткъа япкъаны, пейгъамберлер ёлланмасыны анълаткъан шу хитабы чокъ ибретлидир:

«Эй, инсанлар!

Келинъиз, динъленъиз, акъылынъызда тутынъыз; ибрет алынъыз!

Яшагъан олер, ольген чюрюр, оладжакъ олур. Ягъмур ягъар, отлар осер; балалар догъар, аналарнынъ-бабаларнынъ ерини тутар. Сонъра эписи ёкъ олып кетер. Вакъиаларнынъ арды кесильмез; эписи бир-бирини такъып этер.

Дикъкъат этинъ, айткъанларыма къулакъ асынъ! Коктен хабер бар; ерде ибрет алынаджакъ шейлер бар! Ер юзю яйылгъан бир тёшек, кок юзю юксек бир таван. Йылдызлар юрер, денъизлер токътар. Кельген къалмаз, кеткен кельмез. Аджеба, кеткенлер о ерде мемнюн олгъанлары ичюнми къалалар, ёкъса алы къонулып да, юкъугъа далалар?..

Емин этем, Аллаһнынъ къатында бир дин бар ки, шимди куткен динимизден даа севимлидир (Ислям динине ишарет этмекте).

Ве Аллаһнынъ келеджек бир Пейгъамбери бардыр ки, кельмеси пек якъындыр. Онынъ кольгеси башынъыз устюне тюшти. Не гузель о кимсеге ки, Онъа иман этип де, О да онъа хидает эйлее! Вай о бахтсызгъа ки, Онъа исьян мухалефет эйлее!

Языкълар олсын омюрлерини гъафлет ичинде кечирген умметлерге!

Эй, инсанлар!

Гъафлеттен сакъынынъ! Эр шей кечиджидир, анджакъ Дженабы Хакъ бакъыйдыр[75]. Бирдир, ортагъы ве ярдымджысы ёкътыр. Табыныладжакъ одыр. О догъмагъан ве догъурмагъан.

Эвель келип-кечкенлерден бизлер ичюн ибрет чокътыр.

75 **Бакъый** – къалыджы.

Эй, Ийад къабилеси! Къана, бабаларынъыз ве деделеринъиз? Къана, донатылгъан кашанелер ве таштан эвлер япкъан Ад ве Семуд? Къана, дюнья варлыгъына гъурурланып да къавмине «Мен сизнинъ энъ буюк Раббинизим» деген Фираун ве Немруд?

Бу ер, оларны дегирменинде чекти, тоз япты. Кемиклери биле чюрип дагъылды. Эвлери де йыкъылып, изсиз къалды. Мемлекетлерини шимди копеклер шенълендирмекте. Сакъын олар киби гъафлетте олманъ. Оларнынъ ёлуна тюшменъ. Эр шей фаний, анджакъ Дженабы Хакъ бакъыйдыр.

Олюм озенининъ киреджек ерлери бар, амма чыкъаджакъ ери ёкътыр!.. Кучюк-буюк, эр кес кочюп кете. Эр кеске олгъан манъа да оладжакъ.» (Бейхакъий, Китабу-з-Зухд, II, 264; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 234-241; Хейсеми, IX , 418)

Къусс бин Саиде бу гузель сёзлерни сёйлегенде, баас эткен сонъ пейгъамбер Азрети Мухаммед Мустафа -салааллааху алейхи ве селлемнинъ о ерде булунгъанындан хабери ёкъ эди. Бир муддет сонъ да вефат этти. Анджакъ къабилеси, пейгъамберлик кельгенде, келип Аллаһнынъ Расулине иман эттилер.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- оларгъа:

«Къусс бин Саиденинъ, Укъаз ярмалыгъында деве узеринде: «Яшагъан олюр, ольген чюрюр, оладжакъ олур!» диерек хутбе окъугъаны ич де хатырымдан чыкъмаз. Бу хутбени окъуйджакъ кимсе бармы?» - буюрдылар.

Эйет, о хутбени къабилелеринден аман эр кеснинъ окъуя биледжегини сёйледилер. Алемлернинъ Эфендиси бунъа чокъ севинди.

О ерде булунгъан Эбу Бекир -радиаллаху анх- да:

«Я Расулюллах, о куню мен де о ерде эдим, сёйлегенлерининъ эписи эзберимдедир,» - деди ве хутбени башындан сонъуна къадар окъуды.

Артындан Ийад къабилесинден бириси турып, Къусс бин Саиденинъ шиирлерини окъуды. Бу шиирлерде Пейгъамберимизнинъ сою олгъан Хашимогъулларындан буюк бир пейгъамбернинъ чыкъаджагъыны ачыкъча сёйлемекте эди. (Ибн-и Кесир, эль- Бидае, II, 234-241)

Расули Кибрия -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз, Къусс бин Саиде акъкъында бойле буюргъанлар:

«Аллаһу Тааля Къусс бин Саидеге рахмет этсин! О къыямет куню айры бир уммет оларакъ тирильтеджектир!» (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, II, 239)

Хира магъарасында инзивагъа[76] чекилюв

Нубуввет-и Мухаммедиенинъ[77] мейдангъа кельмеси якъынлашкъан сайын, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- сыкъ-сыкъ инзивагъа чекилир ве тефеккюр дерьясына далар эди. Вакъты-вакътынен эвинден чыкъар, Меккеден узакълашыр, сессиз ве сакин ерлерге догъру кетер эди. Бу эснада расткельген тереклер ве ташлар: «эс-Селяму аллейке, я, РасулАллаh!», диерек оны селямлар эдилер. Фахри Кяинат -алейхи экмелю-т тахийят- Эфендимиз аман этрафкъа бакъар, факъат терек ве таштан башкъа бир шей корьмез эди. (Ибн-и Сад, I, 157) Нитеким Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-: «Мен Меккеде бир таш билем ки, пейгъамбер оларакъ ёлланылмадан эвель манъа селям берди. Онынъ ерини шимди де билем»- буюргъанлар. (Муслим, Фезаиль, 2)

Али -радиаллаху анх- та да шойле анълата:

«Пейгъамбер Эфендимиз иле бирликте Меккеде эдим. Берабер Меккенинъ базы ерлерине кеттик. Дагъларнынъ ве тереклернинъ арасындан кече эдик. Расулюллах –алейхисселям-нен къаршылашкъан бутюн дагълар ве тереклер:

«эс-Селяму аллейке, я РасулАллаh» дей эдилер. (Тирмизий, Менакиб, 6/3626).

Варлыкъ Нуры Рамазан айларында Хира магъарасында[78] бир ай итикъафкъа[79] чекилир эди. Бу эснада онъа кельген факъыр ве мискин-

76 **Инзива** – инсанлардан узакъ, ялынъыз къалмакъ.

77 **Нубуввети Мухаммедие** – Азрети Мухаммеднинъ пейгъамберлиги.

78 **Хира** – Расулюллаh -салляллаху алейхи ве селлем-ге ильк вахий кельген къобанынъ исми. Хира дагъы Меккенинъ шимал-и шаркъында 5 километр узакълыкътадыр. Джебели Нур исминен билинир. Фахри Кяинат Эфендимизнинъ аятында муим бир ер туткъан Хира къобасы, дагънынъ энъ юксек ерининъ бир къач метр ашасындадыр. Бу къоба, асылында усть-устюне йыгъылгъан къая блоклары арасында къалгъан тунель киби бир бошлукътан ибареттир. Къобанынъ агъызындан Кябе корюне эди. Юксеклиги, бир адамнынъ башы тавангъа тиймеден, аякъта тура биледжек къадар, кенълиги исе, ерге узана биледжек къадар эди. Бу къоба, Кябени сейир эткен ве чевреге аким бир мевкъийде олгъанындан, тюшюнджеге далмакъ ичюн пек гузель бир мекян эди. Пейгъамбер Эфендимизден эвель де Меккедеки ханифлер (тек Аллаhкъа табынгъанлар) вакъты-вакътынен Хира дагъына чекиле эдилер. Азрети Пейгъамбернинъ къартбабасы Абдулмутталиб де булардан бири эди. О, Аллаhнынъ барлыгъына, джеза ве мукяфат ери оларакъ ахиретнинъ акъ олгъуна инангъан, базы вакъытлар Хира дагъындаки магъарагъа чекилип, озюни ибадетке берген эди. (Фуат Гюнел, ДИА, «Хира» мд., XVIII, 121-122).

79 **Итикъаф** – Рамазан айынынъ сонъ 10 кунюнде, месджитке къапанып чокъ-чокъ ибадет этмек.

лернинъ къарынларыны тойдырыр, ихтияджларыны къаршылар эди. Итикъафтан чыкъкъанда эвине кельмеден эвель, Кябени еди я да даа чокъ дефа таваф этер эди. (Ибн-и Хишам, I, 253-254).

Къавмынынъ путларгъа табынгъаныны корьгенинен, олардан узакълашмакъны, ялынъызлыкъ ве теналыкъны даа чокъ истер эди. Онынъ бу ибадети – тефеккюр этмек ве атасы Ибрахим –алейхисселям- киби, коклернинъ ве ернинъ укюмдарлыгъындан ибрет алмакъ ве Кябени сейир этмектен ибарет эди. (Айний, I, 61; XXIV,128)

Расулюллах -алейхиссаляту весселям- Хирагъа кеткенде ашайдджакъларыны янына алыр эди. Ашы биткенинен, Азрети Хатидженинъ янына барыр, ашайджакъ бир шейлер алыр, текрар магъарагъа дёнер эди. (Муслим, Иман, 252)

Хирагъа базан да Азрети Хатидженен берабер де бара эди. (Ибн-и Хишам, 1, 254)

Фахри Кяинат -алейхи эфдалюссаляват- Эфендимиз ялынъыз къалгъанда, ышыкълар корер, сеслер эшитир эди. Буларнынъ джин ве кяхинликке алякъалы шейлер олгъаныны зан этерек къоркъар эди. Азрети Хатиджеге:

«- Эй, Хатидже! Кяхин оладжам деп къоркъам. Валлахи, шу путлардан ве кяхинлерден нефрет эткеним къадар, ич бир шейден нефрет этмем!»- дер эди, о да:

«- Эй, эмджемнинъ огълу![80] Ойле деме! Аллаh Сени ич бир заман кяхин япмаз!..» -диерек, Ону теселли эте эди. (Ибн-и Сад I, 195)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ инзивагъа чекилип, Рабби иле берабер олгъаны Хира, урлукънынъ топракъ астындаки маджерасына бенъзей. Бу ер, инсаниетке эбедиен сыр оларакъ къаладжакъ, бир яратылыш мекяныдыр. Иманнынъ урлукълары бу ерде сачылгъан, инсаниетке эбедий бир нур олгъан Къурани Керим кене бу ерде инсаниетке эдие этильмеге башлангъандыр.

Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ни о къобагъа ёллагъан себеплер – инсанларнынъ сапыкълыкъ, зулум ве ашшалыкъларын-

80 *«Эмджемнинъ огълу», «Къардашымнынъ огълу»* киби табирлер араплар арасында кениш къулланылгъан хитап тарзларыдыр. Акърабалыкътан мейдангъа кельген бир багъны чокъу заман ифаде этмез эди.

дан Онынъ гонълюне акс эткен аджылар ве бутюн алемни ичине алгъан мерхамети эди. Акъикъатте исе, инсаниетке эбедий бир нур Къураннынъ, Аллаһ къатындан Мухаммеднинъ темиз къальби вастасынен инсан анълайышына чевирильмеси ичюн бир азырлыкъ саифеси эди. Бу вазиет, юксек джерьяннынъ топракъламасына бенъзер ки, Аллаһ иле Онынъ Хабиби арасында гизли бир сыр оларакъ къалмасы, козьлерден узакъ бир къобада мейдангъа кельмеси керек эди. Сырадан къуллар ичюн зорлугъына даянмакъ имкянсыз олгъан вахийнинъ агъыр юкюни ташымакъ хусусында, яратылышындаки истидатны ачыкъкъа чыкъарув мевсими эди. Тыпкъы хам демирнинъ ичиндеки истидат иле челиклешмеси киби…

Бу сырнынъ худудыны анъламагъа тырышкъан тюшюндже ве оны анълатмагъа тырышкъан сёзлернинъ, дагъылып, парчаланмайджагъыны тасавур этмек мумкюн дегильдир.

Расули зи-шан -алейхиссаляту весселям-нынъ Хирада инсанлардан узакъ турмасы ве даа сонъки девирлерде низамлы оларакъ япкъаны итикъафларындан шуны анълаймыз ки, бир мусульман не къадар ибадет этсе этсин, базан инсанлардан узакъкъа чекилерек, нефсини эсапкъа чекип, кяинаттаки иляхий къудретнинъ акъышларыны тюшюнмеден там манасы иле олгъунлыкъкъа иришемез. Бу эр муминнинъ япмасы керек олгъан вазифедир. Инсанларгъа ребер оладжакъ кимселер исе, бойле тефеккюр, эеджанланма, дуйгъуланма ве мухасебеге даа да чокъ мухтадждыр. Къуран ильк аетинден сонъ аетине къадар инсан огълуна тефеккюр тербиеси яптыраракъ, тюшюнджесининъ меркезине Раббине къул олмагъа бильмекни ерлештиргендир. Иманны бир лезет алына кетирир, бундан сонъ къул эр заман ве эр ерде Аллаһнынъ разылыгъыны арамагъа гъайрет этер. Нетидже де Иляхий азамет ве къудрет акъышларынынъ къальпте пейда олувы иле къул Аллаһкъа якъынлашаракъ, Онъа къавушмагъа наиль олур.

Мусульман ичюн энъ муим хусусиетлерден бири де мухаббетуллахтыр.[81] Имандан башкъа Аллаһ севгисини къазана бильмекнинъ екяне ёлу,

81 Расулуллаһ -салляллаху алейхи ве селлем- дуаларында Аллаһ Таалянынъ мухаббетини талап ве нияз этерек:

.اَللّٰهُمَّ اِنّى اَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلَ الَّذى يُبَلِّغُنى حُبَّكَ

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ اَحَبَّ اِلَىَّ مِنْ نَفْسى وَاَهْلى وَمِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ

«Аллаһым! Сенден севгинъни, сени севгенлернинъ севгисини ве сенинъ севгинъе етиштиреджек амеллерни талап этем! Аллаһым! Сенинъ севгинъни манъа нефсимден,

Аллаhнынъ лютф ве ихсанларыны девамлы оларакъ тюшюнмек, Онынъ азамет ве къудретини тефеккюр этмек, къальб ве тиль иле Оны бол-бол зикр этмектир. [82] Булар исе, дюнья мешгъулиетлеринден там манасынен къалбни муафаза этип, ялынъыз къалмакъ ве узлетке чекильмек иле мумкюн олур.

Бу ерде шуны да ифаде этмек лязимдир ки, инсанлардан узакъ турмакътан макъсат, инсанлардан узакълашмакъ, джемиеттен къачаракъ, дагъларны ве къобаларда яшамакъ дегильдир. Бу шекильде яшамакъ, Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ ве асхабнынъ яшайышына терстир. Расуллуллах-салляллаху алейхи ве селлем-:

«Инсанлар арасында яшап, оларнынъ сыкъынтыларына къатлангъан мусульман, инсанлардан узакъ турып, сыкънтыларына къатланмагъан мусульмандан даа хайырлыдыр.» - буюргъан. (Тирмизий Къыямет, 55)

Шахсен озю де, къоюн бакъмасы, Фиджар дженки ве Хильфу-ль Фудульде иштирак этюви, тиджарий аяты ве Кябенинъ янъыдан къурулышында фиилен чалышувы киби пек чокъ ишлеринен аятнынъ ичинде олгъандыр. Джемиетининъ бутюн яхшы ишлеринде иштирак эткен, яманлыкъларындан исе, узакъ тургъандыр. Ич бир заман яманлыкъкъа якълашмагъандыр.

Инсанлардан узакълашмакъ, ялынъыз къалмакъ ве дюнья ишлеринден чекильмектен макъсат – озь алыны тюзельтмектир. Шифа булмакъ ичюн алынгъан илядж, вакътында ве керекли микъдарда олмалыдыр. Акс алда файда ерине, зарар бередджеги беллидир. (Бути, с. 79-82).

Балалыкъ ве яшлыкъ деврининъ талили

Аллаhу Тааля алемлерге рахмет оларакъ эндиреджек Хабибини, инсанлыкъ такъвимининъ ильк япрагъындан итибарен, энъ шерефли

аилемден, малымдан ве сувукъ сувдан даа севгили яп!» буюрмакъта эди. (Тирмизи, Деават, 72)

82 **Ибн-и Аббас** -радиаллаху анх- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا **«Эй иман эткенлер! Аллаhны чокъча зикр этинъ!»** (Эль-Ахзаб, 41) аети керимесининъ тефсиринде шойле дегендир:
«Аллаh Тааля къулларына фарз къылгъаны эр фарзгъа белли бир худут къойгъандыр. Бу хусуста бир узюри олгъанларнынъ да узюрлерини къабул этткендир. Анджакъ зикр (Аллаhны анъмакъ) бунынъ тышындадыр. Аллаh Тааля онынъ ичюн сонъунда бара билeджек бир худут да таин этмегендир. Акъылыны гъайып этмектенлерден башкъа, зикирни терк эткен ич бир кимсенинъ узюрини къабул этмез. Инсанларгъа эр ал ве вазиетлеринде Озюни анъмаларыны эмир эткендир.» (Табери, XXII, 22; Къуртуби, XIV, 197)

ве энъ темиз сойлардан сюзерек, варлыкъ алемине кетиргендир. Бу истисналы несеби, башкъаларындан пек чокъ джиэттен устюн къыларакъ, Хабибининъ бутюн аталарыны озь заманларынынъ урьметке ляйыкъ шахслары япкъан. Шаир буны бойле тильге кетире:

Гуль олгъаннынъ аслы гульдир,

Пейгъамбернинъ несли гульдир.

Ильки инсан ве ильки пейгъамбер Азрети Адем –алейхисселям-дан итибарен, бутюн пейгъамберлерден, Онъа иман этип, келеджегини муджделегенлери хусусында ант алынгъан ве келеджегини хабер берген пек чокъ хадисе мейдангъа кельгендир.

Бойледже, Аллаһ Тааля, инсанлыкъкъа йибереджек пейгъамберини бутюн аляметлеринен инсанларгъа танытты ве къулларынынъ Онъа иман этмесини къолайлаштырды.

Аллаһ, Оны ана-бабасындан оксюз ве етим къалдырмасынен тербиесини озю япкъан ве энъ гузель бир шекильде тербие эткендир. Зайыфлыкъ ве кучьсюзликнинъ энъ илери дередже олгъан бу етимлик алыны Онъа косьтеререк, келеджекте озюне эманет этиледжек инсанларгъа нисбетен мерхамет, шефкъат ве ярдымда энъ юксек нокътагъа юксельмесини мурад эткен.

Хабибининъ «джахилие»нинъ эр тюрлю яманлыкъ ве чиркинлигинден муафаза этерек, аят саифесине энъ уфакъ бир леке биле къондырмагъан ве юдже ахлякъны Онынъ устюнде косьтерген.

Инсанлар Оны сыдкъ, эманет, ихляс, мерхамет, инфакъ[83], ахтке вефа киби, ахлякъий васыфларынен; зекя, фетанет киби устюнликлеринен таныгъан, эр тюрлю ишлеринде онъа ишангъанлар. Аллаһу Тааля, эйи ве гузель эр шейни, бутюн устюнликлерни онда топлагъан, душманлары биле онынъ гузель ахлякъыны инкяр этип олмагъанлар. Атта вахий ве пейгъамберлик кельмеден эвель, онъа «эль-Эмин» исмини берген эдилер. Къурейшнинъ илери кельгенлери арасында ойле юксек бир дереджеге саип олгъан ки, бизге буны энъ ачыкъ шекильде Кябедеки хакемлиги косьтермектедир. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- сёйлегенде сёзюнинъ догърулыгъындан озюнен бир иш япылгъанда, ахлякъынынъ

83 **Инфакъ** – Аллах ёлунда малыны ве джаныны арджламакъ.

гузеллигинден, ярдым истегенде ве онъа итимад этильгенде, самимиетнинъ устюнлигинден асла шубе этмез эдилер.

Аллаһу Тааля Оны табиат итибарынен, энъ мукеммель бир инсан оларакъ яраткъан ве яшаткъан. Зира, о, бутюн инсанлар ичюн энъ гузель бир орьнек оладжакъ ве оларны хидает ёлуна алып бараджакъ эди. Чюнки инсанлар, шурет ве мевкъиден даа зияде инсанынъ табиатына таадживпленир ве мефтун олурлар. Дахийлерни такъдирлерлер факъат, юксек табиатлы олгъан инсанларнынъ артындан кетерлер.

Нубувветнинъ

Мекке Деври

ЭКИНДЖИ БОЛЮК

Вахийнинъ Башлангъычы: Садыкъ Тюшлер

Алемлернинъ бар олмасына себепчи Пейгъамбер Эфендимиз, темиз бир генчлик ве ульвий бир аиле аятынен сергилеген мустесна мукеммелликлернинъ артындан къыркъ яшында экенде, пейгъамберлик рутбесине наиль олды. Къыркъ яшына алты ай къалгъанда, иляхий къудрет, Онъа Меккедеки Хира магъарасыны мукъаддес бир мектеп оларакъ ачты.

Гизли джерьян эткен иляхий дерслерни алгъаны, бу талим дерсханесинде, китап, дефтер ве къалемге итиядж дуймадан, Рабби иле озю арасында эбедий бир сыр олгъан дерслерни алды. Вахийге азырланды.

Бу азырлыкънынъ ильк алты айлыкъ саифеси, акъыл черчевемизге сыгъа бильген джеэти иле «руя-и-садыкъа[84]»лар суретинен кечкендир. Яни Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, гедже не корер исе, о, куньдюз айнен керчекленир эди. Азрети Айше -радиаллаху анха- шойле буюрмакъта:

«Небий Экрем Эфендимизге кельген вахий, юкъуда руя-и салиха (садыкъа) шеклинде башлагъандыр. Корьген эр тюш, сабах айдынлыгъы киби ачыкъ-сечик керчеклешир эди.» (Бухари, Бедуль - Вахий, 3)

Пейгъамберлик чокъ буюк ве агъыр бир вазифе олгъаны ичюн, бу вазифеге башламадан эвель, Пейгъамбер Эфендимизнинъ азырланмасы ичюн Джебраиль -алейхисселям- онъа эвеля тюшлеринде кельмеге башлады.

Алькъаме бин Къайстан ривает олгъанына коре, пейгъамберлерге эндирильген хаберлер, эмир ве ясакълар, башта тюш оларакъ бериле эди, даа сонъра да вахий оларакъ эндирильди. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 55)

Бу себепле пейгъамберлернинъ вахий алма ёлларындан бири де тюштир. Бунъа Ибрахим -алейхисселям-нынъ сёзю делильдир, аети керимеде:

84 **Руя-и садыкъа** – Садыкъ, керчек тюш.

يَابُنَيَّ اِنِّى اَرَى فِى الْمَنَامِ اَنِّى اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى

«…Явруджыгъым! Тюшюмде сени богъазлагъанымны корем; бир тюшюн, не дерсинъ?...» (эс-Саффат, 102).

Бунынънен бирликте, пейгъамберлернинъ козьлери юкълар, къальплери исе юкъламаз. (Бухари, Менакиб, 24)

Бунынъ ичюн оларнынъ тюште де вахий алмаларына ич мани ёкътыр.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- даа сонъралары садыкъ тюш акъкъында:

«(Садыкъ тюшлер) Пейгъамберликнинъ къыркъ алтыда биридир…» деп буюргъанлар. (Бухари, Табир, 26, Муслим, Руя, 6)

Керчектен бу алты айлыкъ девир, йигирми учь йыл пейгъамберликнинъ къыркъ алтыда бирине мусавийдир.

ПЕЙГЪАМБЕРЛИКНИНЪ ИЛЬК УЧЬ ЙЫЛЫ: ГИЗЛИ ДАВЕТ ДЕВРИ

Ильк вахий ве вахийнинъ кесильмеси

Аллаһнынъ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- къыркъ яшында эди.

Вахийни алмакъ ичюн корьгени алты айлыкъ азырлыкъ деври биткен эди.

Мубарек Рамазан айнынъ 17. куню эди. (Ибн-и Сад, 1, 194) Расули Экрем эфендимиз, адет узьре Хира къобасында эди. Джебраиль -алейхисселям- кельди ве Азрети Пейгъамберге:

«- Окъу!» деди.

Пейгъамбер Эфендимиз:

«- Мен окъумагъа бильмем!» деди.

Бунынъ узере Джебраиль, Азрети Пейгъамберни -салляллаху алейхи ве селлем- такъаты кесильгендже сыкъты. Ве текрар:

«- Окъу!» деди.

Фахри Алем Эфендимиз:

«- Мен окъумагъа бильмем!» деп джевап берди.

Джебраиль -алейхисселям-, экинджи кере Азрети Пейгъамберни такъаты кесильгендже сыкъты. Ве текрар:

«- Окъу!» деди.

Азрети Пейгъамберни -салляллаху алейхи ве селлем-:

«- Мен окъумагъа бильмем! (не окъуйым?)» деди.

Джебраиль -алейхисселям-, Варлыкъ Нурыны учюнджи кере сыкъкъан сонъ быракъты ве иляхий вахийни Онъа бильдирди.

Бойлеликнен:

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذٖى خَلَقَ . خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ . اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ . اَلَّذٖى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ . عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ.

«Яраткъан Раббинънинъ адынен окъу! О, инсанны бир алякъ (эмбрион)дан яратты. Окъу! Инсангъа бильмегенлерини бильдирген, къалемнен (язмакъны) огреткен Раббинъ энъ буюк керем саибидир.» (Алякъ, 1-5) иляхий эмир иле Аллаh Расулининъ шахсында бутюн инсанлыкъкъа Раббинъ энъ буюк лютфи олгъан Къурани Керим энмеге башлады.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, сема къапыларындан ер юзюне рахмет ве шифа оларакъ энмеге башлагъан Къурани Мубинден ильк оларакъ бу аети керимелерни ачыкълады. Джебраиль -алейхисселям- айырылып кеткендже юреги титреерек эвге дёнди ве Азрети Хатидженинъ янына кельди:

«-Мени сарып ортюнъиз: мени сарып ортюнъиз! Буюрды. Бир муддет раатлангъандан сонъ, вакъый олгъан бу алны, инсанлыкъкъа нумюне олгъан Хатиджет-и Кубра анамызгъа анълатты. Эндишели шекильде:

«Я Хатидже! Шимди манъа ким инаныр?» деди.

О мубарек зевдже, Варлыкъ Нуры Эфендисине:

«-Аллаhкъа емин этеримки, Аллаh –джелле джелялюху- ич бир заман сени утандырмаз, чюнки сен, акърабаны имае этерсинъ. Озь ишини корьмектен аджиз олгъанларгъа ярдым этерсинъ. Факъыргъа ифакъ (нафакъа бермек) этерсинъ, кимсенинъ япамаяджагъы къадар эйиликте булунырсынъ. Мусафирге икрам этерсинъ. Хакъ ёлунда мейдангъа кельген адиселерде (халкъкъа) ярдым этерсинъ. Эй Аллаhнынъ эльчиси! Сени мен къабул этип, тасдикъ эйлерим. Бу Аллаh ёлуна эвель мени давет эт!» диеерек ильк тасдикъ эткени ве дестек бергени олды.

Яни Азрети Хатидже Онъа лисаны ал иле:

«-Хайыр анджакъ хайыр кетирир! Ихсаннынъ къаршылыгъы ихсандан башкъа не олабилир!» демекте эди.

Бойледже о, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ тер-темиз кечкен аятынынъ, айдынлыкъ бир истикъбальнинъ мудждеджиси ве себеби оларакъ дегерлендирмекте эди. Нитеким Дженабы Хакъ буюрыр:

هَلْ جَزَاءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ

«Яхшылыкънынъ къаршылыгъы яхшылыкътан башкъа бир шейдирми?...» (эр-Рахман: 60)

Бундан сонъра Азрети Хатидже -радиаллаху анха-, Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем-ни алып эмджесининъ огълу Варакъа бин Невфельге алып кетти.

Варакъа бин Невфель, джахилие девринде путкъа тапмагъан надир ве алчакъгонъюлли бир христиан эди. Ибранидже билир Инджильден язылар яза эди. Баягъы ихтиярлангъанындан себеп козьлери кёр олды. Азрети Хатидже онъа:

«-Эй эмджемнинъ огълу! Динъле, бакъ, къардашынъны огълу нелер сёйлей?» - деди.

Бунынъ узерине Варакъа меракънен:

«- Не бар къардашымнынъ огълу?» - деп сорагъанда, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- корьген шейлерден онъа хабер берди.

Анълатылгъан шейлерден ахыр заманнынъ энъ юдже акъикъатыны къаврагъан Варакъанынынъ юзю башта тебессюмле парылдады, сонъра терен тюшюнджелерге даларакъ дургъунлашты ве:

«-Бу корьгенинъ шей, Аллаһ Талянынъ Мусагъа ёллагъан Намус-и Экбер (Джебраиль) дир. Ах кешке сенинъ давет куньлеринъде генч олса эдим! Къавминъ сенинъ юртунъдан чыкъараджагъы вакъыт кешке аятта олса эдим!» - деди.

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- айретнен:

«-Олар мени юртумдан чыкъараджакъలармы?» -деп сорады. О да:

«-Эбет! Зира сенинъ кетирдигинъ киби бир дин кетирген эр пейгъамбер душманлыкъкъа огърап юртундан чыкъарылды. Шает сенинъ давет куньлеринъе етишсем, санъа чокъ ярдымым олур,» -джевабыны берди.

Бу субеттен чокъ кечмеден Варакъа вефат этти. Вахийде фетрет деврине кирди (яни бир муддет кесильди). (Бухари, Бедуль-Вахий, 1; Энбия, 21; Тефсир, 96; Муслим, Иман, 252)

Аллаh Тааля даа сонъра назиль эйлеген аетлерде Расулине хитабен шойле буюра:

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِى مَا الْكِتَابُ وَلاَ الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ
جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِى بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَاِنَّكَ لَتَهْدِى اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Иште, бойледже, санъа да эмиримизнен Къуранны вахий эттик. Сен китап недир, иман недир бильмез эдинъ. Факъат биз оны, къулларымыздан истегенимизни кендиси иле догъру ёлгъа ириштирдигимиз бир нур къылдыкъ. Шубесиз ки, сен догъру бир ёлны косьтермектесинъ. (эш-Шура, 52)

اِنَّا اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ كَمَا اَوْحَيْنَا اِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ ...

Биз Нухкъа ве ондан сонъки пегъамберлерге вахий эткенимиз киби, санъа да вахий эттик... (эн-Ниса,163)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге кельген ильк вахийнинъ ильк келимесининъ «Окъу!» олмасы мунасебетинен буны эхл-и хал ве эхл-и къальб шойле тефсир эткендир:

«Окъу! Эр шейни окъу! Аллаhнынъ китабыны окъу! Аллаhнынъ аетлерини окъу! Кяинат китабыны окъу! Даима окъу! Аллаhнынъ аетлерини окъу! Кяинат китабыны окъу! Даима окъу! Хидаетке эрмек, янълыш ёлдан узакълашмакъ ичюн окъу! Иманынъны бутюнлемек ичюн окъу! Аллаh адынен окъу! Яраткъан Раббининъ адынен окъу! Инсанны бир къан пыхтысындан яраткъан, факъат онъа эй шейни окъумакъ, айдынлатмакъ, анъламакъ ве анълагъаныны яшатмакъ имкяныны берген юдже

Раббинъ адынен окъу! Инсангъа окъума ниетини эдие этип энъ буюк лютфни косьтерген Аллаhнынъ адынен окъу! Огренмек ичюн окъу! Къудрет къалемининъ бу алемге сызгъан эр сатырыны окъу! Инсангъа бильмегенини огреткен Аллаhнынъ адынен окъу!»

Бу себептен Мевляна Азретлери дюньявий китаплар окъума деври ичюн «хам эдим», кяинатнынъ эсрарыны окъума деври ичюн «пиштим», иляхий эсрарнынъ якъыджылыгъындан къаврулма деври ичюн де «яндым» ифаделерини къулланаракъ кечирген маневий басамакъларны ифаде этткендир.

Аеттеки «окъу» эмири чокъ муимдир. Анджакъ онынъ Аллаhнынъ адынен олмасы да айны дереджеде бир эмиет ташымакъта ве «окъу» эмирине таби оларакъ насыл оладжагъыны бильдирмектедир.

Ильк назыль олгъан бу аети керимелерден шу нетиджелерни чыкъармамыз мумкюн:

- Эр ишке Аллаhнынъ адынен башламалымыз.

- Бир къан пыхтысындан яратылгъан ве энъ гузель шекильни алгъан инсан аджиз олгъаныны ич бир вакъыт унутмамалыдыр.

ٱلَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

«Къалемнен язы язманы ве инсангъа бильмегенини огреткен» (эль – Алякъ, 4-5) аетлеринде заманда инсаннынъ бильдиги эр шейнинъ Дженабы Хакъ тарафындан огретильгенине ишарет этильмекте.

- Бу себептен инсаногълу Раббининъ юджелигини даима хатырда тутмалы, ич бир вакъыт Онъа къаршы исьянкяр олмамалы.

Ильк вахийден сонъра Аллаh Расулининъ арды сыра келеджек олгъан дигер вахийлерге эйидже азыр олмасы ичюн, вахий бир муддет кесильди. Чюнки вахийнинъ анълашылмасы о къадар буюк бир вазифе эди ки, оны къолайлыкънен узерине алмакънынъ имкяны ёкъ эди. Бу себептен Дженабы Хакъ да:

اِنَّا سَنُلْقِى عَلَيْكَ قَوْلاً ثَقِيلاً

«Догърусы биз Санъа (ташынмасы) агъыр бир сёз вахий этеджекмиз»,- деп буюра (эль-Музземмиль, 5)

Бу себепнен Аллаhнынъ Расули (с.а.в.) садыкъ руяларнынъ артындан бирден бирге вахий мелегини къаршысында корьгенде шашты. Азрети Хатидженинъ теселли бермеси ве Варакъанынъ да догъруламасынен гонълюне раатлыкъ кельген эди.

Артыкъ О, вахийнинъ янъыдан башламасыны сабырсызлыкънен арзу эте эди. Вакъыты вакътынен ильк вахийнинъ кельгени Хира дагъына чыкъа, беклей эди.

Бу вахий кельмеген куньлерде, онъа теселли берген ялынъыз Азрети Хатидже олды. Бунынъ ичюндирки Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- онынъ рухий деренлик, инджелик ве зерафетини ич бир заман унутмады. Азрети Хатидженинъ вефатындан сонъра бир къурбан кесиледжек олса, бир къысмыны онынъ акърабаларына ёллар эди. О, Варлыкъ Нурынынъ эр шейинен унутылмаз буюк бир хатырасы эди.

Расулюллахнынъ аяты, кечкен пейгъамберлерге биле насип олмагъан, хаял биле этильмеген шереф теджеллилер иле толудыр. Аллаh Джелле Джелялюху «Хабибим» деп тек онъа хитап этти. Мирадж пейгъамберлер арасында ялынъыз онъа насип олды.

Онынъ руханиети, Месджиди Акъсада бутюн пейгъамберлерге имамлыгъынен сабит олды. Муса -алейхисселям-даки «لَنْ تَرٰينِى» сыры онда «قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى» оларакъ теджелли этти.[85]

85 «لَنْ تَرٰينِى – **Мени асла коремезсинъ!**» (эль-Араф, 143). Муса -алейхисселям- Сина дагъында Аллаh иле къонушмагъа бир азырлыкъ девирине таби тутулды. Кендисине отуз кунь ораза туттурылды, бунъа он кунь иляве этилерек къыркъ кунь оларакъ тамамланды. Бу ал нефсаний аяттан айырыларакъ, Аллаh иле япыладжакъ къонушмагъа бир азырлыкъ девири эди. Аллаh Муса -алейхисселям- иле тиль я да сес киби маддий бир вастанен дегиль, эзельдеки келям сыфаты иле къонушты. Азрети Мусанынъ янында шаат оларакъ кетирильген етмиш киши ве атта Джебраиль -алейхисселям- бу къонушманы дуймадылар ве ис этмедилер. Муса -алейхисселям- бу иляхий айдынлыкъ къаршысында эсини джойды. Дюньядамы, ахиреттеми олгъаныны унутаракъ вакъыт ве мекяннынъ тышына чыкъты. Аллаhнынъ затыны корьмек ичюн буюк бир ашкъ, эджан ве теслимиет иле кендисинде шиддетли бир арзу уянды. Къаршысында Аллаhтан: **«Лен терани»** фермани иляхиси белли олды. Муса -алейхисселям- гъайры ирадий оларакъ исрарнен девам эткендже, Аллаh дагъгъа назар этмесини, шает о еринде турып олса, кендисини кореджегини бильдирди. Риваетлерге коре сайысыз перделернинъ аркъасындан Аллаhтан бир нур, сызынты алында дагъгъа тесир этти. Дагъ патлады.

Аллаһкъа къавушмакъ аны олгъан намаз, умметке кучюк бир мирадж оларакъ икрам этильди. Айрыджа намаз башта элли вакъыт оларакъ эмир этиле. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ ялварувы нетиджесинде намаз, уммет-и Мухаммедке беш вакъыт оларакъ фарз къылынды.

Етим ве умми олгъан Варлыкъ Нуры, кимседен бир илим огренмеген алда бутюн инсанларгъа рехбер ве гизлилик алемининъ акъикъатларына терджиман ве Хакъ мектебининъ оджасы оларакъ кельди. Зия Пашанынъ дегени киби:

Бир мектепке олды ки мудавим

Аллаһ эди затына муаллим

Азрети Муса бир такъым укюмлер кетирген эди. Азрети Дауд, Аллаһкъа дуа эйлемек ве гузель макъамынен мумтаз олды. Азрети Иса, инсанларгъа джумертлик ахлякъыны ве дюньяда зухд ичинде яшамакъны огретмек ичюн ёллангъан эди. Ислям пейгъамбери Азрети Мухаммед Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем- исе буларнынъ эписини кетирди. Укюмлерни кетирди. Нефсини темизлеп, айдынлыкъ бир къальб-и селим ве бир къальб-и муниб иле Аллаһкъа дуа этмекни огретти. Энъ гузель ах-

Бу дешеттен Муса -алейхисселям- байылды. Айынгъанда да, сынъырларны ашкъаны ичюн Аллаһны анъды ве тевбе этти.

Бу Къуран икяесининъ эки мантыкъий нетиджеси бар. Булардан бириси Аллаһнынъ затынынъ корюнеджеги бир мекяннынъ мевджут олмамасыдыр. Бу кейфиет дагънынъ, зерренинъ зерреси бир корюнюшке даянамайып йыкъылып кетмесинен сабиттир. Аллаһ зат итибарынен гъаиб, сыфат теджеллилери итибарынен корюнгендир. Бу себепнен Къурани Керимде муминлер васыф этилиркен дефаларджа «юминуне биль-гъайби» – «олар гъайыпкъа иман этерлер» Аллаһнынъ сёзю кечмектедир.

Экинджи акъикъат исе, Аллаһнынъ затыны корьмек инсан идракининъ тышындадаыр. Бу ал да Муса -алейхисселям-нынъ байылып къалмасынен сабиттир. Бунынъ ичюн, бу алемде Аллаһнынъ затыны корьмек мумкюн дегиль. Бир тарафтан бу корюнюшнинъ шиддетинден, дигер тарафтан да инсан ве джинлернинъ идракларынынъ етерли олмамасы себебинендир.

«قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى – **Бирлештирильген эки яй арасы я да даа аз (месафеде)»** (эн-Неджм, 9): Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, Джебраиль -алейхисселям- да дахиль олмакъ узьре ич бир махлюкъ сынъырыны кечип оламагъан Сидретуль Мунтеханынынъ обир тарафына кечирильди. Аетте инсан идракине **«бирлештирильген эки яй арасы я да даа аз»** месафе оларакъ бильдирильген кейфиетинен къулларджа анълашылмасы имкянсыз ве къапалы бир къавушма мейдангъа кельди.

Бу анълаткъанларымыз, Азрети Муса иле Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ корьгенлери шу эки теджеллининъ бизим идракъымызнынъ севиесине тюшюрилеьген ифаделерден ибареттир.

лякъны огретти ве яшайышнен бу ахлякъкъа нумюне олды. Дюньянынъ алдатыджы эгленджилерине алданмамакъны тевсие этти. Къыскъасы, бутюн пейгъамберлернинъ эмирлерини ве вазифелерини, шахсиетинде, эсеринде ве амеллеринде топлады. Сой ве эдеп юджелиги, гузеллик ве кемал сеадети эп Онда топлангъан эди.

Шубесиз, Онынъ къыркъ яшына кирмеси, инсанлыкъ тарихининъ денъишюв нокъталарындан бири олды.

Къыркъ йыл къою джаиль бир джемиет ичинде яшады. Ортагъа къояджакъ мукеммелликлернинъ чокъусы, халкъынынъ даа эвель бильмеген шейлери эди. Бир девлет адамы, бир ваазджы, бир хатип оларакъ ич билинмей эди. Буюк бир командир олгъанындан сёз этмек анда турсун, сырадаки аскер оларакъ да билинмей эди.

Кечкен миллетлернинъ ве пейгъамберлернинъ тарихини, къыямет кунюни, дженнет ве джеэннемни анълаткъаны дуюлмай эди. Ялынъыз озь шахсына аит юксек бир аятнынъ ве юксек бир ахлякъынынъ ичинде яшай эди. Лякин иляхий бир эмир иле Хира къобасындан къайткъанынен бутюнлей денъишкен эди.

Вахийнинъ Акъикъаты ве Келиш Шекиллери.

Вахий сурьатлы ишарет, китап, рисалет, ильхам ве гизли лаф этме киби чешитли маналаргъа келир. Аллаh Таалянынъ истеген шейлерини пейгъамберлерине арзу эткени киби бильдирмесидир. Дженабы Хакъ шойле буюра:

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ بِاِذْنِهِ مَا يَشَاءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ

«Аллаh бир инсаннен, анджакъ вахий ёлунен я да перде артындан къонушыр, яхут бир эльчи ёллап, изнинен онъа истегенини вахий этер. О, юджедир, акимдир.»(эш-Шура:51)

Айше -радиаллаху анха-нынъ ривает эткенине коре Расулюллах -саляллаху алейхи ве селлем-ге:

«-Эй, Аллаhын Расули! Санъа вахий насыл келе?» деп сорагъанда шойле буюрды:

«-О базан чынъравукъ сесни анъдыргъан бир сес киби келир, вахийнинъ манъа энъ агъыр кельген шекли будыр. Аллаh Таалянынъ дегенини къаврап эзберлегенимде мелек менден айырыла. Базан да мелек манъа бир инсан шеклинде келир. Менимнен къонушыр, сёйледигини аман къаврарым.» (Бухари, Бедуль вахий, 1/2; Муслим,Фезуль, 87)

Ислям алимлери чешитли риваетлерден арекетнен, вахийнинъ келюв шекиллерини шойле тертип эткенлердир:

1. Вахий базан юкъуда корюльген ве корюльгени киби керчеклешкен руялар шекилинде келир.

2. Вахий этиледжек сёзни кетирген мелек корюнмеден, Пейгъамбер -алейhисселям-нынъ къальбине ерлештирилир.

3. Вахий мелеги инсан суретине киререк, вахий этиледжек шейни бильдирир. Джебраиль хадиси киби[86].

Абдуллах бин Аббас -радиаллаху анхума-нынъ анълаткъан шу риваетте вахийнинъ бу тарзы ичюн гузель бир мисальдир:

«Бабам Аббаснен бирликте Расулюллах -алейhисселям-нынъ янында эдим.

Аллаh Расули -алейхисселям-нынъ янында бир адам булунмакъта ве эфендимиз онен фысылдашмакъта эди. Бу себепле бабамнен лаф этмеди. Янындан чыкъкъанымызда бабам:

«Огълум! Аллаh Расули менден ал хатыр сорамагъаныны корьдинъми? -деди мен де: «Бабачыгъым! Янында бир адам бар эди, онен къонуша эди,» -дедим.

Бунынъ узерине аман Расулюллах -алейhисселям-нынъ янына къайттыкъ.

Бабам:

86 Бир кунь Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз Месджитте экенде Джебраиль -алейхисселям- инсан шекилинде янына келерек, Иман, Ислам, Ихсан ве къыямет аляметлери акъкъында суаллер сорады. Бойледже асхаб-ы кирамгъа динлерини огретти. Иште, бу вакъиани анълаткъан хадиске «Джибриль хадиси» дейлер. (Бухари, Иман, 37; Муслим, Иман, 1, 5)

«-Я Расулюллах! Абдуллахкъа шойле деген эдим, о да, Сизнинъ янынъыздаки бир адамнен фысылдашкъанынъызны сёйледи. Акъикъатен янынъызда бир кимсе бар эдими?» -деди.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- манъа хитабен:

«-Эй Абдуллах! Сен оны корьдинъми?» -деп сорады.

Мен:

«-Эбет! Корьдим,» -дедим.

Расулюллах Эфендимиз:

«-О Джебраиль эди. Бу себептен сенинънен алякъадар оламадым,» -буюрды. (Ахмед, 1, 293-294: Хейсеми, IX, 276)

4. Вахий базан да дешетли бир чынъравукъ сеси киби келе эди. Вахий алы кечкенинен, Пейгъамбер эфендимиз мелекнинъ айткъан шейлерини эйидже огрене эди.

5. Джебраиль -алейhисселям- эки кере вахийни аслы суретинен корюнип кетирген эди. Булардан бириндживи вахийнинъ кесильмесинден сонъ Хира къобасындан энеркен, экинджиси исе мирадж геджесинде *сидретуль-мунтехада* вакъый олды.

6. Аллаh Таалянынъ мираджда олгъаны киби арада вахий мелеги олмадан иляхий къабул ве икрамда булунаракъ, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге догърудан вахий этмесидир.

7. Джебраиль -алейhисселям- Аллаh Расулине юкъу алында экен вахий кетирмесидир. Базы муфессирлер Кевсер суресининъ бу шекильде инзал буюрылгъаныны ифаде этерлер.

Асхабы кирамдан базыларынынъ анълаткъанларына коре, вахийнинъ эндирилюви эсасында Пейгъамбер эфендимизге агъыр бир сыкъынты алы пейда олур, юзю гуль киби пемпелешир, козьлерини къапатыр, башыны огге эгерди. Асхабы да башларыны оглерине эгерлерди. Эфендимизнинъ джемалине бакъмагъа къадир олмаздылар.

Базан да вахий энгени заман, юзюнинъ этрафында ары увултысы киби бир сес эшитилир эди. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- о эснада тез-тез нефес ала эди. Энъ сувукъ куньлерде биле манълайында

инджи данелери киби терлер тёкюле эди. (Бухари, Бедуль-вахий, 1/2; Умре, 10; Муслим, Фезаиль, 87; Худуд, 13; Тирмизий, Тефсир, 23/3173; Ахмед,V, 327)

Вахий кятиплеринден Зейд бин Сабитнинъ[87] бильдиргенине коре, кельген вахийнинъ агъырлыгъы энген аетлердеки укюмлернинъ агъырлыгъынен бир олур эди. Яни энген вахий, дженнет ве яхшы хабер кетире олса Джебраиль -алейhисселям- бир инсан суретинде келир ве бу вахий Пейгъамбер эфендимизге агъырлыкъ этмезди. Азап ве къоркъутма кетирген аетлер олгъан вакъыт да дешет сачкъан бир чанъравукъ сеси киби келе эди.

Вахий, Расулюллах деве узеринде экенде кельгени вакъыт, айван вахийнынъ агъырлыгъына даянмайып, аякълары букюлир ве ерге чёкер эди. Бу себептен Пейгъамбер эфендимиз «Адба» исимли девесининъ узеринде булунгъан вакъытта Маиде суресининъ учюнджи аети назиль олмагъа башлагъанджа Адбанынъ аякълары къырыладжакъ киби олгъанындан Аллаhнынъ Расули узеринден тюшкен эди. (Ахмед, II, 176; VI, 445; Ибн-и Сад, I,197; Тебери, Тефсир, VI, 106)

Зейд бин Сабит -радиаллаху анх- дерки:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ янында отура эдим. Бу вакъытта Аллаh Расули вахий алмагъа башлады. Тизи меним тизим узеринде эди. Валлахи Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ тизинден даа агъыр бир шей ис этмедим. Санъки тизим эзиледжек эди.» (Ахмед,V, 190-191)

Къурани Хакимнинъ иляхий бир китап олгъанына инанмагъан шаркъыятчылар, вахийнинъ Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ тюшюнджелерге далувы ве айдынланувы нетиджесинде къальбинде догъгъан ильхамлар олгъаныны сёйлеп бир такъым янъылыш иддиада булун-

87 **Зейд бин Сабит** -радиаллаху анх- Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ вахий кятиплеринден эди. Расули Экрем эфендимиз Мединеге хиджрет эткенде Зейд он бир яшында бир етим бала эди. Даа кучюк яшта он бир суре эзберлеген эди. Аллаh Расули онъа сурьяний ве ибраний тиллерини огренмесини эмир этти. Ода къыркъ куньге бармадан эки тильни огренди ве Пейгъамбер -алейхисселям-нынъ сурьянидже ве ибранидже язышмаларыны такъип этти. Онынъ япкъан энъ шерефли хызметлерден бири де, эки сахабинен бирликте Къурани Керимни топлап бир арагъа кетирмелеридир. Хиджретнинъ 45-джи сенесинде Мединеде вефат этти. Докъсан эки хадис ривает этти.

гъан эдилер. Оларнынъ бу фикирлери къальплериндеки гъафлет, янълыш анълайыш ве душманлыкъларынынъ мейвасыдыр

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ ильк вахий кельген вакъытта мелекни корьгенинен къоркъмасы, вахийнинъ мустешриклернинъ тюшюнгенлери киби галлюцинация олгъан ич ве шахсий бир меселе олмагъаныны ортагъа къоймакъта. Зира Пейгъамберни вахий алмасы къальбинен ве нефсинен алякъалы олмагъан тыш бир акъикъатны къабул этмесидир. Джебраиль -алейһисселям-нынъ Аллаһ Расулини учь дефа сыкъмасы, эр дефасында «Окъу» деп айтмасы вахийнинъ ичтен дегиль, тыштан яни Аллаһ Таалядан кельгенини исбат этмектедир.

Вахийнинъ бир муддет кесильмеси де, иляхий вахийнинъ Пейгъамберимизнинъ узундан узун тюшюнмеси нетиджесинде рухунда мейдана кельген бир адисе олгъаны къатий суретте ред эте.

Бунынъенен бирликте Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-кендине вахий кельмесини беклемей эди. Аети керимеде шойле буюрыла:

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا اَنْ يُلْقَى اِلَيْكَ الْكِتَابُ اِلاَّ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ

«Сен, бу Китапнынъ санъа вахий олунаджагъыны умют этмей эдинъ. (Бу) анджакъ Раббинъден бир рахмет (оларакъ кельген)дир. О алда, сакъын кяфирлерге тарафдар олма!» (эль-Къасас, 86)

Аети Керимнен Хадиси шерифлер арасындаки ашкяр услюп фаркъы да Къурани Керимнинъ вахийнинъ махсулы олгъанынынъ энъ къатий делилидир.

Базан ойле адиселер ола эдики, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- о анда джевап бермек меджбуриетинде олмасына рагъмен, вахийнинъ кельмеси о джевапны кечиктире эди. Меселя, *ифкъ адисеси*[88] ве еудийлернинъ сорагъан базы суаллерде олгъаны киби. Алемлернинъ Эфендиси бойле суаллернинъ джевабыны, анджакъ кендисине вахий

88 Ифкъ адисеси – Пейгъамбер эфендимизнинъ апайы, Азрети Аише анамыз акъкъында еудийлернинъ бевтан уйдырып онынъ намусыны лекелемеге тырышувлары.

ёлунен бильдирильгени вакъыт бере эди. Эгер иддиа этильген шекильде, Къурани Керим, Пейгъамбер Эфендимизнинъ кенди тюшюнджелерининъ махсулы олса эди, бойле бир сыкъынтыгъа тюшмеден бу суаллерге аман джевап бермеси мумкюн олур эди.

Базан да вахий Аллаh Расулининъ истемегени бир тарзда келе эди. Назиль олгъан вахий базан онынъ фикирининъ хаталы олгъаны бильдире эди. Базан да онынъ мейиль этмеген бир шейни эмир эте, ве бу эмирни ерине кетирмекте бир микъдар беклейджек олса шиддетли бир тенбие келе эди.

Бир кунь Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, Къурейшнинъ буюклерине Ислямны анълаткъанда, янына даа эвель мусульман олгъан кёр Абдуллах ибн Умми Мектум кельди. Пейгъамберимизден кендисине бильдирильген акъикъатлардан базы шейлер огренмек истегенини бильдирди. Факъат Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- Къурейшлилернинъ илери кельгенлеринен лаф эткени ичюн онынънен алякъадар оламады. Анджакъ Умми Мектум истегини исрарнен текрар эткени ичюн Пейгъамберимиз юзюни бираз экшитти. Бу себепле шойле бир тенбие бериджи ает эндирильди.

اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰى وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى
وَاَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعٰى وَهُوَ يَخْشٰى فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى
كَلَّا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ

«Озюни (санъа) мухтадж корьмегенге сен ёнельмектесинъ. Албуки, онынъ темизленип, арынувындан сен месуль дегильсинъ. Факъат чапышаракъ ве (Аллаhтан) къоркъаракъ санъа кельгеннен де алякъадар олмайсынъ. Ёкъ! Шубесиз, бу (Къуран аетлери) бир тенбиедир; истеген ондан огют алыр.» (Абесе, 5-12)

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ге эмирлер базан *муджмель*[89] оларакъ келе эди. Аллаh Тааля тарафындан ачыкълайыджы бир бильги кельмедиги муджмель мевзуларны Расулюллах -салляллаху

89 **Муджмель –** манасы белли олмагъан, беян этильмегендже макъсады анълашылмагъан ифаделер.

алейхи ве селлем- озь башына анълатмаз эди. Мисаль оларакъ шу аети керимелерни зикр этебилирмиз:

لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِى اَنْفُسِكُمْ
اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ

«Коклерде ве ердекилернинъ эписи Аллаhнынъдыр. Ичинъиздекилерни ачыкъкъа урсанъыз да, гизлесенъиз де, Аллаh ондан сизни эсапкъа чекеджек...» (эль-Бакъара, 284)

Бу аети кериме энгенинен, асхаб гъайри ирадий оларакъ къальплеринден кечкенлерден эсапкъа чекиледжегини зан этип, ве шойле суаль сорагъандыр:

«-Я Расулюллах, бу аетке насыл даянаджакъмыз?» -дедилер.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- джевабен:

«-Не о! Ёкъса эхли китап киби *«эшиттик амма исъян эттик» демек истейсинъизми? Сиз: «эшиттик ве итаат эттик. Эй Раббимиз, бизлерни багъышламанъны истермиз, дёнюш санъадыр!» демелисинъиз!»* Буюрдылар. (Муслим, Иман, 200; Ахмед I, 233; Вахиди, с. 97)

Аетнинъ манасы муджмель олгъаны ичюн, Пейгъамберимиз бир айдынлыкъ кетирмеди. Аджизлик ичинде къаларакъ сахабиден Аллаhкъа теслим олып тевеккюль этмелерини эмир этти. Бир муддет сонъра ашагъыдаки аети кериме назиль оларакъ къапалы олгъан мананы шойле изах этти:

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا
كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ
وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا
فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

«Аллаh эр шахсны анджакъ кучю етеджек ольчюде *мукеллеф*[90] япар. Эр кеснинъ къазангъан (хайыры) озюне, япаджакъ (шерри) де озюне. Раббимиз! Унутсакъ я да хата япсакъ, бизни месулиетли этме. Эй, Раббимиз! Бизден эвелькилерине юклегенинъ киби, бизге де агъыр бир юк юклеме. Эй, Раббимиз! Бизге кучюмиз етмеген ишлерни де юклеме! Бизни афу эт! Бизни багъышла! Бизни аджы! Сен бизим мевлямызсынъ. Кяфирлер топлулыгъына къаршы бизге ярдым эт!» (эль-Бакъара, 286)

Асхаб, бу ает энген сонъ къальблеринден кечкенлерден «кучлери еткени нисбетке» месулиетли оладжакъларыны анъладылар.

Варлыкъ Нуры -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ ает муджмель олунджа ачыкълайыджы бир кесин делиль кельгенге къадар ич бир изахта булунмамасы, бир Пейгъамберлик акъикъаты олып, Къурани Керимнинъ иляхий менбалы олмасынынъ итираз этильмез бир делильдир. Акси такъдирде я бойле бир бильги берильмез ве я берильген бильгиге кенди фикрине коре бир ачыкълама кетирмеси мумкюндир. Бойле бир алнынъ мейдана кельмемеси Къурани Керимнинъ бир муджизе олгъанынынъ исбатыдыр.

Къурани Керимнинъ берген гизли хаберлер де онынъ иляхий вахий махсулу олгъанынынъ ап-ачыкъ бир делильдир.

Къурани Керим эвельки девирге аит ичине алгъан бильгилерни акъикъаткъа уйгъун бир шекильде анълатыр. Бу бильгилер хусусында милядий единджи асырнынъ Меккесинде илим намына бир муэссисе я да медениеттен хабери олгъан инсан биле ёкъ эди. Бутюн тарихий бильгилер, тиджаретчилернинъ зытлыкъларнен толу бирер эфсане алында кетирген, бир къач фарсий маалий икяелеринден ибарет эди. Албуки Къурандаки кечмишке аит бильгилер, бир бутюнлик ичинде олып, ич бир акъылы ве кескин ферасетке саип инсаннынъ ортагъа къояджакъ бильгилер дегильдир.

О алда акъыллы инсан тюшюнсин! Джаиль бир джемиетин ичинден чыкъкъан уммий бир инсан, иляхий бир менбадан алмадан Къураннынъ маналарына къайнакълыкъ этмеси мумкюн мы? Эльбетте ки асла!..

90 **Мукеллеф олмакъ –** месуль олмакъ, пишкинлик яшына иришмек.

Бу да косьтере ки, Расулюллаһ -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бильдирген бутюн хаберлер, Аллаһ къатындан вахий этильгендир.

Къуран, истикбальге аит гъайби хаберлер берген, булар да вакъыт кельгенде Къураннынъ бильдирген вазиетте мейдангъа кельген ве кельмеге девам этмектедир. Къуран эр вакъыт огде кете, илим ве фен исе Онынъ аркъасындан келе.

Къызыл денъиз далгъаларында богъулмакъ узьре экенде меджбур къалып имана тутунмакъ истеген Фираунгъа Аллаһ Тааля:

آٰلْئٰنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ

«**Шимди ми** (иман этесинъ)**?! Албуки сен, бундан эвель** (омюр боюнджа) **исьян эткен, даима фесатчылардан олгъан эдинъ!** (Яни бир беля кельгенде тербиели олып, къуртулгъан сонъ да текрар эски исьянына девам эткен эдинъ! Шимди де ойле япаджагъынъ ичюн, артыкъ сенинъ имангъа ёнелменъ кечерли дегильдир!)» (Юнус, 91) буюрды. Еис[91] алындаки иманыны къабул этмеген ве шойле девам эткекндир:

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً
وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ

«(Эй Фираун!) **Биз де бугунь сени** (джансыз бир) **беден оларакъ** (юксек бир ерге атып, бозулмакътан) **къуртараджакъмыз ки, аркъанъдан келеджек олгъанларгъа бир ибрет олманъ ичюн!..** (Бунынънен берабер) **инсанлардан бир чокъ кимсе бизим аетлеримизден джидден хаберсиздир.»** (Юнус, 92)

Тефсир алими Замахшери бу аети керимени шу шекильде тефсир эте:

«Сени денъиз кенарында бир кошеге атаджакъмыз. Джеседининъни там ве нокъсансыз, бозулмагъан бир алда, чыплакъ ве урбасыз оларакъ, сенден асырлар сонъра келеджек олгъанларгъа бир ибрет оларакъ сакълап къаладжакъмыз.» (Замахшери, III, 24)

91 **Еис –** умютсизлик алы.

Сонъ йылларда япылгъан кешифлерде Фирауннынъ бу джеседи, ялыда седждеге къапангъан вазиетте тапылгъандыр. Бу, онынъ олюмден огюндеки сонъ алыдыр. Сонъ дакъкъада къаршылашкъан къоркъунч сананынъ тесиринен иман этмеге истеген, анжакъ еис алында олгъаны ичюн онынъ иманы къабул этильмегендир. Иште о вазиетте, такърибен учь бинъ йыл джесед чюрюмейип къалды ве аети керимеде буюрылгъаны киби инсанларгъа ибрет олмасы ичюн бугунь ортагъа чыкъкъандыр. Шу ань бу джесед, Британия музейинде сергиленмекте олып, инсанлар ичюн бир ибрет манзарасыдыр. Бу акъикъат, Дженабы Хакънынъ Къурани Керимде бильдирдиги къыяметке къадар девам этеджек олгъан муджизелерден бир данесидир.

Анджакъ Къурани Керимнинъ эсас гъаеси, тевхидни ерлештирип инсанларны догъру ёлгъа чагъырмакъ олгъаны ичюн ильмий керчеклер онда экинджи дередже меселелеридир. Унутмамакъ керек ки:

وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ اِلاَّ في كِتَابٍ مُبينٍ

«Дым ве къуру не бар исе эписи мубин (ап-ачыкъ) **бир китаптадыр.»** (эль-Энам, 59) иляхи беянына коре эр тюрлю акъикъат онда сакълыдыр. Къураннынъ иджазы керегиндже олгъан бу ал, адиселернинъ акъышы ве бешери илимлердеки теракъкъият нисбетинде айдынланып анълашыла билир. Эгер де ойле олмаса эди, Къуран китапханелер толдыраджакъ бир аджимге эришир эди.

Дигер тарафтан кяинатта сакълы олгъан ве *адетуллах*[92] кереги олгъан керчеклер ве оларгъа даир къанунлар ачыкъ-айдын беян этильген олса эди, Къуран аджмининъ кенъишлемеси бир тарафкъа, инсанлыкъ асырлар бою, кенди заманында даа кешф этилип исбат этильмеген бильгилерни изаатламагъа ве къабул этмеге кучь етирмейджеклери ичюн, Къурангъа иман девам этмез эди. Меселя бир тек мисаль бермеге керек олса, телевизор бугунь бильгенимиз шекильде о заман ифаде этильген олса эди, теливизор фиилен кешф этилип сабит олмагъанджа инсанларнынъ бунъа акъылы ятмаз ве ред этер эдилер. Бутюн акъикъатларны ичине алгъан Къураннынъ буларнынъ буюк бир къысмы муджмель ве гизли ифаделернен беян этильмесининъ икмети будыр.

92 **Адетуллах** – Аллахнынъ бутюн махлюкъат ичюн къойгъан табиат къанунлары.

Нитеким Къуран, эльге алгъаны бутюн мевзуларны тевхид гъаесине къурараакъ такъдим эте. Фенний акъикъатларгъа темас этмеси де бу джумледендир. Бу кейфиет, Къурани Керимнинъ къыяметке къадар бутюн заман ве мекянларда девам этеджек айыры бир муджизе олып, онынъ ихтишамы эр ань ве эр кешф иле бир кере даа исбат этильмектедир[93].

Бир такъым шаркъыятчылар, Пейгъаберимизнинъ вахий эснасында кечирдиги алларны, эпилепсия (сара) хасталыгъы олгъаныны иддиа эткендирлер[94]. Бу иддиагъа къыскъаджа шу шекильде джевап бермек мумкюн:

- Сара хастасы, кендисине кельген невбеттен сонъра буюк бир алсызлыкъ ве агъыры ис эдерек, сонъ дередже аджы ве издырап ичинде бурулып къалыр, рух алы бозулыр. Албуки Расулюллаh -салляллаху алейхи ве селлем- бахис этильген сыкъынтыларны яшамагъаны киби эки вахий арасындаки вакъытны бир фетрет къабул этерек вахийнинъ кельгенини сагъынып беклер, онынъ келиши иле пек севинир эди.

- Вахий эснасында мейдангъа кельген бу аллар, эр вахий келишинде корюльмез эди, базан Азрети Пейгъамбернинъ нормаль алы девам этер эди.

- Тыббен де малюм олгъаны узьре «сара»гъа тутылгъан кимсе, тюшюнме ве идракъ этмек кучюни тамамен джойып этрафында олып биткенини фаркъ этмедиги ве бойледже шууру бутюни иле къапалы олгъаны алда, Азрети Пейгъамбер алгъаны вахий иле бешериетке хукъукъ, ахлякъ,

93 Бу хусустаки мисаллер ичюн бакъынъыз, Осман Нури Топбаш, *Рахмет Эсинтилери*, Стамбул 2001, с. 184-238.

94 Вахий кельгени эснада Пейгъамбер эфендимизнинъ ахвалында корюнген ве юкъарыда тафсиль этильген денъишмелер себебинен базы шаркъыятчылар буны бир эпилепсия (сара) хасталыгъы оларакъ анълагъанлар ве бу ёлларда чешит тюрлю иддиаларда булунгъанлар. Ниает бу иддиаларыны Азрети Пейгъамбернинъ –хаша- бир акъыл хастасы олгъаны дереджесине къадар еткизгенлер. Буны «Франсыз Миллий Тиббиет Академиясына» тасдыкъ эттиребильмек ичюн, меселени о ерде бир ильмий дава суретинде эльге алынмасыны темин эткенлер. Бурада заманнынъ энъ сечильген экимлеринден тешкиль олунгъан бир эйет, 1842 йылында бу иддиаларны инджелеген ве тиббий себеплер боюнджа бунынъ асыл да мумкюн олмагъаны акъкъында узун ве изаатлы бир рапорт яйынлагъандыр. Адисенинъ тафсилятыны меракъ эткенлер, Профессор Доктор Феридун Нафиз Узлук тарафындан терджиме этилип «Рапорт» адынен яйынлангъан эсерге бакъмалары мумкюн. Бу эсер 1996 йылында «Себиль» яйын эви тарафындан Истанбулда басылгъандыр.

ибадет, къысса, вааз киби пек чокъ хусуснынъ энъ мукеммель нумюнелерини ичине алгъан Къуран аетлерини теблигъ этмекте эди.

- Сара хастасы шиддет иле къалтрар, анджакъ бу ал вахий эснасында корюльмей эди.

- Саралы, невбет эснасында сачма-сапан сёзлер айтар. Анджакъ Азрети Пейгъамберде бойле бир дурум ич корюльмегендир. Онынъ мубарек агъызындан тёкюльген келимелер инсанлыкънынъ эшиттиги энъ эдебий, энъ темиз ве энъ маналы сёзлердир.

Бунынъ иле бирликте ич бир вуджутнынъ, алты бинъден арткъач аетнинъ инзалине керек олгъан узун бир суре сара къасылмасына даянып оламайджагъы да тыббен ачыкъланмгъандыр.

Бутюн бу иддиалар, я макъсатлы япылгъандыр, яхут Расулаллаh –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ акъикъатыны анъламаманынъ бир нетиджесидир ки, ич бир мантыкълы тарафы ёкътыр.

Нубюввет ве Рисалет

Аллаh Тааля къулларына, кенди ичлеринден сайлап пейгъамберлик вазифеси бергени февкъульаде кимселер вастасынен хитаб этмекни мурад этти. Бу адетуллах, аети керимеде шойле бильдириле:

وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ...

«Даа эвель санъа анълаткъанымыз пейгъамберлернен, анълатмагъанымыз башкъа пейгъамберлерге де (вахий эттик)**…»** (Ниса, 164)

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلاً اِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ...

«Анд олсын ки, Биз сенден огюне озь къавимлерине нидже пейгъамберлер джибердик те оларгъа (инсанларгъа) ачыкъ делиллер кетирдилер…» (Рум, 47)

Бу себептен Аллаh Тааля ильк инсан иле башлап эр девирде пейгъамберлерини, неби я да расуль сыфатынен инсанларгъа бир рахмет оларакъ джибергендир.

Нубюввет – акъыл саиби къулларнынъ дюнья ве ахирет ишлерини низамгъа къоймакъ ичюн Аллаһ иле къуллары арасында япылгъан эльчилик демектир.

Расуль - кендине вахий олунгъан ве алгъаны вахийни башкъасына теблигъ этмекнен вазифели олгъан кимседир. **Неби** исе озьлеринден эвель расуль сыфатынен кельген бир пейгъамбернинъ шериатыны теблигъ ве иджра этмеге вазифели оларакъ джиберильген кишидир. О алда эр расуль небидир, факъат эр неби расуль дегильдир. Небининъ, расульден даа умумий олгъаныны ифаде эткен базы хадислер де накъиль этильмектедир. Бунынънен берабер, Къурани Керимеде бу келимелернинъ бири-бирининъ ерине къулланылмакътадыр.

«Аллаһ Тааля къулларынен не ичюн догърудан дегиль де пейгъамберлер вастасынен лаф эте?» деген бир суаль акъылгъа келеджек олса, шойле джевап бермек мумкюн:

Инсанларнынъ къудрет ве къабилиетлери фаркълыдыр. Чюнки аят функциалары фаркълыдыр. Эгер бутюн инсанлар чокъ къабилиетли олсалар эди, базы ишлерни кимсе япмагъа истемез эди. Энъ *суфлисинден*[95] энъ *ульвисине*[96] къадар бутюн захири ве дюньявий функциаларнынъ эда этильмеси, инсанларнынъ къабилиет итибары иле фаркълы яратылмасыны керекли къылгъандыр.

Инсанлыкъ тарихининъ энъ буюк лидерлери, муаллим ве тербиеджилери, пейгъамберлердир. Зира топлумларны хидаетке кетирип айдынлатаджакъ, оларгъа ёл косьтереджек, инсанлардан зуур этеджек ярамайлыкъ ве эзиетлерге къатланаджакъ кимселернинъ, устюн къабилиетлер ве сонъсуз бир чыдав иле донатылгъан олмалары керек. Аркъасына такъаджагъы инсанларнынъ хайранлыкъ дуяджагъы васыфлары ве табиатлары олмаз исе, бир пейгъамбернинъ инсанларны тесир астына алып догъру ёлгъа алып бармасы мумкюн олмаз эди.

Бу себептендир ки пейгъамберлернинъ де фытратен устюн васыфлар иле донатылгъаны корюлир. Анджакъ, олар бу табий сермаелерни къулланаракъ кенди беджериклиги иле пейгъамбер оламазлар. Пейгъамберлик, бойле ляйыкъ шахыслар ичинден иляхий тайин иле сайланып вазифелен-

95 **Суфлий** – алчакъ.
96 **Ульвий** – юксек.

дирильгенлерге махсустыр. Дигер бир ифаде иле нубюввет ве рисалет кесбий дегильдир. Яни тырышып ве гъайрет этип къазанылмаз. Аллаh Тааля къуллары арасында истегенини бу вазифеге сайлар. Аети керимеде шойле буюрыла:

اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ...

«Аллаh, пейгъамберликни кимге береджегини энъ яхшы бильгендир…» (эль-Энам, 124)

Иляхий бир вахийнинъ сырадан бир инсаннен я да эр анги бирисинен джибермеси де ярашыкълы дегильдир. Зира инсанларнынъ тамамы, иляхий теблигъаты анълама ве иджра этмек хусусында кифает ве дирает итибары иле эшит дегильдирлер. Бу себептендир ки олар, нубюввет ве рисалетнинъ агъыр юкюни ташымагъа мукеллеф къылынмагъанлар.

Бундан да гъайры, Аллаhнынъ эр инсангъа хитаб этип яни вахий джиберип эмир ве ясакъларыны бильдирмеси, дюньянынъ яратылмасындаки имтиан макъсадына терстир. Эмирлерни ве ясакъларны догъруджа Аллаh Таалядан алгъан инсан, эр шейнинъ акъикъатыны там оларакъ идракъ этмек сурети иле бу эмирлерге меджбурен уяр. Бу исе инсаннынъ ираде, ихтияр ве гъайретини тайин этмеге маниа оладжакъ ве мукяфат ве джезаларны мантыкъсыз къыладжакътыр.

Пейгъамберлернинъ сыфатлары

Бутюн пейгъамберлерде муштерек базы сыфатлар мевджуттыр. Булар; *сыдкъ, эманет, фетанет, исмет ве теблигъ*дир. Пейгъамберлерге иман, бу хусусиетлер черчевесинде тамамланыр.

Сыдкъ: пейгъамберлернинъ, иляхий укюмлерни, эмир ве ясакъларны инсанларгъа теблигъде ве бергенлери эр тюрлю хаберде догъру сёзлю, садыкъ олмаларыдыр. Олар сёз ве фииллеринде даима догърулыкъ узериндедирлер. Сёз ве фииллери бир-бирилерининъ кузьгюси кибидир. Оларнынъ ялан айтмалары мумкюн дегильдир. Аллаh –джелле джелялюhу- пейгъамберлерини садакъатлери себебинден макътагъандыр:

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِبْرَهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

«Китапта Ибрахим акъкъында анълаткъанларымызны да хатырла! Шубесиз о, сыддыкъ (озю ве сёзю дос-догъры) **бир пейгъамбер эди.»** (Мерьем, 41; айрыджа бакъынъыз Мерьем, 54, 56; Юсуф, 46)

Аллаһ Тааля, пейгъамберлернинъ бир ань биле сыдыкътан айрылмаларынынъ мумкюн олмагъаныны шу шекильде бильдирмектедир:

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِ. لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ. ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ.

«Эгер (пейгъамбер, меселя) **Бизге атыф иле базы сёзлер уйдургъан олса эди, эльбетте Биз оны къуветнен якъалар эдик. Сонъра да ич шубесиз онынъ шахтамарыны къопарыр эдик.»** (Хакъкъа, 44-46)

Оларнынъ догърулыкълары кендилерине иман этмегенлер тарафындан биле тасдикъ этильген бир юксекликтедир. Иште бунынъ сайысыз мисаллеринден бир къачы:

Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем-, даветини ильк ачыкълагъаны куньлерде Сафа тёпесинде юксек бир къаянынъ устюнден Курейшлилерге шойле сесленди:

«-Эй Курейш джемааты! Мен сизге, шу дагънынъ этегинде яхут шу вадиде душман атлы аскерлер бар; аман сизге уджюм этеджек, малларынъызны гъасып этеджек десем манъа инанырсызмы?»

Олар ич тюшюнмеден:

«-Эльбетте инанырмыз! Чюнки шимдиге къадар сени догъру оларакъ бильдик. Сенинъ ялан айткъанынънъы ич эшитмедик!» дедилер. (Бухари, Тефсир, 26)

Бизанс[97] императоры Хераклий, пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем- эфендимиз акъкъында малюмат теминлемек ичюн даа иман этмеген Эбу Суфьянгъа сорагъан суаллерден бири оларакъ:

«-Ич сёзюнде турмагъаны олды мы?» деп сорады.

О сыралар, Азрети Пейгъамберге –салляллаху алейхи ве селлем- къаршы олмасына рагъмен Эбу Суфьяннынъ бердиги джевап:

97 **Бизанс** – Византия.

«-Ёкъ, олмады! О бергени эр сёзни мутлакъа тутар!» ифадесинден ибарет олды. (Бухари, Бедуль-Вахий, 1, 5-6; Муслим, Джихад, 74)

Мекке мушриклеринден Убей бин Халеф де, Ислямнынъ энъ къатты душманларындан бири эди. Хиджреттен эвель алемлернинъ эфендисине:

«-Бир ат бакъам; онъа энъ яхшы шейлер ашатам. Бир кунь онъа минип сени ольдюреджем.» деп айтар эди.

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- де бир дефасында онъа:

«-Иншаллаһ мен сени ольдюреджем!» шеклинде джевап берди.

Ухуд харби куню бу ахмакъ мушрик, Азрети пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ни къыдырып шойле айта эди:

«-Эгер бугунь о къуртулса, меним ишим биткен демектир!»

Бу тюшюндженен пейгъамбер эфендимизге атылмакъ ичюн якъынына къадар кельди. Сахабеи кирам да, о адам даа узакъта олгъанда онынъ башыны учуртмакъ истедилер. Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-:

«-Токъунманъыз кельсин!» буюрды.

Убей бин Халеф якълашынджа Фахр-ы кяинат эфендимиз, сахабеден бирисининъ элинден мызрагъыны алды. Бу сефер Убей гери къачмагъа башлады. Анджакъ пейгъаберлер султаны:

«-Къайда къачасынъ эй яланджы?» деп мызрагъыны атты. Мызракъ Убейнинъ бойнуна енгиль шекильде тийип кечти, факъат о, бу къадарчыкънен биле атындан тюштю; бир къач кере юварланды ве джан-алямет чапып озь тарафына къачты. Бир яндан къача, бир яндан да козьлери юваларындан чыкъаджакъ бир алда къычыра эди:

«-Емин этерим ки, Мухаммед мени ольдюрди!...»

Янына келип ярасына бакъкъан мушриклер:

«-Бу эмиетсиз бир сыдырма!» дедилер.

Факъат о сакинлешмеди ве шойле деди:

«-Мухаммед манъа Меккеде олгъанда: «Мен сени кесинликле ольдюреджем!» деген эди. Емин этерим ки, эгер манъа бир тукюрюк биле атса, мен кене олерим!..»

Аркъасындан багъырмагъа девам этти. Сеси, санки бир окюзнинъ богъурмасы киби чыкъа эди.

Эбу Суфьян:

«-Шу уфакъ ярачыкъ ичюн о къадар бакъырылырмы?» деп оны айыплагъанда, Убей, онъа шойле деди:

«-Сен билесинъ ми, бу сыйрыкъны ким япты? Бу Мухаммеднинъ ачкъан бир ярадыр. Лат ве Уззагъа емин этерим ки, бу ярадан дуйгъаным аджыны бутюн Хиджаз халкъына дагъытсалар, еписи де ёкъ олур. Мухаммед манъа Меккеде: *«Мен сени кесинликнен ольдюреджем!»* деген эди. Мен тап о вакъыт онынъ къолундан оледжегимни ве ондан къуртуламайджагъымны анълагъан эдим.»

Ниает бир пейгъамбер душманы олгъан Убей, Меккеге барып етмеден бир кунь огюне ёлда ольди. (Ибн-и Исхакъ, с. 89; Ибн-и Сад, II, 46; Хаким, II, 357)

Бу адисе, не къадар ибретлернен толу. Азрети пейгъамбер –саллyяллаху алейхи ве селлем-ни якъындан таныгъан яман бир мушрик биле, онынъ сёзюнинъ не къадар къуветли ве хакъ олгъанына инанмакътадыр.

Эбу Мейсере айта ки:

«Аллаhнынъ Расули –салляллаху алейхи ве селлем- бир кунь Эбу Джехиль ве аркъадашларынынъ янындан кече эди. Олар Азрети Пейгъамберни корьгенинен:

«-Эй Мухаммед, валлаhи биз сени яланджы саймаймыз; сен бизим къатымызда садыкъ ве догъру бир кишисинъ. Лякин биз, сенинъ кетирген шейни ялан коремиз» дедилер. Бунынъ узерине аети кериме назиль олды:

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِى يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ

«Оларнынъ айткъанлары сенинъ джаныны агъыртаджагъыны эльбетте билемиз; догърусы олар сени яланджы саймайлар, факъат залымлар Аллаһнынъ аетлерини билип-турып инкяр этелер.» (эль-Энам, 33)» (Вахиди, с. 219)

Мухаммед Мустафа –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ арифсиз ве сёзсиз бир шекильде садедже бети биле садакъатнынъ джисим булгъан алы эди. Ойле ки, еудийлернинъ билинген алимлеринден Абдуллаһ ибн Селям, онынъ гуль юзюни корьгенинен:

«-Бу бет яланджы бети оламаз!» деп иман эткен эди. (Тирмизи , Къияме, 42; Ахмед, V, 451)

Пейгъамберлик кельмезден эвельки аятында биле, инсанларгъа шакъа ниетинен де олса ялан айтмагъан бир инсаннынъ, Аллаһкъа нисбет иле ялан сёйлемеси имкянсыздыр. Зира Пейгъамбер эфендимиз ялан айтмакъны мунафыкълыкъ[98] алямети сайгъан ве умметини яландан шиддет иле мен эткендир. (Бухари, Иман, 24; Муслим, Иман, 107)

Бир хадислеринде шойле буюргъандырлар:

«Къул ялан айтмагъа ве ялан айтма ниетини ташымагъа девам этконинен юрегине къара бир нокъта урулыр. Сонъра бу нокъта балабанлашыр ве юрегин тамамы симсия олур. Бу кимсе ниаетинде Аллаһ къатында «яланджылар» арасына къыйд этилир» (Муватта, Келям, 18)

Нуфей бин Харис –радиаллаху анх- шойле накъиль эте. Бир кунь Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-:

«-Буюк гуняхларнынъ энъ агъыр олгъаныны сизге хабер берейим ми?» деп учь кере сорады. Биз де:

«-Эбет, я Расулаллаһ!» дедик. Расули Экрем эфендимиз:

«-Аллаһкъа ширк къошмакъ, ана бабагъа итаатсызлыкъ этмек» буюргъандан сонъра, ярслангъаны ерден догъурылып отурды ве:

«-Яхшы динъленъиз, бир де ялан айтмакъ ве яланджы шаатлыкъ япмакъ» деп буюрды. Бу сёзни о къадар текрарлады ки даа чокъ кедерленмесини истемегенимиз ичюн лаф этмемесини арзу эттик. (Бухари, Эдеб, 6; Муслим, Иман, 143)

98 **Мунафыкъ** – эки юзьлю адам.

Къурани Керимде садакъатнынъ эмиетине даир шойле буюрылыр:

قَالَ اللّٰهُ هذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا رَضِىَ اللّٰه عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

«Аллаһ бойле буюраджакътыр: Бу, догъру инсанларгъа догърулыкълары файда береджек куньдир. Оларгъа ичинде эбедий къаладжакълары, зегининден ирмакълар акъкъан дженнетлер бардыр. Аллаһ олардан разы олгъандыр, олар да Ондан разы олгъандырлар. Иште, буюк къуртулыш ве къазанч будыр.» (Маиде, 119)

Эманет: Бутюн пейгъамберлер сонъ дередже эмин, ишанчлы, дюрюст ве мумтаз шахсиетлердир. Бешериетнинъ энъ эмин кимселеридир. Эхли иман олмагъанлар биле оларгъа бир ишанч ичиндедирлер. Пейгъамберлернинъ эманет сыфаты, оларнынъ эр хусуста эмин ве ишанчлы олмаларынен бирликте, даа зияде вахий узеринде эмин олмаларыны, Аллаһнынъ эмир ве ясакъларыны инсанларгъа денъиштирмеден, арттырып эксильмеден теблигъ этмелерини ифаде этер.

Аллаһ Тааля пейгъамберлик шереф ве вазифесини хаинлерге дегиль, анджакъ эр джеиттен эмин олгъан садыкъ къулларына берер. Аети керимеде пейгъамберлернинъ умметлерине:

اُبَلِّغُكُمْ رِسَالاَتِ رَبِّى وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ اَمِينٌ

«Сизге Раббимнинъ вахий эткенини теблигъ этем ве мен сизлер ичюн эмин бир насиатчым.» (Араф, 68)

اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ

«Шубесиз мен, сизге джиберильген эмин бир пейгъамберим.» буюргъанлары бильдирилир. (Шуара, 107, 125, 143, 162, 178; Духан, 18)

Нитеким, Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем- акъкъында айтылгъан «Мухаммедуль-Эмин» табири мушриклернинъ де тиллеринден тюшмез эди ве олар эманетлерини кенди яндашларына дегиль, Расули Экрем эфендимизге теслим этер эди. Атта хиджрет этеджеги вакъыт биле,

Азрети Пейгъамбернинъ янында мушриклернинъ бир такъым эманетлери бар эди. Ве олюм телюкесине рагъмен Азрети Алини Меккеде къалдырып оларны саиплерине теслим эттиргендир.

Эль-Эмин васфы, Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем- эфендимизнинъ экинджи ады киби олгъандыр. Нитеким Варлыкъ Нуры 25 яшына кельгенде Меккеде садедже **эль-Эмин** (энъ эмниетли киши) ады иле чагъырыла эди. (Ибн-и Сад, I, 121, 156) Кябе хакемлиги эснасында Онынъ кельгенини корьгенлер «эль-Эмин келе» деп севинген ве эр хусуста кендисине итимат эдерек онынънен истишаре эткенлердир. Огъурда джаныны, малыны ве эр шейини феда эткен асхабы кирам къадар, Онынъ джанына къаст эткен хасымлары да Пейгъамбер эфендимизнинъ эминлиги акъкъында бир шей сёйлемегендирлер.

Пейгъамбер эмин олгъаны киби оларгъа вахий кетирген Джебраиль -алейхисселям- да эминдир. Нитеким Дженабы Хакъ:

مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ

«О, кендисине итаат этильген, эмин бир эльчидир.» буюрмакътадыр (Теквир, 21) Бойледже вахий, семадаки Эмин вастасынен ер юзюндеки Эминге йиберильген эди.

Фетанет: Пейгъамберлер, инсанлар ичинде эр тарафтан бильхасса акъыл, зекя ве ферасет джиэтинден энъ устюн дереджедедир. Олар, къуветли бир афыза, юксек бир мантыкъ ве инандырма къабилиетине саиплердир.

Фетанет, къуру бир акъыл ве мантыкъ дегиль, деханынъ да отесинде бир идракъ севиесидир. Къальбке багълы акъыл, ферасет ве басиретнинъ ифадесидир. Эр пейгъамбернинъ, вазифесини эксиксиз ве мукеммель бир шекильде ерине кетирип олмасы ичюн, бойле устюн бир зекягъа саип олмасы керек. Акс такъдирде, джиберильдиги кимселерге къуветли делиль кетирип оламаз, оларны икъна этамаз яхут инандырамаз.

Пейгъамберлер, энъ къапалы ве мушкуль меселелерни биле къолайлыкънен чезерлер. Мевзуларны изаатлагъанда, имкянсыз бир къолайлыкънен къонуштыкълары ичюн идракъ севиелери фаркълы фаркълы олгъан мухатаплары, оларны анъламакъта зорлукъ чекмезлер.

Бу сыфат, бутюн пейгъамберлерде фаркълы фаркълы корюнгендир, Азрети Пейгъамбер –саллялляху алейхи ве селлем-нинъ исе бутюн аяты бу сыфатнынъ юджелигинен кечкендир. Бундан огюне айтып кечкенимиз киби Кябе тамир этильгенде Хаджер-и Эсведни ерине къойма меселесинде догъгъан буюк ихтиляфны, о эснада Харем къапысында корюнген Алемлернинъ Эфендиси, бенъзерсиз бир басирет ве ферасет мисали сергилейип чезген, къабилелер арасында чыкъмасы мухтемель олгъан дженкке маниа олгъандыр.

Кене онынъ Ислям ёлунда яптыгъы мухаребелерде косьтерген дираети, барыш анълашмаларында ортагъа къойгъан ферасети, Меккенинъ къан тёкмей фетих этильмеси ве хидаетлерге весиле олмасы, Хунейнде ве Таифте татбикъ эткени тактика ве косьтерген адалети, ич бир бешернинъ улашамайджагъы, мертебесине эришильмез бир фетанет эсеридир.

Бир мусульман да, пейгъамбердеки фетанет сыфатындан иссе алып, акъыл ниметини энъ файдалы бир шекильде къулланмалыдыр. Кимге, нени, не заман ве насыл сёйледжегини ве не шекильде давранаджагъыны яхшы бильмелидир. Меселя, Джафер-и Тайяр –радиаллаху анх-нынъ, Хабешистан Неджашисине Ислям акъкъында бильги бергенде такиб эттиги индже услюб, бир мусульманнынъ фирасетини косьтермеси бакъымындан пек ибретлидир. Христиан олгъан Неджаши, Джафер-и Тайяр –радиаллаху анх-нынъ Къурани Керимден бир къач ает окъумасыны талеб эткенде о, ильк башта инкярджыларгъа мейдан окъугъан Кяфирун суресини дегильде, ичинде Азрети Иса ве анасындан макътав ве итибар иле бахис этильген Мерьем суресини окъуды. Азрети Джафернинъ тилявет эттиги аети джелилелерни хушу ичинде динълеген Неджаши, козьлери яшланып:

«-Шубесиз шу динълегенлерим иле Исанынъ кетиргени, эписи бир нур менбасындан фышкъыра!» деди ве бир муддет сонъра Ислям иле шерефленди. (Ибн-и Хишам, I, 358-360)

Теблигъ: Пейгъамберлер иляхи эмирлерни дос-догъру оларакъ, эмир этильгенлери шекильде инсанларгъа бильдирирлер. Оларнынъ теблигълеринде, кендилеринден не бир иляве не де эксиклик бардыр. Теблигъ, пейгъамберлернинъ муштерек сыфатларындан ве энъ эмиетли вазифелериндендир. Аети керимеде шойле буюрыла:

يَاأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ...

«Эй расуль! Раббинъден санъа эндирильгени теблигъ эт. Эгер буны япмаз исен Онынъ рисалет вазифесини ерине кетирмеген олурсынъ…» (Маиде, 67)

Пейгъамберлер, теблигъ вазифелерини ерине кетиргенде, чешит тюрлю сыкъынтыларнен къаршылашкъандырлар. Факъат ич бир заман даваларындан *тавиз*[99] бермегендирлер. Аятлары бу хусуста ибретли адиселернен толудыр. Пейгъамбер эфендимз, Ислямгъа давет эткенде энъ якъынларындан башлагъан, заман ве мекянгъа коре арекет эткен, мухатабнынъ рух алыны ве анълайыш севиесини козь огюнде туткъан, *тедриджиликке*[100] риает эткен, тапкъан эр фырсатны къуллангъан, даима къолайлаштырып асла зорлаштырмагъан, эр вакъыт мужделеген, ич нефрет эттирмегендир.

Бутюн омюрини Ислямны теблигъ этмеге адагъан Варлыкъ Нуры, веда хутбесинде де асхабына хитабен: «Теблигъ вазифеми яптым мы?» деп сорагъан, олардан мусбет джеваб алгъанынен, «Аллаhым шаат ол!» деп, вазифесини япкъан олмакънынъ лезетини яшагъандыр.

Бутюн муминлер де Аллаh Расулининъ бу теблигъ усулларына къабилиетлери микъдарынджа саип олмалары керек. Зира Ислямны теблигъ, мусульманлар узеринде фарз укюмюндедир. (Али Имран, 3/104, 110)

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- эфендимиз шойле буюрмакътадыр:

«Сизден эр ким бир ярамайлыкъ корьсе, оны къолынен тюзельтсин, кучю етмез исе тилинен тюзельтсин, бунъа да кучю етмез исе юрегинен ***бугъзетсин***[101]! Бу исе иманнынъ энъ зайыф алыдыр.» (Муслим, Иман, 78)

Бир джемиетте *маруфны*[102] эмир эткен, *мункерден*[103] мен эткен кимселер олмаз исе, чиркин ишлер заманнен адет алына келир ве аятта нормаль къаршыланмагъа башлар. Мани олунмагъан ярамайлыкъ, бир муд-

99 **Тавиз** – Арткъа адым атмакъ, ёлундан къайтмакъ, йымшакъ давранмакъ.

100 **Тедриджилик** – Бир шейни ашыкъмайып сырасынен, мертебе-мертебе, басамакъ-басамакъ япмакътыр.

101 **Бугъз этмек** – бегенмемек, дарылмакъ, джан агъыртувы.

102 **Маъруф** – Билинген, эмир этильген гузель шей.

103 **Мункер** – чиркин олгъан, ясакъ этильген шей

дет сонъра истенир исе де мани олунмасы мумкюн олмагъан бир алгъа келир. Хакъ иле батыл бирбиринен къарышаракъ акъикъат ортадан ёкъ олур ве инсанлар Аллаһны унутырлар. Бунынъ нетиджеси де о джемиетнинъ тамамен эляк олмасыдыр. Бу аджы акъибеттен къуртулмакъ ичюн теблигъ фаалиетине эмиет бермек керек.

Исмет: Пейгъамберлер, гизли ве ашикяр эр тюрлю масиет ве гюнах ишлемектен узакътыр. Бу васыфлары себебинен, олар, пейгъамберликлеринден огюне де сонъра да ширк батакълыгъына тюшмектен къорчалангъанлардыр. Кене Аллаһтан алгъанлары вахийни инсанларгъа теблигъ эткенде унутмалары ве хата этмелери мумкюн дегильдир.

Пейгъамберлер **исмет** сыфатына саип олмасалар эди, бергенлери хаберлернинъ догърулыгъына ишанмаз эдилер. Бу ал исе оларнынъ, Аллаһнынъ худжети олма хусусиетлерине кольге тюшюрир эди.

Эхли суннетке коре пейгъамберлер асла гюнях ишлемезлер. Янъыларакъ, бир такъым икметлерге бинаен «зелле» ишлемелери мумкюн исе де хаталары узеринде быракъылмазлар, аман ает иле тюзельтилир ве икъаз этилирлер.

Бу «зелле» дегенимиз гъайр-ы иради бешери хаталар; пейгъамберлернинъ аджзиетни татмалары ве инсан олгъанлары хатырланаракъ кендилерине иляхлыкъ изафе этильмемеси ичюндир.

Зира олар, мисаль алынмасы мумкюн оладжакъ давранышлар сергилемек дурумындалар. Акс алда инсанлар, «Пейгъамберлернинъ эмир эткенлери бизим такъатымызнынъ устюндедир» деп иляхий эмир ве нехийлерни ерине кетирмемек ичюн пек чокъ себеп уйдурыр эдилер. Бу акъикъатны козь огюнде тутмайып, пейгъаберлернинъ мелеклерден олмасыны керек олгъаныны тюшюнген гъафиллер де чыкъкъан ве буларгъа аети кериме шойле джевап берген:

قُلْ لَوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ
مِنَ السَّمَاۤءِ مَلَكًا رَسُولاً

«(Эй Расулим! Оларгъа) **Шуны сёйле: Эгер ер юзюнде ерлешкен, кезип юрьген** (инсан дегиль де) **мелеклер олса эдилер, эльбетте оларгъа коктен, пейгъамбер оларакъ, бир мелек ёллар эдик.»** (Исра, 95)

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ

«Биз оларны (пейгъамберлерни), **аш ашамаз бирер** (джансыз) **джесет оларакъ яратмадыкъ. Олар** (бу дюньяда) **эбедий де дегиллер.»** (Энбия, 8)

Дигер тарафтан пейгъамберлер, умметлерининъ айны хатагъа тюшмемеси ве хата эттиклери такъдирде насыл арекет этеджеклерини косьтермек бакъымындан да мисаль алмакъ зорундадырлар.

Меселя Нух –алейһисселям- 950 сенелик сабырлы муджаделеден сонъра къавми хидаетке кельмегендже:

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ

«Раббине: (Я Рабби) **магълюп олдым; артыкъ манъа ярдым эт!» деп сыгъынды»** (Къамер, 10)

Бу дуасынынъ нетиджесинде къавми сувда богъулып эляк олды. Къавми киби инанмагъан огълу ичюн де бабалыкъ мераметинен шойле дуа этти:

رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي

«Эй Раббим! Шубесиз огълум да къорантамдандыр.» деди. (Худ, 45)

Нух къавмине беддуа этип огълуна дуа эткени ичюн, Аллаһ онъа:

إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

«(Эй Нух,) **Мен санъа джаиллерден олмаманъны тевсие этерим!»** буюрды. (Худ, 46)

Нух –алейһисселям-нынъ бу зеллеси, къыяметке къадар келеджек бутюн умметлерге бир мисаль олгъандыр.

«Хатасыз олмакъ» сыфаты садедже Дженабы Хакъкъа махсустыр. Къуллар ичюн хатадан узакъ къалмакъ мумкюн дегильдир. Анджакъ

мусульман, хаталары энъ азгъа тюшюрме гъайрети ичинде олмалыдыр. Бунынъ ичюн Къурани Керимде пек чокъ ерде зикир, яни къальбин Дженабы Хакъ иле берабер олмасы эмир этильмектедир. Юрек «Аллаһ» дегенде бир акъсызлыкъ япып оламаз, янълыш бир давранышта булунамаз. Зира Аллаһ Тааля шойле буюрур:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسَيهُمْ اَنْفُسَهُمْ اُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

«Аллаһны унутып да Аллаһнынъ да озь-озьлерини унуттыргъаны кимселер киби олманъыз; олар ёлдан чыкъкъан фасыкъ кимселердир.» (Хашр, 19)

Кене бу хусуста гъафлетке тюшкенлер ичюн Аллаһ Тааля:

فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اُولَئِكَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

«…Юреклери, Аллаһны зикир этмек хусусында къатты олгъанларгъа языкълар олсун; иште булар апачыкъ далялеттедирлер.» буюрмакътадыр. (Зумер, 39/22)

Пейгъамберлернинъ бу беш сыфатларындан (сыдкъ, эманет, фетанет, теблигъ, исмет) башкъа, тек Азрети Пейгъамбер –саллялллаху алейхи ве селлем-де олгъан учь буюк сыфат даа бардыр, шунлардыр:

1. Расули Муджтеба –алейхи экмелют техая- Эфендимиз –Хабибуллахтыр, бутюн пейгъамберлерден даа фазилетлидир ве О, инсанлыкъынынъ энъ шерефлисидир. Шаир Неджип Фазыл, Оны къысаджа шойле анълатыр:

Ытрыны[104] сюзген эзель,
Бал Сенсин варлыкъ петек…

2. Бутюн инсанларгъа ве джинлерге йиберильди. Яни Расулюс-секъалейн[105]дир. Кетирген дини къыяметке къадар девам этеджек. Башкъа пейгъамберлер исе кечиджи бир заман ичюн я да тек бир къавимге йиберильгенлер. Ве башкъа пейгъамберлерин муджизелери тек яшангъан за-

104 **Ытыр** – къокъу.
105 **Расулю-с сакъалейн** – эки алемнинъ пейгъамбери; эм инсанларгъа эм джинлерге пейгъамбер оларакъ йиберильгени ичюн Пейгъамберимиз бу аднен анъылды.

манларында исе, Азрети Пейгъамбер -саллаллаhу алейхи ве селлем-нинъ муджизелери бутюн заманларны ичине алыр. Ве Онынъ энъ буюк муджизеси Къурани Керим къыяметке къадар бозулмадан девам этеджектир.

3. Хатему-ль Энбия – пейгъамберлерин сонъуджысы. Бундан айры оларакъ Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ге къыямет куню ичюн *макъам-ы махмуд*[106] ве *шефаат-ы узма*[107] берильгендир. Бу себепнен о мерхамет пейгъамбери, махшерде умметин гунахкярларына шефаат этеджек ве бу шефааты да къабул оладжакътыр. (Бухари, Тевхид, 36)

Бир инсанны севип онынъ шахсиет ве табиатына айранлыкъ дуйманынъ ве оны такълид этмеге чалышмакъ, фытрий бир темаюльдир. Бу бакъымдан инсан огълы ичюн, энъ мукеммель орьнеклерни тапып оларнынъ изинден кетебильмек, пек муим бир меселедир. Бу себепнен лютуф ве кереми сонъсуз олгъан Аллаh, инсан огълына садедже китаплар дегиль, бир де о китапларнынъ джанлы ифаделерни яни пейгъамберлерини йибергендир. Ойле орьнек шахсиетлер ки, диний, илмий ве ахлякъый давранышлар итибарынен эр тарафтан мукеммельдирлер. Нитеким о пейгъамберлерин эр бири, инсанлыкъ тарихинде белли бир орьнек давранышы зирвелештиререк инсанларгъа мустесна хызметлерде булунгъанлардыр.

Меселя пейгъамберлер ичинде **Азрети Нух** -алейhисселям-нынъ аятына бакъылгъанында, онджеликле; имангъа давет, зорлыкъларгъа тахаммуль,сабыр ве нетиджеде де куфрге ве куфур эрбабына къаршы шиддетли бир душманлыкъ козге чарпар.

Азрети Ибрахим -алейхисселям-нынъ аяты, ширкке къаршы амансыз бир муджаделе ве путперестликни ёкъ этме огърында кечти, айрыджа Немруднынъ атешлерини гуль бахчелерге чевирген Аллаhкъа *теслимиет*[108], *тевеккюль*[109] ве *итимад*[110] хусусында мустесна бир нумюне олгъандыр.

106 **Макъам-ы махмуд** – Пейгъамберимизге Аллах тарафындан ваде этильген юдже макъам, махтавлы макъам.

107 **Шефаат-ы узма** – Пейгъамберимизнинъ къыямет куню гунахкяр мусульманлар ичюн япаджагъы шефааттыр, гюнахларнынъ багъышланмасы ичюн дуа.

108 **Теслимиет** - Аллахнынъ эмирине теслим олмакъ, бойсунмакъ.

109 **Тевеккюль** - Аллахкъа ишанып таянмакъ.

110 **Итимад** - Аллахкъа таянмакъ.

Азрети Муса -алейхисселям-нынъ аяты, залым Фираун ве якъынлары иле муджаделе алында кечкен ве о, даа сонъ кетирген шериатнен муминлер ичюн ичтимаи бир низам тесис эткендир.

Азрети Иса -алейхисселям-нынъ, теблигъатынынъ фарикъ васфы, инсанларгъа къаршы шефкъат ве мерхаметнен толу бир къалбий йымшакълыгъыдыр. Инсанларгъа аф этиджилик ве алчакъ гонъюллилик киби юдже аллар бу пейгъамберде диккъат чекер.

Азрети Сулейман -алейхисселям-нынъ тиллерге дестан олгъан о козь къамаштырджы салтанатына рагъмен, тевазу ве шукюр иле къальбий тавырыны муафаза этерек Раббе къуллукъта юджельмеси айранлыкъ бериджидир.

Азрети Эйюб -алейхисселям-нынъ аятында беляларгъа къаршы сабрын ве эр алда Аллаһкъа шукюр корюнмектедир.

Азрети Юнус -алейхисселям-нынъ аяты, Аллаһкъа ёнелип багъланманынъ ве къусурындан пешманлыкъ косьтерип тевбеге сарылманынъ кямиль бир мисалидир.

Азрети Юсуф -алейхисселям-, эсарет алында экенде дахи Аллаһкъа багълылыкъ ве даветининъ зирвесини яшагъандыр. О, сервет, шан-шурет ве шехвет саиби гузель бир къадыннынъ «Айда, кель манъа!» деп, нефске хош кельген бир теклифте булунгъан заманда биле буюк бир иффет сергилегендир.

Азрети Давуд -алейхисселям-нынъ аяты, иляхи азамет къаршысында ибрет сайфелеринен толудыр. Онынъ да Аллаһ къоркъусы ичинде, козьяшы тёкюп хамд-у сенасы ве зикр этиши, нияз алында Аллаһкъа ёнелиши пек ибретлидир.

Азрети Якъуб -алейхисселям-нынъ яшайышы исе, инсаннынъ козюнде дюнья къарар гъанда биле умютсизликке тюшмейип, гузель сабырнен Аллаһкъа багъланмакъ ве Онынъ рахметинден умют кесмемек керек олгъанына даир буюк бир мисальдир.

Азрети Адем -алейхисселям- ве **Хавва** анамызнен башлангъан инсанлыкъ къорантасы, диний хузур ве саадет иклиминде яшамакъ узьре; бугунь Меккеде Кябенинъ ерини ильк ибадетхане эткен эдилер. Аятий ве ичтимаий кереклилик себебинен этрафкъа яйылгъан Адем огъуллары, заман заман пейгъамберлернен иршад олынып диний аятларыны девам

эттиргенлер ве бу суретнен иляхий акъикъатларгъа садыкъ къалгъанлардыр. Чюнки иляхий акъикъатлар, Азрети Адем -алейhисселям-дан итибарен заман заман бир такъым дин бозуджылары ве джаиллер тарафындан бозулгъандыр. Анджакъ Дженабы Хакъ пейгъамберлер йиберерек бу бозулманы тюзельтип, динни янъы баштан тирильткендир. Бу суретнен инсанлыкъ, алемий, ферднй ве ичтимаий фелякетлерден къуртарылгъандыр.

Ниает, дюнья кунюнинъ экинди вакътына бенъзеген *аср-ы саадет*[111] кельди ве Пейгъамбер Эфендимиз –салляллаху алейхи ве селлем-нен диний аят ильк башлагъаны ерде, сонъ бир кемал зирвеси косьтерди. Артыкъ зирве тешкиль эткен Азрети Мухаммеднинъ кемалындан сонъ бир кемал тасаввуры имкянсыздыр. Зира пейгъамберлер йиберип Аллаh Динни джанландыргъан ве разы олгъаны динни Ислям оларакъ бельгилегендир.

Пейгъамберимизнинъ Инсан Олышы

Аллаh Тааля, инсанларгъа кенди джыныларындан, араларында яшагъан ве аятыны бутюн инджеликлеринен бильгенлери пейгъамбер йиберди. Юдже Раббимиз мушриклернинъ муджизе истемелери къаршысында Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ге шойле демесини вахий эткендир:

قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنْتُ اِلاَّ بَشَرًا رَسُولاً. وَمَا مَنَعَ النَّاسَ
اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى اِلاَّ اَنْ قَالُوا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولاً.
قُلْ لَوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ
مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولاً.

«…Де ки: Раббимни тензих этерим. Мен, садедже инсан олгъан бир эльчийим. Инсанларнынъ, «Аллаh, пейгъамбер оларакъ бир инсанны ёлладымы?» демелери, озьлерине хидает ребери кельген сонъ бунъа инанмаларына маниа олгъандыр. Шуны сёйле: Эгер ер юзюн-

111 **Аср-ы Саадет** - сеадет асры, Пейгъамберимизнинъ яшагъан асыры.

де ерлешкен кезип юрьген мелеклер олса эди, эльбетте оларгъа коктен, пейгъамбер оларакъ, бир мелек ёллар эдик.» (эль-Исра, 93-95)

Расулюллах –саллялаху алейхи ве селлем- Аллаһ Таалянынъ изини олмадан, озь ирадесинен муджизе керчеклештирип оламайджагъыны, зира кендисининъ де олар киби бир инсан олгъаныны бильдиргендир.

Дженабы Хакъ бир чокъ аети керимеде:

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى اِلَىَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ

«Де ки: Мен, ялынъыз сиз киби бир бешерим. (Шу бар ки) манъа Иляхынъызнынъ, садедже бир Илях олгъаны вахий олунмакъта, Артыкъ эр ким Раббине къавушмакъны умют эте исе, яхшы иш япсын ве Раббине ибадетте ич бир шейни ортакъ къошмасын.» (эль-Кехф, 110) буюраракъ бу акикъатны беян эткендир:

Фахри Кяинат -саллялаху алейхи ве селлем- Эфендимиз де бир хадиси шерифлеринде инсан олгъаныны шойле бильдиргендир:

«Мен де сиз киби бир инсаным. Сиз даваларынъызнен манъа келесинъиз. Базынъыз делиль оларакъ, башкъасындан даа икъна этиджи олмасы себебинен, мен, онынъ лехине укюм бере билирим. Кимин лехине, къардашынынъ акъкъындан бир шей укюм эткен олсам (бильсин ки), онынъ ичюн джеэннемден бир атеш парчасы кескенимдир.» (Бухари, Шехадат, 27; Мезалим, 16; Муслим, Акдие, 5)

Пейгъамберлер садедже вахий теблигъ этмек ичюн дегиль айны заманда онъа уйгун бир аят тарзы ортагъа къоймакъ, эр адисе къаршысында орьнек бир шахсиет олмакъ ве фиилий бир ольчю олмагъа йиберильгенлер. Бу исе бир инсан топлулыгъы ичинде керчеклештириледжеги ичюн, бу вазифени садедже бир инсан япар. Эгер бир эльчи оларакъ бир мелек гоньдерильсе эди, онынъ япаджагъы тек шей вахийни инсанларгъа теблигъ этмек олур эди. Чюнки мелек инсанларнен берабер яшап оларнынъ фикир, амель ве муамелятыны тюзельтмек ичюн оларнынъ аятларына ве меселелерине ортакъ оламаз эди.

Тарих боюнджа, бир инсаннынъ Аллаһнынъ Расули оламайджагъы акъкъында бир къанаат мевджут олакельгендир. Олар садедже инсан олгъаны, аш ашагъаны, ханымы ве балалары олгъаны ичюн озьлерине йибе-

рильген пейгъамберни ред эткенлердир. Базылары да, озь пейгъамберлеринин инсан олмагъанына инанмагъа башладылар. Пейгъамберлерини аддинден чокъ юджельтип иляхлыкъ изафе эткенлер ве заманнен ширкке тюштилер. Кимиси пейгъамберлигини илях къабул эткен, базылары оны Аллаhнынъ огълу, базылары да Аллаhнынъ джисимлешкен шекли оларакъ корьгенлер, тевхидтен айрылып антропоморфик бир инанчкъа бардылар. Христианлыкъта олгъаны киби…

Къурани Керим ве хадиси шерифлерде Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бешер олгъаны узеринде эмиетнен турмасынынъ хикметлеринден бири, эвельки инсанларнынъ тюшкен бу хатадан уммети Мухаммедни муафаза этмектир. Омер -радиаллаху анх- Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ шойле буюргъаныны ривает эткендир:

«Христианларнынъ Мерьем огълы Исагъа яптыкълары киби акъкъымда ашыры макътавларда булунмайын. Шу муакъкъакъ ки мен, Аллаhнынъ бир къулыман. Меним ичюн: «Аллаhнынъ къулу ве эльчиси» айтынъ.» (Бухари, Энбия, 48)

Башкъа бир хадиси шерифлеринде исе, озюне ашыры сайгъы косьтерген кимселерге:

«Сиз мени акъкъым олмагъан дереджеге юксельтменъиз! Чюнки Юдже Аллаh мени расуль этмеден эвель къул этկендир.» деп тенбиеде булунгъандыр. (Хаким, III, 197/4825; Хусейми, IX, 21)

Пейгъамбер эфендимизнинъ озюнинъ бир бешер ве къул олгъаны хусусында сыкъ сыкъ темас этмесининъ бир себеби де, Онынъ къабына барылмаз бир тевазусыдыр. Нитеким Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-, пек чокъ кере Дженабы Хакънынъ озюне лютф эткен буюк ниметлерни, тахдис-и нимет къабилинден сайгъандан сонъ «لَا فَخْرَ*: Овунмек ёкъ*» деп буюргъанлардыр. (Тирмизи, Менакиб, 1/3615)

Абдуллах бин Джубейр -радиаллаху анх- анълата:

«Бир кунь Эфендимиз бир такъым сахабинен ёлда кеткенде, олардан бириси, Аллаh Расулюни кунештен ортюнен къапатмакъ истеди. Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- кольгени корьгенде башыны котерди, бир кимсенинъ озюне кольгелик япмакъта олгъаныны фаркъ этти. Адамгъа: *«Быракъ!»* деди. Ортюню алып ерге къойды ве:

«-Мен де сизнинъ киби бир инсаным!» буюрды. (Хусейми, IX, 21)

Шу да унутылмамалыдыр ки Аллаh Расули бир бешер олмакънен бирликте эр анги бир кимсе киби де дегильдир. Шаирин ифаде эткени киби:

مُحَمَّدٌ بَشَرٌ لاَ كَالْبَشَرِ بَلْ هُوَ كَالْيَاقُوتِ بَيْنَ الْحَجَرِ

«Пейгъамбер Эфендимиз бир инсандыр, анджакъ дигер инсанлар киби дегильдир.

Башкъа ташлар арасында якъут не исе Аллаh Расули де инсанлар арасында ойледир.»

Дигер бир шаир шу акъикъатны ифаде этмекте:

Тарихи бешерде ёкъ мисли
Эр тильде яшар онынъ хаялы
Мирадж-ы кемалидир фелеклер
Хайран-ы джемалидир мелеклер
Васфында сёзюн хулясасыны ал
Инсанда факъат мелектен эфдаль

Умми Олушы ве Икметлери

Умми келимеси, анасындан догъгъаны киби саф ве темиз къалгъан, окъума ве язма бильмеген, бир инсандан окъутув корьмеген, Меккеде яшагъан, эхли китап олмагъан араплар киби маналаргъа кельмектедир.

Къурани Керимде беян этильгени узьре, Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- умми эди, яни окъума язма бильмез эди. Аети керимеде шойле буюрылыр:

اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِىَّ الْاُمِّىَّ الَّذِى يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِى التَّوْرَيةِ وَالْاِنْجِيلِ...

«Янларындаки Теврат ве Инджильде (сыфатларыны) язылы булгъанлары о эльчиге, о уммий Пейгъамберге уйгъанлар (бар я), иште, о Пейгъамбер оларгъа эйиликни эмир этер, оларны феналыкъ-

тан мен этер, оларгъа темиз шейлерни элял, пис шейлерни де арам къылар…» (эль-Араф, 157)

Алемлернинъ Эфендисининъ умми олгъаныны о заманки мушириклер де къабул эте эдилер. Нитеким аети керимеде бильдирильгени киби олар:

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً

«Кене олар дедилер ки: (Бу аетлер), онынъ, башкъасына яздырып да, озюне саба-акъшам окъунмакъта олгъан, эвелькилерге аит масаллардыр.» (Фуркъан, 5)

Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем-ге умми денмесининъ себеплери шойле сыраламакъ мумкюн:

а) Анасындан догъгъаны ал узере къалгъан, тыштан кельген бильгилернен асыл фытраты ве сафиети бозулмагъан, Аллаһ Тааля тарафындан тербие этилип огретильгендир. Аети керимеде шойле буюрылыр:

سَنُقْرِئُكَ فَلاَ تَنْسَى

«Санъа (Къуранны) окъутаджакъмыз; артыкъ Аллаһнынъ истегени истисна, сен ич унутмайджакъсынъ.» (эль-Аля, 6)

Хадиси шерифте де:

«Мени раббим тербие этти ве тербиемни пек гузель япты» буюрылгъандыр. (Суюти, I, 12)

Аллаһ Тааля, Пейгъамбер -алейһисселям-нынъ садрыны учь кере маневий амелияттан кечирип (шерх-и садр) къальбиндеки менфиликлерни атып ерине хузур, сюкюнет, мерхамет, шефкъат, иман ве икмет киби юдже ве керекли дуйгъуларны ерлештиргендир.

б) Эхли китап миллетине дегиль арап миллетине менсюптир.

в) Меккеде дюньягъа кельгендир. Чюнки Меккенинъ исимлеринден бири де Умму-ль Къурадыр. *Къарье* арапчада кой я да энъ уфакъ бир ерлешме ери демектир. *Къарье*нинъ чокъу да *Къура*дыр. Умму-ль Къура ерлешме ерлерининъ анасы, бириндживи демектир.

Араплар умумиетнен умми эдилер. Медениеттен узакъ, окъумагъа ве язмагъа бильмеген бир къавим эдилер. Аллаh Тааля оларгъа кенди ичлеринден сафиетини бозмагъан, къальби къывамда зирве бир пейгъамбер гоньдергендир. Аети керимеде шойле буюрыла:

هُوَ الَّذِى بَعَثَ فِى الْاُمِّيّٖنَ رَسُولاً مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكّٖيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ

«Чюнки, уммийлерге араларындан, озьлерине аетлерини окъугъан, оларны темизлеген, оларгъа Китапны ве икметни огреткен бир Пейгъамбер ёллагъан Одыр. Шубесиз, олар эвельден ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде эдилер.» (эль-Джума, 2)

Небийи Экрем –салляллаху алейхи ве селлем- бу акъикъатны шойле ифаде этер:

«Биз умми бир джемаатмыз. Не язы язармыз не эсап билермиз!» (Муслим, Сыям, 15)

Уммилик, сырадан инсанлар акъкъында чокъу заман илим азлыгъыны ифаде эткен бир сыфат исе, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- ичюн там терсине кемал ифаде этер. Илим ве амель джиэтинден кемали, окъуп язгъанларны дахи аджиз быракъкъан бир пейгъамбернинъ айны заманда умми олмасы, Онынъ догърудан догъру Аллаh тарафындан гоньдерильген булунгъаныны исбат эткен харикуляде бир делильдир.

Аллаh Тааля шойле буюра:

وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمٖينِكَ اِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ

«Сен бундан эвель не бир язы окъур, не де элинънен оны язар эдинъ. Ойле олса эди, батылгъа уйгъанлар шубе дуяр эдилер.» (Анкебут, 48)

Умми бир инсаннынъ вахий олмадан къальбий ёлунен бутюн бешериетни ве джинлерни аджиз быракъкъан Къуранны мейдангъа кетирмеси, Фираун къыссасы, Азрети Мусанынъ анасынынъ къыссасы, Юсуф къыссасы киби тарихи акъикъатларны бильмеси мумкюн дегильдир.

Къурани Керим, кечкен умметлернинъ къыссаларыны кунюмиз тарих ильми ве тарих фельсефесине уйгъун оларакъ энъ ибретли бир тарзда инсанлыкъкъа бермектедир[112].

Дигер тарафтан уммилик, Къураннынъ ахкямынынъ бутюн дюньяда кечерли олмасынынъ энъ аз шартыдыр. «эд-Даифу эмирур-ракби: Керваннынъ реиси, энъ зайыф ве яваш олгъандыр» меселиндже Къуран, кетирген эмирлернинъ бутюн инсанларгъа етмеси ве татбикъ этильмеси ичюн уммилик севиесини эсас алгъандыр. Яни Ислямны анълап яшамакъ ичюн, саде ве орта бир инсан олмакъ етерлидир. Бу себепнен Ислям куньлик ибадетлернинъ вакъытларыны тайин этмеде кунешнинъ, айлыкъ ве сенелик ибадетлерини тайин этмеде исе айнынъ арекетлерини эсас алгъандыр.

Къуран умми инсанларнынъ севиесине энген олмасына рагъмен ич бир заман о ал узьре къалмаларыны да истемеген, оларны уммиликтен чыкъарып китабий бир уммет япмакъны макъсад бильгендир. Нитеким Ислям, яп-янъы бир медениет къургъан ве бунынъ эсасыны да «эль-Китаб» деп исимлендирильген Къурани Керим тешкиль эткендир.

Хилье-и Саадет

Хилье - лугъатта сюс, зийнет, юз ве рух зенгинлиги демектир. Ыстылада исе, Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем- эфендимизнинъ, инсан келямынынъ имкянлары нисбетинде келимелернен чизильген ресмидир.

Нахифи шойле дер:

«Муакъкъакъ ки бир кимсе, хилье-и шерифени язса ве онъа чокъ назар эйлесе, Аллаһ Тааля о кимсени хасталыкъ ве сыкъынтылардан ве аний олюмден къорчалар. Шает бир ерге сефер эттиги заман бераберинде алып кетсе, сеферинде даима Хакъ Джелле ве Алянынъ къорунмасында олыр.»

Бир чокъ Ислям муэллифи, хилье-и шерифининъ сайысыз фазилетлери акъкъында тюшюнджелерини ортагъа къойгъанлардыр. Атта, Азрети

112 Теврат ве Инджильде кечкен вакъиаларнынъ базылары, бугуньки тарих ильми ве дигер илимлернинъ тесбитлерине терс тюшмектедир. Кяинатнынъ яратылышы ве девирлери, инсаннынъ ер юзюне кельме тарихи, Туфан къыссасы киби … (Бакъынъыз Maurice Bucaille, Мусбет илим тарафтан Теврат, Инджиль ве Къуран, с. 53-82, 157-175)

Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ни руяда корьмек ичюн де хилье-и шерифени теберрукен эзберлеме бир чокъ Ислям улькесинде халя мевджуттыр.

Бунынънен берабер тюшюнмек керек ки, Хабиб-и Экрем Эфендимизнинъ «нурун аля нур»[113] олгъан мубарек симасыны сёзнен тасвир эткенде келимелернинъ кифаетсизлиги къадар, инсаннынъ Пейгъамберимизнинъ акъикъатыны коребильме ве къаврамакътаки мутлакъ аджзи де эсапкъа къатылмалыдыр. Зира Дженабы Хакънынъ инсан огълына лютф эткен бутюн гузелликлерни шахсында топлагъан о эшсиз варлыгъы, нокъсансыз тариф этмек мумкюн дегильдир. Нитеким Хакъанийнинъ айткъаны киби:

Кельмегендир билир эшья анны
Яратылгъанда Онынъ акърани[114]

Гузеллер Гузели Эфендимизни келимелернен ресмини чизмеге чалышкъан бу тасвирлер, саадет деврине яшамагъан ве асретнен янгъан гонъюллерни бираз да олса раатлатмакътадыр. Эфендимизни анълаткъан, дегерли риваетлерни накъиль эткен кимселер, бизге санки дерьядан бир тамла такъдим этмектелер. Бу тамлада денъизни корьмеге чалышкъан муминлер, Алемлернинъ Эфендисине олгъан муаббетлерини артырып Онынъ *усве-и хасенесинден*[115] истифаде этмеге, гузеллик ве ахлякъынен ахлякъланмагъа гъайрет косьтергенлердир. Нитеким Азрети Хасан, огей дайысы Хинд бин Эби Халеге, Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ хильесини шу сёзлернен тильге кетиргендир:

«Дайым Хинд бин Эби Хале, Аллаһ Расулининъ хильесини чокъ гузель анълата эди. Къальбимнинъ онъа багълы къалмасы ве изинден кетебильмем ичюн, онынъ Аллаһ Расулюнден бир шейлер анълатмасы меним чокъ хошума кете эди[116].» (Тирмизи, Шемаиль, с. 10)

113 «Нур устюне нур» манасына кельмектедир.

114 Бутюн варлыкълар Онынъ акъ Пейгъамбер олгъаныны билир. Чюнки яратылгъанлар арасында Онынъ бенъзери ич бир заман кельмегендир.

115 **Усве-и хасене** – гузель орьнек, Пейгъамберимизнинъ муминлер ичюн энъ гузель орьнек олмасыдыр.

116 Инсаннынъ гонъюли яратылыш оларакъ эп гузельге догъру кетер, онынънен берабер олмакъ истер. Бу гузеллик себебинен зиини даима онынънен мешгуль олур, гонъюлинде рух ве ахлякъ оларакъ севгенине бенъземе арзусы догъар. Нетиджеде истер истемез севген шахсыны орьнек алыр. Бу себепнен шемаил-и шериф, Пейгъамберимизге олгъан сагъынув, севги ве онынъ ёлуна уйма истегини арттырмагъа весиле оладжагъы мухакъкъакътыр.

Гуль юзьлю Эфендимизнинъ шемалини динъլемеге тоямагъан Азрети Хасан ве Азрети Хусейин, Онынъ мубарек джемалини бабалары Али -радиаллаху анх-дан да бир чокъ кере динълегенлер ве бизлерге накъиль эткенлер.

Аджаба язылгъан шемаил-и шерифлер, Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ акъикъатларынынъ не къадарыны ифаде эте билир?! Муакъкъакъ ки шемаили шерифени, эр кес гонълюндеки муаббет нисбетинде ве келимелернинъ сынъырлы маналары ичинде идракъ эте билир.

Биз де аджзимизге рагъмен риваетлерден гонълюмизге акс эткени нисбетинде хилье-и шерифени накъиль этмеге уйгъун корьдик:

Фаркълы риваетлерден топласакъ шойле буюрылмакътадыр:

Расули Экрем –салляллаху алейхи ве селлем-, узунгъа якъын орта бойлю эди.

Яратылышы февкъульаде ольчюли олып, гузель бир вуджудкъа саип эди.

Кокюси кениш, эки омузынынъ арасы ачыкъ эди. Эки курек кемиги арасында нубуввет муури бар эди.

Кемиклери ве эклемлери иридже эди.

Тени гуль киби пемпедже-беяз, нурани ве парлакъ, ипектен йымшакъ эди. Мубарек вуджуды даима темиз эди ве къокъусы фералыкъ бере эди. Къокъу сюрюнсин я да сюрюнмесин тени ве териси, энъ гузель къокъулардан даа айры бир гузелликте эди. Бир кимсе Онынънен селямлашса, бутюн кунь Онынъ лятиф къокъусундан лезет алыр эди. Санки гуль, къокъусыны Ондан алгъан эди. Мубарек эллеринен бир баланынъ башыны охшаса, о бала, гузель къокъусынен башкъа балалардан аман айырыла эди.

Терлегенде тени, гуль япракълары узериндеки чыкъ тамлачыкъларыны хатырлатыр эди.

Сакъалы сыкъ эди. Узаткъанында, бир тутамдан даа фазла узатмазды. Вефат эткенлеринде, сачларында ве сакъалларында йигирми къадар беяз къыл бар эди.

Къашлары ай киби олып эки къашы арасы бирбиринден узакъча ве ачыкъ эди.

Эки къашы арасында бир дамар бар эди. Бир шейге ачувлангъаны заман о дамар къабара эди.

Тишлери инджи данеси киби эди. Эр заман мисвакъ къуллана эди ве къулланмамызны бизге тевсие эте эди.

Кирпиклери узун ве сия эди. Козьлери буюкче эди. Ве там сия эди. Козьлеринде санъки къудрет элинен чекильген сюрме бар эди.

Мустесна рухий кемалынынъ янында вуджудынынъ гузеллиги де эшы бенъзери ёкъ эди.[117]

Юзю - гедже, айнынъ он дёрдю киби парылдай эди. Азрети Айше –радиаллаху анха- шойле буюра:

«Расулюллахнынъ юзю о къадар нур сача эди ки, гедже къаранлыгъ-ында йипни инеге онынъ юзюнинъ сачтыгъы нурнен кечире эдим.»

Эки курек кемиги арасында пейгъамберлигини косьтерген бир бенъ бар эди. Бир чокъ сахаби о бенъни опкен ве о ашкъ иле яшагъан эди. Пейгъамбер вефат эткенде бу бенъ ёкъ олып кетти, бу ал онынъ олюмини тасдыкълады. (Тирмизи, Шемаиль, с. 15; Ибн-и Сад, II, 272)

Мубарек вуджуды нурдан олгъаны ичюн вефатындан сонъ да ич бир денъишмеге огърамады. Азрети Эбу Бекир –радиаллаху анх-, гъамлы, кедерли ве мазун оларакъ, эм козю эм гонъюли яшлы бир вазиетте Варлыкъ Нурына бакъаракъ:

«Яшайышынъ киби вефатынъ да не къадар гузель я Расулюллах!» деди ве мубарек алнындан опьти.

Къальбининъ йымшакълыгъыны анълатмакъ мумкюн дегиль.

Бош сёз сёйлемез, эр сёзю икмет ве насиат эди. Лафларында асла ошек ве бош сёз олмаз эди.

Муляйим ве алчакъ гонъюлли эди. Юзюнден тебессюм тюшмез эди.

117 Хаким, III, 10; Ахмед, I, 89, 96, 117, 127; IV, 309; Ибн сад, I, 376, 412, 420-423; II, 272; Ибн Кесир, *эль-Бидае*, VI, 31-33; Тирмизи, *Шемаиль*, с. 15.

Оны апансыз корьген кимсени къоркъу сарар эди. Онынънен якъынлыкъ ве субет ичинде олгъанлар исе, Онъа джан гонъюльден багъланыр ве Оны север эди.

Дереджелерине коре фазилетли инсанларгъа сайгъы косьтере эди. Акърабасына да зияде эдиелерде булуна эди. Озь къорантасы ве достларына гузель даврангъаны киби дигер инсанларгъа да йымшакъ ве лутфнен даврана эди. Ве шу сёзлерни сёйлер эди:

«Сизден эр биринъиз, озю ичюн истеген шейлерни инангъан мумин къардашы ичюн истемегендже акъикъий мумин олмаз!» (Бухари, Иман, 7; Муслим, Иман, 71-72)

Хызметчилерни пек хош тутар эди. Озю не кийип не ашай олса, оларгъа да ондан кийдире ве ашата эди. Джумерт, алидженап, шефкъатлы ве мераметли, кереги заман джесюр ве керегинде де йымшакъ ола эди.

Берген сёзюни тутар ве сёйлеген сёзлеринде де садыкъ эди. Ахлякъ гузеллиги, акъыл ве зекя джиетинден де бутюн инсанлардан устюн эди ве эр тюрлю макътавларгъа ляйыкъ эди.

Юзю гузель, яшайышы мукеммель, мисли яратылмагъан мубарек бир инсан эди.

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ кедери девамлы, тюшюнмеси де девамлы эди. Зарур олмаса лаф этмез эди. Сусмасы узун эди. Бир сёзге башласа оны ярым быракъмаз, сонъуна къадар битирир эди. Аз сёзнен чокъ маналар ифаде эте эди. Сёзлери дане дане эди. Не керегинден чокъ не де аз ола эди. Яратылыш оларакъ йымшакъ олгъанына рагъмен пек те эйбетли эди.

Синъирленгени заман еринден турмаз эди. Акъкъа итираз этильмесининъ ве акъикъатнынъ аякъ астына алынмасындан башкъа алларда синъирленмез эди. Кимсенинъ анъламагъаны бир акъ аякъ астына алынгъаны заман синъирленир ве акънынъ ерине кельмесине къадар бу ал девам этер эди. Анджакъ бу акъны ерине кетиргенинен сюкюнетке къавуша эди. Озю ичюн ич де синъирленмез эди. Озюни къорчаламаз ве кимсенен мунакъаша этмез эди.

О кимсенинъ эвине изин алмадан кирмез эди. Эвине кельгени заман, вакътыны учь къысымгъа боле эди; биринджисини Аллаһкъа ибадетке, экинджисини къорантасына, учюнджисини де озюне айыра эди. Озюне айыргъаны вакъытта халкънен алякъадар ола эди. Эписининъ гонъюлини къазана эди.

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ эр ал ве арекети Аллаһнынъ зикринен эди.

Белли бир ерде отурмакъ адет олмасын деп, джамининъ эр еринде отургъаны олур эди. Ерлерге ве мевкъийлерге мукъаддеслик берильмесине ич разы олмаз эди. Меджлислерде кибирлиликке ер береджек эр анги бир тавыргъа къаршы олур эди. Бир меджлиске къошулгъаны заман, бош къалгъан ерге отура эди ве эр кеснинъ бойле япмаларыны арзу эте эди.

Бириси ондан бир шей истесе, о истек эмиетли я да эмиетсиз олсын оны ерине кетирмеден раат этмез эди. Ерине кетирмек мумкюн олмаса, о кишиге гузель сёз сёйлеп онынъ гонълюни алмагъа тырыша эди.

О эр кеснинъ дерт ортагъы эди. Инсанлар къайсы макъам ве мевкиде олса олсун, зенгин-фукъаре, алим-джаиль, Онынъ янында инсан олмакъ бакъымындан мусавий айны бир муамелеге наиль ола эдилер. Онынъ бутюн меджлислери йымшакълыкъ, илим, утанма, ихляс, сабыр, Аллаһкъа тевеккюль ве эминлик киби фазилетлернинъ девамлы хаким олгъаны меджлислер эди.

Айып ве къусурлары себебинден кимсени яманламаз, догъруламагъа керек олса буны, къаршысындакини эзмейджек шекильде индже бир ишаретнен япар эди.

«Мусульман къардашынынъ огърагъаны фелякетни севинчнен къаршылама! Аллаһ Тааля оны, рахметинен фелякеттен къуртарар да сени имтиан этер.» деп буюра эдилер. (Тирмизий, Къыямет, 54)

Ич кимсенинъ айып ве къусурларынен огърашмаз эди, ве араштырылмасыны да шиддетнен ясакъ эте эди. Чюнки башкъалары акъкъында зан юрютмек ве джасуслыкъ япмакъ, иляхий эмирнен ясакъ этильгендир.

Севабыны бекледиги меселелер тышында лаф этмез эди. Субет меджлислери сюкюнет ичинде кече эди. О лаф эткенде этрафында олгъанлар ойле буюленир ве джан къулагъынен динълерди ки, Азрети Омер –радиаллаху анху-нынъ айткъанына коре, башларына бир къуш къонса, учмадан саатларджа тура билер эди. Ондан асхабына кечкен эдеп ве утанчакълыкъ о дереджеде эди ки, озюнден суаль сорамакъны биле - чокъ кере - утаныр эдилер. Чёльден бир бедевий келип Азрети Пейгъамбернен субет этсе экен, Онынъ фейз ве руханиетинден файдалансакъ деп беклер эдилер. (Ибн-и Сад, I, 121, 365, 422-425; Хайсеми, IX, 13.)

О къадар ки, эйбетинден чекингенлери ичюн эки сене суаль сорамадан беклегенлер бар эди. Муаббетинден мубарек юзюне бакъып оламаз эдилер. Амр бин Ас –радиаллаху анх- шойле айткъандыр:

«Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нен узун заман бирликте олдым. Лякин Онынъ янында утангъанымдан ве Онъа къаршы ичимде олгъан урьмет дуйгъусындан, башымны котерип де мубарек ве нурлы юзини тоя тоя сейир этамадым. Эгер манъа: «-Бизге Расулюллахны тасвир эт, Оны анълат.» деп айтсалар, инанынъ анълатып оламам.» (Муслим, Иман, 192; Ахмед, IV ,199)

Онынъ юдже ал ве устюнликлерини анълатмакъ истеген кимсе, «Мен, бундан эвель де сонъра да Онынъ бир бенъзерини ич бир вакъыт корьмедим.!» деп айтмакътан озюни алып оламаз эди. (Ахмед, I, 96)

Бир кунь Халид бин Велид -радиаллаху анх-, Араб къабилелеринден бирине огърагъан ве къабиле реиси кендисине:

«- Я Халид! Бизге Аллаһнынъ Расулюнинъ, сурет ве яшайышыны тасвир эт!» деп айткъандыр.

Халид –радиаллаху анх- исе:

«- Бунъа имкян ёкъ, бунъа келимелер етишмез.» деп айткъанда, къабиле реиси:

«– О алда ич олмаса тасаввур ве идракъынъ къадар анълат!» деди.

Бунынъ узерине Халид -радиаллаху анх- шу мухтешем джевабыны берди:

«- Йиберильген, йибергеннинъ къадриндже олыр. Йиберген кяинатнынъ Яратыджсы олгъанына коре, йиберильгенининъ шаныны, сен озюн

хаял ве тасаввур эт!..» (Мунавий, V, 92; Касталаний, Мевахиб-и Ледуние терджюмеси, с. 417)

Онда олгъан гузеллик, эйбет, нураниет ве летафет о дереджеде эди ки, Аллаhнынъ пейгъамбери олгъаныны, айрыджа бир муджизе, делиль, ве бурхана ихтиядж ёкъ эди.

Къыскъаджасы Онынъ ахлякъы Къуран эди. Буны Муаллим Наджий не гузель ифаде этекендир:

Хусни Къуранны корер инсан олар хайран Санъа

Дест-и къудретиннен язылгъан Хильедир Къуран Санъа

Мевляна Халиди Багъдадий азретлери, Аллаh Расулининъ ахлякъынынъ бутюн махлюкъларнынъ шевкъыны арттыргъаныны шойле ифаде этер:

«О не гузель бир джумертлик ки Онынъ джумертлик фышкъыргъан барлыгъы шерефине денъизден - инджи, къатты таштан - якъут ве тикенден - гуль чыкъар. Эгер багъчада Онынъ гузель ахлякъындан сёз ачылса, севинчтен агъзыны ачып кульмеген яни ачылмагъан бир гоньдже коремезсин.» (Диван, с. 65-66)

Эр тюрлю гузеллик, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-де топлангъандыр. Вуджудындан нур сачыла эди. Лякин Аллаh Расулюни бутюн гузеллигининен кимсе корюп оламагъандыр. Чюнки Имам Къуртубий шойле айта:

«Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ гузеллиги тамамен ачыкъ олмагъандыр. Эгер вуджудынынъ гузелликлери олгъан акъикъатынен корюнсе эди асхабы онъа бакъмагъа такъат кетирип оламаз эдилер.» (Али Ярдым, с. 49)

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ шаири Хассан бин Сабит, онынъ яратылышынынъ эшсизлигине алякъалы шойле айтмакътадыр:

وَاَحْسَنَ مِنْكَ لَمْ تَرَ قَطُّ عَيْنٌ
وَاَجْمَلَ مِنْكَ لَمْ تَلِدِ النِّسَاءُ
خُلِقْتَ مُبَرَّءًا مِنْ كُلِّ عَيْبٍ
كَاَنَّكَ قَدْ خُلِقْتَ كَمَا تَشَاءُ

Корьмеди Сенден гузель бирисини ич бир козь,
Дюньягъа кетирмеди Сенинъ киби бир эвляд ич бир ана
Айып ве нокъсандан темизсин я Расулюллах Сен
Санким арзу эттигин суретте халкъ эткен Сени Худа

Вахийнинъ текрар башламасы

Фетрети вахий[118] алты ай девам этти.

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, вахийнинъ текрар башламасыны шойле анълаталар:

«Мен (бир кунь) кеткенимде бирден бирге коктен бир сес эшиттим. Башымны котердим. Бир де бакътым ки, Хирада манъа кельген мелек (Джебраиль), кокнен ер арасында бир курсий узеринде отургъан. Пек зияде къоркътым. (Эвимге) къайттым:

« Мени ортюнъиз, мени ортюнъиз!» дедим.

(Мен, усьтюм ортюли бир алда экенде, Джебраиль –алейhисселям- кельди.) *Аллаh Тааля, (онынъ вастасынен манъа):*

يَاأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ. قُمْ فَأَنْذِرْ. وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ. وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ. وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ.

« Эй ортюсине сарылгъан (Пейгъамбер)**! Тур,** (энди азабнен) **къоркъыт! Раббини юджельт!** (Яни онынъ юджелигини текбирнен сёйле ве эркезге бильдир!) **Эльбисени темизле!** (Яни тышынъы ве ичинъи темиз тут; гузель ахлякънен ахлякълан!) **Ярамай шейлерден узакъ тур!** (эль-Муддессир, 1-5) *аетлерини эндирди.*

Бунъдан сонъра вахий бир даа кесильмеди.» (Бухари, Тефсир, 74/4, 5; Муслим, Иман, 255-258)

Аллаh Тааля буюра:

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

118 **Фетрети вахий** – вахийнинъ кесильмеси, яни бир муддет кельмемеси.

Андолсын ки Биз, тюшюнип ибрет алсынлар деп вахийни бир-бири артындан етиштирдик (яни вахийни аралыкъсыз йибердик)**.»** (эль-Къасас, 51)

Вахийнинъ аралыкъсыз девам этмеси де, Къурани Керимнинъ иджазындандыр[119]. Чюнки бутюн инсанларнынъ бир арагъа келип ве ярдымгъа чагъыра биледжеклери эр кезни чагъырып бир аетини биле мейдангъа кетиремейджеклери ульвиликтеки аетлернинъ, Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ге бир-бири ардындан энмеси, Къурани Керимнинъ вахийге таянгъанынынъ буюк делилидир. Бу, онъа ич бир шекильде бешерий бир мудахале олмагъанынынъ энъ ачыкъ бир делилидир.

Башкъа тарафтан энъ уфакъ бир шиир китабынынъ биле бинбир чалышма ве гъайрет нетиджесинде – о да бир чокъ нокъсанлыкънен мейдангъа кельмекте олгъаны бир акъикъаттыр. Анджакъ иляхий вахийде бойле бир хусус ёкътыр, о, ильк шеклинен бакъый къалыр, сайысыз муджизелер ичине алгъан ве бутюн бешерий нокъсанлыкълардан темиз бир сёз оларакъ лютф этильгендир. Бу да, Къурани Керимнинъ хакъ ве юдже олгъаныны косьтермек ичюн етерлидир.

Муддессир Суресининъ энмесинен берабер Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, раатланмакъ ичюн яттыгъы ерден аман турды. Азрети Хатидже валидемиз -радиаллаху анха-, меселени бильмегени ичюн шашырды:

«–Не ичюн турдынъыз, раатланмадынъыз?» деди.

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-де:

«Энди раатланма вакъты кечти!» буюрдылар ве янъы кельген вахийни бильдирдилер.

Джебраиль –алейһисселям- вахийнинъ кельдиги биринджи куньлерде Пейгъамбер Эфендимизге абдест алмакъны ве намаз къылмакъны огретти. Аллаһ Тааля, Расулининъ гонълюне хош келеджек бир ибадетни эмир этмекнен оны севиндирген ве юзюни кульдюргендир.

119 **Иджаз** – муджизе олмакъ, инсанны кучьсюз быракъмакъ.

Алемлернинъ Эфендиси буюк бир севинч ичинде эвине къайтты. Аллаhнынъ кендисине олгъан буюк икрамыны апайына хабер берди ве онъа да абдест ве намаз къылмакъны огретти. (Ибн Исхакъ, с. 117 ; Ибн Хишам, I, 262-263)

Биринджи мусульманлар

Ильк иман эткен инсан Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-дир. Бу хусус аети керимелерде шойле бильдирилир:

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ...

«Пейгъамбер, Рабби тарафындан кендисине эндирильгенге иман этти...» (эль-Бакъара, 285)

قُلْ اِنِّى اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ. وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ.

«Айт ки: Манъа, динни ялынъыз Аллаhкъа адап, ялынъыз Онъа къуллыкъ этмем эмир этильди. Ве мен, мусульманларнынъ биринджиси олмакъэнен эмир олындым.» (эз-Зумер, 11-12)

Фахри Кяинат Эфендимизден сонъра ильк мусульман, урьметли апайы Азрети Хатидже –радиаллаху анха- эди.

Алемлернинъ Эфендиси, къавмининъ акъарет, алай ве эзиетлеринден сонъ кедерли бир алда эвине къайткъанда, Аллаh Тааля Онынъ кедерини Азрети Хатидженинъ теселли ве тешвикъ этиджи сёзлеринен енгиллештирген, иляхий ярдымынен вазифесини къолайштыргъандыр. (Ибн Хишам, I, 259)

Азрети Хатидже –радиаллаху анха- иман эткенде Эфендимизнинъ къызлары **Азрети Рукъийе, Умму Гульсум** ве **Фатыма** да мусульман олгъанлардыр. (Ибн-и Сад, VIII , 36)

Азрети Али –керремаллаhу веджхех- Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нен Азрети Хатидженинъ намаз къылгъанларыны корьген:

«-Недир бу?» деп сорагъан эди.

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-:

«Бу Аллаһнынъ кендиси ичюн сайлагъаны диндир. Мен сени тек олгъан Аллаһкъа иман ве ибадет этмеге, ич бир файда ве зарары олмагъан Лат ве Уззаны[120] *инкяргъа давет этем !»* буюрды.

Азрети Али - радиаллаху анх -:

«– Мен бу динни шимдиге къадар ич эшитмедим ! Бабам Эбу Талибке сорамадан бир иш япып оламам !» деди.

Фахри Кяинат Эфендимиз, теблигъ фаалиетлерини гизлиден гизлиге девам эттирдиги ичюн:

«Эй Али! Эгер мусульман олмайджакъ исенъ санъа айткъаным бу мевзуны сакълы тут, ачыкъкъа чыкъарма!» буюрды.

Азрети Али, о гедже бекледи. Аллаһ Тааля онынъ юрегине Ислям мухаббетини багъышлады. Саба олгъанда Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ янына кетти ве Ислям дини акъкъында суаллер сорады. Алгъаны джеваплар узерине аман мусульман олды. Бабасындан чекинип, мусульманлыгъыны бир вакъыт сакълы тутты. Азрети Али, бу сырада он яшында эди. (Ибн Исхакъ, с.118; Ибн-и Сад, III, 21)

Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз намаз къылмакъ истегининде, Азрети Али -радиаллаху анх-нен берабер Мекке вадилерине догъру чыкъып кетерлер ве инсанлардан сакълы оларакъ, намазларыны о ерлерде къыла эдилер, акъшам олгъанда да къайта эдилер.

Эбу Талибнинъ, огълу ве севгили егенининъ сакълы сакълы намаз къылгъанларыны анълагъаны вакъыт, Пейгъамбер Эфендимиз, чокъ севдиги эмджесини де Ислямгъа давет этти. Эбу Талиб шойле джеваб берди:

«-Эй къардашымнынъ огълу! Меним аталарымнынъ docининден айрылмагъа кучюм етмейджек! Лякин Сен, йиберильген шей узерине девам эт! Валлахи, мен аятта олгъаным вакътынджа Санъа кимсе зарар берип олмайджакъ!»

Азрети Алиге де :

120 **Лат, Менат, Узза** – Къурейшлилернинъ Аллахтан башкъа табынгъанлары путлар.

«- Эвлядым ! О, сени анджакъ хайыр ве яхшылыкъкъа давет этер. Сен, Онынъ ёлуна сым-сыкъ сарыл. Ондан ич айрылма!» деди. (Ибн Хишам, I, 265)

Абдуллах бин Месуд[121] -радиаллаху анх-, Меккеге тиджарет ичюн кельгенинде Варлыкъ Нуры, Азрети Хатидже ве Азрети Алини бир арада Кябени таваф эткенлерини корьгенини анълата, бу эснада Азрети Хатидженинъ тесеттюрге чокъ дикъкъат эткенини къайд этмектедир. (Зехебий, Сийер, I, 463)

Уфейф эль-Киндий, тиджарет ичюн Меккеге кельген ве Аббас -радиаллаху анх-нынъ эвине мусафир олгъандыр. Пейгъамбер Эфендимиз, Азрети Хатидже ве Азрети Алининъ Кябеде намаз къылгъанларыны корьгенинде, Аббас -радиаллаху анх-дан олар акъкъында сорады. Азрети Аббас олар акъкъында бильги бергенден сонъ:

«– Валлахи мен бу дюньяда бу динге инангъан шу учь кишиден башкъа кимсе бильмейим!» деди.

Уфейф -радиаллаху анх- Ислямны къабул эткенинден сонъра эп шойле айта эди.

«- Ах! Не ола эди, о заман иман этсе эдим экинджи эркек мумин мен олса эдим! Оларнынъ дёртюнджилери олмакъны, не къадар арзу этер эдим!» (Ибн-и Сад, VIII, 18; Ибн-и Хаджер, *эль-Исабе,* II, 487)

Зейд бин Харисе -радиаллаху анх-, Азрети Алиден сонъра мусульман олгъан, намаз къылгъан, Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ янындан ве хызметлеринден ич айрылмагъандыр, Таифли башыбош кимселернинъ Пейгъамбер Эфендимизге аттыкълары ташларгъа кенди вуд-

121 **Абдуллах бин Месуд** -радиаллаху анх- биринджи мусульманлардан. Лагъабы Эбу Абдуррахман. Мусульман олгъаны куньден башлап Азрети Пейгъамбернинъ янындан аыйрлмагъан ве Онъа хызметтен зевкъ алгъандыр. Ибн Месуд зайыф, арыкъ бир киши эди. Татлы бир сеси, севимли бир бети бар эди. Мусульман олгъанында мусульманларнынъ сайысы чокъ аз эди. Мушриклер онъа Меккеде раатлыкъ бермедилер. О, Мединеге хиджрет этип Муаз бин Джебелнинъ янына сыгъынды. Азрети Пейгъамбернинъ хиджретинден сонъра, Мединеде ерлешти. Бутюн дженклерде иштирак этти. Азрети Пейгъамбер, онынъ Къуран окъугъаныны динълемектен зевкъ ала эди.
Тефсир, хадис ве фыкъых сааларында терен ильминен пек чокъ алим етиштиргендир. Даа чокъ Куфели алимлер, онынъ ривает ве корюшлери истикъаметинде фыкъхий фетвалар ортагъа къойгъанлардыр. 848 хадис ривает этгендир. Азрети Осман заманында Куфе къадылыгъындан Мединеге къайткъан ве къыскъа бир вакъыт сонъра, алтмыш яшларында вефат эткендир.

жудыны къойып, къанлар ичинде къаладжакъ къадар федакяр ве Онынъ севгисине наиль олгъан бир инсан эди.

Аллаһ Расулининъ Азрети Зейдке олгъан мухаббетинен алякъалы Омер -радиаллаху анх- нынъ шу шаатлыгъы не къадар манидардыр:

Азрети Омер, Зейднинъ огълу Усамеге учь бин беш юз дирхем айыргъан эди, огълу Абдуллахкъа ондан беш юз дирхем даа аз берген эди. Ибн Омер бабасына бунынъ себебини сораракъ:

«- Усамени менден не ичюн устюн тутасын? О менден даа чокъ дженклерде иштирак этмеди де!» деди.

Азрети Омер, эшсиз адалети янында, зенгин бир гонъюльге ве устюн бир алчакъ гонъюллиликке саиб олгъаныны косьтерген шу буюк джевабны берди:

«- Огълум! Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем– онынъ бабасыны сенинъ бабанъдан даа чокъ севе эди. Усамеге де сенден даа чокъ муаббети бар эди. Иште бу себепнен, Расулюллахнынъ севдигини озь севдигимден устюн тутам.» (Тирмизий, Менакъыб, 39)

Бу, ве даа пек чокъ мисальде корюльгени киби асхаб-ы кирам, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ севдиклерини кенди севдиклерине устюн тута эдилер. (Хейсемий, VI , 174; Ибн-и Сад, IV , 30)

Азрети Эбу Бекир, нубувветтен эвель де Пейгъамбер Эфендимизнинъ досту эди. Балалыгъындан берли онынъ догърулыгъыны, эминлигини ве гузель ахлякъыны биле эди. Юдже ахлякъы себебинен инсанларгъа биле ялан айтмагъан бир кимсенинъ, Дженабы Аллаһкъа къаршы ялан айтмасынынъ имкянсыз олгъанына инана эди. Бу себебтен Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- оныИслямгъа давет эткенинде ич беклемеден къабул этти. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III ,78)

Варлыкъ Нуры бу хусустаки Хадиси шерифлеринде:

«Аллаһ мени сизге Пейгъамбер оларакъ йибергенинде сиз башта манъа «Сен яланджысын» дединъиз. Лякин Эбу Бекир «О, догъру айта» деди ве эм джаны эм де малынен манъа сонъ дередже ярдымджы олды.» буюргъанлардыр. (Бухари, Асхабун-Небий, 5)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ни ич бир шей Азрети Эбу Бекирнинъ мусульман олушы къадар севиндирмегендир. Азрети Эбу

Бекир мусульман олгъаны заман, ич чекинмеден мусульманлыгъыны ачыкълагъандыр ве башкъа инсанларны да, Аллаһ Таалягъа ве Расулине имангъа давет этмеге башлагъандыр. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III , 80-81)

Пейгъамбер Эфендимизнинъ аятында Азрети Эбу Бекирнинъ ери чокъ муимдир. Бир даванынъ керчеклешмеси шу учь шарткъа багълыдыр:

1. Аким бир фикир
2. О фикир этрафында топлангъан инсанлар
3. Малий имкян

Аким фикир, Ислямнынъ озю эди ки, вахийнен сабиттир. Азрети Эбу Бекир, башкъа эки шартта роль ойнагъандыр. Яни Ислямнынъ этрафында топланма онынънен башлагъан ве о мубарек инсаннынъ буюк байлыгъы, чешитли хызметлеринден башкъа, мусульман олгъан ыргъатларнынъ сатын алып азад этмек киби даванынъ малий тарафында да ишлеткендир.

Бу эки хусусны бираз ачыкълайджакъ олсакъ; Азрети Эбу Бекирнен Пейгъамбер Эфендимизнинъ яшлыгъына узангъан аркъадашлыкълары бар эди. Бу аркъадашлыкъ Пейгъамберлик вазифеси берильген сонъ достлукъкъа айлангъандыр.

Азрети Эбу Бекир, биринджи иман эткенлерден олманынъ янында, иманнынъ шек ве шубе тюшюрмейип **«Сыддыкъ»** сыфатына ляйыкъ корюльгендир. Даа сонъраки заманларда Ислямнынъ олгъунлашмасы ве кенъишлемеси ичюн маддий-маневий ич бир федакярлыкътан къачынмагъан ве бутюн серветини бу ульвий ёлгъа аджымадан бергендир.

Севгининъ шарты, ашкъын къануны, севильген кишиге дуюлгъан мухаббет ве о ашкъ себебинен о кишининъ севдиги шейлерни де севмек, онынъ арзусыны кенди арзусындан устюн тутмакъ ве севгили ичюн эр шейни феда эте бильмектир. Иште Азрети Эбу Бекирнинъ аятында бунынъ айры айры мисаллери бардыр.

Бир кунь гонъюллернинъ султаны Эфендимизнинъ раатсызлангъаныны эшиткен Азрети Эбу Бекир, кедерден кендиси де ятакъкъа тюшкен эди.

Бу айнийлешме себебинден Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- де :

«Эбу Бекир мендендир, мен де Эбу Бекирденим. Эбу Бекир дюньяда ве ахиретте къардашымдыр.» (Дейлемий, I, 437) буюраракъ маневий алеминдеки бераберлиги ве юректен юрекке кечкен ал акъышыны косьтергендир.

Кене Азрети Эбу Бекирнинъ бу алы къаршысында, Эфендимиз олюм тёшегинде экенде:

«Бутюн къапылар къапансын; ялынъыз Эбу Бекирнинъки къалсын!» (Бухари, Асхаб-ы Небий, 3) ильтифатынен, къаршылыкълы къальбий алякъаны не гузель ифаде буюргъанлардыр.

Билял эль-Хабеший ве анасы да, Аллаһ Расулининъ инсанларны Ислямгъа сакълы даветке башлагъаны ильк куньлерде мусульман олдылар. Азрети Билял мусульманлыгъыны ачыкълагъан ильк еди кишиден бири эди. Дининден къайтмасы ичюн япылгъан энъ агъыр ишкенджелерге чыдар эди. Инкяргъа зорлангъанджа: «Эхад! Эхад!: Аллаһ Бирдир! Аллаһ Бирдир!«дер эди.

Азрети Эбу Бекир, Билял -радиаллаху анх- ве анасынынъ акъчасыны берип оларны азад этти. (Ибн-и Сад, Ш, 232; Хаким, Ш, 319)

О, бу арекетинен Пейгъамберимизнинъ ильтифатына наиль олгъан, мерхамет ве джумертликнен абиделешкен эди. Мевляна бу адисени тасвир этип шойле анълатыр:

«Билял-ы Хабешининъ мусульман олгъаны ичюн къоркъунч бир ишкендже япылгъаныны эшиткен Азрети Эбу Бекир Сыддыкъ, Азрети Мустафанынъ хузуруна чыкъты ве вефалы Билялнынъ алыны арз этти.»

«Деди ки: О мубарек инсан, Сенинъ ашкъына тюшкен, Сенинъ мухаббетине тутулгъандыр. Бунынъ ичюн залым инсанлар о мелек яратылышлы инсангъа зулум этелер. Къабаатсыз олгъаны алда онъа эзиет этелер. О буюк дефинени ширк ве исьян топрагъына коммек истейлер.»

«Якъыджы кунешке къаршы сыджакъ къумларгъа яткъыза, чыплакъ беденини тикенли пытакъларнен ура эдилер.»

«Лякин о, тенинден чешме киби къанлар акъкъаны алда: «Аллаһ бирдир, Аллаһ бирдир.» деп айта, Хакъкъа седжделен вазгечмей.»

«Азрети Эбу Бекирнинъ мерхамет ве шефкъатындан вуджудынынъ эр парчасы кедер ве гъамнен толу бир тиль алына кельген эди. Билялнынъ

алыны Азрети Пейгъамберге буюк бир узюнтю ичинде узун узун анълатмакъта эди.

«Энъ сонъунда гонълюндеки ниети белли олды: «Я Расулюллах! Оны сатын алмакъ истейим. Бутюн байлыгъымны бермеге азырым. Дженабы Аллаhкъа гонъюль берген, Онынъ ве Расулининъ хызметчиси олгъан, бунынъ ичюн де душманларнынъ зулумына огърагъан, ишкенджелерге маруз къалгъан о мубарек инсанны о алдан къуртармадан бу джаныма дюньяда раатлыкъ ёкътыр.» деди.

«Азрети Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем-, бундан пек мемнюн олдылар ве: «Эй Аллаhнынъ ве Расулининъ мерхаметли досту! Бу тиджаретте мен санъа ортагъым...» буюрдылар.

«Азрети Эбу Бекир, вакъыт джоймадан Билялнынъ саибининъ эвине кетти. Билял япылгъан ишкенджелерден эснини джойгъан бир алда эди. Азрети Эбу Бекир, Азрети Билялнынъ саиби олгъан мерхаметсиз инсангъа аджы сёзлер айтты. Деди ки: Эй кирли! Эй ачувындан козьлери къараргъан, мерхаметтен насипсиз инсан! Бу Аллаh достуны насыл урасын? Эй инсафсыз! Бу не кин, бу не яман ниет?»

«Эй мерхамет фукъарасы! Кендини инсанмы беллейсин? Эй инсанлыкъ махрумы, нефрет этильген киши! Сенинъ корюнюшюн инсан, амма инсанлыгъын юзь къарасысын!..»

«Бу сёзлерден сонъра Эбу Бекир -радиаллаху анх-, адамнынъ ач козюни дюньялыкъ малнен толдырды. Ойле ки бу алда Билялнынъ эфендиси шашырды ве Эбу Бекирнинъ алыны тааджубнен сейир этти.»

Онынъ бу тааджубыны фаркъ эткен Сыддыкъ-ы Экбер Хазретлери, о насипсизге шойле айтты: Эй ахмакъ! Сен бала киби бир джевизге къаршылыкъ манъа къыймет берилемеген бир инджи бердин, лякин хаберинъ ёкъ! Бильмийсин ки Билял, эки дюньягъа дегер. Мен онынъ рухына бакъам сен исе тюсюне...»

«Эгер сен сатышта текаран даа бастырса railroad эдинъ, оны алмакъ ичюн даа чокъуны берер эдим. Даа да бастырса эдин менде не олса берер, хатта борджкъа кирер эдим. Кене де бу алыш бериште мен кярлы чыкъар эдим. Эй насибсиз киши! Шуны яхшы биль ки, муджевхернинъ къыйметини анджакъ сарраф билер.»

Мевляна, бу икяесинен мерхамет ве шефкъат толу бир бакъышыны косьтермекнен берабер, бир инсан-ы кямильге къыймет берменинъ мумкюн олмагъаныны, яни дюньявий къыйметлернинъ, инсаннынъ маневий япысынынъ къаршысында къыйметсиз олгъаныны не гузель ифаде этер.

Азрети Эбу Бекир бу ульвий арекетинен Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге олгъан зирведеки мухаббетини бир кере даа ортагъа къойгъандыр. Чюнки Аллаһ Расулине олгъан худутсыз мухаббетнинъ мисаллеринден бир къач данеси шулардыр:

Онынъ кетирдиги Къурани Керимни ве Ислямий укюмлерни севмек,

Умметине шефкъат ве мерхамет косьтермек, оларнынъ файдасына ишлер япмакъ,

Дюньягъа къыймет бермемек, фукъареликке азыр ве разы олмакъ,

Онъа къавушмакъны истемек,

Оны чокъча анъмакъ.

Халид бин Саид -радиаллаху анх-нынъ Ислямгъа кирмесине корьгени къоркъулы бир руя себеб олгъандыр. Бир гедже юкъуда, буюк бир атеш чукъурынынъ четинде тургъаныны ве бабасынынъ оны атешнинъ ичине итерип тюшюрмек истер киби арекет эттигини, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ исе оны аман белинден тутып атешнинъ ичине тюшмектен къуртаргъаныны корьди! Къоркъунен уянгъанында озь озюне:

«Аллаһкъа емин этерим ки бу акъ бир руядыр!» деди ве Азрети Эбу Бекирнинъ делялетинен Пейгъамбер Эфендимизнинъ янына барып мусульман олды.

Бабасы мусульман олгъаныны эшиткенинде онъа эзиет этти ве:

«– Эй алчакъ! Чыкъ кет! Валлахи, сенинъ рызкъыны да кеседжем!» деди.

Халид:

«- Сен меним насибимге энгель олсанда, Аллаһ муакъкъакъ мени рызыкъландыраджакътыр !» деди.

Азрети Халид, Хабеш мемлекетине хиджрет эткенге къадар, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ янындан ич айырылмады. (Хаким, Ш, 277-280)

Даа сонъра Халиднинъ апайы **Умейне Хатун**, къардашы **Амр** ве онынъ апайы **Фатыма Хатун** да Ислямны къабул эттилер.

Теблигънинъ сыкълы оларакъ девам эттиги бу куньлерде Эбу Бекир -радиаллаху анх-нынъ тешвикъ ве ярдымынен **Эбу Фукейхе**, **Азрети Осман, Зубейр бин Аввам, Абдуррахман бин Авф, Сад бин Эби Вакъкъас, Талха бин Убедуллах** -радиаллаху анхум эджмаин- иман ниметинен севиндирильген олдылар. (Ибн Хишам, I, 268)

Азрети Осман, Пейгъамберимизге башындан кечкен адисени шойле анълатты:

«Эй Аллаһнынъ Расули! Шамда олгъанымызда, юкъунен уяныкълыкъ арасында олгъанымызда бир кереден:

«Эй юкъуда олгъанлар! Уянынъ! Чюнки, Ахмед Меккеде мейдангъа чыкъты!» деген бир сес эшиттик. Меккеге къайткъанымызда сизинъ пейгъамбер олгъаныньзны хабер алдыкъ.» (Ибн-и Сад, Ш, 255)

Талха бин Убейдуллах Хазретлери де шойле анълатты:

«Бусра базарында олгъаным вакъыт бир рахиб инсанларгъа:

«- Ичинизде Харем халкъындан бир кимсе бармы?» деп сорай эди.

«-Аман! Мен барым.» дедим.

Рахиб:

«- Ахмед корюндими ?» деп сорады.

Мен:

«-Анги Ахмед? Дедим.

Рахиб:

«-Ахмед бин Абдуллах бин Абдульмутталиб! О, Меккеде мейдангъа чыкъаджакътыр, пейгъамберлернинъ сонъунджысыдыр. Харемден чыкъып, хурмалыкъ, ташлыкъ ве топрагъы къуры бир ерге хиджрет этеджектир. Онъа тез барманъны санъа тевсие этерим!» деди.

Рахибнинъ айткъанлары юрегимге тесир этти. Ондан аман айырылып Меккеге кельдим:

«-Янъы бир адисе олдымы?» деп сорадым.

«-Эбет, бар! Абдуллахнынъ огълу Мухаммед эль-Эмин пейгъамбер олгъаныны иддиа эте. Эбу Бекир онъа уйды» дедилер. (Ибн-и Сад, Ш, 215)

Эбу Убейде бин Джеррах, Эбу Селеме, Эркам бин Эби эль-Эркам, Осман бин Мазун, Эсма бинт-и Эби Бекир, Хаббаб бин Эрет, Абдуллах бин Месуд, Абдуллах бин Джахш, Джафер, апайы Эсма бинт-и Умейс, Эбу Хузейфе, Амир бин Фухейре....- радиаллаху анхум эджмаин-, ильк мусульман олма шерефине наиль олгъан кимселерден базыларыдыр.

Даруль-Эркам: Ильк мусульманларнынъ маариф ве тасили

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, ильк учь сене Ислямны сакълы бир шекильде теблигъ эткен, даветини къабул этмегенлерден бу мевзуны сакълы тутмаларыны истегендир. Нубувветнинъ ильк сенесинде Эркам бин эбу эль-Эркам -радиаллаху анх- мусульман олгъанындан сонъра асхаб-ы кирам онынъ эвинде сакълы сакълы топланмагъа башладылар.

«Даруль-Ислям» деп билинген «Даруль-Эркам», Меккеде «Сафа» тепесининъ янындадыр. Пейгъамбер –алейhисселям– Къурейш мушриклеринден сакъынып бу мубарек эвде ола эди, янына кельгенлерге анда Исямны анълата, Къурани Керимни окъур ве огрете эди. Анда, берабердже намаз къыла эди. Бир чокъ инсан Ислямнен мында танышкъандыр.

Азрети Омер нубувветнинъ алтынджы йылында мусульман олгъангъа къадар бу эв, Ислямнынъ теблигъ этилип огретильмесинде буюк хызметлер эткендир.

Эркам -радиаллаху анх- *Даруль-Эркамны* даа сонъра вакъф[122] эткендир. Вакъфиеси шойледир:

«Бисмиллахиррахманиррахим, Бу, Эркамнынъ Сафадан бираз огдеки эви акъкъында яптыгъы ахд ве васиетидир ки, онынъ арсасы Харем-

122 **Вакъф** – токъталмакъ, бир шейни бильмек. Аллах ёлында масраф этильмек узьре адангъан бир (ташынмаз) мал.

и Шерифтен[123] сайылгъанындан о да харемленгендир, токъунылмаздыр: Сатылмаз ве мирас оларакъ алынмаз. Хишам бин Ас ве онынъ азадлы къулы бунъа шааттыр.» (Ибн-и Сад, Ш, 242-244; Хаким, Ш, 574-575/6129)

Бугунь *Даруль-Эркам – «эркамнынъ эви»*, Сауди Арабистан Къыраллыгъы тарафындан йыкъылып Харем-и Шериф топрагъына къошулгъан, яни аслына къайткъандыр.

Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз, нубувветнинъ ильк учь йылыны сакълы даветнен кечиргендир. Даветнинъ сакълы япылмасы Варлыкъ Нурынынъ, эр анги бир эзиет ве къыйынчылыкъларнен къаршы къаршыгъа кельмек къоркъусындан дегиль, дин ичюн бойле япмакънынъ даа догъру олгъанындандыр. Чюнки даа янъы иман эткен чокъу фукъаре мусульманларны техликеге атып оларнынъ элякине себеб олмакъ, диннинъ ёкъ олмасына ёл ачар эди.

Даруль-Эркам вакъыасындан чыкъарыладжакъ олгъан бир къач нетидже бардыр:

а. Керек олгъанда сыкълылыкъ бир даванынъ эсасы олмакъ керек.

б. Maариф ве тасиль, эр анги бир ичтимаий, диний ве сиясий адисенинъ керчеклешмесинде биринджи заруреттир. Фертлернинъ, кейфиет къазанмасы тарафындан, даванынъ мантыгъы ве ахлякъынен теджхиз этильмелери керек.

Бунъа коре Ислямнынъ яйылмасында къыяметке къадар тутуладжакъ ёл ве такъип этиледжек усуль, Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- нинъ бу татбикъатынынъ ышыгъында япылмасы керектир. Ислямнынъ янъыдан филизленмеси я да улашмагъаны ерлерде яйылмасы ичюн япыладжакъ арекетлерде, бу маариф ве тасиль фаалиетлерининъ биринджи дереджеде дикъкъатке алынмасы лязим келер.

123 **Харем-и Шериф** – Месджиди Харам. (Харем больгеси)

ПЕЙГЪАМБЕРЛИКНИНЪ ДЁРДЮНДЖИ СЕНЕСИ

Эмир алгъан шейни ачыкъла: Энъ Якъынларны Инзар Эт

Учь йыл сюрьген гизлилик девирден сонъ, яни пейгъамберликнинъ 4 йылында Аллаh Тааля шойле буюргъандыр:

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ
اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ

«(Эй Расулим! Артыкъ) **Санъа эмир этильгени ачыкъла! Мушриклерден юзь чевир. Сеннен алай эткенлерге къаршы Биз Санъа етермиз!»** (эль Хиджр, 94-95)

Бу аети керимеде теблигънинъ артыкъ ачыкътан япылмасы эмир этильген эди.

Бир башкъа аети керимеде бу хусус даа ачыкъ, атта икъаз этиджи махиетте шойле ифаде этильмектедир:

يَاَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ
رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ لاَ يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

«Эй Расуль! Санъа эндирильгени теблигъ эт! Эгер буны япмаз исенъ, пейгъамберлигини япмагъан олырсынъ! Аллаh сени инсанлардан къорчалайджакътыр. Шубесиз ки Аллаh, кяфир топлулыкъны хидаетке, догъру ёлгъа эриштирмез» (Маиде, 67)

Артыкъ Аллаh Расули -саллялаху алейхи ве селлем-, Аллаh Таалянынъ буюргъаны киби:

قُلْ يَاأَيُّهَا النَّاسُ اِنِّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيِى وَيُمِيتُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِىِّ الْاُمِّىِّ الَّذِى يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

«Де ки: Эй, инсанлар! Акъикъатен мен сизинъ эпинъизге, коклернинъ ве ернинъ саиби олгъан Аллаhнынъ эльчисийим. Ондан башкъа танъры ёкътыр, О, тирильтир ве ольдюрир. Ойле исе, Аллаhкъа ве уммий пейгъамбер олгъан Расулине -ки о, Аллаhкъа ве онынъ сёзлерине инаныр- иман этинъ ве онъа уйынъ ки, догъру ёлны тапарсынъыз.» (эль-Араф, 158) деп инсанларны ачыкътан ачыкъ Ислямгъа давет этмеге башлайджакъ эди.

Лякин бу ишке не ерден ве не япып башлайджагъыны бильмей тургъанда, башкъа бир вахий кельди:

وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ. وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ. فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّى بَرِىءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ. وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ. اَلَّذِى يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ.

«(Эвель) Энъ якъын акърабанъны тенбиеле. Санъа уйгъан муминлерге (мерхамет) къанатынъны кер. Эгер санъа къаршы кельселер, де ки: «Мен сизнинъ япкъанларынъыздан, муакъкъакъ ки, узакъым.» Сен, О мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибине ишанып таян. О ки, (гедже намазгъа) къалкъкъан заманынъда, сени корьмекте.» (Шуара, 214-218)

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, эмири иляхи керектирдиги киби эвельдже якъын акърабаларыны давет этти. Оларгъа икрам этти. Сонъ да шойле сёйледи:

«- Эй Абдул Мутталиб огъуллары! Мен сизге дюньянынъ ве ахиретнинъ энъ хайырлы динини кетирдим. Манъа Къуран вахий олунды ки, о Къуран иле сизни ве онынъ етиштиги эр кесни икъаз этейим деп. Манъа бу иште Ким ярдым этеджектир?»

Бу сёзлерге ич кимсе эмиет бермеди. Эр кес сусты. О заман даа кучюк бала олгъан, анджакъ иман къафилесинде биринджилер олма шерефине наиль олгъан Азрети Али турып:

«- Эй Аллаhынъ Расули! Санъа мен ярдымджы олурым!» деди.

О ерде олгъанларнынъ алайлы кулюмсемелери къаршысында, Аллаh Расулининъ джиханы айдынлаткъан кулюмсемеси Азрети Алиге айланып, онынъ башыны сыйпады. (Ахмед, I, 111, 159; Хейсемий, VIII, 302-303)

Акърабалары биринджиден къабул этмеге янашмадылар, амма Аллаh Расулининъ азмы къырылмады. Чюнки онъа Аллаh Тааля буюра эди ки:

يس وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

«Йа син. Икмет толы Къуран акъкъы иле емин этерим ки шубесиз Сен, пейгъамберлерденсинъ! Дос-догъры ёл узьресинъ!» (Йа Син, 1-4)

وَاَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولاً وَكَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا

«…Сени инсанларгъа Пейгъамбер оларакъ йибердик! Шаат оларакъ да Аллаh етер!» (эн-Ниса, 79)

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلاَّ كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ

«Биз сени бутюн инсанларгъа, анджакъ муждЕлейиджи ве инзар этиджи оларакъ йибердик; Факъат инсанларнынъ чокъусы буны бильмезлер.» (Себе, 28)

قُلْ يَاۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنِّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِى
لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

«Де ки: «Эй инсанлар! Муакъкъакъ ки мен, коклернинъ ве ернинъ саиби Аллаhнынъ эпинъиз ичюн йиберген пейгъамберим!..» (эль-Араф, 158)

Аети керимеде де беян этильдиги киби Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, дигер пейгъамберлерден фаркълы оларакъ бутюн инсанларгъа йиберильген эди. Буны бир Хадиси шерифлеринде шойле ифаде этмектедир:

«Манъа, менден эвельки пейгъамберлерден бирисине берильмеген 5 хусусиет берильди:

1. Бир айлыкъ месафеде олгъан душманнынъ къальбине къоркъы салмакънен ярдым этильдим.

2. Манъа ер юзю месджит ве темиз къылынды. Бунынъ ичюн умметимден эр кимсе, намаз вакъты кельгенде, оны аман къылсын!

3. Гъанимет алмакъ манъа элял къылынды. Менден эвель ич бир пейгъамберге элял къылынмагъан эди.

4.Манъа шефаат изини берильди.

5.Менден эвельки пейгъамберлер, садедже озь миллетлерине йиберильген эдилер. Мен исе, бутюн инсанлыкъкъа пейгъамбер оларакъ йиберильдим.»[124] (Бухари, Тееммум, 1)

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, ильк яптыгъы даветте, о сырада бир бала олгъан Азрети Алиден башкъа ич бир кимседен къабул корьмеди.

Эртеси куню акърабаларны эвине текрар давет этти. Оларгъа икрам этти, сонъ да оларгъа шойле буюрды:

«-Эй Абдульмутталиб огъуллары! Валлахи араплар ичинде дюнья ве ахиретинъиз ичюн меним кетирдигим шейден даа хайырлысыны озь къавмине кетирген ич бир йигит бильмейим!

Эй Абдульмутталиб огъуллары! Мен хусуси оларакъ сизге, умуми оларакъ да бутюн инсанларгъа пейгъамбер йиберильдим. Сиз бу хусуста даа эвель корьмегенинъиз муджизелерден базыларыны корьген оласынъыз. Бу вазифемде манъа ярдымджы ве къардаш олмайы, бойледже

124 Дигер бир риваетте, Аллаһ Расули учь хусускъа даа ишарет этти:
1. Манъа джевамиу келим олма (аз сёз иле чокъ мана берме) хусусиети берильди.
2. Пейгъамберлик меним иле сонъа эрди ве муурьленди, менден сонъ ич бир пейгъамбер кельмейджектир.
3. Юкъладыгъым бир эснада, манъа ернинъ хазинелерининъ анахтарлары кетирильди ве огюме къоюлды. (Муслим, Месаджид, 5-6).

дженнетни къазанмакъны Ким къабул этер? Ким бу ёлда къардашым ве аркъадашым олмакъ узьре манъа бейат этер?»

Сервери Алем Эфендимизин бу даветине де акърабаларындан кимсе иджабет этмедиги киби, даа чокъ, кулюшерек алай эттилер. Бир мюддет сонъ да дагъылып кеттилер. (Ахмед, I, 159; Ибн-и Сад, I, 187; Хейсемий, VIII, 302; Ибн Эсир, эль-Кямиль, II, 63; Белязурий, I, 119)

Инсаннынъ ичинде булунгъаны акъраба чевреси, онынъ анълаткъанларыны, узакътакилерге бакъкъанда даа тез анъламакътадыр. Бир де давети къабул эткенлернинъ акърабаларыны эсапкъа къатаджакъ олсакъ, Ислям дининъ джемиетке бу ёлдан даа къолай келеджеги беллидир. Амма, даветчининъ акърабалары озюне инанмаз иселер, онъа аркъа чыкъмаз иселер, дигер инсанларнынъ иман этип ишанмасы даа зор оладжакътыр. Бу себепле Фахри Кяинат Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем-, теблигъ фаалиетлерине якъын акърабаларындан башлагъандыр.

Дигер тарафтан бу вазифенинъ муваффакъиети ичюн якъынларнынъ ярдымларына да ихтиядж бардыр. Бу акъикъат аети керимеде шойле беян этильмектедир:

قَالُوا يَاشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَاِنَّا لَنَرَيكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلاَ رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ

«Эй Шуайб! Айткъанларынынъ чогъусыны дуймаймыз ве сени арамызда керчектен зайыф коремиз. Эгер акърабаларынъ олмаса эди сени ташларнен атып ольдюрир эдик… дедилер.» *(Худ, 91)*

Лут -алейhисселям- да къавмынынъ сапыкълыгъы къаршысында чаресиз къалгъанында, озюне ярдым береджек якъынларынынъ ёкълыгъыны дуяракъ шойле деген эди:

لَوْ اَنَّ لِى بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِى اِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ

«…Кешке сизге етеджек бир къуветим олса я да сагълам бир къалеге сыгъынсам.» (Худ, 80)

Ислям акърабаларны къорчаламагъа айры бир эмиет бермектедир. Бу себепле киши, инсанларнынъ иман киби юдже бир ниймет иле шерефленмесини истей олса, эр шейден эвель озь аилесини ве акърабасыны тюшюнир. Нитеким Аллаh Тааля шойле буюрмакътадыр:

وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلَى بِبَعْضٍ فِى كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ

«…Акърабалар да Аллаhнынъ хукмюне коре бир бирлерине, дигер муминлерден ве мухаджирлерден даа якъындыр…» (эль-Ахзаб, 6)

Сафа тепесинде Къурейш къавмини Ислямгъа давет этмеси. (Пейгъамберлигининъ 4. йылы)

Даветке энъ якъынларындан башламасы эмир этильген Варлыкъ Нуры, бир кунь Сафа тепесине чыкъаракъ, Къурейш къабилесине сесленди. Олар да бу сесленишке джевап оларакъ Сафа тепеси этрафына топландылар. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, юксек бир къаянынъ устюнден оларгъа шойле хитап этти:

«- Эй Къурейш джемааты! Мен сизге, шу дагъын этегинде я да шу вадиде душман атлары бар, сизге тезден салдыраджакътыр, малынъызны элинизден аладжакътыр десем, манъа инаныр эдинъиз ми?»

Олар да ич тюшюнмеден :

«- Эбет инанырмыз! Чюнки шимдигедже сени ич ялан сёз сёйлегенини эшитмедик!» дедилер.[125]

О ерге кельген эркеснинъ тасдыкъыны алгъан Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, оларгъа шу иляхий акъикъатны бильдирди:

---

125 Бу ерде Расулиллах -салляллаху алейхи ве селлем- теблигъ ичюн биринджиден шахсиет теспити япмакъта эди. Чюнки инсанлар башта характерге хайран олур, сонъ да о инсангъа итаат этерлер. Кунюмизде Ислам динини теблигъ эткен, яйгъан кимселер, озь характерлеринен эль-Эмин ве Эс-Садыкъ олгъан, джемаат козюнде догъру ве ишанылгъан инсанлар олмалары керектир. Ясин суресинде сёзю кечкен Хабиб эль- Наджар, теблигъде булунгъан салих кимселернинъ шахсиетлерини шойле теспит этмекте: اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ **«(Эй къавмым!) Сизден эр анги бир уджрет истемеген бу кимселерге таби олунъыз! Чюнки олар догъру ёлгъа, хидаетке эрген кимселердир.»** (Ясин, 21) Ает-и керимеде айны вакъытта теблигънинъ садедже Аллаh ризасы ичюн япылмасы керсклиги, теблигъджининъ ильк башта озю догъру ёлда олмасы керекглиги бильдириле.

«- О алда мен шимди сизге, алдынъызда, шиддетли бир азаб куню олгъаныны, Аллаhкъа инанмагъанларнынъ о аджджы азабкъа огърайджакъларыны хабер берем. Мен сизни о агъыр азаптан къуртармакъ ичюн йиберильдим.

- Эй Къурейшлилер! Сизге къаршы меним алым, душман корьген бир кишининъ къорантасына зарар береджек деп къоркъкъан, озьлерине хабер этмеси ичюн чапкъан бир кишининъ алы кибидир.

Эй Къурейш джемааты! Сиз юкъугъа далгъанынъыз киби оледжексиниз. Юкъудан уянгъаны киби тиреледжексиниз. Къабирден турып Аллаhнынъ огюне барып, дюньяда яптыгъынъыз эр арекетинъиз ичюн эсап береджегинъиз акътыр. Сонъунда хайыр ишлернинъ ве ибадетлеринъизнинъ мукяфатыны, яман ишлернинъ де джезасыны ве шиддетли азабыны кореджексинъиз! Мукяфат – эбедий бир дженнет; джезалар да – девамлы бир джеэннемдир.» (Бухари*, Тефсир,* 26*;* Ахмед, 1, 281-307; Ибн-и Сад, 1, 200)

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бу сёзюне къаршы, о ерде олгъанлар тарафындан бир къаршы чыкъма корюльмеди, садедже эмджеси Эбу Лехеб:

«- Айда шу! Эллеринъ къурусын! Бизни бу ерге бунынъ ичюн мы чагъырдынъ?» деп мунасебетсиз ве якъышыкъсыз сёзлер сарф этти. Акъарети иле буюк пейгъамбернинъ къальбини къырды.

Эбу Лехебнинъ бу арекети узьре Теббет суреси энди:

تَبَّتْ يَدَا اَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ مَا اَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ سَيَصْلَى
نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ

«Эбу Леhебнинъ эки эли къурусын! Къуруды да. Малы ве къазангъанлары онъа файда бермеди. О алевли бир атеште янаджакъ. Одун ташыйыджы оларакъ ве бойнунда хурма лифинден букюльген бир йип олгъаны алда, къадыны да (атешке киреджек).» (Теббет, 1-5) (Бухари, Тефсир, 26/2; 34/2; 111/1, 2; Муслим, Иман, 355)

Аетте Эбу Лехебнинъ ханымы да зикредильгендир. Чюнки о да, акъайы киби Аллаһ Расулине -салляллаху алейхи ве селлем-ге пек чокъ эзиетлер бермекте, кечеджеги ёлларгъа тикен коймакъта эди.

Бу суре, сойдан якъын олмакънынъ да пек чокъ къыймет бермегенини косьтермектедир. Муим олгъан рухий якъынлыктыр, такъвадыр. Рухнынъ миллиети ёкътыр. Ыркъ, джесетке аит бир кейфиеттир. Джесет исе топракъта ёкъ олып кетеджектир. Инсан кямиль манасы иле рухтан ибареттир. Онынъ мукеррем васфы да будыр. Ёкъса инсан, дегишик къумашлардан эльбисе киймекнен къыймет къазанмаз!

Расулюллахнынъ -салляллаху алейхи ве селлем- гъайретлери нетиджесинде алалары Азрети Сафие ве Азрети Атике, Азрети Аббаснынъ азадлы къулы Эбу Рафи, Эбу Зерр ве къардашы Амр б. Абесе мусульман олдылар.

Эбу Зерр -радиаллаху анх- джахилие девринде путларгъа тапмаз эди. Озю хидаетке наиль олышыны шойле анълатыр:

«Мен Гъыфар къабилесинден бир кимсейим. «Меккеде бир киши пейда олды, озюни пейгъамбер олгъаныны айта экен» деп бир хабер алгъан сонъ, Аллаһ Тааля даа о заман гонълюме Ислямнынъ мухаббетини къойды. Къардашым Унейске:

«-Меккеге кет ве коклерден хабер кетирдигини сёйлеген о адам иле лаф эт. Онъынъ акъкъында манъа хабер кетир!» дедим.

Къардашым Унейс, Меккеге кетти, Расулюллахны -салляллаху алейхи ве селлем- динъледи ве янъыма кельди. Онъа:

«-Не яптынъ? Не хаберлер кетирдинъ?» деп сорадым.

«-Меккеде сенинъ дининде бир адамгъа растладым ки озюни Аллаһнынъ йибергенини айта.» деди.

«-Пеки инсанлар онынъ акъкъында нелер айталар?» деп сорадым.

«-Шаир, кяин, сиирбаз киби шейлер айталар!» деди.

Къардашым шаир бир кимсе эди ве шиирден пек яхшы анълар эди. О Азрети Мухаммед акъкъында шойле деди:

«- Мен кяинлернинъ сёзюни билерим. Онынъ сёзлери, кяинкилерине ич бенъземез. Онынъ сёзлерини шиирнинъ эр тюрлюси иле къыясладым,

Валлахи онъа шиир демеге кимсенинъ тили бармаз. О муакъкъакъ догъры сёйлемектедир. Онъа ифтира эткенлер исе яланджылардыр! О садедже хайырны, яхшылыкъны ве ахлякъий фазилетни эмир эте, яманлыкъны ве шерни де ясакъ этмектедир.»

Къардашымнынъ анълаткъанларына бакъаракъ татмин оламайынджа, аман сувымны ве ашымны алдым ве ёлгъа чыкътым. Меккеге кельдим, Расулюллахны -салляллаху алейхи ве селлем- танымай эдим, башкъасына сорамайы да тартына эдим. Месджид-и Харамда Земзем къуюсы къатында беклеп тура эдим. Земзем сувындан ичип ачлыгъымны ве сувсызлыгъымны гидере эдим. О эснада яныма Азрети Али кельди ве:

«- Эр алда сиз бу ерде ябанджысынъыз!?» деп сорады.

Онъа:

«- Эбет!» дедим.

«- Ойле исе кель, бизге мусафир ол!» деди.

Али -радиаллаху анх- иле берабер кеттим. Меккели инсанларнынъ эстирдиклери яман аваларындан хавыфланаракъ келиш себебимни дахи сорамады. Сабах олгъан сонъ, Расулюллахны -салляллаху алейхи ве селлем- тапмакъ ичюн текрар Месджид-и Харамгъа кеттим. Акъшамгъа къадар бекледим, амма хабер аламадым. Али манъа текрар огърады ве:

«- Сиз але даа кетеджек еринъизни бильмединъиз ми?» деп сорады.

Мен:

«Ёкъ!» дедим.

Али -радиаллаху анх-:

«- О заман келинъ кене бизге мусафир олынъ!» деди.

Эвлерине кельдигимизде:

«- Сенинъ алынъ недир? Бу шэерге не ичюн кельдинъ?» деп сорады.

Гизли тутаджагъынъа ве манъа ёл косьтереджегинъе ондан сёз алгъан сонъ:

«- Бизге улаштыгъы къадарлыкъ, бу ерлерде бир киши чыкъты озюни пейгъамбер илян этти! Онынъ иле корюшип лаф этмек ичюн кельдим» дедим.

«- Келип пек яхшы эткенсинъ! Бу зат Аллаһнынъ Расулидир, акъ пейгъамбердир. Сабах мени такъип эт, кирдигим эвге сен де кир! Мен сенинъ ичюн теликели бир шей корьсем, аякъкъабымны тюзельткен киби дуваргъа айланырым, сен де кечер кетерсинъ.» деди.

Нихает Пейгъамберимизнинъ янына бардыкъ. «Эсселяму алейке я Расулюллах!» оны биринджи кере Ислям селямы иле мен селямладым.

«- Эй Мухаммед! Сен инсанларны неге давет этесинъ?» деп сорадым.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-:

«*Бир олгъан ве ич бир шериги, ортагъы олмагъан Аллаһкъа имангъа, путларны терк этмеге ве меним де Расулюллах олгъаныма шеадет этмеге давет эте эдим.*» деди.

Манъа Ислямны анълатынджа мен аман мусульман олдым. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- мусульман олмама пек севинди ве месрур бир юзь иле кулюмсиреди.

«*- Эй Эбу Зерр! Шимди бу ишни меккели инсанлардан гизли тут ве мемлекетине къайт!*» буюрды.

«- Я Расулаллах! Мен динимни ачыкъламакъ истейим.» деди.

Расулаллх -салляллаху алейхи ве селлем-:

«*Мен Мекке инсанларнынъ санъа зарар береджеклеринден къоркъам!*» буюрды.

«- Я Расулаллах! Мени ольдюреджеклерини бильсем дахи буны муакъкъакъ япаджакъман.» дедим.

Расули Экрем эфендимиз сусты.

Къурейш Месджид-и Харамгъа топландыкъылары заман, о ерге барып юксек сеснен:

«- Эй Къурейш джемааты! Эшхеду энъ ля иляхе илляллах ве эшхеду энне Мухаммеден абдуху ве расулюху» деп бакъырдым. Мушриклер:

«- Адам шашмалады! Адам шашмалады! Турынъ ве шу сабиий[126] устюне худжум этинъ» деп турдылар ве мени ольдюресие дёгдюлер. О эснада Аллаh Расулининъ эмджеси Аббас етишип устюме къапанды ве оларгъа:

«- Языкълар олсынъ сизге! Эй Къурейш джемааты! Сизлер туджджар инсанларсынъыз. Тиджарет ёлынъыз да Гъыфар къабилесинден кечмектедир. Ёкъса тиджарет ёлынъызнынъ кесильмесини ми истейсинъиз!?» деп бакъырынджа башымдан дагъылдылар.

Эртеси кунь сабахтан Месджид-и Харамгъа бардым ве айны шейлер текрар олды. Мени ольдю заннетип бyракъып кеттилер. Турып Аллаhнынъ Расули къатына бардым. Расулюллах алымны коргендже:

«*Мен сени бу иштен токътатмадым мы?*» деп сорады.

Мен:

«Бу гонълюмнинъ бир арзусы эди. Мен де ерине кетирдим.» дедим.

Бир муддет заман Пейгъамберин янында къалдым. Даа сонъ:

«- Эй Аллаhнынъ Расули! Сен манъа не япмамны эмир этесинъ!?» деп сорадым.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-:

«*Санъа эмирим кельгендеИслямны къавмине анълатырсынъ! Ортагъа чыкътыгъымызны хабер алынджа яныма кель!*» буюрды» (Бухари, Менакиб эль-Энсар, 33; Ахмед, V, 174; Хаким, III, 382-385; Ибн-и Сад, IV, 220-225)

Фахр-ы Кяинат Эфендимиз бундан сонъ инсанларны Islямгъа даветкe девам этти. Аджылыкъ мевсиминде, Укъаз, Меджение, Зуль Меджаз киби ярмалыкъларында инсанларнынъ топлы олдыкълары заманларда янъларына барып, раст кетирдиги эр кеске, эфенди-ыргъат, зайыф-къуветли, зенгин-факъыр демеден Ислямны теблигъ эте, оларны Аллаhнынъ бирлигине иман этмеге давет ве тешвикъ эте эди. (Ибн-и Сад, I, 216-217)

Пейгъамберликнинъ бу сафхаларында энген аетлер, умумиетнен къыяметнинъ дешетини хабер бермекте эди:

126 Меккели инсанлар о заманларда, мусульман олгъан кимселерге, «динден чыкъкъан» манасында «Сабиий» дей эдилер.

اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا
فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ اَلَّذِينَ هُمْ فِى خَوْضٍ يَلْعَبُونَ يَوْمَ يُدَعُّونَ اِلَى
نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا هٰذِهِ النَّارُ الَّتِى كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ

«Раббинънинъ азабы мытлакъа юзь береджек. Онъа мани оладжакъ ич бир шей ёкъ. О куню кок салланып чалкъаланыр. Дагълар юргенден юрер. Яланлагъанларнынъ вай алына о кунь! ки, олар далгъан сапыкълыкълары ичинде ойнап тургъанлардыр. О куню джеэннем атешине итекленип атылырлар да, «Иште, яланлап тургъан атешинъиз будыр!» денилир.» (эт-Тур, 7-14)

Расули Экрем эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем- пейгъамберлигини илян этмеси ве даветке ачыкътан башламасы артындан мушриклернинъ ве путларнынъ алейхинде аети керимелер назиль олмагъа башлады:

اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ

Сиз ве Аллаhтан гъайры табынгъан шейлеринъиз джеэннем якъарлыгъысынъыз, сиз о ерге киреджексинъиз. (эль-Энбия, 98)

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى اِلَىَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ
فَاسْتَقِيمُوا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ

«Де ки: Мен де, анджакъ сиз киби бир инсаным. Манъа иляхынъызнынъ тек бир илях олгъаны вахий олунмакъта. Артыкъ Онъа ёнелинъ, Ондан магъфирет истенъ. Ортакъ къошкъанларнынъ алына вай!» (Фуссылет, 6)

Варлыкъ Нуры мушриклернинъ тапмакъта олдыкълары путларнынъ айыпламагъа башлагъаны, имансызлыкъ ве шашкъынлыкъ узьре олюп кеткен аталарынынъ джеэннемде олгъанларыны сёйлеген заман, Къурейш мушриклери пейгъамбер эфендимизни ред ве инкяр эттилер. Онъа къаршы душманлыкъ беслемек хусусында бирлештилер. Анджакъ

Эбу Талиб Аллаһ Расулини къорчаламагъа девам эттиги ичюн, онъа ич бир шей япамадылар. (Ибн-и Сад, I, 199)

Эбу Джехиль, Эбу Лехеб, Велид б. Мугъире, Умеййе б. Халеф, Ас б. Ваиль, Надр б. Харис, Укъбе б. Эби Муайт, Утбе б. Рабиа киби къавий мушриклер, Варлыкъ Нуры Пейгъамберимизге къаршы душманлыкъта ашыры кетип эбедий хусрангъа тюштюлер ве бахтсыз олдылар.

Теблигънинъ Эмиети ве Услюби

Теблигъ, Ислям динининъ эсасларыны анълатаракъ оларны яймакъ, инсанларнынъ бу эмирлерге уйып яшамаларыны теминлеметир. Энъ мешур табирийле теблигъ – «эмри биль маруф ве нехйи аниль мункер: Эйи ве гузель олгъан шейни эмир этмек, фена ве чиркин олгъан шейни мен этмек» деп билинмектедир.

Аллаһ Тааля, аети керимелерде, теблигъни бутюн муминлерге бир вазифе оларакъ эмир этмектедир:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

«Сизден хайыргъа чагъыргъан, эйиликни эмир этип, феналыкъны мен эткен бир топлулыкъ булунсын. Иште, олар къуртулышкъа иришкенлердир.» (Ал-и Имран, 104)

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

«Сиз, инсанларнынъ эйилиги ичюн ортагъа чыкъарылгъан энъ хайырлы умметсинъиз; эйиликни эмир этер, феналыкътан сакъындырырсынъыз…» (Ал-и Имран, 110)

Пейгъамбер Эфендимиз хадиси шерифлеринде теблигънинъ эмиетине даир шойле буюргъанлардыр:

«Бизден бир шей эшитип, оны айнен башкъаларына улаштыргъан кимсенинъ Аллаһ юзюни акъ этсин! Кендисине бильги улаштырылгъан

нидже кимселер бардыр ки о бильгини, биззат эшиткенден даа эйи анълар ве татбикъ этер.» (Тирмизи, Илим, 7)

«Аллаhкъа емин этерим ки, эгер Аллаh, сенинъ вастанънен бир тек кишини хидаетке къавуштурса, бу сенинъ ичюн (энъ къыйметли дюнья нимети сайылгъан) *къызыл девелерге саип олманъдан даа хайырлыдыр.»* (Бухари, Асхабун-Неби, 9)

«Хидаетке давет эткен кимсеге, кендисине таби олгъанларнынъ севабы къадар севап берилир. Бу оларнынъ севапларындан да бир шей эксильтмез.» (Муслим, Илим, 16)

Энес -радиаллаху анх- Ислям теблигъджилерининъ ахиретте наиль оладжакълары юксек мертебелери анълаткъан бир хадиси шерифни шойле накъиль этер:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бир кунь шойле буюрдылар:

«–Сизге бир къысым инсанлардан хабер берейим ми? Олар не пейгъамбер не де шехиттирлер. Анджакъ къыямет кунюнде пейгъамберлер ве шехитлер, оларнынъ Аллаh къатындаки макъамларына гъыпта этерлер[127]*. Нурдан минберлер узерине отургъанлардыр ве эр кес оларны таныр.»*

Асхабы кирам:

«–Олар кимлердир я Расулюллах?» деп сорадылар.

Аллаh Расули:

«–Олар къулларыны Аллаhкъа, Аллаhны да къулларына севдирген кимселердир. Ер юзюнде насиат этерек теблигъджилер оларакъ долашырлар.» буюрды.

Мен:

«–Эй Аллаhнынъ Расули! Аллаhны къулларына севдирмени анъладыкъ. Амма къулларыны Аллаhкъа севдирмек насыл олур?» дедим.

Буюрды ки:

127 Бу ифадеден макъсат, теблигъле мешгъуль олгъан кимселернинъ къыйметини бильдирмек. Ёкъса оларнынъ пейгъамбер ве шехитлерден устюн олгъанларыны косьтермез. Зира пейгъамберлер ве шехитлер де затен аятларыны теблигъ огъруна феда эткен кимселердир.

«–Инсанларгъа Аллаhнынъ севгени шейлерни эмир этерлер, севмегени шейлерден де сакъындырырлар. Инсанлар да бунъа итаат этиндже Аллаh -аззе ве джелле- оларны север.» (Али эль-Муттакъи, III, 685-686; Бейхаки, *Шуабуль-иман,* I, 367)

Шаирлер, Аллаh ашыгъы олгъан бойле теблигъджилернинъ рух алларыны шойле тиле кетиририрлер:

Истерим севсин бутюн халкъ-ы джихан джананымы,
Севмеген къалмасын алемде ич султанымы.
Кешке севгенири севсе бутюн халкъ-ы джихан,
Гедже, куньдюз сёзюмиз къыссаи джанан олса.

Теблигъ вазифесини хакъкъынен ифа эткен кимсенинъ къазанчы, дюньянынъ энъ къыйметли хазинелеринден даа устюн экенде, бу вазифенинъ ихмали бутюн бир джемиетни элякке сюрюклейджек къадар вахим нетиджелерге алып барар.

Аллаh Расулюнинъ бу хусустаки икъазы, сонъ дереджe дикъкъаткъа шаяндыр:

«Манъа аят бахш эткен Аллаhкъа емин этерим ки сиз, я эйиликни эмир этер, яманлыкътан токътатырсынъыз, я да Аллаh кенди къатындан усьтюнизге бир азап йиберир де о заман дуа этерсинъиз факъат дуанъыз къабул этильмез.» (Тирмизи, Фитен, 9)

Эбза эль-Хузаи -радиаллаху анх- анълата:

«Бир кунь Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- минбере чыкъарак бир къонушма япты. Мусульманлардан базы джемаатларны хайырнен анъгъан сонъ шуларны сёйледи:

«–Базыларына не ола ки къомшуларына меселелерни анълатмай, бильмедиклерини огретмей, оларны анълайышлы алгъа кетирмейлер. Оларгъа маруфу эмир этмей, оларны мункерден (дининъ хош корьмегенден) *сакъындырмайлар? Бир такъым кимселерге де не ола ки бильмегенлерини къомшуларындан сорап огренмей, анълайышлы олмагъа чалышмайлар? Аллаhкъа емин этерим ки бильги саиби олгъанлар я къомшуларына огретир, оларны анълайышлы алгъа кетирир, маруфу эмир этер, мункерден сакъындырырлар; дигер тарафтан бильмегенлер де къомшуларындан сорап огренир, дини меселелерни идракъ этмеге чалышырлар я да оларны* (эр экисини де) *дюньяда джезаландырырым.»*

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бу къонушманы япкъан сонъ минберден энип эвине кирди. Базылары:

«–Ойле санъамыз ки (Йеменли) Эшарилерни къаст этти, чюнки олар факих, динни эйи бильген кимселердир, къомшулары исе къаба, серт табиатлы, сув башларында кочебе аяты яшагъан кимселердир» дедилер.

Эшарилер вазиеттен хабердар олунджа Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ге кельдилер ве:

«–Я Расулюллах! Сен бир къавми хайырла, бизни исе шернен анъгъансынъ. Бизим анги алымыз себебинен бойле олды?» дедилер.

Алемлернинъ Эфендиси ич бир шей сёйлемеди, садедже эвельки сёзлерини текрарлады. Эшарилер къаст этильгенинъ кендилери олып олмагъаныны анълаямадылар. Там оларакъ огренмек ичюн буны Небийи Экрем Эфендимизге бир къач дефа даа сорадылар. Расулюллах -алейхисселям- исе эр дефасында айны сёзлерини текрарлай эди. Бунынъ узьре Эшарилер:

«–Ойле исе бизге бир сене вакъыт бер!» дедилер.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- де къомшуларыны огретип оларгъа дини меселелерни огретмелери ичюн кендилерине бир сене муддет таныды ве сонъ шу аетлерни окъуды:

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ. كَانُوا لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

«Исраил огъулларындан кяфир олгъанлар, Давуд ве Мерьем огълу Иса тилинен лянетленгендирлер. Бунынъ себеби, сёз динълемедилер ве сынъырны аштылар. Олар япкъан феналыкъларындан бир-бирини вазгечирмеге чалышмаз эдилер. Ант олсун, япкъанлары не фенадыр!» (эль-Маиде, 78-79) (Али эль-Муттаки, III, 684/8457; Хейсеми, I, 164)

Варлыкъ Нуры -салляллаху алейхи ве селлем-, Аллаhнынъ лютфи саесинде улашкъаны къальбий кемал иле, бешериетни хидаетке эрдирме истеги ичинде ап ачыкъ динни теблигъ этмеге девам эткен, кендисине тевди этильген бу иляхий эманетни ерине кетирме шууры, Оны зирвелерин зирвеси алына кетиргендир. Вазифесини иджра этмеге мани олад-

жакъ бутюн дюньявий теклифлерни ред эткен, Аллаһкъа къуллыкъны эр шейнинъ устюнде корьгендир.

Салляллаху алейхи ве селлем Эфендимиз, Ислямны эр кеснинъ севиесине коре, мухатапнынъ анълайджагъы бир шекильде изах этер, бир кишининъ биле хидаети кендисине буюк лезет ве севинч берир эди. Нитеким Хайбернинъ фетхи сырасында, къулларгъа дахи Ислямны узун-узун анълатмакътан лезет дуйгъан ве онынъ хидаетине весиле олгъан эди. (Ибн-и Хишам, III, 398)

Кене он куньлюк мешакъкъатлы Таиф ёлджулыгъында садедже христиан бир къул олгъан Аддаснынъ хидаетине весиле олгъан эди. Бунынъ узьре Таифте яшагъаны бутюн аджы адиселерни унуткъан эди.

Аллаһ Расули, бутюн инсанларнынъ Ислям кунешинен айдынланабильмеси ичюн бутюн кучюни сарф эте, теблигъ хусусында быкъмакъ-усанмакъ бильмей эди. Онынъ теблигъ хусусындаки хассасиетини косьтерген бир адисени Темим бин Усейд -радиаллаху анх- шойле анълатыр:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- хутбе окъуркен янына бардым ве:

«–Я Расулюллах! Динини бильмеген бир гъарип кельди, сорап огренмек истей.» дедим.

Аллаһ Расули манъа дёнюп бакъты. Хутбени токътатып яныма кельди. Аман Онъа отурмасы ичюн аякълары демирден бир шей кетирдилер. Узьре отурды ве Аллаһ Таалянынъ кендисине огреткени базы шейлерни манъа анълатты. Сонъ текрар хутбесине къайтып сёзюни тамамлады.» (Муслим, Джума, 60)

Асхабы кирам да, акъикъатларны теблигъ ве корьген янълышларны тюзельтме хусусында чокъ титиз эдилер. Олар арасында Аллаһ Расулининъ суннетине терс арекет эткенлерни тенбиелеме вазифеси белли шахысларнен сынъырлы дегиль эди. Эр бири ери ве заманы кельгендже узьре тюшкен вазифени ерине кетирир, не къыйметке олса олсун догъруны ифаде эткен чекинмез, Фахри Кяинат Эфендимизнинъ суннетине мухалиф бир вазиетни къабул этамаз эдилер. Онынъ хадислерине итираз эткенлернен, асла бир ерде оламайджакъларыны сёйлерлер[128], ха-

128 Шафии, *Рисале*, Ист. 1985, с. 193; Суюти, *Мифтах*, Бейрут 1987, с. 48.

диси шерифке терс озь корюшюни сойлегенлернен де, бундан бир даа айны ерде отурамайджакъларыны ифаде этип о ерни терк этер эдилер. (Муватта, Бую, 33; Ибн-и Madже, Мукъаддиме, 2)

Суфьян Севри теблигънинъ эмиетине даир шойле буюргъандыр:

«Хорасангъа кетип теблигъде булунманъ; сенинъ ичюн Меккеде яшамакътан даа къазанчлыдыр.»

Теблигъ бу къадар муим олунджа бу вазифени лайыгъынен ифа этеджек шахсиетлернинъ етиштирильмеси де буньа мувазий оларакъ эмиет къазанмакътадыр. Гонъюль эхли бир теблигъджининъ къыйметини, шу адиседе ачыкъ бир шекильде корьмек мумкюндир:

Азрети Омер -радиаллаху анх- бир кунь достларынен бирликте отура эди. Олардан, (Аллаhтан) бир шейлер истемелерини риджа этти. О ердекилерден бир къысмы:

«–Шу хане толусы парам олсын да Аллаh ёлунда инфакъ этейим**!..»** деп ниет этти.

Бир къысмы:

«–Шу хане толусы алтынларым олсын да Аллаh ичюн масрафлайым**!..»** деп талап этти.

Базылары да:

«–Шу хане толусы мюджевхерлерге саип олайым да оларны Аллаh ёлунда сарф этейим**!..»** деп теменни этти.

Анджакъ Азрети Омер:

«–Даа, даа фазласыны истейин!» дейиндже олар:

«–Аллаh Таалядан даа не истейик ки?!» дедилер.

Бунынъ узьре Омер -радиаллаху анх-:

«–Мен исе, шу ханенинъ Эбу Убейде бин Джеррах, Муаз бин Джебель ве Хузейфе эль-Емани киби (мустесна ве эр тарафтан кямиль) кимселер иле толу олмасыны ве буларнынъ Аллаhкъа итаат ёлунда, яни динни яйма хызметинде чалышмаларыны истер эдим…» деди. (Бухари, *Тарихус-Сагъир,* I, 54)

Шефкъат ве мерхаметнинъ екяне къайнагъы олгъан Юдже Раббимиз, къулларынынъ Хакъ динге давет ичюн тесирли услюбни шойле косьтермекте:

اُدْعُ اِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ

«(Эй Расулим! Инсанларны) **Раббининъ ёлуна икмет ве гузель насиатнен давет эт ве** (керек олса) **оларнен энъ гузель услюбнен муджаделе эт…»** (эн-Нахл, 125)

وَلاَ تُجَادِلُوا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلاَّ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ اِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا اٰمَنَّا
بِالَّذِى اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

«Эхл-и китаптан, зулум эткенлер истисна, энъ гузель ёлнен курешинъ ве денъ ки: Бизге эндирильгенге де, сизге эндирильгенге де, иман эттик. Бизим Танърымыз да, сизинъ Танъырынъыз да – бирдир ве биз Онъа теслим олдыкъ.» (эль-Анкебут, 46)

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعَا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّنِى مِنَ
الْمُسْلِمِينَ وَلاَ تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلاَ السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ
اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِىٌّ حَمِيمٌ

«(Инсанларны) Аллаhкъа чагъыргъан, яхшы иш япкъан ве «Мен мусульманларданым», дегенден кимнинъ сёзю даа гузель? Яхшылыкънен яманлыкъ бир олмаз. Сен энъ гузель бир шекильде (яманлыкънынъ) огюни ал. О вакъытта сеннен арасында душманлыкъ олгъан кимсе санки джандан бир дост олур.» (Фуссилет, 33-34)

قُلْ هٰذِهِ سَبِيلِى اَدْعُو اِلَى اللّٰهِ عَلَى بَصِيرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِى
وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

«(Расулим!) де ки: «Иште, бу, меним ёлумдыр. Мен Аллаhкъа чагъырам, мен ве манъа уйгъанлар айдын бир ёл узериндемиз. Аллаhны (ортакълардан) узакъ тутарым! Ве мен ортакъ къошкъанлардан дегилим»» (Юсуф, 108)

Тевсие этильген бу иляхи услюпнинъ татбикъ нетиджесинде тарихте нидже тикенлешкен рухлар гульге дёнди ве зиндан киби синелер нургъа гъаркъ олгъандыр.

Аллаh Муса ве Харун -алейхимесселам-ны Фираун киби акъикъатен азгъан ве догъру ёлдан сапкъан бир инсангъа йибергенде, йымшакъ бир услюп къулланмаларыны тевсие эткен ве шойле буюргъандыр:

فَقُولاَ لَهُ قَوْلاً لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشَى

«Онъа йымшакъ сёз сёйленъ. Бельки, о акъылыны башына топлар я да Аллаhтан сакъыныр.» (Таха, 44)

Бу аети керимеде теблигъ методынынъ эки эсасы корюлир:

1. Акъикъатны мухатапкъа теблигъ эткенде, онынъ гъуруруны инджитмеден, йымшакъ бир услюп къулланмакъ:

Нитеким Фираун, Муса -алейхисселям-нынъ муджизелери къаршысында пек чокъ дефа имангъа темаюль этти исе де, Хаман ве этрафы онъа мани олдылар. Кендиси де гъурургъа ве кибирге къапыларакъ иман этмеди.

Аллаh, Муса -алейхисселям-гъа «лейин лисан»[129] къулланмасыны эмир буюраракъ бизлерге бир теблигъ методы икрам этмектедир: Къальблер йымшатыладжакъ, ондан сонъ теблигъ этиледжектир. [130]

129 **Лейин лисан** – йымшакъ тиль.

130 Аллаh Расули, хиджретнинъ 7-нджи сенесинде Хайбер фетхинден сонъра къургъакълыкъ ве къытлыкъкъа тюшкен Мекке халкъына алтын, арпа ве хурма йиберерек ярдым эткен эди. Эбу Суфьян буларнынъ эписини алып Къурейшлилернинъ факъирлерине дагъытты ве:
«–Аллаh къардашымнынъ огълуны хайырнен мукяфатландырсын! Чюнки О, акърабалыкъ акъкъыны ерине кетирди!» деп мемнюниет косьтерди. (Якуби, II, 56)
Расюлуллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бу алидженап арекети Меккелилернинъ къальплерини йымшатты ве бир муддет сонъра Мекке Фетхинде къальплери йымшатылгъан мушриклер колайджа мусульман олдылар.

Пейгъамберлер ве Аллаh достларынынъ аятында ич бир заман мунакъаша ёкътыр. Ал иле теблигъ бардыр.

Аллаh Таалянынъ теблигънен вазифелендиргени пейгъамберлер гонъюль япмагъа кельдиклеринден, инсанларгъа эп гонъюль пенджересинден бакъкъанлар, этрафларына даима муаббет ве шефкъат яйгъанлар ве ниджелерининъ хидаетине весиле олгъанлардыр. Эгер олар, бу гузель ве фирасетли давранышларнынъ аксине арекет этсе эдилер, нетиджеде, арада учурум олгъан инсанларнен багъ тамамен къопар ве ниает бу киби кимселерге Хакъны теблигъ этме имкяны зайи олур эди. Бу да, иляхи мурадкъа терс тюшерди. Зира Аллаh, къулларынынъ тюшкени батакълыкътан къуртулмаларыны истемектедир. Бунынъ ичюн Аллаh Тааля, инсанлыкъ тарихы боюнджа, бинълердже пейгъамбер йиберген ве энъ гузель услюпнен гонъюллерни темизлемелерини оларгъа эмир буюргъандыр. Кене айны гъаеге багълы оларакъ инсанларгъа лютф этильген эхлюллах[131] да, инсанларын маневий тербиесинде бу небеви услюпны девам эттиргенлер.

Гузель ахлякънен донатылмагъан къаба, къырыджы ве серт бир услюп иле япылгъан хызметлерден хайыр кельмез. Бильхасса инсангъа хитаб эткен маариф, иршад ве теблигъ киби хызметлерде, бу хусус чокъ даа эмиет арз этмектедир. Нитеким аети керимеде Фахри Кяинат Эфендимизге ве Онынъ шахсында бутюн умметке хитабен:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ

«Аллаhтан бир рахмет иле оларгъа муляйим даврандынъ! Эгер сен къаба, къатты юрекли олса эдинъ, ич шубесиз, этрафынъдан даркъап кетер эдилер…» буюрылгъандыр. (Ал-и Имран, 159)

2. Анги вазиетте олгъанларына бакъмадан, теблигъни бутюн инсанларгъа япмакъ:

Фираун, иман этмеге янашмагъан бир залым ве бедбахт олгъаны киби айны заманда Муса -алейхисселям-ны ёкъ этмек огъруна бинълердже явруларны ольдюрген бир джаний эди. Бойле олгъаны алда иляхи теблигъге мухатап олды.

131 **Эхлюллах** - яшайышыны Аллахкъа адагъан ве Онынъ ёлундан асла айрылмагъан инсанлар.

Пейгъамбер Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем- де, Эбу Джехильге дефаларджа теблигъде булунгъандыр. Эбу Джехиль исе, Пейгъамберимизнинъ апачыкъ нюбювветини виджданен къабул эткени алда нефисиине магълюбиети ве кибирлиги себебинен буны къабул этмеди. Лякин Аллаһ Расулюнинъ бу устюн давранышы, Омер бин Хаттаб, Эбу Суфьян, Хинд ве Вахши киби башлангычта Ислям душманы олгъан нидже кимселернинъ хидаетине весиле олгъандыр.

Иште бу бакъыш тарзы, эм Ислямий хызметлерде, эм бутюн бешерий мунасебетлерде гузеллик, йымшакълыкъ ве зарафет имкяныны берер. Иште тасаввуф эхлининъ арекетлеринде энъ олгъун ве фейизли тюшюндженинъ темель бакъыш ачысы да будыр.

Варлыкъ Нурынынъ ибретлер иле толу йигирми учь сенелик теблигъ аятыны талиль эткенимизде бир теблигъджининъ ёлуны айдынлаткъан шу хусусларны корермиз:

Аллаһ Расули теблигъге энъ якъынларындан башлагъан эди. Зира Аллаһ шойле буюрмакътадыр:

وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ

«(Эвель) **якъын акърабаларыны инзар эт,** (ахирет азабынен къоркъыт!)**»** (эш-Шуара, 214)

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا
مَلٰئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

«Эй, инангъанлар! Озюнъизни ве аиленъизни, якъарлыгъы инсанлар ве ташлар олгъан атештен къорчаланъ. Онынъ башында аджымагъан, кучлю, Аллаһнынъ эмирлерине къаршы кельмеген ве эмир этильгенлерини япкъан мелеклер бардыр.» (эт-Тахрим, 6)

-Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Ислямгъа давет эткенде, тедриджий олмагъа риает эткен, яни баситтен зоргъа догъру къадемели оларакъ илерлегендир.

Аллаһ Таалянынъ ильк эмири اِقْرَاْ **«Окъу!»** (эль-Алякъ, 1) аети эди.

Сонъ Эфендимизге рисалет вазифеси берильген, قُمْ فَاَنْذِرْ **«Тур ве икъаз эт!»** (эль-Муддессир, 2) буюрулгъан, бундан сонъ:

وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ

«(Эвель) **якъын акърабаларыны инзар эт,** (ахирет азабынен уяр!)**»** (эш-Шуара, 214) иляхий эмир кельгендир.

Бундан сонъ вазифенинъ сынъыры бутюн шеэрни къушатаджакъ шекильде кенишлетип:

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى حَتَّى يَبْعَثَ فِى اُمِّهَا رَسُولاً يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اَيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى الْقُرَى اِلاَّ وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ

«Раббинъ, оларгъа аетлеримизни окъугъан бир пейгъамберни мемлекетлернинъ баш меркезине ёлламагъандже, о мемлекетлерни эляк этиджи дегильдир. Затен, биз анджакъ халкъы залым мемлекетлерни эляк эткендирмиз.» буюрылды. (эль-Къасас, 59)

Бир сонъки басамакънен, чевре виляетлерини де къапсайджакъ шекильде даветнинъ сынъыры кенишледи:

وَهذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ
اُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا

«Бу Къуран, эвельки китапларны тасдикъ эткен, Мекке ве этрафында яшагъанларны тенбиелемек ичюн санъа эндиргенимиз мубарек бир китаптыр…» (эль-Энам, 92)

Нихаетинде вазифенинъ худутлары бутюн инсанлыкъны ичине аладжакъ шекильде илян этильди:

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلاَّ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

«(Эй Мухаммед!) **Биз Сени анджакъ алемлерге рахмет оларакъ йибердик.»** (эль-Энбия, 107)

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلاَّ كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ

«Биз сени бутюн инсанларгъа анджакъ мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ; факъат инсанларнынъ чокъу буны бильмезлер.» (Себе, 28)

Фахри Кяинат -алейхи экмелю тахийят- Эфендимиз, мухатаплары хусусында тедриджиликке риает эткени киби теблигъ этеджеги укюмлерни анълаткъаны вакъыт да айны усулны къуллангъандыр. Намаз ве оразанынъ эмир этильмеси, ички ве фаизчиликнинъ ясакъланмасы киби пек чокъ хусус бунъа бирер мисаль тешкиль этер.

Варлыкъ Нуры, иман, ибадет ве ахлякъынен асхабыны мукеммель бир севиеге кетиргендир. Буны аний бир денъишювнен дегиль, ис этильмеген, адым-адым япылгъан бир теракъкъинен юксек бир севиеге чыкъаргъандыр. Меселя Муаз бин Джебельни Йеменге йибергени вакъыт, онъа япкъаны тевсиелер буны ачыкъча косьтермектедир:

«Муакъкъакъ ки сен халкъы христиан олгъан бир мемлекетке кетесин. Оларны, Аллаһтан башкъа илях олмагъанына ве меним Аллаһнынъ Расули олгъаныма шаатлыкъ этмеге давет эт. Шает бунъа итаат этселер, Аллаһнынъ кендилерине бир куньде беш вакъыт намазны фарз къылгъаныны бильдир. Буны къабул этип итаат этселер, зенгинлеринден алынып факъирлерине берильмек узьре, кендилерине зекятнынъ фарз къылынгъаныны хабер бер. Бунъа да итаат эттиклери такъдирде, малларынынъ энъ къыйметлилерини алмагъа тырышма! Мазлумнынъ къаргъышыны алмакътан сакъын, чюнки онынъ беддуасы иле Аллаһ арасында перде ёкътыр.» (Бухари, Зекят, 41, 63; Муслим, Иман, 29-31)

-Варлыкъ Нуры Эфендимиз теблигъ ве талим ичюн мухатапынынъ заман, мекян ве рух алына бакъаракъ энъ келишкен аньны къыдыра эди.

Ибн Месуд -радиаллаху анх- инсанларгъа джумаакъшамы куньлери вааз этер эди.

Бир кимсе онъа:

«−Эбу Абдуррахман! Кешке бизге эр кунь вааз этсен!» деди.

Ибн Месуд онъа шу сёзлерни сёйледи:

«−Сизни усандырмайым деп эр кунь вааз этмейим. Чюнки Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, биз быкъып усанмайыкъ деп, динълемеге истекли олгъанымыз куньлерде бизге вааз этер эди.» (Бухари, Илим, 11, 12)

Мекке фетхи вакъытында Аббас -радиаллаху анх-, мусульман олмагъа къабул эткен Эбу Суфьянны кетирди ве Аллаһ Расулине шойле деди:

«−Я Расулюллах! Эбу Суфьян ильтифатны севген бир кимседир. (Онынъ шерефленеджеги) бир шей япсанъыз!

Бунынъ узьре Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-:

«−Догъру сёйледин! (Шеэрге киреркен илян этинъ)*: Ким Эбу Суфьяннынъ эвине кирсе эминликтедир, ким къапысыны къапар* (эвинден тышары чыкъмаса) *эминликтедир.»* буюрды. (Эбу Давуд, Хараджь, 24-25/3021)

Варлыкъ Нуры заман-заман озюне сору сорагъан кимселерге, бу кишилерин вазиетлерине коре джевап берген, шахыскъа коре усуллар такъип эткендир.

«−Амеллернинъ энъ фазилетлиси ангисидир?» деп сорагъан кимселерге вазиетлерине коре шу фаркълы джевапларны бергендир:

«−Амеллернинъ энъ фазилетлиси, Аллаһкъа иман, Аллаһ ёлунда джихад ве хаджджы мебрурдыр!» (Бухари, Хаджодж, 4)

«−Вакътында къылынгъан намаздыр!» (Бухари, Мевакъыт, 5)

«−Зикруллахтыр!» (Муватта, Къуран, 24)

«−Аллаһ ичюн севмектир!» (Эбу Давуд, Суннет, 2)

«−Хиджреттир!» (Несаи, Бейат, 14)

«−Ана ве бабагъа хызметтир!» (Ибн-и Эсир, *Усдуль-гъабе,* IV, 330)

-Пейгъамбер эфендимиз эр хусуста къолайлаштырмакъны ве муждегелемекни аятынынъ эсасы къабул эткен, теблигъ эснасында да бунъа буюк дереджеде риает эткен.

Хадиси шерифте шойле буюрыла:

«Къолайлаштырынъыз, зорлаштырманъыз.

Муджделенъиз, нефретлендирменъиз». (**Бухари**; Илим, 11, Эдеп, 80).

Бу хусуста Аллаh да:

يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

«Аллаh сизге къолайлыкъ тилер, зорлукъ истемез» (эль-Бакъара, 185).

وَرَحْمَتِى وَسِعَتْ كُلَّ شَىْءٍ

«…Рахметим эр шейни къаплагъан ве сарып алгъандыр.» -буюрмакъта. (эль-Араф, 156).

Фахри Кяинат –салляллаху алейхи ве селлем- бу аетни тефсир эткенде бойле буюргъан:

«Аллаh махлюкъатны яраткъаны вакъыт, озюнинъ янында аршынынъ устюнде булунгъан китабына шуны язды: *«Керчектен Рахметим, гъадабымдан гъалиптир!»* деп язгъандыр.» буюрдылар. (Бухари, Тевхид, 15, 22, 28, 55; Муслим, Тевбе, 14-16).

Эбу Хурейре -радиаллаху анх- шойле бир адисе накъиль эте:

Бедевий[132] араплардан бири Месджиди Небевийде кучюк абдестни бозды. Сахабилер оны аман азарламагъа башладылар. Бунынъ узерине Азрети Пейгъамбер:

«-Адамны кенди алына быракъынъ. Абдест бозгъан ерине бир къопкъа сув тёкюнъ. Сиз къолайлыкъ косьтермек ичюн ёлландынъыз, агъырлыкъ чыкъармакъ ичюн дегиль, » -буюрды. (Бухари, Вуду, 58; Эдеп, 80)

-Аллаh Расули –салляллаху алейхи ве селлем- теблигъ эткенде инсанларны иляхий азаптан сакъынмагъа чагъыра эди, оларны ахиретке азырланмагъа тешвикъ эте эди.

Варлыкъ Нуры даветке ильк башлагъанда Хашим огъулларына шойле хитап этти:

«Мен сизни «Ля иляhе илляллаhу вахдеhу ля шерике леh – Аллаhтан башкъа ич бир илях ёкътыр! О, бирдир! Онынъ ортагъы ёкътыр!» диерек шеадет кетирмеге давет этем. Мен де Онынъ къулу ве Расулим. Буны

132 **Бедевий** – чёльде кочебе оларакъ яшагъан арапларгъа берильген ад.

бойледже къабул ве икърар эткенинъиз такъдирде, сизинъ Дженнетке киреджеенъизге кефиль олурым.

Сиз Къыямет куню яхшы амеллеринъизнен кельмез де дюньяны боюнларынъызгъа юкленген алда кельсенъиз, мен сизден юзь чевиририм! О заман сиз манъа: «Я Мухаммед!» дерсинъиз. Мен исе, шойле дерим.»

Аллаһ Расули *«Шойле дерим»* сёзюни айткъаны вакъыт, юзюни олардан башкъа тарафкъа чевирди ве бу арекетни эки дефа текрар этти. (Ибн-и Исхакъ, с. 128: Якъубий, II, 27)

-Пейгъамбер Эфендимиз теблигъ хусусларны тек сёзлеринде дегиль, озь аятында тадбикъ этип арекетлеринен де инсанларгъа косьтере эди.

Ислямнынъ яшанаракъ теблигъ этильмеси догъру ёл косьтермекнинъ энъ гузель шекилидир. Асхабы Кирам дюньянынъ энъ чет кошелерине къадар иман садасыны дуюрмакъ ве инсанларны хидаетке къавуштырмакъ ичюн кендилерини Ислямгъа багъышладылар. Бугунь айны джошкъунлыкъ ве эеджаннен Ислямнынъ гузелликлерини дюньягъа сергилемек энъ гузель бир федакярлыкътыр.

Ислямны яшаяракъ ве анълатаракъ теблигъ этмек, имкян нисбетинде эр муминнинъ узерине иляхий бир вазифедир. Бугунь, имкянларнынъ кенишлемеси ве къутьлевий хабер васталарыны чокълашмасы себебинден бу вазифенинъ месулиети де баягъы агъырлашты. Дюньянынъ чет кошесинде яшап да Ислямдан хабери олмагъанлар бир тарафта турсын, янымызда булунып да амеллеринде ихмаллыкъ япкъан кимселер ахиретте якъамызгъа япышаджакъ ве эсап сораджакътыр.

Бу хусуста Эбу Хурейре Хазретлери дейки:

«Шуны дуя эдик.

Къыямет кунюнде бир адам танымагъаны бир адамнынъ якъасына япышаракъ даваджы оладжакъ.

Адам дейджекки:

«Менден не истейсинъиз? Бири-биримизни танымаймыз да!

Дигери де шу джевапны береджек:

«-Дюньяда мени хата ве фена ишлер узеринде корер де тенбиелемез, догъру ёлгъа чагъырмаз эдинъ.» (Руданий, *джемуль-феваид*, V, 384)

Ислям теблигъи ве миссионерлик

Ислямда теблигъ ве иршад[133]нынъ гъаеси хакъ динни инсанларгъа яймакъ ичюн гъайрет косьтермектир. (эль-Маиде, 67) Макъсат инсанларны зорлап ве эр тюрлю ёлларны къулланаракъ мусульман япмакъ дегильдир. (эль-Бакъара, 256; Ясин, 17)

Христиан миссионерлиги исе, инсанларны эр тюрлю ёлларнен христиан этмекни ве вафтиз этильмесини макъсат эткендир. (Матвей Инджили: 28, 19-20.) Миссионерлернинъ орьнек алгъанлары Павел, мектюбинде арекет тарзларыны шойле тильге кетире:

«Мен урим, кимсенинъ къулу дегилим. Амма даа чокъ инсан къазанмакъ ичюн эр кеснинъ къулу олдым. Еудийлерни къазанмакъ ичюн еудий киби даврандым. Озюм шериаткъа таби олмагъаным алда, шериатчыларны къазанмакъ ичюн оларгъа шериаткъа багълы олгъан инсан киби даврандым. Иса Месихнинъ къанунларына багълы олгъаныма рагъмен къанунсызларны къазанмакъ ичюн къанунсыз кимсе киби даврандым. Зайыфларны къазанмакъ ичюн зайыф олдым. Не япып та олса базыларыны къуртармакъ ичюн эр кеснен эр шей олдым.» (Коринфлилерге мектюп, I, 9:19-22.)

Корюльгени киби Павел гъаесине улашмакъ ичюн ич бир къаиде ве сынъыр танымадан эр тюрлю вастаны къулланмакъны шериаткъа уйгъун таный. Ислямда исе шериат гъаелерине вармакъ ичюн харам ёлларнен кетильмеси ясакълангъандыр. Башындан берли денъиштирильген Христианлыкънынъ къуллангъаны бу янълыш усул, яни топлумгъа гъаени яймакъ ерине оларны не япып та олса христианлаштырув гъайрети диннинъ озюнинъ бозулып гъайып олмасына, диннинъ эр кеткен ерде денъишик шекиллерге кирмесине ве дин менсюпларынынъ вакъты-вакътынен фыркъалар алына кельмесине себеп олгъандыр.

Христианлаштырмакъ ичюн япылгъан чалышмаларда миссионернинъ, факъыр инсанларгъа, ичтимаий ве сиясий джиэттен агъыр вазиетте олгъан кимселерге, ярдымгъа мухтадж олгъанларгъа, азынлыкъ, дженк, табиий афаттан зарар корьгенлерге якълашып, бу инсанларнынъ мадий ве рухий къыйынджылыкъларындан файдаланып, санъки иманларыны сатып алмагъа чалышалар.

133 **Иршад** – догъру ёлгъа чагъырмакъ.

Дигер тарафтан миссионерликнинъ империализмнен ян-янаша олгъаны ичюн, гъаенинъ диний олмакътан чокъ сиясий олгъаны белли ола. Миссионерлер козь огюне алдыкълары улькеге ерлешмек суретинен мектеплер, ябанджы тиль курслары ве бенъзер тербие фаалиетлери ады астында инсанларны христианлаштырмагъа чалышмакъталар.

Павелнынъ бу усулыны туткъан кунюмюздеки миссионерлер «такъие» япмакъта, яни «керчек кимликлерини сакълаяракъ давет эттиклери инсанларынынъ козюне гузель корюнмек ичюн арекет этерлер. Меселя сайлагъанлары мусульманларнынъ козюне кирмек ичюн Къурандан аетлер окъурлар, мусульман урбалар киерлер, «папаз» ерине «оджа», «килисе» ерине «джами» киби Ислямий терминлерини къулланмакъ киби усуллардан файдаланмакъталар. Атта инсанларны динлеринден дёндюрмек ве кендилерине чекмек ичюн, христианлыкънынъ пек чокъ эмиринден вазгечмек ёлуна киpелер. (Шинаси Куньдюз, с. 5-28)

Миссионерлернинъ бу къадар исрарнен чалышмаларына къаршы мусульманларнынъ да озьлерининъ ве эвлятларынынъ тербиесине эмиет бермелери, Ислямны энъ гузель шекильде огренип, татбикъ этмелери ве дигер инсанларгъа яймакъ ичюн чалышмалары зарурдыр. Мусульманлар, Христианларнынъ озь динлерини яймакъ ичюн бойле гъайрет сарф этювлеринден орьнек алып, Хакъ олгъан Ислям динини яшаяракъ теблигъ этмеге гъайрет косьтермелилер. Чюнки Ислям нийметининъ теблигъ месулиетини унутмамакъ керек. Мерхум шаиримиз Мехмет Акиф мусульманларнынъ бу хусустаки зайыфлыгъына ишарет этерек шойле демектедир:

«Миссионерлер гедже-куньдюз ерни девретмеделер,
Улема вахий-и иляхийни ми бильмем, беклер?

Эбу Лехеб иле къарысынынъ Азрети Пейгъамберге къаршы япкъан арекетлери

Варлыкъ Нуры эфендимизнинъ эви, эки эбедиет фукъареси Эбу Лехеб иле Укъбе бин Муайтнынъ эвлери арасында эди. Булар, эр тюрлю писликни кетирип Аллаh Расули -саллялдаху алейхи ве селлем-нинъ къапысынынъ огюне ата эдилер. Фахри Кяинат эфендимизнинъ назик ве темиз гонъюли, къомшуларнынъ бу чиркин муамелесинден ынджыныр:

«- Эй Абдименаф огъуллары! Бу насыл къомшулыкъ» дер, къапысынынъ огюни писликлерден темизлер эди. (Ибн-и Сад, I, 201)

Эбу Лехеб бир кунь кене айны гъарезлигини япаджакъ олгъанда Азрети Хамза оны корьди. Писликни элинден алып башынынъ узерине тёкъти. Эбу Лехеб бир тарафтан писликлерини темизлеркен, дигер тарафтан да Азрети Хамзаны акъаретлей эди. (Ибн-и Эсир, *эль-Кямиль*, II, 70.)

Эбу Лехебнинъ къарысы Умму Джемиль де Аллаһ Расулине эзиет этювде къоджасындан артта къалмаз, эр гедже тикенли терек далларыны буюк бир оба япар, гедже аягъына батмасы ичюн Расули Экрем Эфендимизнинъ кечеджек ёлларгъа атар эди. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-исе йипек узерине баскъан киби оларнынъ узерине басып кечер эди. (Ибн-и Хишам, I, 376; Къуртубий, XX, 240)

Оларнынъ бу зулумлары себебинден «Теббет» суреси назиль олгъан эди. Умму Джемиль буны дуйгъанынен, элине буюкдже бир таш аларакъ Пейгъамбер Эфендимизи арамагъа чыкъты. Аллаһнынъ Расули о вакъытта Азрети Эбу Бекирнен бирликте Кябеде булуна эдилер.

Эбу Бекир –радиаллаху анх- онынъ кельгенини корьгенинен Варлыкъ Нурына:

«-Я Расулюллах! Бу Умму Джемильдир. Ярамаз бир къадын. Сизни корип бир феналыкъ этмесе эди, деп къоркъам. Кешке бу къадын бир зарар бермектен турып кеткен олсанъыз!» -деди.

Фахри Кяинат эфендимиз!

«О мени коремез!» -буюрды.

Акъыкъаттан де Умму Джемиль янларына кельген вакъытта Аллаһ Расулини корьмеди. Эбу Бекир –радиаллаху анх-нынъ янында бираз къавгъа этти ве чыкъып кетти. (Ибн-и Хишам, I, 378-379; Къуртуби. XX, 234)

Пейгъамберлик кельмеден эвель Расули Экрем эфендимизнинъ къызлары Азрети Умму Гульсум Эбу Лехебнинъ огъулларындан Утейбе иле, Азрети Рукъие де Утбе иле нишанълангъан, амма даа эвленмеген эдилер. Теббет суреси назиль олгъанджа умму Джемиль огъулларына:

«-Рукъие ве Умму Гульсум динден чыкътылар. Олардан айырылынъ!»- деди.

Эбу Лехеб де:

«Мухаммеднинъ къызларындан айырылмасанъыз башым башынъызгъа харам олсун!» - деп емин этти.

Бунынъ узерине Варлыкъ Нурынынъ янына кельген Утейбе:

«Мен сенинъ дининъни танымайым. Къызынъдан да айырылдым. Артыкъ не сен манъа кель, не де мен санъа келейим»- дегениден сонъра Алемлернинъ Эфендисининъ кольмегини чекип йыртты.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Утейбенинъ япкъан бу тербиесизлигине:

«-Аллаhым! Копеклеринден бир копекни онъа мусаллат эт!» - деп дуа этти.

Бир муддет сонъра Уттейбе бир тиджарет керваны ёлгъа чыкъты. Зеркъа деген ерде къонакъладылар. О гедже бир арслан келип чевресинде долашмагъа башлагъанджа Утейбе:

«- Вай анам! Валлахи Мухамеднинъ дегени киби бу мени ашайдджакъ! Кендиси Меккеде мен шамда олсам да меним къатилим Ибни Эби Кебшедир!» – деди.

Арслан о гедже чеврелеринде долашкъан сонъ артына дёнди. Аркъадашлары Утейбени орталарына алып юкъладылар. Арслан кене кельди. Араларындан кечти. Яваш-яваш ве къокълая-къокълая Утейбенинъ янына къадар барды ве башына япышты. Олюм техликесине тюшкен Утейбе:

«Мен сизге Мухаммед инсанларынъ энъ догъру сёзлюсидир демеген эдимми?» - деди ве джан берди.

Огълунынъ башына кельген фаджиадан хабердар олгъан Эбу Лехеб:

«Мен сизге Мухаммединъ огълума япкъан дуасындан къоркъам демеген эдимми?» - деди. (Ибн-и Сад, VII, 36-37, Бейхаки, Деляиль, II, 338-339, Хейсемий, VI, 19)

Варлыкъ Нуры бу девирде Эбу Лехеб киби даа нидже мушриклернинъ пек чокъ эзиетлеринен къаршылашкъан эди. Оларнынъ эписине сабыр ве къанаат косьтерип теблигъине девам этти.

Меккелилернинъ узлашма гъайретлери (Пейгъамберликнинъ 4-джы йылы)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ эр тюрлю маниаларгъа бакъмадан Islamгъа теблигъ этмеси мушриклерни чокъ раатсызлай эди. Мусульманларгъа атеш этмеге башладылар. Чюнки янъы кельген дин оларнынъ менфаатларына зарар кетире эди. Аман Эбу Талибге чапып кельдилер. Вазиетни анълатып торунына мани олмасына риджа эттилер. Эбу Талиб оларны незакетнен къаршылады. Азрети Пейгъамберге де ич бир шей сёйлемеди.

Бойледже ич бир шейнинъ денъишмегенини корьген мушриклер текрар Эбу Талибге кельдилер ве:

«Эй Эбу Талиб! Артыкъ сабырларымыз къалмады! Къардашынънынъ огълу бизим динимизни ве иляхларымызны яманлай. Бизни де ахмакълыкънен къабатлай. Эгер торунынъ шу япкъан ишлеринден вазгечмесе эм санъа, эм торнуна къаршы чыкъаджакъмыз. Я Оны бу иштен токътат, я да оны къорчаламакътан вазгеч! Биз онынъ чаресине озюмиз бакъармыз. . !»- дедилер.

Эбу Талиб бу сезлерни динълеген сонъ, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ге мушриклернинъ ниетлерини йымшакълыкънен анълатты. Оны къорчаламакътан вазгечмейджегини сёйледи, анджакъ мушриклерге къаршы кельмек истемегенини де косьтерди:

«Мени де, кендини де къорчала!»- деди.

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ джаны агъырды. Чюнки эмджесининъ сёзлери, керек олгъанда оны къорчаламакътан вазгечеджеги манасына келе эди. Мубарек козьлери яшланды. Зира мусульманлар даа зайыф эдилер. Зенгинлик ве къуветке къул олгъан азгъын Къурейш мушриклерине къаршы тураджакъ кучьлери ёкъ эди.

Бу эснада, Расулининъ тюшкен зорлукъкъа даянып олмасы ичюн Аллаh шойле буюрды:

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيلاً رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
لَا اِلَهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلاً

«Раббинънинъ исмини зикр эт! Эр шейни ташлап бутюн барлыгъынънен Онъа ёнел! О (Аллаh ки), кунь догъушнынъ да, кунь батышнынъ да Раббидир. Ондан башкъа илях ёкътыр. Ойле исе ялынъыз онынъ имаесине сыгъын!» (эль-Муземмиль, 8-9)

Бунынъ узерине Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ къайгъысы дагъылды. Сарсылмаз бир иман ве устюн бир федакярлыкънен эмджеси Эбу Талибге шу мешур сёзлерни сёйледи:

«Эй эмдже! Аллаhкъа емин этерим ки, бу адамлар бир элиме Кунешни, бир элиме де Айны къойсалар мен кене бу давадан вазгечмем!»

Бу сезлернинъ артындан козьлери яшлы алда о ерде айрылды.

Бойле бир джевап беклемеген Эбу Талиб, сарсылды. Иман этмеген олсада Азрети Пейгъамберни эвляды киби севе эди. Бабасы Абдулмутталиб вефат этмеден аз эвель огъланларыны топлагъан ве Азрети Пейгъамберни ангиси кенди имаесине аладжагъыны сорагъан. О заман Эбу Талиб:

«Бабаджыгъым! Билесинъ, зенгин дегилим факъат йымшакъ къальпли ве шефкъат саибийим. Къардашымнынъ огълуна бакъмакъны джаныма миннет билирим. Бу хусуста санъа сез берерим; Оны манъа эманет эт**!..»** деп риджа эткен эди.

Бу себептен Алемлернинъ эфендисининъ бойле кедерли бир шекильде янындан айырылмасына Эбу Талибнинъ мерхаметли юреги даянамады, Онынъ артындан бакъырды:

«Эй къардашымнынъ огълу! Кель, истегенинъни сёйле! Емин этеримки, ич бир шей къаршысында Сени оларгъа теслим этмем!» (Ибн-и Хишам, I, 276-278; Ибн-и Кесир, *эль Бидае*, III, 96-97)

Мушриклер арзуларына етишемейиндже Велид бин Мугъиренинъ огълу Умарени Эбу Талибге кетирдилер ве:

«Бу Умаре, Къурейш генчлерининъ энъ кучьлю ве энъ гузелидир. Сен буны ал, акъылы ве къуветинден файдалан! Сенинъ эвлядынъ олсун. Баба ве аталарынынъ динине къаршы чыкъкъан, къавмини больген ве сенинъ фикирлерини эмиетке алмагъан шу торунынъы бизге теслим эт те Оны ольдюрейик!?» диерек хиянет бир теклиф яптылар.

Эбу Талиб:

«Валлахи сиз манъа не ярамай бир шей теклиф этесинъиз! Сиз манъа огълунъызны береджексинъиз, мен оны сизнинъ ичюн беслейджегим. Мен де огълумны сизге береджем, сиз исе оны ольдюреджексинъиз, ойлеми? Бойле бир шей кесинликнен олмаз!»- джевабыны берди. (Ибн-и Хишам, I, 279; Ибн-и Сад, I, 202)

Мушриклер Эбу Талибке:

«-Мухаммедге хабер ёлла, кельсин де Онъа инсафлы теклифлерде булунайыкъ.» дедилер.

Эмджеси хабер ёллагъанынен Расули Экрем –салляллаху алейхи ве селлем- аман кельди. Ахнес бин Шерик:

«-Сен бизни ве иляхларымызны яманъламаны ташла, биз де Сени ве иляхынъны раатсызламаны ташлармыз?» - деди.

Расулюллах Эфендимиз башыны къалдырып семагъа бакъты ве:

«-Шу кунешни коресинъизми?» - деп сорады.

«-Эбет, коремиз» - дегенлеринде Аллаһ Расули Ислямнынъ рухыны ве вазиетини энъ гузель шекильде ортагъа къойгъан шу джевапны берди:

«-Мен сизни бу кунешнинъ ышыкъларындан файдаланманъызгъа мани олсам мумкюнми?»

Эбу Талиб:

«Аллаһкъа эмин этеримки къардашымнынъ огълу бизге ич бир вакъыт ялан сёйлемгендир!» - деди.

Насипсиз мушриклер ачувнен къалкъаракъ Алемлернинъ Эфендисининъ къатындан айырылдылар. (Ибн-и Исхакъ, с. 136: Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 92; Ибн-и Сад, I, 202-203)

Ибн-и Аббас -радиаллаху анх-нынъ ривает эткенине коре, бундан сонъра Къурейшнинъ илери кельгенлери Кябенинъ Хиджринде топланаракъ, Пейгъамбер Эфендимизни корер-корьмез эписи бирден уджум этеджек ве ольдюреджеклери акъкъында Лат, Менат, Узза, На́иле ве Исаф путларын адына емин эттилер. Эр кес кенди пайына тюшеджек къан беделини одейджек эди.

Бундан хабер алгъан къызы Фатиме –радиаллаху анха- агълаяракъ Расулюллах –саллаhу алейхи ве селлем-нинъ янына кельди. Къавмининъ япкъан гъарезни анълашмасы акъкъында бабасына хабер берди. Аллаh Расули сув истеп абдест алды. Сонъра догъру Месджиди Харамгъа кетти. Пейгъамберимизни корьгенлеринен:

«Иште бу О! » - дедилер.

Пейгъамбер эфендимизни корьгенлеринен, башларыны биле котерип онъа бакъамадылар. Эфендимиз янларына келип къаршыларында турды. Сонъра ерден бир авуч топракъ алып:

«- Юзюнъиз къара олсун!»- буюраракъ оларгъа къаршы септи.

О сепильген топракъ данелери мушриклерден кимге токъунгъан олса эр бири Бедир дженки куню кяфир оларакъ ольдюрюлип джеэннем чукъуры киби бир къуюгъа ташланылды. (Ахмед, I, 303)

Бу адисенинъ артындан Эбу Талип, Хашим огъуллары иле Муталлиб огъулларыны чагъырды. Олардан къоранталарынынъ шерефи адына Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ни Къурейшлилерден къорчаламаларыны риджа этти. Эбу Лехебден гъайры эпси къабул эттилер. (Ибн-и Хишам, I, 281; Ибн-и Эсир, *эль-Кямиль*, II, 65)

Эбу Талибке япкъан мураджатларындан файда бермегенини корьген мушриклер, бу сефер догърудан догъругъа Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- эфендимизге мураджат этерек:

«Сен, союнъ темиз мевкъийинъ юксек бирисинъ! Шимдиге къадар араплар арасында кимсенинъ япмагъаныны япа, айтмагъаныны айтасынъ. Арамызгъа айрылыкъ кетирдинъ. Бизни бири-биримизге душман эттинъ. Бойле арекет этмектен макъсадынъ недир?

Зенгин олмакъ ичюн бойле япа олсанъ, санъа истегенинъ къадар мал берейик. Къабилелер арасында сенден зенгин кимсе олмасын!

Реислик япмакъ истей олсанъ, аман сени кендимизге баш этейик; Меккенинъ акими ол!

Шает гузель бир къадыннен эвленмек истесенъ, санъа Къурейшнинъ энъ гузель къадынларындан къайсы бирини истесенъ, берейик!

Эгер джинлернинъ, шайтанларнынъ шеррине ограгъан олсанъ, табиплерге алып барайыкъ. Сени къуртармакъ ичюн бутюн федакярлыкъларгъа къатланайыкъ.

Не истесенъ япмагъа азырмыз. Етерки, кель бу давадан вазгеч!» - дедилер.

Заваллы мушриклер, инсаннынъ энъ буюк алдатыджылары олгъаны мал-мульк, реислик ве къадын иле Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ни давасындан вазгечтиририрмиз деп зан этмекте эдилер. Бу юкъарыда теклиф этильген, инсанны ёлдан ураджакъ шейлерге «ёкъ» джевабыны бермек чокъ къыйын эди. Чюнки зенгинлик, шурет ве шехвет инсан огълунынъ эр заман къул олгъан нефсининъ учь буюк тузагъыдыр.

Анджакъ, Аллаһ Расулининъ нурлы аятында бу ве бенъзери алдатыджы, кечиджи шейлернинъ ич де ери ёкъ эди:

«Мен сизден ич бир шей истемейим. Не мал, не мульк, не салтанат ве не де реислик! Меним тек истегеним шудыр: Путларгъа тапмакътан вазгечинъиз, ялынъыз бир олгъан Аллаһкъа ибадет этинъиз!» (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 99-100)

Мушриклер исе нефислерине къул олгъанлары ичюн Онынъ ульвий давасыны бир тюрлю анълап оламай эдилер, Оны путларгъа тапар деп умют эте эдилер. Бунынъ узерине Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем- де кендисини шойле такъдим эте эди:

قُلْ اِنِّى نُهِيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَاءَنِىَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّى وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

«(Расулим!) Де ки: Манъа Раббимден ап-ачыкъ делиллер кельгенинен, Аллаһны быракъып, о табынгъан шейлерге къуллыкъ этмем манъа ясакъланды ве манъа алемлернинъ Раббине теслим олмам эмир этильди.» (эль-Мумин, 66)

قُلْ اِنَّمَا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَاۤ اُشْرِكَ بِهِ اِلَيْهِ اَدْعُو وَاِلَيْهِ مَاٰبِ

«Де ки: «Манъа, садедже Аллаһкъа къуллыкъ этюв ве Онъа ортакъ къошмамам эмир олунды. Мен ялынъыз Онъа чагъырам ве дёнюш де, ялынъыз Онъадыр.» (эр-Рад, 36)

إِنَّمَا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِى حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَىْءٍ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَاَنْ اَتْلُوَ الْقُرْاٰنَ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَا اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ

«Манъа бу шеэрни (Меккени) токъунылмаз япкъан Раббиме къуллыкъ этмем эмир этильди. Эр шей де, затен Онъа аиттир. Манъа мусульманлардан олып Къуран окъумам эмир этильди. Артыкъ ким догъру ёлгъа кельсе, ялынъыз озю ичюн кельгендир; ким де сапса, онъа де ки: Мен, садедже тенбиеджилерденим.» (эн-Немль, 91-92)

قُلْ اِنَّنِى هَدٰينِى رَبِّى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قُلْ اِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ

«Де ки: Шубесиз, Раббим мени догъру ёлгъа, дос-догъру динге, Аллаһны бирлеген Ибрахимнинъ динине ириштирди. О, Аллаһкъа ортакъ къошкъанлардан дегиль эди. Де ки: Шубесиз, меним намазым, къурбаным, аятым ве олюмим – эписи алемлернинъ Рабби Аллаһ ичюндир. Онынъ ортагъы ёкътыр. Манъа садедже бу эмир олунды ве мен мусульманларнынъ илькисийим. Де ки: Аллаһ эр шейнинъ Рабби олып турып, мен ондан башкъа Раб къыдыраджагъыммы?..» (эль-Энам, 161-164)

قُلْ هٰذِهِ سَبِيلِى اَدْعُو اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ

«(Расулим!) де ки: «Иште, бу, меним ёлумдыр. Мен Аллаһкъа чагъырам…» (Юсуф, 108)

قُلْ مَا اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ

(Расулим!) Де ки: Бунъа къаршылыкъ мен сизден бир акъ истемейим. Ве мен олгъанындан башкъа тюрлю корюнгенлерден де дегилим. (Сад, 86)

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бу къатий арекетлери къаршысында мушриклер ич олмаса путларны яманламакъ меселесини чёзмек истедилер. Азрети Пейгъамберден путларны айыпламамасыны талап эттилер. Бунынъ узерине Аллаһ шойле буюрды.

فَلاَ تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ

О алда, (акъикъатны) **ялан сайгъанларгъа боюн эгме! Олар истерлер ки, сен йымшакъ даврансанъ да, олар да санъа йымшакъ даврансынлар.** (Мушриклернинъ Расулюллахтан тевхид курешинде йымшакъ давранувы меселесиндеки истеклерине ишарет этильмекте). (эль-Къалем, 8-9)

اِذًا لاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لاَ تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا

О вакъытта, ич шубесиз, санъа аятнынъ ве олюмнинъ сыкъынтыларыны къат-къат таттырыр эдик; сонъра бизге нисбетен озюнъ ичюн бир ярдымджы да тапалмаз эдинъ. (эль-Исра, 75)

Яни, тевхид меселесинде йымшакъ давранмакъ бойле вакъытта биле ясакълангъандыр. Чюнки бу диннинъ даа там къурулмадан бозулмасына себепчи олур, бу исе мушриклернинъ чиркин макъсатларындан бири эди. Анджакъ истедиклерине наиль олмадыкъча озь талапларыны джаильдже буютерек, путларнынъ вазиетлерини къуртармагъа чалыша эдилер. Бунынъ ичюн шу кулюнчли теклифни япмакъ къарарына кельдилер:

«-Сен бизим путларымызгъа табын; бизде сенинъ Аллаһынъа къуллукъ этерик. Бойледже, арамыздаки зытлыкъ чезильген олур.» - дедилер.

Бу мантыкъкъа уймагъан, хаталы ёлгъа Къурани Керим шойле джевап берди:

قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

(Расулим!) **Де ки: Эй, кяфирлер! Мен сиз табынаяткъанларынъызгъа табынмам. Сиз де меним табынгъаныма табынмайсынъыз. Мен де сизнинъ табынгъанларынъызгъа асла табынаджакъ дегилим. Эбет, сиз де меним табынгъанымгъа табынмакъта дегильсинъиз. Сизнинъ дининъиз – сизге, меним диним де – манъа.** (эль-Кяфирун, 1-6) (Ибн-и Хишам, I, 386)

Расули Экрем Эфендимиз –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ юдже даветине башта факъыр, къул ве зайыф кимселер иман эттилер. Бунынънен берабер Азрети Эбу Бекир киби, зенгинлерден иман эткенлер олгъан олса да, сайылары пек аз эди.

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ мушриклер тарафындан япылгъан мал-мульк ве макъам киби теклифлерни ред этмеси Онынъ зенгинлик я да реберлир эльде этмек ичюн чалышмагъаныны ачыкъча косьтермектедир. Зира Варлыкъ Нурынынъ куньлюк яшайышы да, элинде эр тюрлю имкян булунмасына бакъмадан, факъырларнынъ аяты киби эди.

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- Къурейшлилернинъ башлыкъ я да укюмдар олма теклифини къабул этерек, бу къуветни даа сонъ Ислямны яймакъ ичюн алет оларакъ къулланмасы мумкюн эди. Лякин Варлыкъ Нуры Пейгъамберимиз бойле бир сиясетке киришмеге ве буны даветине васта япмагъа асла разы олмады. Чюнки Ислям, эр тюрлю гъае ве вастаны къулланма хусусында садакъат ве шереф къаиделерини муафаза эткендир. Бу себепле мусульманлар бир чокъ ал ве вазиетлерде федакярлыкъ ве джихаткъа меджбур къалырлар. Чюнки такъип эттиклери ёл кендисинде ич бир эгрилик булунмагъан сырат-ы мустакъимдир[134].

134 **Сырат-ы Мустакъим** – дос-догъру ёл, Ислям.

Къурани Керимнинъ муджизелери ве динълегенлер узериндеки тесири

Аллаһ Тааля китабыны энъ сонъ ве энъ мукеммель бир суретте арапча эндирмеге мурат эткени ичюн, бу тильнен къонушкъан инсанларгъа Къураннынъ эндирильмесинден асырларджа эвель башламакъ узере бир къонушма гузеллиги, белягъат (сёз гузеллигини) ве эдебият мейили берген, олар чешитли ярышмаларнен бу саада фаалиет косьтериркен тиллерининъ келишип кенишлемесини сакълагъандыр ве нетиджеде бу лисан ираде-и иляхиени ифаде эте биледжек бир зенгинлик ве мукеммеллик къазангъандыр.

Асырларджа девам эткен бу фаалиет сонъунда араплар арасында эр кеснинъ япып оламайджагъы сёз сёйлемек энъ макъбул бир меслек алына кельген ве шаирлернен хатиплер козь къамаштырыджы бир мевкъийге юксельген алда тура эдилер. Бундан да башкъа Пейгъамбер –алейхисселямдан- садыр олгъан муджизенинъ энъ юксеги Къурани Керимдир.

Инсанны дигер джанлылардан айыргъан энъ муим хусусиетлер акъыл, идракъ, анълав ве анълатув олгъаны ичюн энъ сонъ ве энъ мукеммель китап Къурани Керимнинъ муджизеси де акъыл, беян ве илим саасында керчеклешкендир. Бу себептен Аллаһ шойле буюра:

اَلرَّحْمنُ. عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ. خَلَقَ الْاِنْسَانَ. عَلَّمَهُ الْبَيَانَ.

«Рахман (Аллаһ) Къуранны огретти. Инсанны яратты. Онъа беян этмекни огретти.» (эр-Рахман, 1-4)

Иджаз, Лугъатта бир кимсени аджыз къалдырмакъ я да километрлерджe огюне кечип кетмек манасына келир. Термин оларакъ исе Къураннынъ, юдже Аллаһ тарафындан кельмеси себебинен, белягъаты, къанун къоймасы ве гъайбий хаберлери бермеси итибарынен бир бенъзерини кетирмектен бутюн инсанларнынъ аджиз олгъаныны ифаде этер.

Къураннынъ севиесине улашылмайджакъ иджазы акъкъында тильшынаслар ве алимлер сайысыз эсерлер язгъанлардыр. Бу эсерлернен чокъ индже фикирлер ортагъа къойгъанлар. Булардан аз бир парча дикъкъатинъизге сунмакъ истеймиз.

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- пейгъамбер олгъаныны бильдиргендже кяфирлер:

وَقَالُوا لَوْلَا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ

«Онъа Рабинъден (башкъаджа) муджизелер эндирильмели дегиль эдими?», дерлер… дедилер.

Аллаh Тааля оларгъа шойле джевап берди:

قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاِنَّمَا اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
يُتْلٰى عَلَيْهِمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

«Де ки: Муджизелер анджакъ Аллаh къатындадыр. Мен исе, садедже ап-ачыкъ бир тенбиеджийим. Озьлерине окъуяткъан Китапны санъа эндирмемиз оларгъа етмейми? Эльбетте, иман эткен бир къавм ичюн онда рахмет ве ибрет бар…» (эль-Анкебут, 50-51)

Къураннынъ иджазы шу хусусларда ачыкъкъа чыкъкъандыр - белягъат услюбы, ичине алгъан мевзуларнынъ зенгинлиги, кетирген эсасларнынъ инсанлыкъны татмин этмеси, гъайыптан хабер бермеси, даима актуаллигини муафаза этмеси ве къанун къойма саасындаки устюнлиги.

Къураннынъ муджизе олувынынъ энъ муим тарафыны белягъат ве услюби тешкиль этер. Белягъат - мундериджеге, макъсаткъа, мевзугъа коре, яни алнынъ керектиргени шекильде энъ уйгъун сёзни сёйлемектедир. Къурани Керим эльге алгъаны бутюн хусусларда буны энъ гузель бир тарзда керчеклештиргендир.

Къурани Керим, тилининъ догъру, тюзгюн, ачыкъ олмасы бакъымындан да шахэсердир. Сайлагъаны келимелерде, къургъаны джумлелерде ве буларнынъ ифаде эткени маналарда, энъ уфакъ эксиклик булмасы мумкюн дегильдир.

Къураннынъ манасы киби дикциясы[135] да Аллаhкъа аиттир. Оны хадиси къудсиден[136] айыргъан энъ эсаслы фаркъ будыр. Бунынъ ичюндир ки Къураннынъ текстинде бир келимени, кене арапча олгъан бир башкъа келименен денъиштирмек эгер къастен олса динден чыкъарыр, янълышма иле олса мананынъ белли дереджеде денъишмеси себеби иле чокъ заман ибадетни бозар.

Бу алда Къураннынъ оригиналы дегиль де эр анги бир терджимесинен ибадет этменинъ мумкюн олмайджагъы не къадар ачыкътыр.

Къуран услюбында мана ве сёз мусавийлиги бардыр. О, анълатмакъ истегени эр мананы, энъ гузель ве кучлю бир сёзнен ифаде этер. Бойледже сёз ве мана арасындаки мусавийлиги, ялынъыз «иляхий Келям» сыфатынынъ саибине махсус тарзнен къурар. Бу меселеде, энъ кучлю эдебиятчылар биле сонъсуз бир аджизлик ичиндедирлер.

Бу хусуста Ибн-и Атийе –рахметуллахи алейх– шойле дегендир;

«Къуран ойле бир китаптыр ки, ондан бир келиме чыкъарылса, онынъ ерине башкъа бир келиме къоймакъ ичюн бутюн Арап тили иидже къарыштырылса, ондан даа мунасип бир келиме тапмасы мумкюн дегильдир»[137]

Къурани Керим, икяе, насиат, тарих, къанун къоюджылыкъ, мунакъаша, муназара, ахирет, дженнет, ве джеэннем киби мевзуларны, къоркъутыджы ве мужделейиджи аетлерни, маналарынынъ шиддетине коре айры-айры услюп бутюнлюги ичинде, темиз эдебий аэнкни муафаза этерек ифаде этмектедир. Бу да, онынъ иляхий бир келям олгъаныны косьтермектедир.

Къурани Керим, фаркълы заманларда ве мекянларда яшагъан, ильмий севиелери чокъ фаркълы олгъан бутюн инсанларгъа, севиелерине коре хитап этер. Фаркълы севиеден пек чокъ кимсенинъ булунгъаны бир меджлисте Къуран аетлери окъулгъанда, о ерде булунгъанларынынъ эр бири, кенди идракине коре, Къураннынъ тюзгюнлиги бозулмадан фаркъ-

135 **Дикция** – къонушылгъан тильде келименинъ сечильмеси, сёйленмеси (теляффуз) ве тюшюндженинъ къолайлыкъла ифаде этильмеси. Фесахат, белягъат, талякъат ве натикъа келимелерининъ ифаде эткени маналарнынъ бутюни.

136 **Къудси Хадис** – манасы Аллаха аит олгъан пейгъамбер сёзю.

137 Зерканий, *Менахиль эль-Ирфан*, II, 325. Мухаммед Абдуллах Дираз, *эн-Небеуль-азим*, с. 112; Ата, *Азаметуль-Къуран*, с. 85.

лы-фаркълы шейлерни къаврар. Бу вазиет да, кене къулнынъ такъат ве кучюнинъ узериндедир.

Къыскъаджа сёйлесек, эр пейгъамбернинъ муджизеси озь деврине аиттир. Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем- бутюн бешериетке Пейгъамбер оларакъ йиберильгени ичюн онынъ муджизеси бутюн асырларнынъ, заман ве мекяннынъ муджизеси оларакъ къыяметке къадар девам этеджектир.

Къурани Керим чокъ кере Аллаhнынъ барлыгъы ве къудретини исбатламакъ узере ильмий акъикъатларгъа дикъкъат чеккендир. Бинъ дёрт юз йылдан берли фен саасында корюльген баш айландырыджы теракъкъият ве кешифлер Онынъ ич бир укмюни яланламагъан, аксине даима догъру олгъаныны косьтерген ве бойледже бир муджизе олгъандыр.

Бугунь дюнья миллетлери энъ махир алимлерини топлаяракъ бирер энциклопедия вуджуткъа кетирип бу энциклопедияларнен бир-бирине къаршы ифтихар этерлер. Инглизлернинъ Britannicaсы, Франсызларнынъ Laroussеси бу джумледендир. Бу энциклопедияларыны догъруламакъ я да текмиллештирмек ичюн эр йыл янъы ве иляве бир джылт чыкъарырлар. Бу янъы китапта, кечкен заман муддетинде олгъаны базы араштырмалар себебинен бир такъым эски беянларыны догъруларлар я да о беянларгъа илявелер япарлар. Фенний кешфиятларнынъ акъыл алмаз бир севиеге улашкъаны бу заманымызда дахи, энъ сечильген алимлерден тешкиль эткен илим эйетлерининъ вуджуткъа кетиргени шу мешур энциклопедиялар биле, сенеден сенеге яланламаларгъа огърар ве догъруланмакъ ихтияджы дуяр да, Къурани Керимнинъ токъунгъаны сайысыз фенний акъикъат узеринде бойле бир шейнинъ ортагъа чыкъмагъаны, Къураннынъ иляхий бир асылгъа багълы олгъанына, яни Аллаhнынъ сёзю олгъаныны косьтерген энъ инандырыджы делильдир.

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- Къураннынъ муджизе олгъаныны ве бу хусусиетининъ эбедий девам этеджегини косьтерген бир хадиси шерифинде шойле буюрмакътадыр:

«Къурани Керим, ортагъа чыкъаджакъ эр тюрлю фитнеге къаршы инсанны селяметке алып баргъан, эвельки топлумларнынъ хаберлерини, сонъракилернинъ ахвалыны, инсанлар арасында мейдангъа келеджек адиселернинъ укюмлерини ичине алгъан, хакъ иле батылны айыргъан, бош сёз олмагъан, кендисини терк эткенни Аллаhнынъ эляк эткени, онынъ ты-

шында хидает арагъанны Аллаhнынъ сапыкълыкъкъа тюшюргени, Хакъ Таалянынъ сап-сагълам йипи, Зикр-и Хакими ве Сыраты Мустакъими олгъан, кендисине багълы олгъанларны ич бир заман азгъынлыкъкъа тюшюрмегени, оны сёйлеген дилер янълышмагъаныны, алимлернинъ кендисине тоямагъаны, чокъ текрар себеб иле тазелигини асла гъайып этмегени, инсанларнынъ шашырткъан муджизевий хусусиетлери асла сонъуна эришмегени, джинлернинъ, оны динълédиклери заман:

إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا

«…Керчектен, биз догъру ёлгъа къавуштыргъан Къуранны динъледик…» (эль-Джин, 1) *демектен кендилерини аламадыкълары, кендисинен къонушкъанларнынъ догъру сёйлегени, онынънен укюм бергенлернинъ догъру укюм берип адиль даврангъаны, оны татбикъ эткенлернинъ севап корьдиги, онъа чагъыргъаннынъ Сыраты Мустакъимни булгъаны иляхий бир келямдыр.* (Тирмизи, Федаилюль-Къуран, 14; Дарими, Федаилюль-Къуран, 1)

Къурани Керим эр тарафтан буюк бир муджизедир. Иште бу бакъымдан Къурани Керим, о куньки белягъат ве эдебиятта юксек севиеге улашкъан араплардан ве къыяметке къадар келеджек инсанлардан кендисине бенъзеген бир сёзни ортагъа къоймаларыны асырлардан берли истемектедир. Бу хусуста Къурани Керимде ильк оларакъ Тур суресининъ 34 аети керимесинде:

فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

«(Мушриклернинъ, Къураннынъ Аллаh келямы олмагъаны иддаларында) **Эгер догъру иселер онъа бенъзеген бир сёз кетирсинлер.»** (эт-Тур, 34)

Бу иляхий хитаптан мушриклер аджыз къалынджа, Аллаh, оларнынъ аджизликлерини даа бираз бир шекильде ифаде этерек шу аетни йиберди!

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ

«Ёкъса!» Оны (Къураннынъ) озю уйдурды, дейлерми? Де ки! Эгер догъру исенъиз, Аллаһтан башкъа чагъыра бильгенлеринъизни (ярдымгъа) чагъырынъ да, сиз де онынъ киби уйдурылгъан он суре кетиринъ». (Худ, 13)

وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَ كُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

«Эгер къулумызгъа эндиргенимизден эр анги бир шубеге тюшсенъиз, айби онъа бенъзеген бир суре кетиринъ, эгер идданъызда догъру олсанъыз, Аллаһтан гъайыры шаатларынъызны (ярдымджыларынъызны) **да чагъырынъ.»** (Бакъара, 23 айырыджа бакъынъыз Юнус, 38)

Сонъ оларакъ Исра суресининъ 88 аети Керимесинде:

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ
لاَ يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

«Де ки: Ант олсын ки, бу Къурангъа бир бенъзегенни ортагъа къоймакъ узьре, инсанлар ве джинлер бир ерге кельселер, бир-бирлерине ярдым этселер де, онъа бенъзерини ортагъа кетиремезлер.» буюрды.

Мушриклер бу даветке джевап бермек ерине, яланламакъны, фитне чыкъармакъны ве ифтира атмакъны къулландылар.

اِنْ هٰذَا اِلاَّ سِحْرٌ يُؤْثَرُ

«…Бу (Къуран)**, олса-олса** (сиирбазлардан огренилип) **накъиль этильген бир тылсымдыр.»** (эль-Муддессир, 24)

سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ

«…Эскиден берли девам этип кельген бир тылсымдыр…» (эль-Къамер, 2)

اِنْ هذَا اِلاَّ اِفْكٌ اِفْتَرَيهُ

«…Бу (Къуран), **олса-олса онынъ** (Мухаммеднинъ) **уйдургъан бир яландыр…»** (эль-Фуркъан, 4)

اِنْ هذَا اِلاَّ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

«…Бу (Къуран) эскилернинъ масалларыдыр…» (эль-Энам, 25) киби акъикъаткъа уймагъан, айрыджа кендилерининъ къарасызлыкъларыны косьтерген бир такъым манасыз сёзлернен мешгуль олдылар.

Къурани Керимнинъ бир суресине бенъзеген бир шей ортагъа кетирмек хусусында бутюн душманларына къаршы вакъий олгъан бу меселе, шу кунюмюзге къадар бутюн инанмагъанларнынъ хусран ве аджизлиги иле нетиджеленген ве ойле де девам этеджектир. Христианлар, арапларгъа арапча огретеджек дереджеде илим ве эдебийлик саиби папазлар етиштиргенлердир. Булардан ич бири шу Къураний иддиагъа къаршы эр анги бир тешеббюсте булунмакъ джурьатини косьтермегендир. Асырлардан берли Ислямнынъ нурыны сёндюрмек ичюн эсапсыз мал ве джан масрафлары япылгъан, бир чокъ мешакъатларгъа къатлангъан имансыз ве динсиз алемининъ, о къадар замет ве мешакъат ерине бу ёлгъа, -Къурангъа бенъзеген бир суре кетирмеге- тырышмалары керек олмазмы эди? Иште бу тарихий керчек, бу Къураний иддианынъ азаметини ве онынъ къаршысындаки душман кучьлерининъ аджизлигини косьтермекте дегильми?

Бу хусуста бир одагъа къапанып айларджа чалышкъан чокъ мешур ве маир эдиплер чыкъкъан, анджакъ чокъ гъайрет этмелерине рагъмен бир ает биле язамагъанлардыр. Нитеким Къурани Керимнинъ сурелерине къаршылыкъ язмакъ истеген Мусейлемет-уль Кеззаб ве онынъ кибилери, яптыкълары иле февкъульаде кулюнч вазиетке тюштюлер. Яздыкълары шей де комедиядан башкъа бир шей дегиль эди, бунынънен анджакъ ахмакълыкъларыны ортагъа къойдыларр. Чюнки Къуран, садедже ачыкълыкъ ве белягъат муджизеси дегиль, айны заманда бутюн асырлары, ичиндеки акъикъатлары иле бирликте чеврелеген муджизе китабыдыр. Бойле олунджа, не вакъыт ве не ерде оледжегинден биле хабери олмагъан, аджыз бир инсаннынъ, эльбетте ки эшсиз ве ульвий акъикъатларны ичинде топлагъан муджизелер иле толу бир ает ортагъа къоймасы имкян-

сыздыр. Нитеким бешерий киришмелернен язылгъан бугуньки Теврат ве Инджильлернинъ алы корюнмекте. Бу китаплар аслындан узакълашкъан, ве бир зытлыкъ меджмуалары алына кельгендир…

Къуранны, кунюмизге къадар тесиринден ич бир шей гъайып этмеден кельген бир муджизе китап олгъаныны косьтерген энъ буюк ве инкяр этильмез делиль, теджрибедир. Ильк эндирильмеге башлагъаны куньден заманымызгъа къадар, 15 асырдыр Къураннен акъикъатен мунакъаша этмеге кучю еткен киши чыкъмагъандыр. Амма мунакъаша этмеге тырышкъанлар исе бутюн инсанлыкънынъ узурында резиль оларакъ къыяметке къадар кендилеринден айырылмайджакъ бир айыпны озьлерине алдылар[138].

Къурани Керим не шиир не де несирдир. Бильакис, эм шиирнинъ эм де несирнинъ хусусиетлерини топлагъан бир услюби ве бу услюбке аким дешетли бир аэнк ве бир ич нагъмеси бардыр. Инсан не заман Къуран окъуса, бу ич мелодиясынынъ тесирини рухынынъ та деренликлеринде ис этер.

Къураннынъ назмында энъ уфакъ келиме ве джумлелерини еринден денъиштирмек я да эр анги бир денъишиклик япмакъ, аэнкни ве манасыны бозар.

Къурани Керим бу хусусиети иле инсанларнынъ гонъюллерине февкъульаде кучлю тесир уяндыргъан, Араплар, оны Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ гузель тиллеринден динълеп джемаатларнен имангъа кельгенлердир. Бутюн мушриклер, бир онъа бенъзери ортагъа чыкъарамамалары себеби иле Къураннынъ мана ве белягъатыны виджданларынен къабул эткенлер. Олар Къуранны, садедже бир етимге бойсунмакъ истемегенлери ичюн редд эттилер.

Ибн-и Аббастан ривает этильгенине коре мушриклернинъ даийлеринден Велид бин Мугъире бир кунь Пейгъамбер –алейхисселям-нынъ янына келип кендисине Къуран окъумасыны талаб эткен эди. Варлыкъ Нуры онъа:

138 Бути, Саид Рамазан, Мин Реваи-иль Къуран, с. 126, 129, 130.

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَاءِ ذِى الْقُرْبَى وَيَنْهَى
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

«Муакъкъакъ ки, Аллаһ адалетни, яхшылыкъны, акърабагъа ярдым этмекни эмир этер. Чиркин ишлерни, яманлыкъны ве Алаһнынъ сынъырындан ашувны да ясакълар. О, тюшюнип тутарсынъыз деп, сизге огют бермекте.» (эн-Нахль, 90) аетини окъуду.

Велид:

«-Буны манъа бир даа окъу!» деди.

Пейгъамберимиз аетни текрар окъугъанджа, Велид:

«-Валлахи, бу сёзде ойле татлылыкъ, ойле бир гузеллик ве парлакълыкъ бар ки, даллары бол емишли, тамыры сувлы, ем-ешиль бир терекке бенъземекте. Буны инсан келимеси иле ифаде этмек мумкюн дегильдир. Ич шубесиз бу сёз эр шейге устюн келир. Онъа исе ич бир шей гъалип келемез, мухалифлерини мутлакъа магълюбиетке огъратыр!» демектен озюни аламады.

Айретлер ичинде къалгъан Велид, турып Азрети Эбу Бекирнинъ эвине кетти ве онъа Къурани Керим акъкъында бир такъым суаллер сорады. Сонъра Къурейшлилернинъ янына келерек:

«-Эбу Кебшенинъ огълунынъ сёйлегени шейлер, догърусы айретке ляйыкътыр! Валлахи о не шиир не тылсым не де бир делининъ сачмаламасыдыр! Онынъ сёйлегени ич шубесиз Аллаһ келямыдыр!.» деди.

Онынъ бу сёзлери Эбу Джехильге улашкъанда:

«-Валлахи Велид дининден дёнеджек исе бутюн Къурейш те дининден дёнер!» деди ве аман онынъ янына кетип:

«Эй эмдже, къавминъ санъа бермек ичюн мал топламакъта. Мухаммедке баргъан ве ондан бир шейлер истегенсинъ.» деди.

Велид:

«-Къурейш мени яхшы билир, оларнынъ энъ зенгини меним.» деди.

Эбу Джехиль:

«-О алда Мухаммед акъкъында ойле бир шей сёйле ки сенинъ оны инкяр эткенини ве ондан хошланмагъанынъны къавминъ бильсин.» деди.

Велид:

«-Не сёйлейим? Валлахи, ичинъизде шиирни, *реджез*ни[139] ве къасидени менден даа эйи бильген кимсе ёкътыр. Онынъ сёйледиклери буларнынъ ич бирине бенъземемекте. Валлахи, Мухаммедтен аз эвель ойле бир сёз динъледим ки не инсан сёзю не де джин сёзюне бенъземемекте эди. Онынъ мухтешем бир татлылыгъы ве хошлыгъы бар!» деди.

Эбу Джехиль исрар этерек:

«-Къавминъ, Онынъ алейхине бир шей сёйлемегенинъ муддетче сенден разы оламаз» деди.

О да:

«-Мени ялынъыз къалдыр, бираз тюшюнейим.» деди.

Сонъра да:

«-Бу накъиль этильген бир тылсымдыр.» деп сачмалады. *(Хаким, II, 550/3872; Табери, Тефсир, XXIX, 195-196; Вахиди, с. 468)*

Онынъ бу алы, Къурани Керимде бутюн джанлылыгъы иле шойле тасвир этилир.

اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ثُمَّ نَظَرَ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ فَقَالَ اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ اِنْ هٰذَا اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ

«Зира, о, тюшюнди-ташынды, ольчеди, бичти. Джаны чыкъсын, не шекильде ольчеди-бичти! Сонъ джаны чыкъсын, текрар (ольчеди-бичти); насыл ольчеди-бичти исе! Сонъ бакъты. Сонъ къашларыны чатты, юзюни экшитти. Энъ сонъунда кибрини енъалмайып, аркъа чевирди де: Бу (Къуран)**, олса-олса (сиирбазлардан огренилип)**

139 **Реджез** – арап шиир ольчюлеринден бирисининъ адыдыр. Сурьат ве сакинликнинъ, ургъулы ве ритмик бир шекильде бир арагъа кельмеси, тюрлю алетлернен алып барылмасына имкян берип; эм гъам ве кедер эм де севинч алларыны тильге кетирмесине имкян таныгъан реджезнинъ 15 фаркълы тюрю бар. (Тарих-уль Мевлеви, *Эдебият лугъаты*, с. 120, «реджез» маддеси)

накъиль этильген бир тылсымдыр. Бу, инсан сёзюнден башкъа бир шей дегиль». (эль-Муддессир, 18-25)

Халкъны Къуран динълемеге бермеген зорба Мушриклерден Эбу Суфьян, Эбу Джехиль ве Ахнес бин Шерик, геджелери Кябеде Къуран окъугъан Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ни учь гедже бир-бирлеринден хаберсиз, гизлидже, зевкъле динълегенлер, тесадуфен къаршы-къаршыгъа кельгенлеринде де кендилерини айыплагъан ве бир-бирлерине шойле дегенлер:

«-Аман кимсе фаркъ этмесин**!..** Халкъ бизним бу алымыздан хабердар олур исе, сонъ дередже резиль олурмыз. Бундан сонъра да ич кимсеге, бу хусуста сёз кечиремемиз!..» диерек яптыкъларыны къынадыкътан сонъра бир даа бойле бир давранышта булунмайджакъларына даир араларында ахтлашкъанлар. (Ибн-и Хишам, I, 337-338)

Бир чокъ инсан, Къураннынъ озюнде мевджут олгъан бу тесир саесинде мусульман олгъандыр. Буларнынъ арасында Азрети Омернинъ, эништесининъ къапусына баргъанында бутюн гъадаплы алына бакъмадан Къуран къыраатыны эшитмеси иле къальбининъ насыл йымшап денъишкени чокъ билинген тарихий бир керчектир, ки Азрети Умернинъ табиатынынъ сертлиги иле билинир.

Булардан бири де Джубейр бин Мутим –радиаллаху анх-дыр. О да Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизден «Тур» суресини динълегендже къальби титреди ве ис эткенлерини:

«-Санки юрегим чатлайджакъ сандым!» шеклинде ифаде эткендир (Амед, IV, 83, 85)

Кендиси адисени шойле анълатыр:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ни акъшам намазында «Тур» суресини окъугъанда динълеген эдим.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ. أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
بَلْ لَا يُوقِنُونَ. أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ

«Аджеба, олар ич бир яратыджы олмадан яратылдылармы? Ёкъса, озьлери яратыджылармы? Ёкъса, коклерни ве ерни олар

яраттылармы? Ёкъ! Олар бир тюрлю анълап инанмазлар. Яхут Раббинънинъ хазинелери оларнынъ янындамы? Я да эр шейге аким олгъан оларми?» (эт-Тур, 35-37) аетине кельдикче юрегим эйджандан нереде исе учаджакъ эди» (Бухари, Тефсир 52)

Мухаммед -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ пейгъамберлигининъ башларында, шиир мусабакъасында шиири биринджи сайланып Кябенинъ дуварында асылы олгъан Имри-уль Къайснынъ къыз къардашы аятта эди. Кендисине Къурани Керимден бир къач ает окъудылар. Буны динълеген ве белягъатнынъ не демек олгъаныны бильген бу къадын:

«-Бу бир инсан сезю оламаз. Эгер ер юзюнде бойле бир сёз бар исе къардашымнынъ шиири Кябенинъ дуварында асылы турмасы догъру дегильдир. Оны эндирип о ерге бу сёзни асмакъ керек» демек меджбуриетинде къалды ве къардашынынъ къасидесини кенди эллери иле Кябе дуварындан эндирди. Ондан башкъа асувлы тургъан шиирлерге ич кимсе бир шей айтмагъан сонъ, олар да бирер-бирер эндирильди. (Ахмед Джевдет Паша, I, 83.)

Акъылы сагълам инсаннынъ Къуранны садедже динълемеси биле онынъ Хакъ келямы олгъаныны анъламасына етерлидир. Бу себепле Эфендимиз, биззат Къуранны инсанларгъа эшиттирмек иле вазифели эди. Аети Керимеде:

وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ
حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ...

«Ве эгер мушриклерден бири сенден аманлыкъ истесе, Аллаhнынъ келямыны эшитип динълегенге къадар, онъа аманлыкъ бер, (мусульман олмаса) оны ишанч ичинде булунаджакъ бир ерге етиштир…» (эт-Тевбе, 6)

Демек Къуран садасынынъ къулакъларгъа улашмасы, иман нурынынъ къальбке ерлешмесине весиле олмакътадыр.

Къураннынъ ифадесиндеки бу аэнк ве нагъме, ондаки сес низамындан, яни келимелернинъ, арифлернинъ, сукун ве арекелернинъ, узун ве къыскъа эджаларнынъ энъ уйгъун, тарзда тизилиш услюбинден къайнакълангъандыр. Къуран битмек ве тюкенмек бильмеген бир аэнк иле то-

лудыр. Манасы анъламагъанлар биле бу эшсиз сада къаршысында хошланырлар[140].

Мушриклернинъ Къурангъа Къаршы Тавырлары

Ислям мушриклернинъ бир чокъ нефсаний истеклерине сонъ бере, акъикъаттан, адалеттен, къыямет ве янъыдан тирилип эсап бермектен ве джезадан бахс этмекте эди. Кяфирлер бу вазиеттен чокъ раатсыз олдылар. Бундан гъайры Ислям мушриклернинъ табынгъаны иляхларны къабул этмей эди. Бундан башкъа, Варлыкъ Нурынынъ кетиргени «Буюк Хабер» иле Мекке сарсылмагъа башлагъан эди. Небе Суресининъ ильк аетлери, бу дешетли манзараны шойле тасвир этер:

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ الَّذِى هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ

«Бир-бирилеринден нени сорап туралар? Акъкъында ихтиляфкъа тюшкенлери буюк хаберними?» (эн-Небе, 1-3)

Инсан, Хакъкъа ве акъикъаткъа мейилли яратылгъаны ичюн, билинмеген шейлерге разылыкъ косьтермез. Даима малюмгъа чапар. Бу бакъымдан бильмегени ве билемейджеги шейлер оны чокъ кедерлендирир. Эвельден берли олюм меселеси бешериетни чокъ мешгъуль эткендир.

Бешер тюшюнджесинен къавранмасы мумкюн олмагъан бу истикъбаль акъкъында тюшюнджелерни анджакъ вахийнинъ къудрети чезе билир. Бутюн пейгъамберлернинъ бильхасса Расули Экрем Эфендимизнинъ бергени бу истикъбаль хабери, тешеккюрлернен, миннетлернен къаршыланмасы керек экенде, айыплы бир такъым кимселер тарафындан къабаатлар, акъаретлер ве аджыларнен къаршылангъандыр. Къурейш, Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ хабер бердиги ахирет мевзусы узеринде озьлерине хас бир фикирде инатлыкънен тургъанлардыр. Ахирет хаберини айрет ве тааджипнен къаршылагъанлардыр.

Къурани Керим ахиреттен, *«небеи азым - буюк хабер»* деп бахс эткендир. Бунынъ себеби ве икмети пек ачыкътыр. Чюнки инсанлар -аят

140 Бунынъ ичюн ки Къурани Керимнинъ окъунмасы биле айры бир илим оларакъ мейдангъа кельди ве о он айры усул узьре окъунды ки буларгъа «Къыраат-и Ашере» денильмекте. Эр къыраат усулынынъ да эр мезхепнинъ имамы олгъаны киби, «Къыраат имамы» да бар. Бизим мемлекетимизде «Асым Къыраты» яйгъындыр.

шартлары не олур исе олсун- олюм къаршысында муштерек бир азап ичиндедирлер. Бутюн аят ёлларынынъ айлана-айлана олюм уфукъларындан гъайыб олуш хусусиети имансыз гонъюллерни теренден-теренге сызлатыр. Яшагъанлар ичюн олюмден эмиетли адисе олмагъаны ичюн бунъа даир хабернинъ де энъ эмиетли хаберлер олмасы керек. Буны ляйыкълыкънен къаврамагъанлар, кечиджи ниметлерни бырактъкъанлардыр, яланджы истикъбальден керчек ве эбедий истикъбальге ёнельгенлердир. Олюмден ибрет алынмайып яшангъан аят, къаранлыкъ бир мусибет алеминден фаркъсыздыр. Саадет йылдызы, анджакъ гузель яшангъан бир аятнынъ сонъында кельген олюмле догъар. Бундан долайдырки Ислям дини, олюмни эр анъ хатырламакъны ве онъа къаршы азырлыкълы олмакъны акъыл ве мантыкъ къабулы сайып тевсие эткендир.

Къураннынъ, ахирет ве олюм киби авеслерге къаршы беянларындан раатсыз олгъан кяфирлер, Пейгъамбер Эфендимизден оны хошларына кетеджек шекильде денъиштирмесини истедилер. Варлыкъ нурына келерек:

«-Бизге, ичинде Лат ве Уззагъа ибадетини терк этмемизни эмир этмеген бир Къуран кетир. Эгер Аллаһ санъа бойле бир Къуран эндирмесе, Сен бойле бир Къуран озюнден сёйле, я да Аллаһынъдан санъа кельгенини бу шекильде денъиштир; азаб аети ерине рахмет аети къой, харамнынъ ерине элялны, элялнынъ ерине арамны къой!» дедилер.

Бу кимселер акъкъында шу аети кериме назиль олды:

وَاِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءَ نَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هذَا اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِى اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِى اِنْ اَتَّبِعُ اِلاَّ مَا يُو حَى اِلَيَّ اِنِّى اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

«Оларгъа аетлеримиз ачыкъ-ачыкъ окъулгъан вакъытта (ольгенден сонъ), бизге къавушмакъны беклемегенлер: Я бундан башкъа бир Къуран кетир, я да буны денъиштир! дедилер. Де ки: Оны озьлюгимден денъиштирмем, мен ичюн оладжакъ шей дегиль. Мен, манъа вахий олунгъандан башкъасына уймам. Чюнки, Раббиме

исьян этсем, эльбетте буюк куннинъ азабындан къоркъарым.» (Юнус, 15) (Вахидий, с. 270, Алюси, XI, 85)

Мушриклер не япаджакъларыны шашыргъан эдилер. Мусульманларгъа япылгъан эзиетлер куньден-куньге артмакъта, Меккеде аят, зорлугъына даянылмаз бир алгъа кельген эди. Бунынъ узерине башкъа мусульманлар киби Азрети Эбу Бекир де хиджрет этмек узьре Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизден изин истеген ве кендисине изин берилиндже, Хабешистангъа догъру ёлгъа чыкъкъан эди.

Бир эки кунь кеткен сонъ Къаре къабилесининъ реиси Ибн-и Дегине иле къаршылашты.

О дедики:

«-Эй, Эбу Бекир! Сенинъ киби бир зат не юртындан чыкъар не де чыкъарылыр. Валлахи, сен Къавмининъ ве къабиленинъ зийнетисин! Эйилик этерсинъ, акърабаларынъны имае этерсинъ, ишлерини япмагъа кучьлери етмегенлернинъ юкюню ташырсын! Кери къайт, сен меним имаемдесинъ» деди.

Азрети Эбу Бекир де Ибн-и Дегине иле бирликте Меккеге къайтты. Меккеге кирдиклери заман, Ибн-и Дегине имаесини бутюн Къурейшлилерге илян этти.

Бунъа къаршылыкъ Къурейшлилер Ибн-и Дегинеге шу шартны илери сюрдюлер:

«-Эбу Бекирге сёйле, Раббине ибадетини эвининъ ичинде япсын! Эвинде истегени къадар намаз къылсын, Къуран окъусын, факъат эвинден башкъа ерде ачыкътан намаз къылып Къуран окъуяракъ бизни раатсыз этмесин! Чюнки биз, къадынларымызны ве балаларымызны мефтюн этер деп эндишеленмектемиз» дедилер.

Ибн-и Дегине мушриклернинъ бу истеклерини Азрети Эбу Бекирге сёйледи. О да мувафакъат эйледи Эвининъ огюнде бир намазгях[141] япты. О ерде намаз къылып Къуран окъумагъа башлады. Йымшакъ къальбли ве юфкъа юрекли бир зат олгъаны ичюн Къурани Керимни окъугъанда кедерленир, козь яшларыны тутамаз эди. О Къурани Керим окъугъанда мушриклернинъ балалары ве къадынлары башына топланып айретлик-

141 **Намазгях** - Намаз къылынгъан ер.

нен динълей эдилер. Бу ал Къурейш мушриклерини къоркъутты. Бунынъ узерине Ибн-и Дегинеге мураджаат этип Азрети Эбу Бекирнинъ бойле япмамасыны я да узеринде олгъан имаесини токътатмасыны истедилер.

О да:

«-Эй Эбу Бекир, я эвинъде отурып сесини чыкъарма я да меним имаемден чыкъкъаныны илян эт» деди.

Бунынъ узьре Азрети Эбу Бекир Сыддыкъ шу теслимиет толу джевабны берди:

«-Мени имаенъден чыкъар. Манъа Аллаhнынъ имаеси етер.» (Бухари, Менакъыб-уль Энсар, 45; Ибн-и Хишам, I, 395-396)

Арап джемиети, эдебиятны севгени ичюн темиз ве эдебий бир къонушмадан чокъ тесирленир ве онъа чокъ буюк истек косьтере эдилер. Ойлеки ялынъызджа бир бейит, базыларыны коклерге чыкъаргъанда базыларыныда ернинъ тюбине кечирмек ичюн етерли ола эди. Мушриклер озьлерини биле сиирлеген Къуран услюбининъ чокъ тесирли олмасыны дикъкъаткъа алып ве инсанларнынъ Къуран сеси эшитмемеси ичюн шамата япа эдилер, я да оны окъумагъа ясакълай эдилер. Дженабы Аллаh буны шойле бильдирир:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ

«Инкяр эткенлер: Бу Къуранны динълеменъиз, окъулгъаны заман да гурюльти япынъ. Бельки устюн келирсинъиз, дедилер.» (Фуссылет, 26)

Варлыкъ Нуры къавмининъ япкъаны яманлыкъларгъа бакъмайып, кенеде оларгъа Ислямны анълатмагъа ве хайыргъа давет этмеге девам эте эдилер. Мушриклер исе араплардан Хадж, Умре я да башкъа бир макъсатнен Меккеге кельгенлерни шеэрнинъ тышында къаршылап, Пейгъамбер эфендимизге якълашмамаларыны ве Онынъ айткъанларыны динълемемелери ичюн оларны тенбилей эдилер. Аллаh Расулине дели ве сиирбаз киби, озьлерининъ биле инанмадыкълары, бир чокъ ифтиралар атып, оларны къоркъута эдилер.

Туфейл бин Амр[142] Меккеге кельгени заман, Къурейшнинъ буюклеринден базылары онынъ янына барып:

«-Эй Туфейл! Сен шаирсинъ ве къавминъ арасында сайгъы корьген бир адамсынъ. Мемлекетимизге кельдинъ амма, арамызда чыкъкъан шу адамгъа дикъкъат эт! Онынъ вазиети бизни сыкъынтыгъа тюшюрди. Джемиетимизни ве ишимизни дарма дагъын этти. Сёзю сиир киби тесирли олып инсаннынъ бабасы, къардашы ве апайынен арасыны ача. Башымызгъа кельген бу алынынъ, сенинъ ве къавмининъ башына да кельмесинден къоркъамыз. Онынънен асла лаф этме ве ондан ич бир шей динълеме!» - деп насиатта булундылар.

Бу телькъинлернинъ тесиринде къалгъан Туфейл озь-озюне, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ден бир шей динълемемеге ве ондан ич лаф этмемеге къарар берди. Атта, Месджиди Харамгъа баргъанда, Варлыкъ Нурынынъ айткъанларыны эшитмемек ичюн къулакъларына памукъ тыкъады:

«-Языкълар олсын манъа! Мен акъыллы ве шаир бир кишийим. Сёзнинъ гузелини де чиркининиде яхшы билирим. О алда шу адамнынъ айткъаныны динълемемде не яманлыкъ ола билир? Гузель исе къабул этерим, чиркин исе къабул этмем» - деди ве о ерде бекледи. Расуллуллах -салляллаху алейхи ве селлем- о ерден айырылып эвине кеткенде о да аркъасындан кетти ве:

«-Я Мухаммед! Къавминъ манъа Сенинъ акъкъынъда бойле-бойле деди. Мени о къадар къоркъуттыларки сёзюнъни эшитмейим деп къулакъларыма памукъ биле тыкъадым. Сонъра Аллаһнынъ ярдымындан сёзюнъни динълемеге муваффакъ олдым. Сен шу даваны манъа бир анълатса!»- деди.

Туфейл девамында шойле дер:

142 **Туфейл бин Амр эд-Девси** - радиаллаху анх-; шерефли, акъыллы, шаир ве мусафирпервер бир зат эди. Къапысы, кельген эр кеске ачыкъ эди. Ачларны тойдурыр, озюне сыгъынгъан кишини къорчалар ве ярдым истегенге де ярдым этер эди. Пейгъамберликнинъ 10-нджы йылында мусульман олгъан сонъ, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Мединеге хиджрет эткенге къадар, Девс къабилесини Исламгъа давет эткендир. Емаме дженкинде, буюк бир къараманлыкъ косьтердиктен сонъра о ерде шехид олгъандыр.

«- Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- манъа Ислямны анълатты, Къуран окъуды. Валлахи мен ич бир вакъыт Къурандан даа да гузель бир сёз, Ислямдан даа гузель бир дин эшитмеген эдим! Аман мусульман олып Аллаhтан башкъа ич бир Илях олмагъанына шаатлыкъ эттим!»

Туфейл -радиаллаху анх-, Пейгъамбер Эфендимизнинъ янында бир къач кунь къалдыкътан сонъра изин истеди ве теблигъ ниетинен къабилесине къайтты. Инсанларгъа делиль оларакъ къулланабиледжеги бир керамети олмасы ичюн Расули Экрем Эфендимизден Аллаhа дуа этмесини истеди. Аллаh Расулюнинъ дуасы берекетинден, башта эки козюнинъ арасында ышыкъ киби бир нур пейда олды. Сонърада озь истегинен бу нур, юзюнден айырылып асасынынъ уджуна кечти. Бу шекильде къавмининъ янына къайтып шахит олып ольгендже теблигъ ве джихатнен мешгъуль олды. (Ибн-и Хишам, I, 407-408; Ибн-и Сад, IV, 237-238)

Туфейл -радиаллаху анх-нынъ даветине ильк иджабет эткен киши, энъ чокъ хадис ривает эткен намлы сахаби Эбу Хурейре Азретлери олгъандыр. (Ибн-и Хаджер, *эль-Исабе*, II, 226).

Къурани Керим къаршысында бу къадар ярамай даврансалар биле мушриклер вижданларынен баш-баша къалгъанлары вакъыт акъикъаткъа теслим ола эдилер, Къуранны сакълы сакълы динълей эдилер. Бу сефер де башкъа бир маначыкъ тапып:

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هذَا الْقُرْاٰنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ

Бу Къуран эки шеэрден бир буюк адамгъа эндирильсе олмаз эдими? (эз-Зухруф, 31)

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ни акъ Пейгъамбер ве Къурани Керимни де акъ китаб оларакъ вижданларынен къабул эттиклери алда нефислери тасдикъ этмелерине мани ола эди. Къураннынъ Аллаhнынъ китабы олгъаныны къабул этелер, факъат -Аллаh къорусун- Аллаhнынъ ирадесинде ве такъдиринде янълышлыкъ коре эдилер. Къуранны я Меккенынъ зенгинлеринден Велид бин Мугъиреге, я да Таифнынъ зенгинлеринден Амр бин Умейрге эндирильмеси керек эди, дейлер. Велид бин Мугъире шойле деген эди:

«-Къурейшнынъ буюгу ве эфендиси олгъан мен, я да Сакъифнинъ буюгу Амр бин Умейр тургъанда, Къуран Мухаммедге энеджек ми?**!..»** (Ибн-и Хишам, I, 385)

Албуки Аллаh къатында къыймет, зенгинлик я да сойлулукънен дегиль, такъванендыр. Къалдыки, Азрети Мухаммед, сой тарафтанда оларнынъ энъ шерефлиси эди. Ялынъыз анадан ве бабадан оксюз къалгъан эди, зенгин де дегиль эди.

Расулюллахкъа ве Къурангъа къаршы сучламалар

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге къаршы не япсалар да кучьсюз къалгъан мушриклер, бу кереси де онынъ умми олгъаныны яни окъума язма бильмегенини биле-биле, Къуранны христиан бир къулдан огренгенини айтаджакъ къадар ахмакълаштылар. Ич тюшюнмез эдилер ки, бойле юдже бир диннинъ темелини къурабиледжек бир къул, бу шерефни башкъасына къаптырыр эди ми? Эм де о вакъыткъаджа христиан оларакъ къалыр эди ми?

Бу ерсиз сучламанынъ джевабыны Къурани Керим шойле бергендир:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ
اَعْجَمِىٌّ وَهذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ

«Шубесиз, биз оларнынъ: «Къуранны онъа бир инсан огрете», дегенлерини бильмектемиз. Озьлерине нисбет эткен шахысларнынъ тили ябанджыдыр. Албуки, бу (Къуран) ап-ачыкъ бир арапчадыр.» (эн-Нахль, 103)

وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلاَ تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ اِذًا لاَرْتَابَ الْمُبْطِلُونَ

«Сен бундан эвель не бир язы окъур, не де элинъанен оны язар эдинъ. Ойле олса эди, батылгъа уйгъанлар шубе дуяр эдилер.» (аль-Анкебут, 48)

Айрыджа Аллаh Тааля, мушриклернинъ сучламаларынынъ тесиринде къалмамасы ичюн Расулине де шойле буюра эди:

فَذَكِّرْ فَمَا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلاَ مَجْنُونٍ اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ

«(Расулим!) Сен огют бер. Раббининъ лютфи иле сен не бир кяхинсинъ, не де бир дели. Ёкъса, олар: (О,) бир шаирдир; онынъ заман фелякетлерине огъравыны беклемектемиз дейлерми? Де ки: Бекленъ. Мен де сизнен берабер беклегенлерденим.» (эт-Тур, 29-31)

قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هذَا سِحْرٌ مُبِينٌ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلاَ تَمْلِكُونَ لِى مِنَ اللّهِ شَيْئًا هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَى بِهِ شَهِيدًا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«Ёкъса, «Оны уйдурды»мы демектелер. Де ки: Эгер мен оны уйдургъан исем, Аллаһ тарафындан манъа келеджек шейни узакълаштырмагъа кучюнъиз етмез. О, сизнинъ Къурань акъкъында япкъан ифтираларынъызны даа яхшы билир. Меннен сизнинъ аранъызда шаат оларакъ О етер. О, багъышлайыджы, мерхаметлидир. Аетлеримиз оларгъа ачыкъча окъулгъан вакъытта, акъикъат озьлерине кельгенде, оны инкяр эткенлер: «Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдыр», дедилер.» (эль-Ахкяф, 7-8)

Мушриклер, догъру ёлгъа кирмеге истемегенлери ичюн Аллаһ Расулине ве Къурангъа къаршы чешит тюрлю сучламалар тапмакътан чекинмез эдилер. Факъат акъикъатны да биле эдилер. Меселя Къурейшнинъ буюклери, мусульманлыкънынъ Мекке тышына ташып яйылмасындан раатсызлыкъкъа къапылып Велид бин Мугъиренинъ янында топлангъан эдилер. Араларында:

«-Меккеге кельген къабилелерге Мухаммед акъкъында не айтайыкъ?» дедилер.

Велид, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нен корюшкен, Ондан Къурани Керим динълеген эди. Шойле деди:

«- Мен шиирнинъ эр тюрлюсини билирим. Меним Ондан динълегеним шиир дегиль эди. Шиирден даа устюн бир сёз эди. О сёзлер, уйдурма

да дегильди. Чюнки ойле бенъзерсиз белягъат, юксек эдебият ве гузель аэнкни, мен даа эвель ич бир сёзде эшитмедим. Кахин сёзлерине исе ич бенъземез эди. Дели сёзю де дегиль… Мен Онда делиликнен алякъалы ич бир алямет биле корьмедим. Биз Онъа сиирбаз да айталмамыз, чюнки окъып уфлемей, тююм багъламай, онынъ ичюн сиирбазларгъа бенъзеген бир тарафы да ёкъ!»

Бу сёзлерден сонъра Велид, озь бозукъ ниетлерине илля бир чыкъыш ёлу тапмакъ ичюн де шу ачыкъламада булунды:

«- Анджакъ О, къардашны къардаштан айыра. Акъраба арасына айрылыкъ урлугъыны эке. Бу себептен сёзю де сиир ве джадылыкътан башкъа бир шей дегильдир!» (Ибн-и Джевзи, VIII, 403-404; Хаким, II, 550; Вахиди, с 468)

Къурани Керим акъкъындаки сучламаларында мувафакъиетке къазанмагъан мушриклер, бу кере де Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ мубарек шахсыны нишан алдылар.

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ огълу Къасымнынъ, эки яшында олгъанда вефат эткенини фырсат билип Ас бин Ваильнинъ агъзындан Онъа «эбтер» дедилер. Яни сою кесик, несли биткен, тюкенген деп устюнден куле эдилер. Бойле этип инсанларнынъ козюнден тюшюрип, Онынъ, гонъюллердеки тесирини ёкъ этмек истедилер.

Анджакъ бунда да мувафакъ олмадылар. Кевсер суреси, юзлерине бир шамар киби урды:

إِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ

«(Расулим!) Шубесиз, биз санъа Кевсерни бердик. Шимди сен Раббинъе къуллыкъ эт ве къурбан чал. Аслы сонъу кесильген, шубесиз санъа богъуз кутюджидир.» (эль-Кевсер, 1-3)

Бу аеттен анълашылгъанына коре, Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ге къайсы вакъытта ве не ерде олса олсун, кин ве душманлыкъ япкъанларнынъ ортакъ сыфаты «эбтерликтир». Онъа бедевий демеге къалкъышкъан ахлякъсызлар, О юдже инсангъа озь алчакълыгъыны ёнетмеге чалышкъан ахмакълар, кетиргени динге бир «чёль къануну»

деген заваллы инсанлар, эп насипсиз, несильсиз ве сою кесильген кишилердир.

Аллаh Расулини -салляллаху алейхи ве селлем-ни чекемегенлер, огдеки пейгъамберлерде олгъаны киби, кибирли идареджилер ве шымарыкъ зенгинлер тайфасыдыр. Аллаh Тааля буюрыр:

وَمَا اَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوهَا اِنَّا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ وَقَالُوا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالاً وَاَوْلاَدًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ

«Биз анги улькеге бир тенбиеджи ёллагъан олсакъ, мытлакъа о ернинъ Варлыкълы ве къопайчоралары: Биз сизге ёлланылгъан шейни инкяр этмектемиз, дегендирлер. Ве дедилер ки: Биз мал ве эвлят тарафындан даа зенгинмиз, биз азапкъа огъратыладжакъ да дегильмиз.» (Себе, 34-35)

وَلاَ تُطِعْ كُلَّ حَلاَّفٍ مَهِينٍ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ اِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

«(Расулим!) Чокъ емин эткен, менфур, даима къусур къыдырып, тенкъит эткен, токътамадан лаф ташыгъан, яхшылыкъкъа эп мани олгъан, теджавузкяр, гуняхкъа татынгъан, къаба ве серт, бутюн булардан сонъ, бир де сойсызлыкънен тамгъалангъан кимселерден ич бирине, малы ве огъуллары бардыр деп, сакъын боюн эгме. Онъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта о: «Эвелькилернинъ масаллары!», дер.» (эль-Къалем, 10-15)

Озю акъкъында Теббет суреси энген Эбу Лехеб:

«-Мени башкъаларынен бир туткъан дин, олмаз олсун!..» деп айта эди.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ ве Ислямнынъ энъ буюк душманларындан олгъан Эбу Джехиль де шойле айта эди:

«-Мухаммеднинъ айткъанларыны догъру олгъаныны билемиз! Факъат шимдиге къадар Онынъ къабилеси не япкъан олса, биз де яптыкъ, олардан аркъада къалмадыкъ. Шимди исе олар: «Ичимизде бир пейгъамбер бар!» деп макътаналар. Биз арамыздан насыл онынъ киби бир пейгъамбер чыкъарабилирмиз? Бу мумкюн дегиль!.. Онынъ ичюн мен, Мухаммеднинъ пейгъамберлигини асла къабул этемем!..» (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 113)

Бойле деген Эбу Джехиль, душманлыгъы себебинен бир кересинде шойле деди:

«-Эгер Онынъ намаз къылгъаныны корьсем, башына басаджакъман!»

Даа сонъ Хареми Шерифте Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ни намаз къылгъанда корьди. Сёзюни ерине кетирмек ичюн аман арекетке кечти амма, бирден юзю сарарды, буюк бир къоркъугъа къапылды ве элине алгъан ташны тутамаз олды.

Аркъагъа айланып къачмагъа башлады. Не олгъаныны сорадылар. Теляш ве къоркъу ичинде:

«-Онъа якълашкъаным вакъыт бирден огюме къоркъунч бир деве чыкъты. Ёкъ! Валлахи онынъ киби къоркъунч бир деве шимдигедже асла корьмедим. Аз къалса о мени ютаджакъ эди!» деди. (Ибн-и Хишам, I, 318; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 92-93)

Чюнки Аллаh Тааля, къулу ве Расули Азрети Мухаммед Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем-ни ве Онынънен ёллагъан динини къорчалай, оларны даима устюн къыла эди.

Вазиет бойле олгъанда мушриклер Аллаh Расулюни чекемей эдилер, Къураннынъ акъикъатине узакъ тура эдилер. Санки иляхий керчеклерден къача эдилер.

Аллаh Тааля буюра:

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ

Бойле экен, оларгъа не ола ки, санки арсландан урькип, къачкъан кийик эшеклер киби (аля) **огюттен юзь чевирелер?** (эль-Муддесир, 49-51)

Шаир, кяфирлерни акъикъатны билип турып имангъа якълашмадыкъларыны ве бунынъ бир насип меселеси олгъаныны не гузель ифаде этер:

Хидает Сенден олмаса дирает нейлесин Я Раб!

Арапча бильседе бу джаильге ает нейлесин Я Раб!

Анджакъ бу юзь чевирмелер, базы вакъытлар иляхий имтиан кереги оларакъ Аллаh Расулине ве муминлерге нисбетен даянылмаз эзиетлер ве ишкенджелер шеклинде корюне эди.

Ишкендже деври

Эбу Талибке яптыкълары теклифлерден бир нетидже аламагъан, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ден де ич бир къаршылыкъ корьмеген мушриклер, чарени, къоркъутмада булмакъ истедилер. Ильк вакъытлар, къабилеси ве къорантасы къалабалыкъ олгъанларгъа токъунамадылар. Чюнки мусульманлар устюндеки бу залымджа давраныш, даа умумий дегиль эди.

Бу сырада мушриклернинъ ишкенджелерине огърагъанлар, даа зияде кимсесиз, къул ве джариелер эди. Оларгъа япылмагъан ишкендже къалмагъан эди санки…

Азрети Хаббаб[143], къор атешлер устюне яткъызылгъан, атеш, бdésнинден ириген ягълардан сёнгенге къадар коксюне бастырылып беклетильген эди.

Хаббаб -радиаллаху анх-, демирджи эди; базы мушриклерден де аладжагъы бар эди. Истегени вакъыт онъа:

143 **Хаббаб бин Эрет** -радиаллаhу анh- мусульманларнынъ алтынджысыдыр. Мушриклер тарафындан агъыр ишкенджелерге таби тутулгъан джефалы мусульманлардандыр. Корьгени ишкенджелернинъ излерини вефат эткенге къадар сыртында ташыды. Озю Мединеге хиджрет эткен сонъ Бедирден итибарен бутюн дженклерге къатылды. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ден 32 хадис ривает этти. Етмиш яшларында олгъанда 37/657 сенесинде Куфеде вефат этти.

«-Башта Мухаммедни инкяр эт, сонъ аладжагъынъны бererик!» деп айта эдилер.

Ода, фани дюнья менфаатыны бир кенаргъа быракъып:

«-Мен Оны асла инкяр этмем! Мен Онынънен бераберим!..» деп, эбедий саадетини терджих эте эди.

Чеккени бу чилелерден бирини озю шойле анълатыр:

«-Бир кунь аладжагъымны истемек ичюн Ас бин Ваильге кеткен эдим:

«-Мухаммедни инкяр этмегендже параны бермейджегим» деди.

Мен де:

«-Сен ольгенге къадар, хатта янъыдан тирильгенге къадар Мухаммедни асла инкяр этмейджегим» дедим.

«-Яни мен шимди оледжегим, сонъ бир даа тирильтиледжегим ойле ми?» деди.

Мен:

«-Эбет» джевабыны бердим.

Ас бин Ваиль:

«-Ойле исе янъыдан тирильтильгеним вакъыт малларым олур да, о вакъыт мен де санъа боруджумы одерим» деди.

Бунынъ узерине шу аетлер назиль олды:

اَفَرَاَيْتَ الَّذِى كَفَرَ بِاَيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالاً وَوَلَدًا . اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمنِ عَهْدًا . كَلاَّ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا . وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا .

(Расулим!) **Аетлеримизни инкяр эткен ве: «Муакъкъакъ суретте манъа мал ве эвлят бериледжек», деген адамны корьдинъми? О гъайбны бильдими, ёкъса, Аллаhнынъ къатындан бир сёз алдымы? Къатиен ёкъ! Биз онынъ сёйлегенини язаджакъмыз ве азабыны узаттыкъча узатаджакъмыз. Онынъ дегенине биз варис олурмыз,** (малы

ве эвляды бизге къалыр)**; озю де бизге яп-янгъыз келир.** (Мерьем, 77-80) (Бухари, Тефсир 19/3; Муслим, Мунафикъин, 35-36; Тирмизи, Тефсир, 19/3162)

Хаббаб -радиаллаху анх-нынъ саибеси Умму Энмар да онъа ишкендже этмек мевзусына обирлеринден аркъада къалмаз, атеште къыздыргъан демирнен Азрети Хаббабнынъ башыны тамгъалар эди. Хаббаб -радиаллаху анх-, Пейгъамбер –алейхисселям-гъа келип Умму Энмарны шикает этти. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-:

«Аллаһым! Хаббабкъа ярдым эт!» деп дуа эттиктен сонъ Умму Энмар башындан бир дертке огърады ве копеклер киби улумагъа башлады. Онъа башыны атешнен тамгълатмасыны тевсие эттилер. Бунынъ узерине Хаббаб -радиаллаху анх- демирни алып, атеште къыздырып онынънен Умму Энмарнынъ башыны тамгъалады. (Ибн-и Эсир, *Усдуль-Гъабе*, II, 115)

Азрети Билял[144] де энъ аджымасыз ишкенджелерге маруз къалгъанлардан бири эди. Сахаби Умейе бин Халеф, Билялгъа акъылгъа кельмейджек ишкенджелер япа эди. Къызгъын къумларгъа яткъызып, устюне буюк ташлар къояр эди, базы вакъытларда да Мекке сокъакъларында сюреклер эди. Биляли Хабеши -радиаллаху анх-ны бир кунь бир гедже сувсыз ыракъътыкътан сонъ, онъа темизден бир кольмек кийдирип, шиддетли сыджакънынъ астында къызгъын къумлар узеринде тутар, беденининъ ягъы иригенджеге къадар беклетир эди.

144 **Билял бин Ребах** -радиаллаһу анһ- Хабеш (Эфиопия) асыллы олгъаны ичюн Биляли Хабеши деп нам къазанды. Меккеде мусульман олгъаныны ачыкъча айткъан ильк еди кишиден бири эди. Анасы Хамаме де мусульман эди. Бу себептен эр экиси де Исламнынъ ильк йылларында чокъ эзиет корьдилер. Хиджретнинъ биринджи йылында ильк сефер эзанны окъумасындан танынъгъан Билялы Хабеши -радиаллаһу анһ-, эвде ве ёлджулыкъта эр вакъыт Пейгъамберимизнинъ муэззинлигини япты. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нен берабер бутюн дженклерге къатылды. Меккенинъ фетх этильген куню, Кябенинъ дамына чыкъып фетх эзаныны окъуды. Аллаһ Расулюнинъ абдест сувуны азырлап, шахсий ихтияджларыны къаршылап, дженклерде геджелери Оны къорчалап, куньдюзлери кольгелеп, дигер девлет ишлерининъ япылмасында ярдым эте эди. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- вефат эткен сонъ бир даа эзан окъумады. Азрети Омернинъ халифелиги вакъытында Меккеден айырылып Сириядаки дженклерге къатылды. О ерде Билял -радиаллаху анх-нынъ эзан окъумасы ичюн халифеге мураджаат эттилер. Халифенинъ истеги узерине Билял бир кере эзан окъуды. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ яшагъаны куньлерни хатырлагъан мусульманлар козь яшына богъулдылар. Билляли Хабеши Пейгъамбер Эфендимизден къыркъ дёрт хадис ривает этти. Бу Расулюллахкъа ашыкъ олгъан сахаби, алтмыш яшында Дамашкъта вефат этти.

Мушриклер Билял -радиаллаху анх-къа эр тюрлю ишкенджени япсалар да истедиклери шейни сёйлетемедилер, о даима:

«-Эхад, Эхад, Эхад (Аллаh бир, Аллаh бир, Аллаh бир)!» деп айта эди. (Ахмад, I, 404; Ибн-и Сад, III, 233; Белязури, I, 186)

Мусульманларнынъ башларына кельгенлер ялынъыз эзиетлер дегиль эди. Аммар –радиаллаhу анх-нынъ бабасы Азрети Ясир[145] мушриклернинъ сёйлетмек истедиклери шейлерни сёйлемеди ве оларнынъ ишкенджелеринен шехид олды.

Анасы Азрети Сумейе де, вахшийдже ишкенджелерге маруз къалгъан сонъ бир аягъы бир девеге, дигер аягъы да дигер девеге багъланып аджымасызджа парчаланды, къоркъунчлы бир шекильде шехид этильди.

Бойлеликнен Ясирнинъ къорантасы -радиаллаху анхум- Ислямнынъ ильк шехитлери олдылар. (Ибн-и Хаджер, *эль-Исабе*, III, 648; Земахшери, III, 164)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бир кунь, ишкендже япылгъанда оларгъа растлады:

«-Сабыр этинъиз эй Ясир къорантасы, ич шубесиз сизинъ макъамынъыз дженнеттир!» буюргъан эди. (Хаким, III, 432, 438)

Азрети Аммар[146] да, нижде ишкендже ве эзиетлер корьди.

Къурейш мушриклери, Аммарны бир кунь тутып, башыны къуюнынъ ичине батырып:

«-Мухаммедке акъарет этип, Лат ве Уззаны макътагъанджагъа къадар сени быракъмайджакъмыз!» дедилер ве сонъунда буны сёйлеттилер.

Аллаh Расулине:

«-Я Расулюллах! Аммар кяфир олгъан!» деп хабер берильди.

Пейгъамберимиз -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз:

---

145 Ясир бин Амир, Йеменден келип Меккеге ерлешкен ве Эбу Хузейфенинъ къулу Сумейе Хатунла эвленген бир зат эди. Бу къадындан, Аммар ве Абдуллах адында эки огълу дюньягъа кельди. (Ибн-и Сад, IV, 136, VIII, 264) Ясир къорантасы топлуджа мусульман олгъан эдилер. Оларны дининден дёндюрмек ичюн чешит тюрлю ишкенджелер япылгъан эди.

146 Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-*: «Дженнет учь кишиге - Али, Аммар ве Сельмангъа къавушмакъны арзу этер.», «Аммар, даима озюне арз этильген шейнинъ энъ догрусыны сайлар.»* буюрып бу гузель сахабесининъ фазилетини беян эткен эди. (Тирмизи, Менакъыб, 32, 34; Ибн-и Madже, Мукъаддиме, 11).

«-Ёкъ! Аммар, тепеден тырнакъкъа къадар иманнен толудыр! Иман онынъ этине ве къанына кечкендир!» буюрды.

О сырада Аммар -радиаллаху анх- Пейгъамбер Эфендимизнинъ янына кельди, агълай эди…

Алемлерин Эфендиси онынъ козьяшларыны эллеринен сильгенде:

«-Санъа не олды?» деп сорады.

Аммар -радиаллаху анх-:

«-Я Расулюллах! Мен санъа акъарет этмегендже, путларнынъ да Сенинъ динингъден даа да яхшы олгъаныны сёйлемегендже быракъмадылар!» деди.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-:

«-Сен буларны сёйлегенде къальбинъ насыл эди?» деп сорады.

Аммар:

«-Къальбим Аллаһкъа ве Расулине иманнынъ раатлыгъы ичинде, диниме багълылыгъым да демирден даа да сагълам эди!» деди.

Бунынъ узерине Расулюллах -саллалаху алейхи ве селлем- бир тарафтан онынъ козьяшларыны силип дигер тарафтан да:

«-Эй Аммар! Эгер олар бир даа бу сёйледиклерини текрарлатмакъ ичюн сени зорласалар, текрар сёйле!» буюра эди.

Бу олай узерине шу аети керименазиль олды:

مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ ايمَانِهِ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

«Тиллеринъиз уйдургъан ялангъа базанып: «Бу элялдыр, шу да арамдыр», деменъиз, чюнки, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан олмакътасынъыз. Шубесиз, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъанлар къуртулышкъа иришалмазлар.» (эн-Нахль, 106) (Ибн-и Сад, III, 249; Ибн-и Эсир, *эль-Кямиль*, II, 67; Хейсеми, IX, 295; Вахиди, с. 288-289)

Бу адисе имангъа терс бир сёзнинъ анджакъ бойле олюм телюкеси олгъаны вакъыт айтылабиледжегине, бунынъ тышында исе джаиз олмагъанына дини бир делильдир.

Азрети Сухейб[147] -радиаллаху анх-ны да байылынджагъа къадар котекледилер.

Зиннире Хатун исе мушриклер тарафындан бинъ-бир тюрлю эзиет ве ишкендже корьген бир ханым къул эди. Эбу Джехильнинъ япкъаны эзиетлерден сонъ кёр олгъан эди.

Эбу Джехиль:

«- Корьдинъ ми? Лат ве Узза сенинъ козюни кёр этти!» деди.

Зиннире Хатун:

«-Ёкъ! Валлахи, меним козюмни кёр эткен олар дегильдир. Лат ве Узза, не файда не де зарар беребилир. Меним Раббим, козюмни къайтарып бермеге къадирдир!» деди.

Сабах олгъанда, Аллаһ Таалянынъ, Зиннире Хатуннынъ козьлерини къайтарып бергенини корьдилер. (Ибн-и Хишам, I, 340-341; Ибн-и Эсир, *эль-Кямиль*, II, 69; *Усдуль-гъабе*, VII, 123)

Мусульманларнынъ даа ниджелери бойле сыкъынты ве къыйынчылыкъ ичинде эдилер. Амр бин Фухейре, Эбу Фукейхе, Микъдад бин Амр, Умму Убейс, Нехдие Хатун ве къызы, Любейне Хатун киби Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ гузель асхабы, акъылгъа кельмейджек ишкенджелер чектилер. Мушриклер оларны, урбасыз

147 **Сухейб бин Синан** -радиаллаһу анһ-, Сухейби Румий деп нам къазангъандыр. Кучюк яшта, башта Румларгъа сонърада Арапларгъа эсир тюшти. Меккеде Ибн-и Джеданынъ досту оларакъ булунгъанда Аммар бин Ясир -радиаллаху анх-тан Исламны огренип аман мусульман олды. Бутюн мал барлыгъыны мушриклерге берип бинъ бир захметнен Мединеге хиджрет этти. Акъкъында:

وَمَنَ النَّاسَ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتَغَاءَ مَرْضَاتَ اللهِ وَاللهُ رَؤُفٌ بَالْعَبَادَ

«Инсанлардан ойлеси бар ки, Аллаһнынъ ризасыны алмакъ ичюн, озюни ве малыны феда этер. Аллаһ да къулларына шефкъатлыдыр». (эль-Бакъара, 207)
Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- оны корьгенде:
« Эбу Яхъя! Чокъ къазанчлы ве берекетли бир алыш-вериш яптынъ!»- буюрды. (Хаким, III, 450-452). Окъ атмада буюк бир уста олгъан Сухейб -радиаллаһу анһ-, Азрети Пейгъамбернен берабер бутюн дженклерге къатылды. Орта бойлу, къырмызы тенли, чокъ джумерт бир инсан эди. Бутюн омюрини Ислам ёлунда буюк федакярлыкъларнен кечирген Сухейби Румий -радиаллаһу анһ-, хиджретнинъ 38 йылында 73 яшында олгъанда вефат этти ве Мединедеки Баки къабристанына дефн этильди.

оларакъ аякъларындан зынджырнен багълап сюйреклеп, сыджакънынъ энъ шиддетли олгъаны саатларда чёльге чыкъарып, узерине буюк къая парчаларыны къойып, шуурларыны гъайып этип не сёйледиклерини билемез ала кельгене къадар ишкендженинъ эр тюрлюсини япа эдилер. Богъазларыны сыкъа эдилер ве ольдюклерини тюшюнгене къадар быракъмаз эдилер. (Ибн-и Мадже, Мукъаддиме, 11; Ахмед, I, 404)

Бу вазиетте, башта Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- олмакъ узере бутюн муминлер кедерлене эдилер. Анджакъ о анда эллеринден бир шей кельмей эди[148]. Ялынъыз алы вакъты еринде олгъан иман абидеси Азрети Эбу Бекир -радиаллаху анх-, ичлеринде Азрети Билялнынъ де булунгъаны еди мусульман къулны саиплеринден сатын алып азат эдерек, оларнынъ аджымасыз ишкенджелерден къуртарды.

Мушриклернинъ ишкенджелери куньден куньге арта, зайыф ве кимсесиз муминлерден сонъра Аллаh Русулы ве янында булунгъан Эбу Бекир, Зубейр бин Аввам, Азрети Осман, Мусаб бин Умейр киби барлыкълы инсанлар да эзиет ве ишкенджелерден насиплерини ала эдилер.

Мушриклер, Меккенинъ аякъ такъымы ве ашагъыларны къыышкъыртып Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизге салдырма эте эдилер. Онъа шаирлик, сиирбазлыкъ ве делилик… киби, ич кимсенинъ инанмайджагъы ялан ве ифтираларнен эзиет эте эдилер. (Ибн-и Хишам, I, 309-310)

Абдуллах бин Амр -радиаллаху анх-нынъ озь козюнен корюп анълаткъанына коре, бир кунь Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем- Кябенинъ Хиджр къысымында намаз къылгъанда Укбе бин Эби Муайт кельди, Варлыкъ Нурыны богъмакъ ичюн урбасыны бойнуна сарып шиддетле чекмеге башлады. Азрети Эбу Бекир етишип омузындан тутып оны узакълаштырды ве:

148 Мехмет Акиф, Пейгъамбер Эфендимиз мусульманларгъа эзиет берильмесинден буюк бир кедер дуйгъаныны ифаде этип шойле дер:

Ич сыкъылмайсынъызмы Азрети Пейгъамберден
Ки узакътаки бир муминни ынджытса тикен
*Къальби пакинде дуюр экен о мусибеттен адждж*ы
Сизден эльбетте олур Рух-у Неби даваджи.

Бу себептен бир муминни эр анги бир шекильде джан агъыртмакънынъ Расулуллаhкъа адджы бергенини тюшюнип арекет этмели, акъсызлыкъ япмакъ, ошек айтмакъ, къальп къырмакъ киби эр тюрлю къырыджы давраныштан узакъ турмалыдыр.

«-Раббинъизден апачыкъ делиллернен кельген бир кишини «Раббим Аллаh» дегени ичюн ольдюреджексинъизми?» деди. (Бухари, Тефсир, 40)

Кене бойле бир адисени Ибн-и Месуд -радиаллаху анх- шойле анълатыр:

«Бир кунь Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- Кябеде намаз къыла эди. Эбу Джехиль ве аркъадашлары да о ерде эдилер. Бир кунь огюне бир деве союлгъан эди. Эбу Джехиль аркъадашларына:

«-Фаланджа къорантанынъ сойгъаны девенинъ ишкембесини ким кетирип, седждеге баргъаны вакъыт Мухамеднинъ омузларына къояр?» деди.

Анда олгъанларнынъ энъ бахытсызы сычрап турды ве ишкембени алып Аллаh Расули седждеге къапангъанынен, онынъ эки омузы арасына къойды. Бунъа эписи кульдилер, атта кейфлеринден бирбирлерининъ устюне эгильмеге башладылар. Мен узакъча бир ерде аякъта турып оларгъа бакъа эдим. Эгер де мени къорчалайджакъ бир кимсе олса эди, о ишкембени аман аркъасындан алып атар эдим. Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- седждеде эди, башыны котерип оламай эди. Бу арада бир кимсе барып Азрети Фатмагъа хабер берди. О, даа уфакъ бир къызчыкъ эди. Келип ишкембени мухтерем бабасынынъ аркъасындан ерге атты. Сонъра оларгъа айланып агъыр сёзлер сёйледи. Мушриклер, Фатма –радиаллаху анха-гъа бир шей джевап бермедилер. Варлыкъ нуры намазыны тамамлагъандже сесини юксельтти:

«-Аллаhым, Къурейшни Санъа авале этем!» деди ве буны учь кере текрарлады.

Мушриклер, Расули Экрем эфендимизнинъ дуасыны эшиткенлеринен кульмеге токътадылар. Онынъ дуасындан къоркъугъа тюштилер. (Чюнки олар, Варлыкъ Нурынынъ дуаларынынъ айны суретте керчеклешкенлерини пек чокъ кере теджрибе эткен эдилер). Сонъра Аллаh Расули:

«-Эй Аллаhым, Эбу Джехильни, Утбени, Шейбени, Велидни, Умейе бин Халефни, Утбе бин Эби Муайтны Санъа авале этем!» деп адларыны сайды.

Мухаммедни хакъ иле джиберген Аллаhкъа емин этерим ки, Расулюллахнынъ анъгъаны бу адамларнынъ эписини, Бедир куню ерде серилип яткъанларыны корьдим. Даа сонъра исе Бедир къуюсына сюй-

рекленип атылдылар» (Бухари, Салят, 109; Джихад, 98; Джизье, 21; Муслим, Джихад, 107)

Бутюн буларгъа ве дигер залымджа тавырларгъа рагъмен Аллаh Расули –салляллаху алейхи ве селлем-, тевхид давасында мушриклернен ич бир шекиль ве суретте узлашувгъа янашмады; дининден тавиз бермеди. Эм де асхабы кирамдан сорай эдилер:

«-Ичинъизден ким барып Кябеде мушриклерге Къуран окъур?»

Бу теклифке джан гонъюльден «Мен, эй Расулаллаh» деген Абдуллах бин Месуд, Кябеде мушриклерге Къуран окъугъан ве бу себептен о частсыз залымлар тарафындан пек котекленген эди.

Аркъадашлары:

«-Затен биз сенинъ бу алгъа огъраманъдан къоркъкъан эдик!» дедилер.

О:

«-Шу анда меним назарымда олардан даа зайыф вазиетте олгъан ич кимсе ёкътыр! Истерсенъиз мен ярын да кетер, оларгъа текрар Къуран динълетебилирим!» деди.

Аркъадашлары:

«-Ёкъ! Оларгъа бегенмедиклери шейни динълеттин. Санъа бу къадары етер!» дедилер. (Ибн-и Хишам, I, 336-337)

Эбу Джехиль, не заман зенгин ве кучлю бир кимсенинъ мусульман олгъаныны эшитсе аман барып онъа акъарет этер:

«-Сен бабанынъ динини ташладынъ я! Албуки, о сенден даа хайырлы эди. Демек сен онынъ фикрини ич саймадынъ, шерефини тюшюрдинъ, ойле ми? Ант олсын ки биз де сенинъ корюшине къыймет бермейджекмиз ве онынъ янълышлыгъыны ортагъа къояджакъмыз. Итибарынъны ёкъ этеджекмиз!» деп техдитлерде булуныр эди.

Эгер мусульман олгъан киши, тиджаретнен огърашкъан бириси исе онъа:

«-Валлахи, сенинъ тиджаретини кесаткъа огъратаджакъмыз, серветинъи батыраджакъмыз!» дер эди. Мусульман олгъан зайыф ве факъыр

бир кимсе исе оны котеклер эди, алдатыджы сёзлернен алдатмагъа ве Ислямдан саптырмагъа тырыша эди.

Бир дефасында Ибн-и Аббас -радиаллаху анх-къа:

«-Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- ве асхабы мушриклерден, динълерини быракъаджакъ къадар ишкендже корер эдилер ми?» деп суаль берильген эди.

«-Эбет, Валлахи мушриклер якъаладыкълары бир кимсени о къадар котеклер, ач ве сувсыз быракъаракъ ишкендже этер эдилер ки, таякънынъ шиддетинден отурамаз алгъа келир, онъа истедиклери эр шейни сёйлетир эдилер. Онъа:

«-Аллаһтан башкъа, Лат ве Узза да иляхмы?» деп сорарлар, о да:

«-Эбет!» дерди.

Хатта янларындан гечмекте олгъан Джуаль къуртына косьтерип:

«-Шу Джуаль да, Аллаһтан башкъа иляхмы?» деп сорарлар, о да япылгъан агъыр ишкенджеден къуртулмакъ ичюн:

«Эбет!» дер эди.

Айылып эси башына кельгенде исе, тевхидке къайтыр эди.» деди. (Ибн-и Хишам, I, 339-343; Ибн-и Сад, III, 233; Ибн-и Кесир, эль-*Бидае*, III, 108)

Бутюн бу зулым нумайышлары –накъиль эттиклеримиз ве накъиль этип оламагъанларымызнен бирликте- эйидже тюшюнип «Ислям» нийметининъ бинълердже инсанынъ нидже эзиетлерге къатланмасы саесинде бизге къадар келип еткенини ве асла тавиз берильмегенини анъламалы, онынъ къыйметини такъдир этмелимиз.

Аллаһ Тааля тилеген олса Ислямнынъ инкишаф этип яйылмасыны къолайлаштырыр ве мусульманларгъа ич бир мешакъкъат чектирмеге билирди. Лякин о заман бу ёлгъа башыны адагъанларнынъ самимилиги ортагъа чыкъмаз, сабит олмаз эди. Эльбетте о вакъыт, мумин иле мунафыкъ, садыкъ иле яланджы бирбиринден фаркъ этильмез эди. Нитеким Аллаһ Тааля:

الم اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوا اَنْ يَقُولُوا اٰمَنَّا وَهُمْ لاَ يُفْتَنُونَ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ

قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

«Элиф. Лям. Мим. Инсанлар, имтиандан кечирильмеден, тек «Иман эттик» деп айтмаларынен быракъыладжакъларыны мы заннетилер? Ант олсын ки Биз олардан эвелькилерни де имтиан эттик, эльбетте Аллаh, садыкъ олгъанларны да яланджы олгъанларны да ортагъа чыкъараджакътыр.» (Анкебут, 1-3)

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ
وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ

«Ёкъса Аллаh ичинъизден джихад эткенлерни ве сабыр эткенлерни ортагъа чыкъармадан дженнетке кетеджегинъизни ми зан эттинъиз?» (Али Имран, 142)

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ
الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ اَلَا اِنَّ
نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ

«Ёкъса сиз, озюнъизден огюне келип кечкенлернинъ алы (огърадыкълары къыйынчлыкълар) **башынъызгъа кельмеден дженнетке киреджегинъизни ми зан эттинъиз? Оларгъа ойле ёкъсуллыкълар, ойле сыкъынтылар токъунды ве ойле сарсылдылар ки, атта пейгъамбер ве бераберинде иман эткенлер: «Аллаhнынъ ярдымы не заман?» деп айта эдилер. Бакъ иште! Керчектен Аллаhнынъ ярдымы якъындыр.»** (Бакъара, 214)

Бу бир суннетуллахтыр. Бутюн пейгъамберлер ве садыкъ къуллар эп зорлукъ чеккен, къыйынчлыкъларгъа огърагъан, атта бир къысмы да шехид этильгендир. Бу себептен бир мусульманнынъ, къыйынчлыкъ ве зорлыкъларнен къаршылашкъанда умютсизликке къапылмасы догъру дегильдир. Бильакис муминлер, Аллаhнынъ эмирини керчеклештирме хусусында зарар ве мусибетлерге не къадар чокъ къатлансалар, заферге о къадар чабукъ эриширлер.

Мусульманларгъа Сабыр ве Себат Телькини

Аллаh Расули –салляллаху алейхи ве селлем- де бир бешер эди. Заман заман кендисине япылгъан агъыр давранышлар, онынъ джаныны агъырта, хидаети ичюн бутюн кучюнен огърашкъаны инсанларнынъ чиркин тавырлары, гонъюлини агъырта эди. Базан ойле къыйын аньлар яшай эди ки, мутлакъкъа бир теселлиге ихтияджы ола эди.

Онынъ теселлиси Раббинден келе эди. Аллаh Тааля, демек мумкюн ки, Расулюнинъ махзун олмасыны истемей, оны аети керимелернен дестеклей эди:

اِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا

«(Эй Расулим!) Онынъ Санъа къаршы джумертлиги ве ярдымы буюктыр.» (эль-Исра, 87)

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلاً ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلَى عَذَابٍ غَلِيظٍ

«Ким де инкяр этсе, артыкъ онынъ инкяры сенинъ джанынъны агъыртмасын. Оларнынъ къайтышы бизгедир. Иште о заман япкъанларыны озьлерине хабер бериримиз. Аллаh юреклерде олгъаныны шубесиз пек яхшы билир. Оларны аз бир вакъыт файдаландырырмыз, сонъра да агъыр бир азапкъа сурюклермиз!» (Локман, 23-24)

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

«(Хабибим!) Оларнынъ себебинден кедерленме, къураяткъан тузакъларындан толайы, сыкъынты дуйма!» (Немль, 70)

Аллаh сабырны тевсие эте эди:

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ

«(Расулим!) Оларнынъ дегенлерине сабыр эт. Кунешнинъ догъувындан эвель де, батышындан эвель де, Раббинъни хамд иле тесбих эт.» (Къаф, 39)

Бу аети керимелернен къарарлылыгъы ве шевкъи къуветлендирильген Аллаh Расули –салляллаху алейхи ве селлем- де асхабынынъ аджыларыны диндире, оларнынъ гонъюль яраларыны сара эди.

Хаббаб –радиаллаху анх- дер ки:

Бир кунь Аллаh Расули Кябенинъ кольгесинде отургъанда, янына барып мушриклерден корьгенлеримиз ишкенджелерни шикает шеклинде икяе эттик.

О да бизге шойле буюрды:

«-*Сизден эвельки несиллер арасында, якъаланып бир чукъургъа къоюлгъан, сонъра пычкъынен баштан ашагъы экиге болюнген ве демир таракъларнен этлери сыдырылгъан ве кене де динлеринден дёнмеген муминлер олгъандыр. Аллаhкъа ант олсун ки, Аллаh Тааля бу динни тамамлайджакъ, хаким къыладжакътыр. О дередже ки, бир киши, Аллаhтан ве къойларына къашкъырнынъ уджум этмесинден гъайры бир къоркъу дуймаздан, Санадан Хадрамевтке барып келеджектир. Факъат сиз сабырсызланасынъыз!..*» (Бухари, Менакибуль-Энсар, 29)

Бундан сонъра Аллаh Расули –салляллаху алейхи ве селлем-, шу аети керимени окъуды:

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ

«Инкярджыларнынъ (ферах ичинде) дияр-дияр долашувы сакъын сени алдатмасын! Азачыкъ бир менфааттыр о. Сонъра оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О не фена барыладжакъ ердир! Факъат Раббилерине къаршы кельмектен сакъынгъанлар ичюн Аллаh тарафындан бир икрам оларакъ тюблеринден озенлер акъкъан, эбедий оларакъ къаладжакъ дженнетлери бардыр. Эйи ин-

санлар ичюн Аллаһ къатындаки (ниметлер) даа хайырлыдыр.» (Али Имран, 196-198)

Мушриклернинъ эзиет ве ишкенджелери девам этип къыйнамалар арткъанынен, бу манадаки аети керимелернен Аллаһ Тааля муминлернинъ гонъюллерини пишкинликке эриштире эди. Бир тарафтан, аджылар ве зорлукълар къулларны Раббилерине якълаштыргъан себеплер ола эди, дигер тарафтан муминлернинъ Аллаһкъа тевеккуль ве теслимиетлерини де ольчеген иляхий бир терезе вазифесини коре эди. Бойле заманларда мусульмангъа тюшкен энъ гузель давранышны Къурани Керим шойле теспит эте:

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلاَ تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا اَوْ كَفُورًا وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَاَصِيلاً
وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلاً طَوِيلاً

«Раббининъ укмюне сабыр эт!» (Аллаһнынъ укмю кельгендже беклемесини биль! Бу укмю беклер икен де сакъын) **олардан ич бир нанкёрге я да гуняхкяргъа бойсунма! Саба-акъшам Раббининъ исмини анъ! Гедженинъ бир къысмында Онъа седжде эт; гедженинъ узун бир болюминде де Оны тесбих эт!»** (Инсан, 24-26)

Бу эмирлерге риает эткен муминнинъ гонълю итминана эришеджегинден, онынъ, артыкъ къыйнамаларнынъ ве сабырнынъ аджыларына кокюсини керип оладжакъ бир къуветке саип оладжагъы муакъкъакътыр. Хусусан гедже къылынгъан техеджуд намазы, къулны Аллаһа якълаштыраракъ рухкъа ойле февкъульаде бир къувет ве къудрет къазандыра ки, артыкъ онынъ гонълю иман иле къуветлене эди. Нитеким, Аллаһ шойле буюрмакътадыр:

اِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْاً وَاَقْوَمُ قِيلاً

«Шубесиз гедже турышы эм даа тесирли, эм де сёз бакъымындан даа сагъламдыр.» (эль-Музземмиль, 6)

Техеджуд эмири, догърудан догъру Азрети Пейгъамбер –саллялллаху алейхи ве селлем-ге махсус исе де, умметине де –такъатлары нисбетинде- арзуларына авале этильген бир теклиф маиетиндедир. Нитеким фарз иба-

детлернинъ тышында олып руханий теракъкъиге себеп олмасы бакъымындан такъва эхлине тевсие буюрылгъан ибадетлер бу джумледендир.

Муминлерге эр джиэттен саадет ёлларыны бахшыш эткен Аллаh, Расулине айрыджа шойле буюргъандыр:

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

«Эй Расулим!» Де ки: Хакъ кельди, батыл йыкъылып кетти. Затен батыл йыкъылмагъа махкюмдир!» (эль-Исра, 81)

Анджакъ хакъны юджельтмек иле вазифели олгъанлар, бу хусуста эллеринден кельгенини япмакъ меджбурлар. Чюнки инсан, имтиан макъсадынен юз юзге келеджеги нидже нидже зорлукълар ичинде яратылгъандыр. Бунынъ ичюн о, курешмегендже ич бир вакъыт арзу эткени нетиджеге эришемез! Нитеким Аллаh, бу акъикъатнынъ пейгъамберлер ичюн биле кечерли олгъаныны аети керимеде шойле беян буюра:

حَتَّى اِذَا اسْتَيْئَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّىَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

«Ниает, пейгъамберлер умютлерини кесип де, озьлерининъ ялангъа чыкъарылгъанларыны зан эткен вакъытларында, оларгъа ярдымымыз келир ве истеген кимсемиз къуртулышкъа ириштирилир. (Факъат) сучлылар топлулыгъындан азабымыз асла кери чевирильмез». (Юсуф, 110)

Бу аетлерни эшиткен муминлернинъ гонъюллери, не къадар раатлыкъкъа къавуша ве гъайретлери зияделеше исе, мушриклернинъ кин ве нефретлери де о къадар арта эди. Аллаh Расули –салляллаху алейхи ве селлем-ге япкъанлары эзиетлерден ваз гечмек бир тарафкъа, эр кунь янъы къыйнама ве ишкендже усуллары тапып чыкъара эдилер.

Бу иш о къадаргъа барды ки, артыкъ вахийнинъ къайнагъыны къурутмакъ ичюн алчакъча бир тюшюнджени биле акъылларына кетирдилер.

Бу вазиетте Варлыкъ Нуры, сабырнынъ зирвесинде Аллаhкъа, Онынъ инает ве муафазасына сыгъына эди. Факъат иляхий ваде даа керчеклешмей эди. Сыкъынтылар битмей ве ниаетке иришмей эди.

Расулюнинъ ичинде булунгъаны аджы ве кедер толу алларгъа енъильмемесини истеген Рабби, оны тенбиеледи:

فَلاَ تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

«О алда, сакъын санма ки Аллаh пейгъамберлерине берген сёзюнден вазгечеджек! Чюнки, Аллаh мутлакъ усьтюндир, кимсенинъ япкъаныны янына быракъмаз.» (Ибрахим, 47)

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلاَ تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا اِلاَّ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ

«О алда (Расулим), пейгъамберлерден азим саиби олгъанларнынъ сабыр эткени киби, сен де сабыр эт. Олар акъкъында аджеле этме, олар ваде этильген азапларны корьген куньлери, санки дюньяда садедже куньдюзнинъ бир сааты къадар къалгъанларыны зан этерлер. Бу, бир теблигъдир. Ёлдан чыкъкъан топлулыкълардан башкъасы эляк этилирми ич!» (Ахкъаф, 35)

Хабешистан Хиджрети

Расули Экрем –салляллаху алейхи ве селлем- эфендимиз, Къурейшлилернинъ инсафсыз эзиетлери къаршысында мусульманларгъа хиджрет эмири берди. Чюнки олар, диний вазифелерини урь ве сербест бир суретте япамай эдилер. Айрыджа динни яйма вазифелери де бар эди.

Асхабы Кирам, къайда хиджрет этип оладжакъларыны сорагъанларында Расули Экрем эфендимиз:

«-Хабешистангъа! Чюнки анда, халкъына зулум этмеген бир укюмдар бардыр. Эм де о ер бир догърулыкъ улькесидир. Аллаһ Тааля, ичинде булунгъан сыкъынтылардан бир къуртулыш ёлы лютюф эткенге къадар анда къалынъ!» буюрды. (Ибн-и Хишам, I, 343; Ибн-и Сад, I, 203-204)

Бу ильк хиджрет, Мекке девривинъ 5. йылынынъ Реджеб айында япылды. Ильк къафиле он эки эркек иле беш къадындан мутешеккиль олып он еди киши эди. Ичлеринде Осман бин Аффан, апайы Азрети Рукъийе, Зубейр бин Аввам, Мусаб бин Умейр, Абдуррахман бин Авф, Эбу Селеме, Умму Селеме, Осман бин Мазун, Ибн-и Месуд –радиаллаху анхум- киби асхабнынъ огде кельгенлери де бар эди.

Меккеден гизлидже чыкъкъан мухаджирлер[149] Шуайбе портына баргъанларында, Аллаһ Тааля лютфундан оларгъа эки тиджарет гемиси джиберди. Мухаджирлер оларнен ярым алтынгъа анълашып Хабешистангъа кечтилер. Къурейшлилер, якъаламакъ ичюн мухаджирлернинъ пешине тюшкен олсалар биле мувафакъ оламадылар. Ялыгъа баргъанларында, гемилер чокътан денъизге чыкъкъан эдилер. (Ибн-и Сад, I, 204)

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-, Хабешистангъа хиджрет эткен Азрети Осман ве къызы Рукъыйеден бир муддет хабер алып оламады. Фахры Кяинат Эфендимиз заман заман тышары чыкъар, о тараф-

149 **Мухаджир** – хиджрет эткен киши.

лардан кельгенлерден эвлятларынынъ хаберини сорар эди. Къурейштен бир къадын Хабеш диярындан кельди. Варлыкъ Нуры къызы ве киевини ондан да сорады. О да:

«-Эй Эбу-ль Къасым мен оларны корьдим!» деди.

Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем-:

«Насыл эдилер, яхшы эдилер ми?» деп сорады.

Къадын:

«-Осман, Рукъыйени бир аткъа миндирген алып кете эди, озю де аркъасындан юрип кете эди.» деди.

Бунынъ узерине Фахры Кяинат Эфендимиз:

«Аллаһ яр ве ярдымджылары олсун! Шубесиз Осман бин Аффан, Лут –алейхисселямдан- сонъра къорантасынен берабер Аллаһ ичюн хиджрет эткен ильк инсан олды.» буюрды. (Али эль-Муттакъи, XIII, 63/36259)

Ильк мухаджирлер Хабешистанда учь ай къалып олдылар. Чюнки мусульманлар арасында, мушриклернинъ де артыкъ иман эткенлерине даир бир хабер яйылды. Бунынъ узерине хиджрет къафилеси къайтты. Отуз учь эркек, алты къадындан мейдангъа кельген отуз докъуз кишилик бир къафиле нубювветнинъ бешинджи йылында Шевваль айында Меккеге якълашкъанларында мушриклернинъ мусульман олгъанлары акъкъындаки хабернинъ темельсиз олгъаныны огрендилер. Хабеш улькесине гери къайтмакъ оларгъа чокъ агъыр кельди. Къорчалавсыз оларакъ Меккеге кирмектен де къоркътылар. Анджакъ мушрик олгъан акъраба ве достларынынъ къорчалувынен я да гизлидже Меккеге кирип олдылар. (Ибни Хишам, II, 3-8; Ибни Сад, I, 206; Хейсеми, VI, 33)

Гъараник Меселеси

Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем-, янъы энген **«Неджм (йылдыз) Суреси»**ни Харем-и Шерифте о ерде олгъанларгъа юксек сеснен окъуды. Суренинъ сонъунда седжде аети кельгенинен, Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-, Аллаһкъа седжедеге къапанды. Онынънен берабер олгъан мусульман-мушрик, инс-джин эр кес седжедеге бардылар. (Бухари, Тефсир, 53/4)

Анджакъ мушриклер, суренинъ ичинде кечкен путларынынъ исимлеринден толайы Аллаһкъа дегиль, кенди путларына седжде эте эдилер.

Иште сонърадан уйдурылгъан ве «Гъараник меселеси» деп ортагъа чыкъарылгъан резиль иддиагъа темель япылмагъа истенильген адисе бундан ибареттир.

Меккели мушриклернинъ Ислям динине киргени акъкъындаки хабернинъ себеби, мусульманларнен мушриклерге аит олгъан айры айры эки седжденинъ айны вакъытта япылмасыдыр.

Ишнинъ темели садедже бундан ибарет олмасына рагъмен сонъралары «Гъараник Меселеси» денильген бир ифтира ортагъа атылгъандыр.

Санки шейтан, аетлернинъ арасына «путларнынъ шефаатининъ умют этиледжеги» манасында бир фысылты иляве этти, мушриклер де бунъа мемнюн олып седждеге баргъанлар. Факъат янълышлыкъ сонърадан анълашылгъандыр!..

Бу адисени садедже, Ислям душманлыгъы кутькен базы шаркъыятчылар киби бир такъым кимселер акъикъат зан эткендирлер. Ойса энъ буюк тефсир, хадис, сийер ве Ислям тарихи алимлери эм ривает тарафындан, эм де иддианынъ Ислям акъидесинен мунасебети тарафындан бу уйдурылгъан адисени теткъикъ ве кесин бир шекильде яланлагъанлардыр.

Бириндживден, Аллаh Расули –саллияллаху алейхи ве селлем- иляхий вахийни инсанларгъа теблигъ этме вазифесинде гъафлеттен, янъылмадан муафаза этильгендир. Шейтаннынъ пейгъамберлернинъ рисалет вазифелерине киришмеси асла мумкюн дегильдир. Аллаh Тааля шейтаннынъ, мумин къуллар узеринде биле бир кучьюнинъ олмагъаныны бильдиргени такъдирде (Хиджр, 42), шейтаннынъ Варлыкъ Нурынынъ теблигъине киришмеси тюшюнильмез.

Пейгъамбер Эфендимиз рисалетинде эр тюрлю унутма, гъафлет, гунях ве хатадан узакъ олгъаны киби, онынъ кетиргени Къурани Керим де иляхий муафаза астындадыр. Аети керимелерде буюрылыр:

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ

«Онъа (Къурани Керимге) не огюнден, не де артындан батыл якълашмаз. О, бутюн кяинатнынъ макътагъаны бир икмет саиби тарафындан парча-парча эндирильгендир.» (Фуссилет, 42)

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

«Ич шубе ёкъ ки, Къуранны Биз эндирдик, эльбетте оны кене де биз корчалайджакъмыз.» (Хиджр, 9)

Гъараник иддиасы кечкен ривает сенед тарафындан мердут[150]тыр. Бу хусус иле алякъалы оларакъ Ибн-и Хузейме:

«Гъараник адисеси, зындыкъларнынъ яланларындандыр» дегендир (Исмаил Джеррахогълу, ДИА, «Гъараник» мад. , XIII, 363)

Сахих хадислерни ривает эткен ич бир китапнынъ буны накъиль этмемеси, ич бир ишанчлы равинипнъ буны сахих[151] ве муттасыл[152] бир сенетнен ривает этмемеси, чюрюклигини косьтермеге етерлидир. (Къады Ияд, II, 132)

Гъараник иддиасы акълен де мумкюн дегильдир. Чюнки Гъаранкте бир ширк иддиасы бардыр. Албуки Ислям дини ильк андан итибарен *келимеи тевхид*ни теблигъ эткендир. Ислямнынъ темель ташы олгъан тевхид инанджынынъ къаршысында бу киби иддиаларнынъ акъылгъа сыгъаджакъ ич бир тарафы ёкътыр. Мевзу бахс этильген Неджм суресинде баштан сонъуна къадар ширк ве Аллаһкъа ортакъ къошулув тенкъид этильмектедир, путларнынъ къуры исимлерден ибарет олгъаны, мушриклернинъ сырф зан ве авеслерине уйгъанлары бильдирильмектедир. Бойле бир суре ичинде мушриклернинъ бегенип седжде этеджеклери бир сёзнинъ къарыштырылмасы мумкюн дегильдир.

Бу бевтангъа энъ гузель джеваб биззат бу суренинъ башында берильмектедир:

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحَى

«Аркъадашынъыз (Мухаммед) **сапмады ве батылгъа инанмады; о арзусына коре де лаф этмез. О (бильдиргенлери) вахий этильгенден башкъа шей дегиль.»** (эн-Неджм, 2-4)

Ислям алимлери тарафындан, бу меселенинъ, мусульманларгъа къаршы кинли бир душманлыкънынъ эсери оларакъ ортагъа чыкъартылгъаны, пек чокъ джеэттен исбат этильгендир. Он учь сенелик Мекке деври, ширкни ёкъ этмек ве юреклердеки инанчны пекиштирмекнен кеч-

150 **Мердут** – ред этильген.
151 **Сахих** - догъру.
152 **Муттасыл** – кесиксиз, аралыкъсыз, бирлешкен.

кендир. Чюнки тевхид инанджы, юректе Аллаһтан башкъа эр анги бир варлыкънынъ ортакълыгъыны къабул этмез.

Экинджи Хабешистан Хиджрети

Меккели мушриклер, кельген мухаджирлернинъ Хабешистанда яхшы къабул этильгенлерини эшиткенлеринен, буюк бир эндише дуйдылар ве япкъанлары ишкенджелерни даа да артырдылар.

Велид б. Мугъиренинъ имаесинде раат бир аят кечирген Осман бин Мазун –радиаллаху анх-, Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- ве асхабынынъ къыйнамаларгъа огърагъанларыны, базыларынынъ атешнен куйдюрилип, къамчынен урылгъаныны корьгенинен тюшюнджеге далды:

«Валлахи, аркъадашларымнынъ ве Пейгъамбер къорантасынынъ Аллаһ ёлунда огърагъанлары чешит тюрлю ишкенджелерге меним огърамайышым, бир мушрикнинъ къорчалувында аманлыкъ ичерисинде яшайышым, буюк бир нукъсанлыкътыр! Аллаһнынъ къорчалувы даа шерефли ве даа эминлидир!» деп Велиднинъ янына кетти:

«-Эй эмджемнинъ огълы! Сен мени имаеге алдынъ! Гузель суретте имае эттинъ ве сёзюнъни ерине кетирдинъ! Шимди сенинъ имаенъден чыкъып Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-нинъ янына кетмеге истейим. О ве асхабы меним ичюн энъ яхшы бир мисальдир. Мени Къурейшлилернинъ янына алып барып узеримдеки имаенъден вазгечкенинъни бильдир!» деди. (Ибн-и Исхакъ, с. 158; Хейсеми, VI, 34)

Ишкенджелернинъ даа да артмасы себебинен мусульманлар кене шу сене экинджи кере Хабешистангъа хиджрет этмеге меджбур олдылар. Бу сефер докъсан киши эдилер. Етмиш едиси эркек, он учю къадын эди. Башлары Азрети Алининъ буюк къардашы Джафери Тайяр[153] –радиаллаху анх- эди.

153 **Джафер бин Эби Талиб** –радиаллаху анх- Азрети Пейгъамбернинъ эмджесининъ огълудыр. Азрети Джафер, Расулулах –саллаллаһу алейхи ве селлем- даа Эркъамнынъ эвине кирип Исламны яймагъа башламадан эвель мусульман олгъан эди. Омюр аркъадашы Эсма бинт-и Умейс иле бирликте Экинджи Хабешистан хиджретинде иштирак этти. (Ибн-и Сад, IV, 34)
Джафер бин Эбу Талиб ве аркъадашлары хиджретнинъ единджи йылында Хабешистандан Мединеге къайттылар. Бу сырада Варлыкъ Нуру хайбер гъазвесинде булуна эди. Хайбер гъаниметлеринден Хабешистандан кельгенлерге де пай берильди. (Бухари, Мегази, 38)

Лейля Хатун шойле тарифлер:

«Мусульман олгъанымыз ичюн Омер бизге чокъ ачувланыр эди. Хабешистангъа хиджрет этмек ичюн ёлгъа чыкъмагъа азырлангъанымызда, мен девенинъ устюнде икен кельди ве:

«-Къайда кетесинъ эй Умму Абдуллах?» деп суаль берди.

«-Динимиз хусусында бизге эзиет эттинъиз, биз де ишкендже корьмейджегимиз бир ерге кетемиз» дедим.

«-Аллаһ сизнен берабер олсун!» деди.

Акъайым Амир кельгенинен, Омер бин Хаттабнынъ бу йымшакъ арекетини онъа икяе эттим.

О:

«-Гъалиба сен онынъ мусульман оладжагъыны умют этесинъ. Валлахи Хаттабнынъ аты мусульман олур да о кене мусульман олмаз.» деди.

Омерден о вакъыткъа къадар корюльген сертлик ве къатты юреклилик, мусульманлыгъындан о дередже умют кестирген эди.» (Хейсеми, VI, 23-24)

Фахр-ы Кяинат –салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ зевджеси Азрети Умму Селеме –радиаллаху анха- дегендир ки:

Биз Хабешистангъа аякъ баскъанымыз андан итибарен, Неджашиден пек чокъ икрам ве ильтифат корьдик. Бизни даима къорчалады. Раатлыкъ ве аманлыкъ ичерисинде Аллаһу Таалягъа ибадет эттик. (Ахмед, I, 201-202)

Хабешистан мухаджирлеринден Умму Хабибе –радиаллаху анха- валидемиз о куньлерге аит анълаткъаны шу хатыра да мусульманларнынъ,

Азрети Джафер, хиджретнинъ секизинджи йылында мейдангъа кельген Муте дженкинде иштирак этти ве бу дженкте шехид олды. Ибн-и Омер дер ки:
«Джафер -радиаллаху анх-ны шехидлер арасында къыдырдыкъ. Вуджудында докъсандан зияде мызракъ, окъ ве къылыч ярасы бар эди». (Бухари, Мегъази, 44)
Азрети Джафернинъ эки къолу кесильген сонъ Расулюллах -саллаллаһу алейхи ве селлем-, онъа эки къанат бахшыш этильгенини хабер берип:
«Джаферни дженнетте мелеклернен берабер учкъаныны корьдим»,- буюргъандыр. (Тирмизи, Менакъыб, 29/3763) Бундан сонъра Джаферге -радиаллаху анх- «Тайяр» лагъабы такъылгъандыр.

корьмегенлери алда Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-ге не къадар терен бир севги дуйгъанларыны косьтермектедир:

Неджашининъ Эбрехе адында бир джариеси бар эди. Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- иле никяхым Хабешистанда къыйылып Мединеге кельме азырлыкъларым япылгъанда манъа:

«-Сенден риджам, Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-ге селямымы айтманъ ве динине киргенимни бильдирменъдир» деди.

Эбрехе манъа чокъ лютюфкяр давранды, ёл азырлыгъымны япты. Яныма эр не вакъыт кирсе:

«-Сакъын риджамны унутма! Аллаһ Расулине мутлакъа селямымны сёйле!» деп айта эди.

Мединеге Расулюллахнынъ янына кельгенимнен Эбрехенинъ манъа япкъанларыны анълатып селямыны сёйледим. Аллаһ Расули тебессюм этти ве:

«-Ве алейхасселям ве рахметуллахи ве берекятух» деп селямыны алды. (Ибн-и Сад, VIII, 98)

ПЕЙГЪАМБЕРЛИКНИНЪ АЛТЫНДЖЫ СЕНЕСИ

Къурейшнинъ Неджашиден Мухаджирлерни Кери Истемеси

Биринджи Хабешистан хиджретине пек къулакъ асмагъан Къурейш мушриклери, мухаджирлерге япылгъан бу яхшы къаршыламадан хабердар олгъанынен теляшке къапылдылар. Ислямнынъ этрафкъа яйылмасы алында буны токътатып оламайджакъларыны тюшюне эдилер. Хабеш укюмдарындан мусульманларны кери истемек хусусында бир къараргъа келип, аман Абдуллах бин Рабиа ве Амр бин Асны чешитли эдиелернен ёлладылар.

Эбу Талиб, Къурейшлилернинъ Неджашиге эльчи ве эдиелер джибергенлеринден хабердар олгъанынен, мухаджирлерни мушриклернинъ айнеджилигинден къорчаламагъа тешвикъ ичюн Неджашиге, оны макътагъан бир шиир язып джиберди. (Ибн-и Хишам, I, 356)

Амр ве аркъадашы, Неджаши иле корюшмеден эвель, ярдымджыларына чешитли эдиелер берип оларны озь тарафларына чектилер. Мушрик эйет даа сонъра Неджашиге эдиелерини такъдим эттилер ве шойле дедилер:

«-Эй укюмдар! Бизден бир такъым акълы эрмеген яшлар сенинъ мемлекетинъе келип сыгъындылар. Олар аталарынынъ динини терк эткенлери киби сенинъ дининъе де кирмедилер. Олар янъы бир дин ортагъа чыкъардылар. Акърабалары оларны къайтарып кетирмемиз ичюн бизни санъа ёлладылар. Чюнки къавми, буларны эр кезден даа яхшы таныр ве къабаатларыны эр кезден даа яхшы билирлер.»

Олар, Неджашининъ Джафер ве аркъадашларыны динълемесинден къоркъа эдилер. Истей эдилер ки, Неджаши муакеме этмейип мухаджирлерни оларгъа теслим этсин.

Укюмдарнынъ везирлери де:

«-Эфендим! Бу адамлар догъру айталар. Къавимлери оларны даа яхшы билирлер. Сен оларны бу адамларгъа теслим эт ки мемлекетлерине алып кетсинлер!» дедилер.

Неджаши ачувланды ве:

«-Асла! Мен оларны динълемеден аман теслим этеджек дегилим! Мени башкъаларына терджих эдерек мемлекетиме сыгъынгъан бу джемааткъа яманлыкъ япаджакъ дегилим» деди ве хабер берип мухаджирлерни янына чагъыртты.

Неджаши кенди дин адамларыны да чагъырды. Олар, Неджашининъ чевресинде, китапларыны ачыкъ бир вазиетте отурдылар.

Мухаджирлер кельгенинен Неджаши эр эки тарафны да, узурында юзь-юзьге кетирди. Тарихий бир эеджан яшанды. Мусульманларнынъ сёзджюси Азрети Джафер –радиаллаху анх- эди.

Неджаши, мухаджирлернинъ башкъаны Джафери Тайяргъа чеврильди:

«-Къурейшлилер эльчи джибердилер, Меккеге къайтманъызны истейлер?» деди.

Джафер укюмдаргъа:

«-Эй укюмдар, соранъыз булардан! Къулмыз мы, бизлерни кери истейлер?» деди.

Неджаши Амр бин Аскъа бакъты. О да джеваплады:

«-Ёкъ, эписи урьлер!»

Къонушма шойле девам этти:

«-Соранъыз булардан! Биз борчлу кимселермизми ёкъсам, бизлерни истейлер?»

«-Ёкъ ич бирисининъ кимсеге борджу ёкъ!»

«-Соранъыз булардан! Биз къатильмиз ми бизлерни къысас ичюн чагъыралар?»

«-Ойле дегиль, бойле бир истегимиз де ёкъ!»

«-О алда бизлерни не деп кери истейлер?»

О заман Амр шойле деди:

«-Булар,063деделеримизнинъ дининден айрылдылар. Иляхларымызгъа акъарет этелер. Яшларымызнынъ инанчларыны боздылар. Халкъымызнынъ арасына тефрикъа, болюджилик сокътулар. Бутюн Мекке халкъы экиге болюнди.»

Неджаши:

«-Сиз не меним диниме не де озь къавминъизнинъ динине кирмегенинъизге коре, сизинъ къабул эткенинъиз бу дин насыл бир диндир?» деп сорады.

Джафери Тайяр сёзге башлады:

«-Эй эмир! Биз джаиль бир къавим эдик. Таштан, агъачтан япылгъан путларгъа илях деп табына эдик. Ольген айванларнынъ этлерини ашар, къыз балаларымызны тири тири комер эдик. Къумар[154] ойнар, фаиздҗилик япар эдик. Зинаны ве бир апайнынъ биркъач акъайнен мунасебеттеки иффетсизликни хош корер эдик. Акърабаларымызгъа нисбетен вазифелеримизни бильмез эдик. Къомшуларымызнынъ акъларыны танымаз эдик. Кучлюлер зайыфларны эзер; зенгинлер фукъаренинъ аркъасынен къазаныр эди. Арамызда акъ-укъукъ недир, билинмез эди.

Аллаһ Тааля бизлерге мерхамет этти, бизим тюзельмемизни тиледи ве ичимизден бир пейгъамбер ёллады. О пейгъамбер, асалетли, сою ве къабилеси темиздир. Озюни эль-Эмин (ишанчлы) деп исимлендирген эдик. О бизлерни Аллаһнынъ бирлигине чагъырды. Онъа ибадет этмекни огретти. Деделеримизнинъ путларындан къуртарды. Бутюн ахлякъсызлыкъларден узакълаштырды. Къан тёкмекни, къумар ойнамакъны, ичкини, фаизни, яланджылыкъны, етимлернинъ малларына токъунмакъны ясакълады. Бизге эп эйиликлерни огретти. Догърулыкъны, сёзде турмакъны, къомшу ве акърабагъа яхшы давранмакъны, къадынларнынъ шерефини, къыз балаларынынъ аятыны къуртармамызны эмир этти. Бизни вахшийликтен къуртарды. Меденийликке къавуштырды. Эйи бир инсан олмамызны теминледи. Онынъ ёлундан юремиз. Бу себептен Къурейшлилернинъ душманлыгъыны къазандыкъ. Чешитли ишкенджелерге огърадыкъ. Факъат ишкенджелер даянылмаз алгъа кельгенинен,

154 **Къымар** – къымар оюнлары, шанскъа багълы оюнлар. Меселя; казино оюнлары, карта, домино, нарды киби.

динимизден де къайтмакъ истемегенимиз ичюн Пейгъамберимизден рухсет алып укюмдарлар арасында сизни сайладыкъ ве мемлекетинъизге кельдик. Юртынъызда зулумгъа огърамайджагъымызны умют этип къорчалувынъызгъа сыгъындыкъ!..»

Джафер –радиаллаху анх-нынъ айткъанларыны дикъкъат иле динълеген Неджаши:

«Аллаһ тарафындан Пейгъамберинъизге джиберильген вахийден эзберинъде бир шей бар мы?» деп сорады.

Джафер –радиаллаху анх-:

«-Эльбетте» деди ве Мерьем суресининъ ильк аетлеринден, Яхъя ве Иса -алейхимусселям-нынъ догъумларынен алякъалы аетлерни окъугъанынен Неджаши ве адамлары тесирленип агъладылар.

Неджаши деди ки:

«-Аллаһкъа емин этерим ки, бу сёзлер Азрети Муса ве Азрети Исагъа энген вахийнинъ менбаындандыр.» деди ве Къурейш эльчилерине чеврилип:

«-Мен бу мухаджирлерни сизлерге теслим этип оламам!» деп теклифлерини къабул этмеди.

Эльчилер Неджашининъ янындан айрылгъанлары вакъыт, Амр:

«-Аллаһа емин этерим ки Неджашиге, буларнынъ Иса бин Мерьемнинъ бир къул олгъанына инангъанларыны хабер береджем ве оларнынъ тамырларыны къурутаджам!» деди.

Эртеси кунь, Неджашининъ узурына чыкъып:

«-Эй укюмдар! Олар Иса бин Мерьем акъкъында пек агъыр бир сёз сёйлейлер! Истерсенъ янынъа чагъыр да, онынъ акъкъында нелер айткъанларыны сора.» деди.

Неджаши мусульманларны текрар янына чагъырды ве оларгъа:

«-Мерьем огълу Иса акъкъында не тюшюнесинъиз, айтынъыз бакъайыкъ.» деди.

Джафери Тайяр Азретлери:

«-Биз оны, Пейгъамберимизнинъ огреткени киби билемиз. Аллаһ Расули онынъ акъкъында шойле буюра:

«Иса Аллаһнынъ къулы, Расули, Рухы ве эр шейни ташлап озюни Аллаһкъа адагъан Азрети Мерьемге берильген Келимесидир.» дегенинен Неджаши ерден бир чоп аларакъ:

«-Аллаһа емин этем ки Иса бин Мерьем де сенинъ айткъанларындан башкъа бир шей дегильдир! Сизнинъ айткъанларынъызнен, Азрети Исанынъ акъикъаты арасында, шу къадар бир фаркъ биле ёкътыр!» деди.

Неджаши буны айткъанынен этрафындаки везирлери мырылданмагъа башладылар. Неджаши оларгъа:

«-Валлахи сиз мырылдасанъыз биле акъикъат будыр!» деди.

Мухаджирлерге де:

«-Барынъыз! Сизлер, меним мемлекетимде аманлыкътасынъыз! Сизге тиль узаткъан кимсе джезаландырыладжакъ. Дагъ къадар алтын берселер биле мен сизден бирине эзиет этмек истемем. Кетиргенлери эдиелерни де шу эки адамгъа къайтарып беринъ! Меним оларгъа ихтиядժым ёкъ! Эгер пейгъамбернинъ янында олса эдим онынъ аякъларына сув тёкер, онъа хызмет этер эдим!..» (Ибн-и Хишам, I, 356-361; Ахмед, I, 202-203, Хейсеми, VI, 25-27)

Башкъа бир риваетте бильдирильгенине коре Неджаши шуларны да сёйлегендир:

«Мен шехадет этем ки Мухаммед Аллаһнынъ Расулидир. О Азрети Исанынъ мужделегени заттыр. Эгер мен шу салтанатнынъ башында олмаса эдим ве инсанларнынъ ишлерини устюме алгъан олмаса эдим онынъ аякъкъапларыны ташымакъ узьре янына кетер эдим.» (Эбу Давуд, Дженаиз, 55-57/3205)

Азрети Джафер –радиаллаху анх-, Неджашиге бергени джеваплар иле Ислям теблигъджилерине, къайда ве насыл лаф этмелери керек олгъаны хусусында гузель бир мисаль тешкиль этер. Бу усулгъа эр заман риает этмек керек. Къурани Керим окъумасы истенильген вакъыт, эр анги бир ерни дегиль де, о ал ве вазиетке уйгъун аетлерни, яни Мерьем induced суресининъ Азрети Иса иле алякъалы къысмыны окъуп джевап берме-

си такъдирге шаяндыр. Айны шекильде мушриклернинъ, оларны кери къайтармакъ ичюн огге сюргенлери баханелерге акъыллы ве мантыкълы джеваплар берип, кендилерине кельген диннинъ акъ, укъукъ ве гузель ахлякъны эмир эткенини сёйлемеси дикъкъат чекиджидир.

Пейгъамбер эфендимизнинъ мухаджир къафилесине реис оларакъ Джафер –радиаллаху анх-ны сайламасында да буюк икметлер бардыр. Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем- бу арекетинен, идареджи оларакъ тайин этиледжек кимселернинъ, булунаджакълары ерге ве истидатларына коре вазифе берильмеси керек олгъаныны бизлерге огрете.

Экинджи Хабешистан иджретине иштирак эткен мухаджирлернинъ бир къысмы, Мединеге хиджреттен сонъра, бир къысмы да Худейбие анълашмасы эснасында къайттылар. Азрети Джафернинъ реислигинде олгъан къафиле исе Хайбер фетхинде[155] Мединеге кельдилер ве Расули Экрем –салляллаху алейхи ве селлем-ни къувандырдылар.

Азрети Хамзанынъ Мусульман Олмасы

Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем-, мушриклерге Кябеде Къурани Керим окъумакъ ичюн садедже асхабыны ёлламаз эди. Заман заман озю де барып Аллаһнынъ аетлерини оларгъа окъур эди. Бойле бир кетишинде Эбу Джехиль, Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ге пек чокъ акъарет этти. Этрафында топлангъан мушриклерге де кучь ве къуветини косьтермек истерджесине, даа да пек уджюм этмек узьре эди ки, бир къадын, чапып барып шу сырада авдан янъы къайткъан Азрети Хамзагъа хабер берди:

«Эй йигитлер йигити! Торунынъа Кябеде акъарет этелер, къоркъам ки онъа эзиет этип бир феналыкъ япаджакълар!..» деди.

Азрети Хамза аман Кябеге ашыкъып барды ве мельун Эбу Джехильге мани олды. Элиндеки яйнен о пис адамнынъ башына ойле бир урды ки, Эбу Джехильнинъ башындан къанлар акъмагъа башлады. Бойле бир шейнинъ оладжагъыны тюшюнмеген иман душманы, шашкъын бир вазиетте ве джанындан къоркъып о ерден къачып кетти. Буны корьген дигер мушриклер де яваш яваш дагъылдылар. Чюнки эписи Хамзанынъ кучюни пек

155 **Хайбер фетхи** – хиджретнинъ 8-джи йылында керчеклешкен фетих.

яхшы биле эдилер. Ондан, Къурейшнинъ бутюн пельванлары чекинир ве къаршысына чыкъмагъа джесюрликлери етмез эди.

Бундан сонъра Азрети Хамза, Алемлернинъ Эфендиси олгъан торуны Мухаммед Мустафа –саллялаху алейхи ве селлем-нинъ янына келип:

«-Иште интикъамынъны алдым я Мухаммед; энди раат ол!» деди.

Расули Экрем де, эмджесининъ бу арекетине джевабен:

«-Эй эмдже! Мен асыл сенинъ мусульман олманъ иле къуванаджам!» дегенинен, Азрети Хамзанынъ гонълюндеки гъафлет перделери котерильди, о йигитлер йигити, акъикъатны анълап тебессюм иле торунына бакъты ве Онынъ юдже нурыны сейир эте-эте:

أَشْهَدُ أَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

деп келимеи шехадет кетирди.

Азрети Хамза –радиаллаху анх-, Пейгъамберимизден эки яш буюк эди ве онынъ эм эмджеси эм де сют къардашы эди. (Ибн-и Хишам, I, 312-313; Хаким, III, 213; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 84)

Аллаһ Расули: *«Эй эмдже мен асыл сенинъ мусульман олманъ иле севинеджегим!»* демек иле, шахсий интикъамынынъ алынмасы иле дегиль, асыл онынъ хидаетине къуванаджагъыны бильдирип, дюнья ерине ахиретни терджих эткенини косьтергендир.

Бу адиседен, Ислямны юджельткен хызметлерни шахсий менфаатларымызгъа терджих этмемиз ве бу хусустаки хызметлер ичюн севинмемиз керек олгъаныны огренмектемиз.

Азрети Хамзанынъ мусульман олгъаны кунь Эбу Бекир –радиаллаху анх- Варлыкъ Нурына, эп берабер Месджиди Харамгъа барып андакилерни Ислямгъа давет этмеси ичюн исрар этти. Аллаһ Расули исе:

«-Эй Эбу Бекир! Даа сайымыз пек аз!» - буюрдылар.

Азрети Эбу Бекир даа чокъ исрар эткенде, Пейгъамбер Эфендимиз асхабынен бирликте Даруль Эркъамдан чыкъып Месджиди Харама кет-

тилер. Кябеге кельгенде, Эбу Бекир -радиаллаху анх- инсанларны Аллаһа ве Расулине имангъа давет этмеге башлагъанында, мушриклер Азрети Эбу Бекир ве мусульманлар узерине юрюп оларны котеклемеге башладылар. Атта фасыкъ Утбе, Эбу Бекир -радиаллаху анх-нынъ устюне чыкъып таптады ве юзюни демир табанлы аякъкъабынен тепти. Эр тарафы къан ичинде къалды. Къабилеси Теймогъуллары, Азрети Эбу Бекирни мушриклернинъ элинден зор къуртардылар.

Теймогъуллары оны байгъын бир алда эвине кетирдилер. Оледжегини тюшюнип аман Месджиди Харамгъа кирдилер ве:

«- Эгер Эбу Бекир оледжек олса, Валлахи биз де Утбени ольдюрирмиз!» дедилер.

Азрети Эбу Бекир акъшам озюне кельди ве башта бинъбир заметнен шуны сорады:

«- Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- насыл, яхшы мы?»

Анасы Уммуль Хайр девамлы:

«-Бир шей ашасан, ичсен!» деп исрар эте эди.

Эбу Бекир –радиаллаху анх- оны дуймагъан киби:

«Расулюллах не япа, не алдадыр?» деп сорай эди.

Уммуль Хайр:

«- Балам! Достунъ акъкъында бир шей бильмейим.» деди.

Азрети Эбу Бекир анасыны Расулюллах акъкъында бильги алмакъ ичюн, мусульман бир ханым олгъан Умму Джемильге[156] ёллады. Умму Джемиль келип, Азрети Эбу Бекирни бойле перишан бир алда корьген озюни тутамадан ферьят этти:

«- Аллаһкъа емин этерим ки санъа буны япкъанлар муакъкъакъ фасыкъ ве кяфирдирлер! Оларнынъ санъа япкъанларыны Аллаһ янларына быракъмасын.» деди.

Даа сонъ Эбу Бекирнинъ суали узьре, Аллаһ Расулюнинъ Даруль Еркъамда селяметте олгъаныны бильдирди. Азрети Эбу Бекир:

156 Бу ханым, Умму Джемиль бинт-и Хаттаб олып, мусульман бир къадын эди. Эбу Лехебнинъ ханымынынъ ады да Умму Джемильдир. Бири- биринен къарыштырылмамасы керек.

«- Аллаһа емин олсун ки, Расулюллахны корьмеден не ашар не ичерим!» деди.

Орталыкъ сакинлешип эр кес эвлерине кеткенлери заман, анасы ве Умму Джемиль къолларынынъ астындан тутып Эбу Бекир –радиаллаху анх-ны Варлыкъ Нурынынъ янына кетирдилер.

Азрети Эбу Бекир, Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-ни корер корьмез тизлерине къапанды. Къыйметли достунынъ бу алы Алемлернинъ Султаны Эфендимизни сонъ дередже кедерлендирди. Азрети Эбу Бекир:

«- Анам бабам санъа феда олсун, меним ич бир сыкъынтым ёкъ я РасулАллаһ! О фасыкъ мени азчыкъ хырпалады, о къадар» деди ве Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем- ден анасынынъ хидаети ичюн дуа этмесини истеди.

Варлыкъ Нурынынъ дуасы берекетинен, Эбу Бекир -радиаллаху анх-нынъ анасы да иман этти. (Ибн-и Эсир, *Усду-ль Гъабе*, VII, 326; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 81)

Мусульманларнынъ сайысынынъ хызнен чокъалмасы ве Азрети Хамза –радиаллаху анх- киби батырларнынъ Ислямгъа кирмеси узерине теляша къапылан мушриклер, бир топланты япып:

«- Мухаммеднинъ вазиети джиддилешти, ишлеримизни къарыштырды. Сиирде, кеанетте, шиирде энъ алимимизни Онъа ёллайыкъ да Онынънен къонушсын!» айттылар.

Утбе бин Ребианы Варлыкъ Нурына ёлладылар. Утбе, мушриклернинъ даа эвель япылгъан теклифлерни, фазласынен текрар этип узун узун къонушты. Сёзлерни битиргенджеге къадар Аллаһ Расули оны сессиздже динъледи.

«- Эбуль Велид! Айтаджакъларынъ битти ми?» деп сорады.

Утбе:

«- Эбет!» айтмасынен Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-:

«- Шимди де сен мени динъле!» буюрды.

Бисмиллях чекип Фуссилет Суресини окъумагъа башлады. Седжде аети олгъан 37-джи аетини окъуп седжде эттиктен сонъ:

«- Эбуль- Велид! Окъугъанларымны динълединъ. Артыкъ иште сен, иште о!» буюрды.

Утбе турып аркъадашларынынъ янына кельгенде, олар:

«- Валлахи Эбуль Велид башкъа бир юзнен келе. Алы башкъаджа олды?!» дедилер.

Янларына кельгенде эеджаннен Утбеге:

«- Не олды, анълат?» дедилер.

Утбе:

«Валлахи, ойле бир сёз динъледим ки бу замана къадар ич эшитмедим. О не шиир, не сиир, не де кеханеттир! Мухаммед:

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ

«Эгер юз чевирселер оларгъа сёйле ки: Ад ве Семуд *(къавымларынынъ)* башына кельген йылдырымгъа ошагъан бир йылдырымнен сизни икъаз этем.» (Фуссилет, 13) айткъанда, даа чокъ окъумасын деп элимнен агъзыны тутып, акърабалыгъымыз акъкъы ичюн емин эттим. Мухаммеднинъ айткъаны эр шейнинъ мейдангъа кельгенини бильгеним ичюн бизге азабын келеджегинден къоркътым.

Эй Къурейш джемааты! Келинъ мени динъленъ! Оны озю ишинен баш-башкъа къалдырынъ, арадан чекилинъ! Эгер оны башкъа Араплар ольдюрселер, сиз де башкъасынынъ элинен Ондан къуртулырсынъыз. Арапларгъа аким олса, Онынъ акимиети сизинъ акимиетиниз, Онынъ къудрет ве шерефи сизинъ къудрет ве шерефинъиз демектир. Бойледже Мухаммед саесинде инсанларнынъ энъ саадетлиси олурсынъыз!» деди.

Къурейшлилер:

«- Эй Эбуль Велид! О сени де тилинен сиирледи!» дегендже, Утбе:

«- Меним фикирим будыр. Сиз насыл истесенъиз ойле япынъ! Къаршылыгъыны берди. (Ибн-и Хишам, I, 313-314; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 111-112)

Азрети Омернинъ мусульман олмасы

Азрети Омер, Аллаh Расулинден он учь яш кучюктир. Сою, докъузынджы бабада Пейгъамбер Эфендимизнен бирлешир.

Мушриклер, Дару-н Недведе топлангъанлар ве Азрети Пейгъамберни ольдюрмек ичюн Омерни сечип ёлладылар. Омер де, Алемлернинъ Эфендисини ольдюрмек истегинен ёлгъа чыкъты. Ёлда Нуайм бин Абдуллах –радиАллаhу анх-къа раст кельди.

Нуайм:

«- Эй Омер! Къайда кетесин?» деп сорады.

О:

«- Аталарынынъ динини быракъып янъы бир дин кетирген Мухаммедни ольдюрмеге кетем.» деди.

Нуайм –радиаллаху анх- :

«- Эй Омер! Валлахи нефсин сени алдатты! Сен Оны ольдюргенде Абди Менаф Огъулларынынъ сени сагъ быракъаджагъыны мы тюшюнесинъ?! Сен эвель озь аилене бакъсанъ даа яхшы этерсинъ!..» деди.

Азрети Омер:

«Кимни айтасын?» деп сорады.

Нуайм –радиаллаху анх-:

«- Эништенъ Саид бин Зейд ве къардашынъ Фатыманы айтам! Валлахи экиси де мусульман олдылар.» деди.

Нуайм, онынъ ярамай ве чиркин амелини корюндже, вазиетни Аллаh Расулине бильдирмек ичюн заман къазанмакъ тюшюнджесинен, Омерни, къардашы ве эништесининъ эвине чевирди. Янъы хабер алгъан Омер, чокъ гъадапланды ве къардашининъ эвине кетти.

О арада, къардашы ве эништесининъ янларында Хаббаб –радиаллаху анх- бар эди ве Къурани Керим окъуй эди. Омернинъ кельгенини корьдиклери заман, Хаббабны эвде бир одагъа сакъладылар. Фатыма Хатун да аман Къурани Керим саифелерини сакълады.

Омер эвге киргенде:

«- Не эди о эшиткеним сёзлер?» деп сорады.

Эништеси ве къыз къардашы:

«- Сен янълыш дуйдунъ, мында ойле бир шей ёкъ!» дедилер.

Омер:

«- Хайыр! Валлахи экинъизнинъ де Мухаммедке таби олгъанынъызны огрендим!» деди ве ачувнен эништесининъ узерине кетти. Оны урмагъа башлады. Арагъа кирген къардашы Фатыманы да урды. Бунынъ узерине Фатыма:

«- Я Омер! Не япарсан яп! Истесенъ бизни ольдюр. Биз мусульманлыкътан асла вазгечмемиз!..» деди.

Юзюнде индже бир чизги алында къанлар сюзюле эди.

Къардашындан бойле бир джевап беклемеген Омер шашырды. Къызкъардашынынъ юзюндеки къанларны корьгенде де япкъанына пишман олып:

«- Шу окъугъанларынъызны бир кетиринъ!» деди.

Къызкъардашы:

«- Биз сенинъ о сайфелерге бир шей япмакътан къоркъамыз!» деди.

Омер:

«- Къоркъма!» деди ве оны окъугъан сонъ къайтараджагъына танърылар адына емин этти.

Бунынъ узерине, Фатыма Хатун, онынъ мусульман оладжагъыны умют этип:

«- Эй къардашым! Сен путкъа табынгъанынъ муддетче темиз дегильсин! Амма Къуран языла сайфеге темиз олгъандан башкъасы эллинен токъунамаз!» деди.

Омер турып ювунды, Фатыма Хатун онъа сайфелери берди. Сонъ аети керимелерини[157] окъумагъа башлады:

157 Башкъа бир риваетке коре, Азрети Умер, Хадид суресининъ ильк аетлери окъугъан эди. (Бейхаки, Деляиль, II, 217)

طٰهٰ. مَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى. اِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰى. تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ
وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى. اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى. لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى. وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى. اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى. وَهَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى. اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا
اِنّٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّٓي اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى. فَلَمَّٓا اَتٰيهَا نُودِيَ
يَا مُوسٰى. اِنّٓي اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى. وَاَنَا اخْتَرْتُكَ
فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى. اِنَّنِٓي اَنَا اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاعْبُدْنِي وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِي. اِنَّ
السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى. فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا
يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى

«Та. hа. Биз Къуранны санъа, кучьлик чекерсинъ деп дегиль, анджакъ Аллаhтан къоркъкъанларгъа бир огют олсун, деп эндирдик. (Къуран) ерни ве юдже коклерни яраткъан Аллаh тарафындан пешпешине эндирильгендир. Рахман, Аршкъа истива эткендир. Коклерде, ерде ве экиси арасында олгъан шейлернен, топракънынъ алтында олгъанлар – эп Онынъдыр. Эгер сен, сёзни ачыкъ сёйлер исенъ, билесинъ ки, О, гизлини де, гизлининъ гизлисини де билир. Аллаh – озюнден башкъа илях олмагъандыр. Энъ гузель исимлер Онъа махсустыр. (Расулим!) Муса (вакъиасынынъ) хабери санъа келип еттими? О вакъытта, о бир атеш корьген ве аилесине: Бекленъ! Эминим ки, бир атеш корьдим. Бельки, ондан сизге бир мешале кетиририм я да атешнинъ янында бир ребер тапарым, деген эди. О ерге баргъанда онъа (тарафымыздан): Эй, Муса! деп сесленильди: Муакъкъакъ ки, мен, эбет мен сенинъ Раббинъим! Аман папучларынъны чыкъар! Чюнки, сен мукъаддес вадий Тувадасынъ! Мен сени сечтим. Шимди вахий этильгенге къулакъ бер. Муакъкъакъ ки, мен, ялынъыз мен Аллаhым. Менден башкъа илях ёкътыр. Манъа къуллыкъ эт; мени анъмакъ ичюн намаз къыл. Къыямет куню мытлакъа келеджек. Эр кес пешинден чапкъан шейининъ къаршылыгъыны булсын, деп аман-аман, оны (озюмден) гизлейджем. Онъа инанмагъан ве нефси-

нинъ истеклерине уйгъан кимселер сакъын сени ондан (къыяметке инанувдан) вазгечтирмесин; сонъунда махв олурсынъ!» (Таха, 1-16)

Бу аетлерни окъугъан Омер шашып къалды:

«- Бу сёзлер не къадар гузель! Не къадар дегерли!» айтмакътан озюни аламады.

Къураннынъ фесахат ве белягъаты оны сонъ дередже тесирледи. Бу сёзлер, бир инсаннынъ асла сёйлейемейджеги акъикъат ве икметлернен толудыр. Бир ань терен терен тюшюнджелерге далды.

Азрети Омернинъ сёзлерни эшиткен Хаббаб –радиаллаху анх-, сакълангъан ерден чыкъып:

«-Эй Омер! Валлахи Расулюллахнынъ дуасы санъа насиб оладжакъ. Варлыкъ Нуры кечкен кунь:

«Я Рабби! Ислямны Эбуль-Хакем бин Хишам я да Омер бин Хаттабнен кучьлендир!» деп дуа этти. Эй Омер! Артыкъ Аллаһтан къоркъ!» деди.

Азрети Омер, Хаббабкъа:

«- Эй Хаббаб! Сен мени Мухаммеднинъ булунгъан ерге алыпкет де мусульман олайым!» деди.

Аман ёлгъа чыкътылар. Бу сеферки адымлар, иман, ашкъ ве эеджан ичерисинде Расулюллахнынъ акъикъатыны идракъ этебильмениnъ мухаббет ве истегинен толы эди.

О, Эркамнынъ эвине баргъанда оны Азрети Хамза къаршылады. Белинде къылыджы азыр вазиетте эди. Чюнки Нуайм –радиаллаху анх-, оларгъа даа эвельки хаберни берди. Ондан сонъ Омернен не олгъаныны кимсе бильмей эди.

Варлыкъ Нуры да турып догъру Омернинъ янына барды. Оны къаршылады ве не ичюн кельгенини сорады. Азрети Омер джевабыны бир джумленен берди:

«Мусульман олмагъа кельдим, я РасулАллаһ!»

Бунынъ узерине Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем-, Аллаһкъа шукюр этерек:

اَللّٰهُ أَكْبَرُ

буюрды. Бутюн асхаб юксек сеснен текбир кетирмеге башлады. Бойледже Аллаһ Расули –саляллаху алейхи ве селлем-нинъ бир дуасы даа джевабыны алды.

Азрети Омер къонушмагъа башлагъанында къальби мутмаин бир шекильде ильк сёйлегени сёз *келимеи шехадет* олды:

أَشْهَدُ أَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Пейгъамбер эфендимизнинъ дуасы, Омер бин Хаттабкъа насиб олды. Эбу Джехиль исе, тюшкен бахтсызлыкъ чукъурында эляк олып кетеджек эди. (Ибн-и Хишам, I, 365-368)

Азрети Омернинъ Аллаһ Расулюнинъ янында *келиме-и шахадет* кетирип Ислямгъа кирмесинден сонъ, онынъ теклифинен бутюн мусульманлар топлу оларакъ Эркъамнынъ эвинден чыкътылар. Текбирлер кетирип Кябеге догъры юрьмеге башладылар…

Бу вазиет мушриклерни къоркъутты. О заман Аллаһ Расули Азрети Омерге, хакъ иле батылны айыргъаны ичюн «Фарукъ» сыфатыны берди. (Диярбекри, I, 296)

Азрети Омер о куньлерни шойле анълатыр:

«Мусульман олып да эза ве джефа чекмеген, муджаделе этмеген кимсе ёкъты. Амма манъа кимсе токъунмаз эди. Озь озюме дедим ки:

«Мусульманлар чешитли мусибетлерге огърагъаны вакъыт, мен селяметте къалмакъ истемем!»

Ислямгъа киргеним гедже тюшюндим, Мекке мушриклеринден, Расулюллах –саляллаху алейхи ве селлем-ге къаршы душманлыкъта энъ огде олгъан ким исе, барып онъа мусульман олгъанымны айтмагъа къарар бердим. Сабах олгъанда Эбу Джехильнинъ къапысыны чалдым. Къапыгъа чыкъты:

«- Хошкельдин эй Омер! Не хабер кетирдинъ?» деди.

Мен:

«- Аллаһ ве Расулине иман этип Онынъ кетирген бутюн шейлерни тасдикъ эткенимни санъа хабер бермеге кельдим!» дегенде, манъа лянет этип къапыны юзюме къапатты.» (Ибн-и Хишам, I, 371)

Даа сонъ Азрети Омер, Къурейшнинъ азылы мушриклеринден дайысы Велид бин Мугъиреге ве акъикъат душманы олгъан башкъа эки мушрикке даа кетип бу гузель хаберни берди, факъат олардан ич бири онъа бир шей япмагъа джесарет этамадылар, къапыны юзюне чарпкъан, эвлерине чекинген эдилер.

Абдуллах ибн Месуд –радиаллаху анх- шойле дер:

«- Азрети Омернинъ мусульман олмасы бир фетих, хиджрети бир ярдым, халифелиги де бир рахмет эди! Омер –радиаллаху анх- мусульман олгъангъа къадар Кябенинъ янында ачыкътан намаз къыламаз эдик. О мусульман олунджа Къурейшли мушриклернен муджаделе этти, олар да бизни сербест быракътылар. (Хейсеми, IX, 62-63)

Азрети Омер, Хиджретке къадар Ислям огърунда муджаделе этти ве пек чокъ сыкъынтыгъа маруз къалды.

НУБУВВЕТНИНЪ 7-9-джи СЕНЕЛЕРИ: БОЙКОТ ЙЫЛЛАРЫ

Мушриклернинъ мусульманларны ёкъ этюв сиясети: учь йыл сюрген бойкот

Ислям, бутюн энгеллемелерге рагъмен кунь кечтикче келишме къайд эте ве бу вазиет мушриклернинъ кин ве аседлерининъ артмасына себеп ола эди. Бу алгъа даянмагъан мушриклер, Варлыкъ Нурыны ольдюрмек хусусында анълаштылар:

«- Оны гизли я да ачыкътан, муакъкъакъ ольдюреджекмиз!» деп емин эттилер.

Эбу Талиб, Къурейш мушриклерининъ бу джинаетни ишлемеге азимли олгъаныны корьгендже, Аллаһ Расулюнинъ аяты акъкъында эндишеге тюшти. Хашим ве Мутталиб огъулларыны топлап, Фахри Кяинат –салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ янында булунмаларыны ве оны эр тюрлю телюкелерден къорчаламасыны эмир этти.

Мухаррем айынынъ догъдугъы гедже, Эбу Талиб башларында олмакъ узьре, Аллаһ Расули, бутюн Хашим ве Мутталиб огъуллары Эбу Талибнинъ мааллесинде топландылар. Садедже Эбу Лехеб оларгъа къатылмады, мушриклернинъ сафында ер алмагъа девам этти.

Бунынъ узерине мушриклер, Ислямны даа чокъ яйылып къуветленмеден эвель ёкъ этебильмек ичюн хаиндже бир тедбир тюшюндилер: Иктисадий ве ичтимаий бир бойкот ве баскъынен бу диннинъ тазе кутюджилерни буналтып ёнельдиклерини нурлы истикъаметтен –гуя- кери чевирмек!.. Бу макъсаднен, Эбу Джехильнинъ башкъанлыгъында Хайфи Бени Кинанеде топлангъан къаранлыкъ къальплер, мусульманлар ве оларны къорчалагъан Хашимогъулларынен эр тюрлю алыш-веришни кесмектен, къыз алып-бермек киби медений мунасебетлерге къадар, бутюн бешерий мунасебетлерни къопардылар. Буны бир ахтнаменен де тасдыкълап Кябе дуварына астылар.

Бу саифени Мансур бин Икриме язгъан эди. Саифенинъ язылгъан куню Аллаh Расули дуа этти ве Мансурнынъ эли къуруды. Бунынъ узерине мушриклер араларында:

«Хашим огъулларына зулум эткенимиз ичюн Мансур мусибетке огърады!» демеге башладылар. (Ибн-и Хишам, I, 372-373; Ибн-и Сад, I, 208-209; Бухари, Хадж, 45)

Бу бойкот узерине, эвельдже Меккенинъ фаркълы мааллелеринде дагъыныкъ бир суретте яшагъан мусульманлар, араларындаки алякъаны даа къолайлаштырмакъ ичюн, Азрети Пейгъамбернинъ эмджеси Эбу Талибнинъ мааллесине кочьтилер. Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- де Эркъамнынъ эвинден чыкъып бу мааллеге ерлешти.

Эбу Талиб, эр анги бир ярамайлыкъ я да суикъасткъа къаршы бутюн тедбирлерни алгъан эди. Пейгъамбер Эфендимиз акъшам бир ятакъкъа ятар, гедже инсанлар юкъугъа далдыкътан сонъ Эбу Талиб, огъулларындан бирисини, Аллаh Расулюнинъ ятагъына яттырыр, Эфендимизни де онынъ ерине ёлларды. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 132)

Буюк бир махрумиет деври башлады. Эбу Джехиль ве онынъ адамлары, гедже куньдюз мусульманларнынъ мааллесини козете эдилер ве анда къачакъ эрзакъ кирмесине дахи мани олмагъа чалыша эдилер.

Чаршы ве базарларнынъ мусульманлар тарафына кеткен ёлларыны кестилер. Сатылмакъ ичюн кельген ашларны, мусульманларгъа быракъмайып оларны озюне сатын ала эдилер. Мусульманлар садедже хадж мевсимлерде Эбу Талиб мааллесинден тышары чыкъа биле эдилер. Бу эснада муминлерден бири бала-чагъасы ичюн азчыкъ ашайджагъыны алмакъ ичюн эр анги бир сатыджынынъ янына барса, Эбу Лехеб аман эрзакъ юклерининъ башына турар:

«- Эй туджджарлар! Фиятларны Мухаммеднинъ асхабына ойле юксельтинъиз ки, олар сизден бир шей аламасынлар! Сиз меним зенгин ве сёзюни ерине кетирген бир кимсе олгъанымны билирсинъиз. Бойле япкъанынъыз такъдирде сизге бир зарар кельмейджегине мен кефилим!» дей эди.

Мусульманлар ачлыкътан агълагъан балалары ичюн ашамагъа бир шей аламадан къайта эдилер. Туджджарлар эртеси сабах Эбу Лехебнинъ

янына бара, о да къалгъан малларыны юксек фиатнен алыр эди. (Сухейли, II, 127-128)

Бу яман вазиет къаршысында Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- ве Азрети Хатидже валидемиз, бутюн серветлерини мусульманларгъа дагъыттылар. (Якъуби, II, 31)

Мушриклер маалле ёлларыны къапатмакъ ичюн япылгъан бутюн гъайретлерге рагъмен, базы Меккелилер сакълыджа акърабаларына ярдым эте эдилер. Хаким бин Хизам бир керваннен Шамдан богъдай кетирген эди. Бир девенинъ узерине богъдай юклеп сакълыджа маалле ёлуна кетирди ве девесинден тюшип оны мусульманларгъа догъру къувалады. Олар да девенинъ узериндеки богъдайны алдылар. Бир башкъа гедже девеге ун юклейип маалленинъ ичине салды.

Хишам бин Амр да айны шекильде мусульманларгъа ярдым эткен адамлардан эди. Хишамнынъ бир къач деве юкю аш йибергенини огренген мушриклер, оны серт бир шекильде къоркъуттылар. Бунъа рагъмен Хишам акърабаларына ярдым этмеге девам этмесинен, мушриклер онъа агъыр сёзлер сёйлейип оны урмагъа башладылар.

Эбу Суфьян арагъа кирип ольдюрюльмесине мани олды ве:

«-Быракъынъыз адамны! Акърабаларына яхшылыкъ япты! Биз де кешке, онынъ япкъаны киби япабильсек!.. Не гузель оладжакъ эди!» деп, Хишамны къуртарды.

Бу девирде мусульманлар пек чокъ къыйынлыкъ чектилер. Базы керелер терек япракъларынен къарынларыны тойдырмакъ зорунда къалдылар. Бала-чагъа ачлыкътан эпей зайыфлагъан эди. Оларнынъ ферьятлары, мааллен инъ тышарысында биле дуюла эди.

Мушриклернинъ бу яптыкълдарындан макъсад, Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ни озьлерине теслим эткенджеге къадар мусульманларны ач быракъмакъ ве бу шекильде, Аллаһнынъ Расулюни ольдюрмек ичюн фырсат къазанмакъ эди. Амма Эбу Талибнинъ тедбир алмасынен Хашимогъулларынен бирлешкен мусульманлар, Варлыкъ Нурыны къорумакъ ичюн къанларыны сонъ тамласына къадар акъытмагъа къарарлы эдилер.

Салляллаху алейхи ве селлем эфендимиз Меккелилернинъ ишкендже ве эзиетлерни чокъ агъырлашынджа, мубарек эллерини ачты ве:

«- Я Рабби! Шу залым къавмге, Юсуф –алейхисселям-нынъ заманында киби еди сене къытлыкъ азабы берип манъа ярдым эйле!» деп, Къурейш мушриклерини къаргъады.

Бунынъ узерине, ягъмурлар кесильди. Къурейшли мушриклерни ойле бир кургъакълыкъ ве къытлыкъ якъалады ки эр шейни тамырындан къурутты! Бир чокълары ачлыкътан ольдюлер! Ашайджакъ бир шей тапмайынджа, ольген айванларнынъ этлерини, терилерини… ашамагъа башладылар. Олардан бири семагъа бакъкъанында, ачлыкъ себебинен орталыкъны думан къаплагъан киби коре эди! Аллаһ Тааля Къурани Керимде бу адиседен шойле бахс этер:

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هذَا عَذَابٌ اَلِيمٌ

«Шимди сен, кокнинъ инсанларны сараджакъ ачыкъ бир думан чыкъараджакъ кунни козьле. Бу, элем бериджи бир азаптыр.» (эд-Духан, 10-11)

Бу къургъакълыкъ сонъ дередже шиддетленгендже Эбу Суфьян Варлыкъ Нуры Эфендимизге кельди:

«- Эй Мухаммед! Сен рахмет олып йиберильгенинъни айтасынъ, Аллаһкъа итаатны, акърабагъа ярдым этмекни эмир этесинъ. Къавминъ исе къытлыкътан ёкъ олмакъ узьредир! Олардан бу фелякет кетсин деп Аллаһкъа дуа эт! Эгер Сенинъ дуанъ весилесинен Аллаһ бу беляны узеримизден алса, Аллаһкъа иман этермиз!» деди ве емин этип сёз берди.

Бунынъ узерине Фахри Кяинат –салляллаху алейхи ве селлем-Эфендимиз дуа этти. Ягъмур ягъды. Къытлыкъ ниаетке эрди.

Рааткъа эрген мушриклер исе текрар ширкке девам эттилер. (Бухари, 30, 44; Муслим, Мунафикъин, 40; Ахмед, I, 431, 441)

Аллаһ куфюрнинъ бу психологиясы акъкъында шойле буюра:

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَا اِلَى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

«Инсангъа бир зарар кельген вакъытта, ян ятаракъ, отураракъ, я да аякъта тураракъ (о зарарнынъ ёкъ олувы ичюн) бизге дуа этер; Факъат биз оны сыкъынтысындан къуртаргъанымызнен, санки озюне токъунгъан бир сыкъынтыдан отърю, бизге дуа этмеген киби кечип кетер. Иште, бойледже, адден ашкъанларгъа япаяткъан шейлери гузель косьтерильди.» (Юнус, 12)

Бойкотнынъ битмеси

Бинъ-бир аджынен кечкен учь сененинъ ичинде, Аллаһ Тааля бир агъач къуртуны, мушриклернинъ Кябеге аскъанлары анълашма саифесине йиберди. Къурт «Бисмике Аллаһумме: Сенинъ исминен башларым эй Аллаһым» джумлесинден башкъа, зулум ифаде эткен бутюн язывы ашады. Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем-, озюне вахийнен хабер этильген бу вазиетни Эбу Талибке накъиль этти. Эбу Талиб бу хаберни къардашларына бильдирди ве :

«-Энъ гузель эльбиселеринъизни кийип Къурейшлилернинъ янына кетинъыз! Озьлери фаркъ этмеден эвель саифелерининъ акъибетлерини оларгъа хабер беринъиз!» деди.

Эбу Талиб ве къардашлары мушриклерге бу хаберни бергенлеринде аман бир адам йиберип саифени кетирттилер ве оны Варлыкъ Нурынынъ айткъаны шекильде корьдилер. Къурейшлилернинъ эллери янларына тюшти! Эбу Талиб бундан къувет ве джесарет булып:

«-Артыкъ, зулум эткенинъиз, акърабанен алякъаны кесип ярамайлыкъ эткенинъизни сиз де анъладынъыз, дегиль ми?!» деди.

Мушриклерден ич бири Эбу Талибке джевап берамады. Садедже:

«-Бу сиирден башкъа бир шей дегильдир!» дедилер ве зулумларына девам эттилер.

Къурейшнинъ илери кельгенлеринден базылары исе Хашим огъулларына къаршы яптыкълары шейлерден бирбирлерини айыпладылар:

«-Къардашларымызгъа къаршы бу япкъанымыз зулумдан башкъа бир шей дегильдир!» дедилер.

Нубувветнинъ онунджы сенесине келинген эди ки, Къурейшлилерден бир-къач киши бойкотны токътатмакъ ичюн арекетке кечти. Хишам бин Амр, Зухейр бин Эби Умейеге:

«-Эй Зухейр! Дайыларынъ бир шей алып сатмакътан, эвленмектен махрум этилип тарлыкъ ве ёкълукъ ичинде къывраныркен, сенинъ истегенини ашап ичменъе, кийинип къушанманъа гонъюлинъ насыл разы ола? Валлахи Эбу Джехильни, озь дайыларына къаршы бойле бир анълашмагъа давет этсе эдинъ, ич бир заман иджабет этмезди.» деди.

Хишам, Зухейрни икъна эттиктен сонъ Мутим бин Адий, Эбу-ль Бахтери ве Зема бин Эсведи де тек тек янына чекти. Бу беш киши Меккенинъ юкъарысындаки Хаджун мевкъиинде гедже топланып не япмалары керек олгъаны акъкъында къонуштылар. Анълашманы бозгъангъа къадар арекет этеджеклерине де емин эттилер.

Сабах олгъанда Месджид-и Харамгъа кеттилер. Зухейр узеринде къыйметли бир эльбисе олгъаны алда Кябени таваф этти ве:

«-Эй Меккелилер! Бизлер истегенимиз киби ашап ичейик, кийинип къушанайыкъ да, Хашим ве Мутталиб огъуллары алыш-вериштен махрум къалып эляк олсунлар, бу оладжакъ шей ми?! Аллаhкъа емин этерим ки акърабалыкъ багъларыны кескен шу залым анълашма саифеси йыртылгъанына къадар отурмайджагъым!» деди.

Эбу Джехиль итираз этсе де дигер дёрт аркъадашы анълаштыкълары шекильде Зухейрни дестеклейиндже мусбет бир ава эсти. Мутим турып Кябенинъ ичинде асылы олгъан саифени йыртты. Бунынъ узерине Адий бин Къайс, Зема, Эбу-ль Бахтери ве Зухейр силяхланып Хашим ве Мутталиб огъулларынынъ янына кеттилер, оларны Эбу Талиб маалледен чыкъарып эвлерине кетмелерине ёл ачтылар. Бойледже мусульманлар, учь йыллыкъ къыйын бир муасарадан Аллаhнынъ лютфунен къуртулгъан эдилер. Эбу Талиб, бойкотны токътаткъанларны бир ширнен макътады. Мушриклер де Варлыкъ Нурынынъ Ислямны теблигъ этмесине мани оламайджакъларыны анъладылар ве умютлерини джойдылар. (Ибн-и Хишам, I, 397-406; Ибн-и Сад, I, 210-211)

Пейгъамберликнинъ секизинджи сенесинде, Иранлылар Румларны енъдилер. Румларнынъ шеэрлерини якъып йыкътылар, Истамбулгъа къа-

дар кеттилер ве Бизанс императорыны буюк пара одемеге меджбур быракътылар.

Иранлылар путперест олгъанлары ичюн арап мушриклер оларнынъ тарафыны тута эдилер ве гъалибиетлерине чокъ севиндилер. Христиан олгъан Румларнынъ енъилюви исе Фахри Кяинат Эфендимизни чокъ кедерлендирди. Бунынъ узерине Аллаh Тааля да бу хусуста шу аетлерни эндирди:

الم غُلِبَتِ الرُّومُ فِى اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِى بِضْعِ سِنِينَ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللّٰهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

«Элиф. Лям. Мим. Румлар, (араплар булунгъан больгеге) энъ якъын бир ерде магълюбиетке огърадылар. Албуки, олар, бу магълюбиетлеринден сонъ, бир къач йыл ичинде гъалип келеджеклер. Энъ сонъунда эмир Аллаhнынъдыр. О куню муминлер де Аллаhнынъ ярдымынен севинеджеклер. Аллаh тилегенине ярдым этер. О, мутлакъ кучь саибидир, чокъ мерхаметлидир.» (эр-Рум, 1-5)

Аллаh Расули –салляллаху алейхи ве селлем- :

«-Муакъкъакъ ки Фарисилер (иранлылар) магълюб оладжакълардыр!» буюрды. (Ахмед, I, 276)

Бу иляхий хаберни огренген Эбу Бекир –радиаллаху анх-, мушриклерден Убей бин Халефнен Румларнынъ Фарслыларны учь сене ичинде енъеджегине даир он деве къаршылыгъында бахске кирди.[158]

Азрети Эбу Бекир бу бахсны Варлыкъ Нурына хабер эткенде О:

«-Аеттеки «бид» келимеси учь иле докъуз арасындаки сайыларны ифаде этер. Сен аман кет, девелерин сайысыны артыр, муддетни де узат!» буюрды.

Азрети Эбу Бекир кетти ве муддетни докъуз сенеге, девелерин сайысыны да юзге чыкъарды.

158 Бу адисе бахске кирменинъ ясакъланмасындан эвель олды.

Румлар бирден бирге Иранлыларны агъыр бир енъилювге огъраттылар. Буны хабер алынджа Эбу Бекир –радиаллаху анх- Убейден юз деве алып Пейгъамбер эфендимизге кетирди. Аллаһ Расули –саллялаху алейхи ве селлем-:

«-Буларны факъирлерге дагъыт!» деди.

О да факъирлерге дагъытты.

Къурани Керимнинъ бу муджизесини корьген Меккели мушриклерден бир чокъ кимсе мусульман олдылар. (Тирмизий, Тефсир, 30/3194; Куртуби, XIV, 3)

Шакъкъ-ы Къамер: Айнынъ экиге ярылмасы муджизеси

Аллаһ, догъру ёлгъа давет ичюн вазифелендирген пегъамберлерини, инсанларны инандырмакъ ичюн ве къаршылашаджакълары имансызлыкъ инадыны къырабильмек ичюн аджайип кучь саиби къылды. Айрыджа пейгъамберлерине, инсанларнынъ озьлерине табиий олмалары ичюн бир такъым инсан кучюнинъ тышында олгъан лютуфлар да берди ки, буларгъа «муджизе» денилир.

Муджизелер, эр пейгъамберге, кенди девирлеринде айрет уяндыргъан къудрет ве къуветке даялы оларакъ лютф этильгендир. Меселя, Азрети Муса девринде сиирбазлыкъ пек яйгъын эди. Бу себепле Онъа бунынънен багълы бир муджизе берильди: Аса ве беяз эль[159]...

Азрети Иса девринде де тиб ильми теракъкъият къайд эткен эди. Табиплер, халкънынъ козюнде чокъ устюн бир мевкъи къазангъан эдилер. Бунынъ ичюн Онъа да энъ маир табиплерни биле аджизликке тюшюрген бир муджизе эдие этильди: Олюлерни тирильтмек киби...

Пейгъамбер -алейхиссаляту весселям-нынъ нубуввети исе, къыяметке къадар бутюн заман ве мекянларны къаврагъаны ичюн, О, эвельки пейгъамберлернинъ эписининъ кучь, икътидар ве муджизелерине саип олып эписининъ устюндедир. Бу джиеттен Онынъ муджизелери, заманынынъ энъ тесирли иши олгъан белягъат ве фесахатнен къалмайып чешитли саапарда да керчеклешкендир. Булардан бири де, юкъары-

159 **Беяз эль** - Азрети Мусагъа берильген докъуз муджизеден биридир. (эль-Араф, 108; эль-Исра, 101; Таха, 22; эш-Шуара, 33; эн-Немль, 12; эль-Касас, 32). О, элини чыкъаргъаны заман эр тараф айдынланыр, санки кунеш чыкъкъан дайын олур эди.

да изах этильген залым мушриклернинъ бойкотлары себебинен ёргъун алгъа кельген мумин гонъюллерге бир тазелик, кяфирлерге исе къаршы Islямнынъ къудрет уфукъларыны косьтермек ичюн керчеклешкен «иншикъакъы къамер» муджизесидир.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бу буюк муджизеси, бойкот йылларында, яни Мекке деврининъ докъузынджы сенесинде мейдангъа кельгендир.

Бир гедже Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, Раббине дуа этти ве ай да экиге болюнди, бу муджизе эр тарафтан корюльди. Ай экиге айрылгъанында бир парчасы Эбу Къубейс Дагъы тарафында, дигер парчасы Къуайкъыан Дагъы тарафында корюнди. Буны корьген мушриклер, кене имангъа кельмедилер. Атта Эбу Джехиль «Сиирбазлыкътыр!» деп бу муджизени де инкяр этти.

Бу муджизени корьген мушриклер, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- акъкъында:

“–Бизни сиирлединъ, амма эркесни сиирлемез!” дедилер.

Бунынъ узерине, Мекке тышындаки узакъ ерлерден кельген керванларгъа да бойле бир адисе соралды. Олар да айнынъ ярылгъаныны корьдиклерини сёйледилер. Бу адисенинъ артындан шу аети кериме энди:

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ. وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ

«Къыямет якълашты ве ай ярылды. Олар бир муджизе корьселер, аман юзь чевирир ве: «Эскиден берли девам этип кельген бир тылсымдыр», дерлер.» (эль-Къамер, 1-2) (Вахиди, с. 418; Тирмизи, Тефсир, 54/3286)

Бутюн Мекке халкъы, айнынъ экиге болюнгени акъкъында иттифакъ этти. Къальбинде иман олгъанлар, тасдикъ этти. Килитли къальплер исе, «Не буюк сиирбаз!» дедилер.

Нитеким мешур астрономия алими Франсыз астроном *Лефранчоис де Лаланде*, айнынъ кечмиш арекетлерини инджелеркен «Айнынъ Ярылмасы» муджизесининъ догърулыгъыны къабул этмек зорунда къалгъандыр. (Зекаи Конрапа, с. 110)

Аллаhнынъ, пейгъамберлерге берген муджизелернинъ икметлерини бир-къач мадде иле хуляса этсек:

-Инсанларгъа тесир этмек ве оларны инандырмакъ.

-Иман эткенлернинъ иманларыны къуветлендирмек ве дертлерине къаршы теселли этмек.

-Пейгъамберимизнинъ пейгъамберлигини исбат этмек.

-Инанмагъанларны аджизликке, муминлери айретке тюшюрмек.

Къурани Керимнинъ эр бир аети, муминлернинъ иманыны, инанмагъанларнынъ да инкярыны арттыра. Муджизе де Раббининъ хидает бермейджеги кимселернинъ инкярыны арттырыр.[160]

«Айнынъ ярылмасы» Пейгъамбер Эфендимизнинъ буюк бир муджизесидир. Пейгъамберимиз, ахир заман пейгъамбери олгъаны ичюн Онынъ дюньягъа кельмеси, къыяметнинъ аляметлеринден биридир. Аетте:

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ

«Къыямет якълашты ве ай ярылды.» (эль-Къамер, 1) буюрылгъандыр.

Пейгъамберимизнинъ Эр Алда Теблигъге Девам Этмеси

Варлыкъ Нуры, къавмининъ бутюн эзиет ве джефаларына рагъмен хакъкъа даветтен бир ань олсун токътамаз эди. Эр фырсатта инсанларны хидаетке чагъыра, мухатабынынъ алына коре муамеле эте эди.

Къурейшлилернинъ энъ кучлюлеринден ве ич енъильмеген пельван олгъан Рукане, бир кунь Мекке вадилеринден бирисинде Расулюллах - саллялаху алейхи ве селлем-нен къаршылашты. Варлыкъ Нуры онъа:

160 لاَيَهْدِى: Аллаh хидает бермез. Бу ифаде, Къурани Керимде 26 кере кече:

وَاللّٰهُ لاَيَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

«…Аллаh, залым кимселерни догъру ёлгъа эрдирмез!» (эль-Бакъара, 258)

وَاللّٰهُ لاَيَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

«…Аллаh, кяфирлерни догъру ёлгъа эрдирмез!» (эль-Бакъара, 264)

وَاللّٰهُ لاَيَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

«…Аллаh, гюняхкяр кимселерни догъру ёлгъа эрдирмез!» (эль-Маиде, 108) аетлери, бунынъ бирер мисалидир.

«-Эй Рукане! Сен даа Аллаhтан къоркъмайджакъ ве Ислямны къабул этмейип тиренип тураджакъсынъмы? Кель мусульман ол!» деп, оны Ислямгъа давет этти.

Рукане:

«-Я Мухаммед! Сен мени куреште енъсен, санъа иман этерим!» деди.

Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем-:

«-Мен енъсем, айткъларымнынъ хакъ олгъаныны къабул этерсинъми?» деп сорады.

Рукане:

«-Сен мени енъсен мен я Ислямны къабул этерим, я да шу къойларым Сенинъ олур! Мен Сени енъсем Сен шу пейгъамберлик ишинъден вазгечерсинъ!» деди.

Курешке башладылар. Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем- оны тутар тутмаз ерге йыкътырды! Рукане озюни къорчаламагъа кучю етмеди.

«-Я Мухаммед! Бир даа курешейик!» деди.

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем– текрар курешти ве оны бир даа енъди.

Рукане:

«-Эй эмджемнинъ огълу! Айды бир даа курешейик?» деди.

Учюнджи кереси де енъильген Рукане кене де иман этмеди.

Варлыкъ Нуры, Рука볼ненинъ иман этмегенине ве бу арада сёйлегени базы сёзлеринден кедерленди. Онъа:

«-Ал кет къоюнларынъы!» буюрды.

Бунынъ узерине Рукане:

«Валлахи Сен, менден даа хайырлы ве даа шерефлисинъ!» деди.

Рукане -радыяллаху анх- йыллар сонъ Мекkенинъ фетхинде мусульман олгъан, Мединеге кетип о ерге ерлешкендир. (Ибн-и Хишам, I, 418, Ибн –и Эсир, *Усд-уль Гъабе*, II, 236)

Бир кересиндеде Эзд-и Шенуэ къабилесинден Дымад бин Салебе, умре япмакъ ичюн Меккеге кельген эди. Дымад, экимликни севе эди, акъыл хасталарына окъуп уфлеген ве илим къазанмагъа тырышкъан бир киши эди. Мушриклернинъ «Мухаммед делидир!» дедиклерини эшиткенде озь озюне:

«-Мен барып шу затны корейим. Бельки Аллаһ Онъа меним весилемнен шифа берир» деп мушриклернинъ меджлисинден турды. Варлыкъ Нурына келип:

«- Я Мухаммед! Мен делиликни тедавий этерим. Истесенъ сени де тедавий этейим. Бельки Аллаһ Санъа шифа берир!» деди.

Аллаһ Расули Дымадкъа шу джевапны берди:

«-Хамд Аллаһкъа махсустыр. Биз Онъа хамд этип, ярдымны ве багъышланмакъны да Ондан тилермиз. Нефислеримизнинъ шерринден Аллаһкъа сыгъынырмыз. Аллаһ кимни догъру ёлгъа эрдирген олса оны кимсе саптырмаз, кимни де догъру ёлдан чыкъарса оны кимсе догъру ёлгъа эрдирмез. Мен шаатлыкъ этерим ки Аллаһтан башкъа ич бир илях ёкътыр. О бирдир, тектир. Онынъ эши ве ортагъы ёкътыр. Кене де шаатлыкъ этерим ки Мухаммед Онынъ къулу ве Расулидир!»

Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ сёзлерини Дымад пек бегенди ве:

«Мен ич бир вакъыт, бундан даа гузель сёз эшитмедим! Сен шу сёзлеринъни бир даа текрар этерсинъми?» деди.

Фахри Кяинат Эфендимиз сёзлерини текрарлады. Дымад бу инджи киби гузель сёзлерни эки кере даа текрар эттирдиктен сонъра:

«-Валлахи мен кяхинлернинъ, сиирбазларнынъ, шаирлернинъ, эр тюрлю инсаннынъ сёзюни динъледим. Амма сенинъ шу сёйледиклеринъ киби ич бир сёз эшитмедим. Булар белягъат ве фесахат дерьясынынъ энъ къыйметли инджилеридир. Элинъни бер де санъа бейат этейим!» деди ве мусульман олды.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-:

«-Къавмининъ адына да бейат этерсинъми?» деп сорады.

Дымад:

«-Къавмим адына да бейат этем!» деди. (Муслим, Джума, 46; Ахмед, I, 302; Ибн-и Сад, IV, 241)

Варлыкъ Нуры, Дымад -радиаллаху анх-ны мусульман олмагъа икна эткен сонъ, аман къавмининъ адына да ондан бейат алды. Бойледже оны, къавмине Ислямны теблигъ этмек ичюн эльчи ве оджа оларакъ вазифелендирди.

ПЕЙГЪАМБЕРЛИКНИНЪ ОНУНДЖЫ СЕНЕСИ

Кедер сенеси: Азрети Хатидже ве Эбу Талибнинъ вефаты

Мушриклерининъ муасарасындан сагъ-селямет чыкъкъан Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ ве мусульманларнынъ севинчи узун сюрьмеди. Чюнки бойкотнынъ битишинден аман сонъра, оны ве муминлернинъ къоруюджысы, оларны федакяр бир шекильде къоругъан эмджеси Эбу Талиб вефат этти.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, оны иман этмеси ичюн заман-заман чокъ исрар эте эди. Эбу Талиб де, бу исрар къаршысында торунына:

«-Мен сенинъ акъикъатынъы билем. Лякин санъа иман этсем, Къурейшнинъ къадынлары мени айыпларлар» деп айта эди.

Азрети Пейгъамбернинъ пейгъамберлигини виджданынен къабул эте эди, амма нефисине уяракъ оны ред эте эди. Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, оны иманлы оларакъ рухуны Раббине теслим этмеси ичюн олюм тёшегинде олгъанда:

«-Эй эмдже! Не олурсынъ, бир келиме сёйле ки, Аллаһ санъа сонъсуз саадет берсин!» деп исрар эте эди.

О сырада о ерге кельген Эбу Джехиль, бунъа мани олды. Чюнки Эбу Талибке эр вакъыт келимеи шехадетни телькъин эткен Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ге къаршы Эбу Джехиль:

- Сен аталарынынъ дининдерсинъ! - телькъинини япа эди.

Сонъунда Эбу Талибнинъ, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге сонъ сёзю:

«Мен эски дин (Абдулмутталибнинъ дини) узьре олем. Къурейш меним ичюн, олюмден къоркъты да дини денъиштирди деп айтмайд-

жакъ олсалар эди, сенинъ сёзлеринъни къабул этер эдим**!..»** олды (Бухари, Дженаиз, 81; Ибн-и Сад, I, 122-123).

Бу сёзлер узерине Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-:

«-Менде сенинъ ичюн эр вакъыт истигъфар этеджегим!» буюрды, факъат эмджесининъ эвинден кедерли оларакъ айырылгъан эди.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ чокъ кедерленип эмджеси ичюн *«сенинъ ичюн эр вакъыт истигъфарда булунаджагъым!»* деп айтмасындан сонъ аети керимеде шойле буюрылды:

إِنَّكَ لاَ تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَاءُ

«(Расулим!) Сен севгенинъни хидаетке ириштиралмазсынъ; факъат Аллаh истегенине хидает берир…» (эль-Къасас, 56) (Муслим, Иман, 41-42)

Хидает – къулны «сыраты мустакъым»ге илеткен иляхий нурдыр. Кимнинъ гонъюли хидаетке истекли ве хакъкъа мейилли олса, анджакъ онъа насиб олур. Аети керимеде буюрылыр:

يَهْدِى اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ

«…озюне ёнельгенни де хидаетке ириштирир.» (эр-Рад, 27)

Бу хусуста башкъаларынынъ гъайрети, ялынъыз весиле олмакътыр. Акси алда башкъа бир кимсенинъ –пейгъамбер де олса- гъайретинен хидаетнинъ насиб олмасы эр вакъыт мумкюн дегильдир. Бойледже -Азрети Пейгъамбернинъ о къадар гъайретине рагъмен- Эбу Талиб, Акъикъатны бильгени алда нефисине енъилип Хакъкъа мейиль этмемеси узерине онъа хидает насиб олмагъан эди.

Эбу Талибнинъ кедерли вефатындан даа учь кунь кечмеген эди ки, Аллаh Расулининъ, дёрт ортагъы, буюк дестеги, джан ёлдашы Сейидет-ун Ниса (къадынларнынъ эфендиси) Хатидже анамыз –радиаллаху анха-вефат этти. Аджы устюне бир аджы даа юкленди. Расули Экрем –саллял-

лаху алейхи ве селлем-, чокъ севгени мубарек апайыны, къабри шерифине озь эллеринен эндирдилер. Гонъюли къасеветли ве кедерли, козьлери яш толгъан эди.

Азрети Хатидже анамыз Пейгъамберимиз ичюн Ислям давасында садыкъ бир мушавир, дерт ортагъы ве сакинлик къайнагъы эди. Онынъ вефаты Аллаһ Расулине:

«-Шу уммет устюне кельген эки буюк белядан ангисине даа чокъ кедерленеджегимни билемейим.» (Якуби, II, 35; Табери, *Тарих*, II, 229) айттыраджакъ къадар агъыр кельген эди.

Бу эки гъамлы адисе себебинен Мекке деврининъ онунджы сенесине «Кедер сенеси» деп айтылды.

Эмджеси ве апайынынъ вефатындан сонъ тевеккюль ве теслимиетининъ ялынъыз Аллаһкъа олмасы ичюн, Азрети Пейгъамбер Эфендимизге корюнген ич бир сыгъанакъ къалмады. Онынъ гонъюль дюньясы бойледже Хакъ Таалягъа аданды. Чюнки балалыгъында да ана, баба ве деде имаесинден махрум быракъылып Аллаһнынъ тербиесинде етиштирильген эди.

Хатидже анамыз чокъ фазилетли бир инсан эди. Вахий мелеги бир кунь Расули Экрем эфендимизге келип:

«-Я Расулюллах! Хатидже элинде бир савут ашнен санъа келе. Янынъа кельгени вакъыт, онъа Раббинден ве менден селям айт! Оны, гурюльти, шамата ве ёргъунлыкъ олмагъан дженнетте, инджиден япылгъан бир сарайнен мужделе!» буюрды. (Бухари, Менакъыбуль-Энсар, 20)

Азрети Хатидже –радиаллаху анха- бу иляхий селямгъа шойле къаршылыкъ берди:

«- О (шаны юдже Аллаһ) Селямнынъ озюдир, селям Ондадыр, селям олсун! Эй Аллаһнынъ Расули, Аллаһнынъ селямы, рахмети ве берекети Сенинъде узерине олсун».

Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем- аяты боюнджа бу мубарек апайыны унутмады. Онъа къаршы вефанынъ энъ гузель орьнегини косьтерди. Айше –радиаллаху анха- шойле анълата:

«Пейгъамбер –алейхисселям-нынъ апайларындан ич бирисине, Хатиджеге олгъаны къадар гъыпта этмедим. Даасы, оны ич коремеген эдим. Факъат Расули Экрем –саллалаху алейхи ве селлем- оны сыкъ-сыкъ анъар эди. Бир къоюн сойып этини парчалагъанда, чокъ вакъыт Хатидженинъ достларына ёллар эди. Бир кересинде (даянамайып) Аллаһ Расулине:

«-Санки дюньяда Хатиджеден башкъа къадын къалмады!» дедим.

Пейгъамбер –саллаһу алейхи ве селлем-:

«-О шойле шойле эди» деп гузель сыфатларыны сайды ве:

«- Балаларым да ондан олды!» буюрды.

Ичимден:

«-Бир даа Хатидже акъкъында ярамай сёз сёйлемеджегим.» дедим.» (Бухари, Менакъыбуль-Энсар, 20; Эдеб 73: Муслим, Фезаилюс-сахабе 74-76)

Бир кунь Хатидженинъ къыз къардашы Хале бинти Хувейлид, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ янына кирмек ичюн изин истеген эди. Расули Экрем, Хатидженинъ сесини хатырлады ве:

«-Аллаһым, бу (Хатидженинъ къардашы) Хале бинти Хувейлид!» деп эеджанланды.

Бу манзараны корьген Айше -радиаллаху анха- даянамады.

«-Къартлыкътан агъзынынъ тишлери тёкюльген ве бир вакъытлар олюп кеткен Къурейшли бир къартынъ несини анъып турасынъ? Аллаһ санъа онынъ ерине даа да хайырлысыны берди.» деди (Бухари, Менакъибуль-Энсар, 20)

Азрети Айше «даа да хайырлы» сёзюнен озюни къаст эте эди. Онынъ бу сёзюни догъру булмагъан Аллаһ Расули шу джевапны берди:

«Ёкъ, Аллаһ Тааля манъа ондан даа да хайырлысыны бермеди. Халкъ Манъа инанмагъанда о инанды. Эр кес, Манъа яланджы деп айткъанда о догъру сёйлегеними къабул этти. Кимсе манъа бир шей бермегенде о мени малынен дестекледи ве Аллаһ Манъа ондан балалар ихсан этти.» (Ибн-и Ханбель, VI, 118).

Таиф ёлджулыгъы

Эмджеси ве апайынынъ вефатларынынъ артындан, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ге япылгъан баскъылар пек артты. О Султануль-Энбиягъа къаршы япылгъан душманджа уджюмлер вахшийет дереджесине улашты. Ойле ки, Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ такъатыны зорламагъа башлады. Бунынъ узерине Аллаһ Расули янына Зейд –радиАллаһу анх-ны алып Меккенинъ тахминен 120 км. узагъындаки Таиф шеэрине кетти. О ерде он кунь къалды.

Таифлилерге Ислямны анълатты. Оларны тевхидке давет этти. Буюклеринден корюшип, путкъа тапмакътан вазгечип бир Аллаһкъа къуллыкъ япмаларыны телькъин этти. Таиф буюклерининъ янына барып, къонушмагъаны киши къалмады.

Факъат бу давет, Къурейшлилер киби путперест бир къавим олгъан, Таифлилернинъ арасында да къоркъунч бир фыртына къопмасына себеп олды. Нефислерине къул оларакъ яшадыкълары ичюн ич бири Ислямгъа янашамады. Бунынъда устюне Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем-ге эзиет ве ишкендже этмекни де къачырмадылар.

Башта онъа кульдюлер. Сонъра ашаламагъа башладылар. Артындан да ёлунынъ узерине эки сыра олып къул ве ыргъатлары тизерек акъарет эттирди ве таш аттырдылар. Бойледже шеэрден чыкъкъанына къадар Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем-ге эзиетлерге девам эттилер. Атта къулларыны артындан ёллайып бир муддет даа да таш ягъмурына туттылар. О Пейгъамберлер Султанынынъ аякълары къан ичинде къалып, аякъкъаплары къан толгъан эди. Оны, атылгъан ташлардан къорумакъ истеген Зейд -радиаллаху анх- да яралангъан эди. О, эм Аллаһ Расулини атылгъан ташларгъа къаршы озь беденинен къорчаламагъа тырыша, эм:

«- Эй Таиф халкъы! Ташлагъанынъыз кишининъ бир пейгъамбер олгъаныны билесинъизми?!» деп айта эди.

Озьлерини зор-замет Меккелилерге махсус олгъан бир багъчагъа, бир хурма терегининъ тюбюне аттылар. Ерлер кедерли, коклер кедерли эди. Мелеклер кедерли эди. Джебраиль кедерли эди. Микаиль, Исрафиль, Азраиль кедерли эди.

Башта Джебраиль олмакъ узьре мелеклер, Аллаһ Таалядан изин алып Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем- нинъ янына кельдилер!

«- Я РасулАллаһ! Истесенъ, бу къавми эляк этейик!» дедилер.

О рахмет къайнагъы ве мерхамет Пейгъамбери, огърагъаны бу чиркин арекет къаршысында биле беддуа этмейип эллерини котерип Аллаһкъа шойле дуа этти:

«Аллаһым! Къуветимнинъ зайыфлагъаныны, чаресизлигимни, халкъ козюнде ашагъы тюшмемни Санъа арз этем. Эй мерхаметлилернинъ энъ мерхаметлиси! Эгер манъа нисбетен гъадаплы дегиль исенъ, чеккеним зорлукъ ве беляларгъа даяныры! Аллаһым, Сен къавмиме хидает бер! Олар бильмейлер! Иляхи, Сен разы олгъанынъа къадар иште афунъы тилейим…» (Ибн-и Хишам II, 29-30;Хейсеми, VI, 35; Бухари, Бедул-Халкъ, 7)

Расулюллахнынъ раатлангъаны багънынъ саиби Рабиа огъуллары, Алемлернинъ Эфендисининъ вазиетини корюп оны аджыды ве онъа къуллары Аддаснен бир табакъ юзюм ёлладылар. Аддас табакъны Варлыкъ Нурына узатты:

«- Буюрынъыз, ашанъыз!» деди.

Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем- де:

«Бисмиллях» дейип ашамагъа башлады.

Бу сёз Аддаснынъ дикъкъатыны чекти. Шимдиге къадар ич кимседен бойле бир сёз эшитмеген эди, Меракъланып ве тааджипленип:

«- Бу сёзни, бу ерде яшагъанлар не билир, не де сёйлерлер!» деп мырылданды.

Артындан кене тааджипленип:

«- Сиз башкъа бир инсансынъыз! Бу ернинъ инсанларына бенъземейсинъиз! Кимсинъиз?» деди.

Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем-де:

«- Сен нерелисин, къайсы дининдесинъ?» деп сорады.

Аддас:

«- Нинoвалыйым, христианым!» деди.

Расули Экрем Эфендимиз:

«- Демек сен салих къул, Юнус пейгъамбернинъ мемлекетинденсинъ!» деди.

Аддаснынъ шашкъынлыгъы даа да пек артты:

«- Сен Юнусны не ерден билесинъ?» деди.

Варлыкъ Нуры:

«- Юнус меним къардашымдыр. О, бир пейгъамбер эди. Мен де бир пейгъамберим!» буюрды.

Бу сёзлер узерине Аддаснынъ гонъюль алеминден иман пынарлары фышкъырмагъа башлады ве шевкънен еринден къалкъып Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем–нинъ элине ве аягъына къапанып келимеи шехадет кетирди. (Ибн Хишам, II, 30; Якъуби, II, 36).

Эфендилери Аддасны бу давранышы себебинен айыпладыкълары вакъыт, шу джевабыны берди:

«Мен озюмни бильдим билели, дюньяда Ондан даа да хайырлы бир инсан корьмедим! О манъа ойле бир сёз сёйледи ки, оны анджакъ бир пейгъамбер билип олур эди» (Ибн -и Хишам, II, 31)

Не саадет ки Аддас, Аллаh Расулининъ аятында энъ къыйын шартларда иман этип, Оны теселли эткен бир мумин юреги олма шерефини къазанды. Алемлернинъ Эфендиси онынъ мусульман олмасына пек севинди.

Бугунь Аддаснынъ Ислямгъа киргени ерде онынъ адына япылгъан бир джами бар.

Бензерсиз бир Мерхамет ве Рахманий Теселлилер

Азрети Айше -радиаллаху анх- анамыз буюрырлар:

«-Ухуд дженкинден даа да чокъ зорлангъанынъ бир кунь олды мы я Расулюллах?»

Шойле буюрдылар:

«-Эбет, сенинъ къавминъден чокъ яманлыкъ корьдим. Бу яманлыкъларнынъ энъ яманы, оларнынъ манъа Акъабе Куню[161] япкъанларыдыр.

161 **Акъабе Куню** – Аллаh Расулининъ Минада, Акъабе денильген ерде турып, инсанларны Ислямгъа давет эткени куньдир. О кунь инсанларнынъ бир къысмы Расулюллах -саллаллаhу алейхи ве селлем-нинъ даветине уйдылар ве Исламны къабул эттилер, амма башкъа бир къысмы онъа эзиет эттилер. Иште бу кунь Акъабе Куню деп нам къазанды.

Айрыджа Таифли Абдукъулялнынъ огълы Ибн-и Абдиялильге сыгъынмакъ истеген эдим де мени къабул этмеген эди. (Аксине мени къулларына ташлар аттырып, эр тарафымы къанлар ичинде быракъып, япмадыкъ эзиет быракъмагъан эди). *Менде аркъагъа айланып терен кедерлер ичинде юрип кете эдим. Къарн-ус Сеалиб деген ерге баргъангъа къадар озюме келямадым. О ерде башымы котерип бакъкъаным вакъыт, бир булутнынъ мени кольгелегенини корьдим. Дикъкъатлы бакъкъанджа, булутнынъ ичинде Джебраиль -алейхисселям-ны фаркъ эттим. Манъа;*

«-Аллаh Тааля къавмининъ Санъа не айткъаныны ве Сени имае этмени насыл къабул этмегенини дуйгъандыр. Оларгъа истегинъни япманъ ичюн де санъа Дагълар Мелегини ёллагъандыр», деп сесленди.

Бунынъ узерине Дагълар Мелеги манъа сесленип селям берди. Сонъра да:

«-Эй Мухаммед! Къавмининъ Санъа не айткъаныны Аллаh эшитти. Мен Дагълар Мелегийим. Не эмир этсенъ оны япмам ичюн Аллаh Тааля мени санъа ёллады. Не япмамны истейсинъ? Эгер истесенъ шу эки дагъны оларнынъ башына йыкъайым!» деди.

О вакъыт;

«-Ёкъ, мен Аллаhтан, оларнынъ сойларындан ялынъызджа Аллаhкъа ибадет этеджек ве Онъа ич бир шейни ортакъ къошмайджакъ кимселер чыкъармасыны тилерим!» дедим. (Бухари, Бедуль-халькъ, 7 Муслим, Джихад, 111)

Шаир, Аллаh Тааляннынъ Хабибине олгъан севгисини не гузель ифаде этер;

Сен ол махбубсынъ ки Хакъ Тааля рехгюзарында

Этер дюнья ве мафиханы къурбан я РасулАллаh!

« Сен ойле бир севгилисинъ ки Аллаh, Сенинъ ёлуна,

дюньяны ве ичиндеки эр шейни къурбан этер! Я Расулюллах!»

Таиф ёлджулыгъы пек чокъ ибретлернен толудыр:

-Эвеля, теблигънинъ чокъ муим олгъаныны косьтере. Пейгъамберимиз, кедер йылы олмасына бакъмайып теблигъине ара бермеди, бунъа сабыр ве себатнен девам этти.

-Таифлилер Оны таш ягъмуруна туттылар, амма кене де Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем– оларгъа беддуа этмегендир. Бу, эм Аллаһ Расулюнинъ мерхаметини косьтере эм де теблигъджининъ мерхаметли олмасы керек олгъанына ишареттир.

-Теблигъджи хатаны озюнде бильмели, инсанларнынъ хидаети ичюн дуа этмели ве умютсизликке тюшмемели. Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем– бир хата къаршысында, озюне изафе этип:

«-Манъа не ола ки, сизни бойле корем!»[162] буюра эдилер. Тыпкъы Азрети Сулейманнынъ Худхуд къушынынъ топлантыда олмагъаныны фаркъ эткени вакъыт:

مَا لِيَ لَا اَرَى الْهُدْهُدَ. . .

«…Худхудны не ичюн коралмайым?..» (Немль, 20) деп айтмасы да, бу теблигъ услюб ве усулындандыр.

-Таиф ёлджулыгъындан сонъра, Аддаснынъ иманы чокъ муимдир. Чюнки Расулюллах –алейхисселям– энъ сыкъынтылы анында бунынънен раатлыкъ корьди. Бу адисе косьтере ки, энъ буюк сыкъынтылар ичинде олсакъ биле бир кишининъ иманы бизни раатлатмалы.

-Теблигъджи озь яшайышынен орьнек олмалыдыр.

-Ислямны теблигъ эткен киши, инсанларнен лаф этмекни бильмели, медениетли олмалы, Пейгъамбер Эфендимизнинъ Аддаскъа давранышында олгъаны киби не ерде ве кимге не айтаджагъыны бильмелидир.

Джинлернинъ Варлыкъ Нурындан Къуран Динълейип Иман Этишлери

Аддастан башкъа кимсенинъ иман этмегени Таифтен къайткъанда Аллаһ Расули –салляллаху алейхи ве селлем– ни, геджени кечирген ерде Къуран окъугъанда джинлерден бир джемаат оны динъледи. Эписи де

162 Бакъынъыз, Муслим, Салят, 119; Эбу Давуд, Хатем, 4; Эдеп, 14.

акъикъатны анълайып Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем– ге иман эттилер. Къавимлеринин янына теблигъ вазифесинен къайттылар. (Ибн-и Сад, I, 212).

Ибн-и Аббас –радиАллаhу анхума– шойле деген эди:

Расулюллах –салляллаху алейхи ве селлем– бир такъым асхабынен Укъаз панайырына кетмек ниетинен ёлгъа чыкъкъан эди.

О вакъыт, шейтанларнынъ коктен кельген хаберлерни алмалары ясакъ олунгъан эди.[163] (Бунынъ ичюн, девамлы оларакъ коктен хабер кетирген) шейтанларнынъ узерине атешлер ёлланылды.[164] Бойледже шейтанлар къавимлерине (эли бош ве хаберсиз) къайттылар.

Къавимлери:

«-Не бар, не ичюн (бош) къайттынъыз?» деп сорадылар.

Олар:

«-Бизнен семави хаберлер арасына маниа къоюлду, узеримизге атешлер ёлланылды. (Биз де къачып кельдик)» дедилер.

Къавимлери:

«-Бу, янъы чыкъкъан бир шей себебинен олмалы, ернинъ шаркъыны ве гъарбыны кезинъиз, (бу маниа акъкъында бир хабер кетиринъиз.)» дедилер.

Джинлер (дюньянынъ эр ерини арамакъ ичюн такъымлар алында ёлгъа чыкътылар. Булардан) Тихаме Тарафына кеткен бир такъым, (Укъаз панайырына кеткенде (Нахледе) асхабынен берабер сабах намазыны къылмакъта олгъан Азрети Пейгъамбер –салляллаху алейхи ве селлем–ге растлады. Къурани Керимнинъ окъунгъаныны эшиткенде турып къулакъ къабарттылар;

163 «Джинлер кокке юкселип вахийни динълей эдилер. Бир тек келиме эшитселер, онъа докъсан докъуз келиме озьлеринден къоша эдилер. О тек келиме догъру, къошулгъан келимелер исе ялан эди. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- пейгъамбер оларакъ ёллангъан сонъ, джинлернинъ коклердеки ерлерге чыкъмалары ясакъланды. Бундан эвель, Джинлерге бильги алмакъ ясакъ дегиль эди.» (Тирмизи, Тефсир, 72/3324).

164 **Шихаб** - алев, атеш шулеси демектир. Хусусан коктен йылдыз таймасы киби корюнген алевге айтылыр. Шихабларнынъ коккташлары олгъаныны кунюмизнинъ муфессирлери къайд этелер.

«-Бизним коктен хаберлер алмамызгъа мани олгъан шей иште будыр!» деп къайттылар.

Къавимлерине шойле дедилер:

«-Эй къавмимиз, керчектен биз, догъру ёлгъа алып баргъан, аджайип гузель бир Къуран динъледик ве онъа иман эттик. Артыкъ кимсени Раббимизге асла ортакъ къошмайджакъмыз.»

Бунынъ узерине Аллаh, Небийи Экремине Джин суресини эндирип джинлернинъ Къуран динълегенлерини ве къавимлерине сёйлегенлери сёзлерини хабер берди:

قُلْ اُوحِىَ اِلَىَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا.
يَهْدِى اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا اَحَدًا.

«(Расулим!) Де ки: Джинлерден бир топлулыкънынъ (мен окъугъан Къуранны) динълеп де, бойле сёйлегенлери манъа вахий олунгъандыр: Акъикъатен, биз догъру ёлгъа къавуштыргъан алельхусус гузель бир Къуран динъледик де, онъа иман эттик. (Артыкъ) кимсени Раббимизге асла ортакъ къошмайджакъмыз.» (эль-Джин, 1-2) (Бухари, Тефсир, 72; Эзан, 105; Муслим, Салят, 149, Тирмизи, Тефсир, 72/3324)

Аллаh Тааля Ахкяф сinduced суресинде бу адисени шу шекильде анълата;

وَاِذْ صَرَفْنَا اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا اَنْصِتُوا فَلَمَّا
قُضِىَ وَلَّوْا اِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ . قَالُوا يَاقَوْمَنَا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى
مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِى اِلَى الْحَقِّ وَاِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ . يَاقَوْمَنَا اَجِيبُوا دَاعِىَ
اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ . وَمَنْ لَا يُجِبْ
دَاعِىَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِى الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ
دُونِهِ اَوْلِيَاءُ اُولٰئِكَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ.

«Хатыранъдамы, джинлерден бир топуны, Къуранны динълевлери ичюн, санъа ёнельткен эдик. Къуранны динълемеге азыр олгъа-

нынен, (бир-бирлерине) «Сусынъ» дегенлер. Къураннынъ окъулывы битκенинен, тенбиеджилер оларакъ, къавмларына дёнген эдилер. Эй, къавмымыз! дедилер, догърусы, биз Мусадан сонъ эндирильген, озюнден эвелькисини догърулагъан, хакъкъа ве догъру ёлгъа къавуштырыджы бир китап динъледик. Эй, къавмымыз! Аллаһнынъ даветчисине уйынъ. Онъа иман этинъ ки, Аллаһ да сизнинъ гуняхларынъызны къысмен багъышласын ве сизни аджджы бир азаптан къорчаласын. Аллаһнынъ даветчисине уймагъан кимсе ер юзюнде Аллаһны аджиз быракъаджакъ дегильдир. Озю ичюн Аллаһтан башкъа достлар да булунмаз. Иште, олар, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.» (эль-Ахкяф, 29-32)

Аети керимелерде, джинлернинъ кок хаберлерини динълемектен мани этильдиклери акъкъында шойле буюрыла:

وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا. وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا. وَاَنَّا لاَ نَدْرِى اَشَرٌّ اُرِيدَ بِمَنْ فِى الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا

«Догърусы, биз (джинлер), кокни ёкъладыкъ, факъат оны серт бекчилернен, алев деметлеринен толдурылгъан алда таптыкъ. Албуки, (даа эвель) биз онынъ базы къысымларында (хабер) динълемек ичюн отураджакъ ерлер (тапып) отура эдик; факъат шимди ким динълемек истесе, озюни козеткен бир алев демети тапмакъта. Бильмеймиз, ер юзюндекилерине яманлыкъ мурат этильдими, ёкъса, Рабблери оларгъа бир хайыр тиледими?» (эль-Джин, 8-10)[165]

165 Мевляна Азретлери бу адисени, меджаз мисаллернен не гузель анълата:
«Шейтанлар кок юзюне чыкъып эсрар-ы семавиеге къулакъ бере эдилер.»
«О сырлардан аз бир микъдарыны къырслагъанда, аман коктен шихаплар келир, оларны семадан сюрер эди.»
«Ве дерди ки: Бир пейгъамбер йиберильди. Онынъ булундыгъы ерге кетинъ ве не истерсенъиз Ондан алынъ.»
«Эгер къыйметли инджи къыдыра олсанъыз, ***«Эвлерге къапыларындан киринъиз!»***
«О къапынынъ алкъасыны ур ве къапы огюнде тур. Зира санъа ве сенинъ кибилерге кокке догъру ёл ёкътыр.»
«Эм сизинъ ичюн ойле узакъ ёлларгъа кетмеге керек ёкътыр. Биз сырларнынъ сырыны топракътан яратылгъан кулумызгъа бердик.»
«Эгер хаин дегиль исенъиз, Аллаһнынъ Халифеси олгъан О затнынъ хузурына келинъиз. Бош къамыш киби олсанъыз биле, Онынъ субети иле шекер къамышы киби олурсынъыз.»

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Таиф ёлджулыгъындан корюнген къазанчы садедже Аддас -радиаллаху анх-нынъ иман этмеси эди. Лякин акъикъатта Аллаһ Тааля Онъа пек чокъ лютуфларда булунды. Меселя Пейгъамберимизге эки алемнинъ султанлыгъыны берди. Ильк оларакъ даа Меккеге къайтмадан джинлер Ондан Къуран динъледи ве озь алемлеринде теблигъ этмеге башладылар. Бундан къыскъа бир муддет сонъ да Аллаһ Тааля, Хабибини сема алемининъ султаны япты ве Мираджны лютуф этти.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Таиф къайтышы Нахледен Меккеге догъру кельгенде, Хира дагъынынъ янында, Меккели бирисине расткельди. Оны башта Ахнес бин Шерикке, даа сонъ да Сухейль бин Амр ве Мутим бин Адийге йиберди. Оларгъа:

«−Мухаммед «Раббимнинъ манъа бергени рисалет вазифесини теблигъ этип ерине кетиринджеге къадар, мени къорчалав астына алырсынъ мы?» деп сорады.» демесини истеди.

Дигер экиси къабул этмеди анджакъ Мутим, мусбет джевап берди. Варлыкъ Нуры, о гедже Мутимнинъ эвинде къалды. Сабах олгъанда Мутим огъулларыны ве къавмини янына чагъырып:

«−Силяларынъызны къушанынъыз ве Бейтуллахнынъ къатында булунынъыз!» деди.

Месджид-и Харамгъа кеткенлери заманда къавмине бакъып:

«−Эй Къурейш джемаати! Мухаммедни къорчалавыма алдым! Онъа кимсе токъунмасын!» деп сесленди.

* **«Эвлерге къапыларындан киринъиз.»** (эль-Бакъара, 189)**:** Джахилие девринде ве Исламнынъ ильк йылларында киши хадж я да умре ичюн ихрамгъа киргени вакъыт багъ-багъчасына ве эвине къапысындан кирмез эди. Шеэрде яшагъанлар исе дамдан бир делик ачар, о ерден кирер чыкъар эди. Бедевий исе чадырнынъ къапысындан кирмез, чадырны аркъасындан йыртар, о ерден кирер эди. Ихрамдан чыкъкъангъа къадар бойле япар ве буны эйилик ве таат оларакъ билир эди. Аллаһ Тааля Бакъара Суресининъ 189-нджи аетини йиберип, эвлерге аркъаларындан кирменинъ эйилик ве итаат олмагъаныны бильдирди. (Вахиди, с. 56-57)
Даа сонъ бу ает, «бир ишни усулына коре япмакъ» манасында кулланылмагъа башлады. Азрети Мевляна да: «Аллаһны тапмакъ ичюн Онынъ къапысы сайылгъан эхлюллахкъа мураджаат этинъиз» деп тасаввуфий тефсирини япты.

Варлыкъ Нуры Кябени таваф этип эки рекят намаз къыларакъ эвине къайткъанына къадар Мутим ве огъуллары Оны муафаза эттилер. (Ибн-и Сад, I, 212; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае,* III, 182)

Арадан сенелер кечти. Иман шерефине наиль оламагъан Мутим, Бедирде мусульманларгъа къаршы дженк этти ве ольдюрильди. Душман есирлерине не япыладжагъы акъкъында тартышылгъаны вакъыт, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, Мутимнинъ огълу Джубейрге:

«−Шает Мутим аятта олып да менден эсирлерин багъышланмасыны истесе эди, фидье алмадан эписини быракъыр эдим.» буюраракъ онъа олгъан вефасыны косьтерди. (Бухари, Хумус, 16; Ибн-и Хишам, I, 404-406)

Ислямны теблигъ эткенде озюне къолайлыкъ косьтерген бир мушрикке биле узангъан бу вефа дуйгъусы, не юдже бир ахлякънынъ сыфатыдыр**!..**

Мухтелиф Къабилелернен корюшмеси ве Оларны Ислямгъа Давети

Таиф дёнюши Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, бир муддет халкътан узакъ яшады. Сонъ текрар даветине девам этти. Мушриклер пек серт ве къатты давранмагъа башлагъанлары вакъыт, Аллаh Тааля Пейгъамбер Эфендимизге Арап къабилелеринен корюшип оларгъа Ислямны анълатмасыны эмир этти.

Бунынъ узерине Варлыкъ Нуры, хадж заманы Меккеге кельгенлерге ве Укъаз, Медженне, Зульмеджаз киби панайырларгъа къатылгъанларгъа хитаб этип Къураны Керим аетлерини окъуп, оларны Ислямгъа давет эте эди.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бу буюк панайырларда топлангъан Бени Амир, Мухариб, Фезара, Гассан, Мюрре, Ханифе, Сюлейм, Абс, Бени Наср, Бени Бекка, Кинде, Кельб, Харисе, Узре, Худариме… киби къабилелернинъ къонакъ ерлерине кетип, оларны Ислямгъа давет эте эди. Пейгъамберлигини тасдикъ этмелерини ве пейгъамберлик вазифесини ерине кетирмеге ярдым этмелерини олардан истей эди. (Ибн-и Сад, I, 216-217; Ахмед, III, 322, 492; Ибн-и Кесир, III, 183-190)

Джабир[166] -радиаллаху анх- шойле анълата:

«Аллаһ Расули хадж мевсиминде вакфе еринде хаджыларгъа сесленип:

«Мени къавмине алып бараджакъ бир кимсе ёкъмы? Къурейш, Раббимнинъ сёзю Къуранны теблигъ этмемге мани олдылар.» дей эди. (Эбу Давуд, Суннет, 19-20/4734)

Лякин олардан даветини къабул этеджек, озюни къорчалап ярдым этеджек бир кимсе чыкъмай эди. Аксине, кимиси Пейгъамберимизге сурет асып, къаба ве къатты даврана эди; базылары де «Сени къавмин даа яхшы билир! Олар санъа не ичюн таби олмайлар?» деп Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- иле тартыша эдилер. Варлыкъ Нуры исе керек олгъан джевапларны берип оларны Хакъ ёлуна даветке девам эте эди. (Ахмед, III, 322; Ибн-и Сад, I, 216)

Мудардан я да Йеменден бир кимсе, хаджгъа я да панайырларгъа кельмек узьре ёлгъа чыкъкъанда, къавми онъа:

«–Сакъын ол! Къурейшлилернинъ генджи сени디нинъден дёндюрмесин!» деп тенбилей эдилер. (Хаким, II, 681/4251)

166 **Джабир бин Абдуллах** -радиаллаху анх-, хиджреттен 16 сене эвель Мединеде догъды. Бабасы Абдуллах бин Амр, Ухуд дженкинде шехид олгъан ильк сахабидир. Бабасы аятта экен 9 къыз къардашына бакмакъ ичюн дженклерге къатыламагъан эди. Бабасынынъ вефатындан сонра Аллаһ Расули иле бирликте 19 дженкке къошулды. Джабир -радиаллаху анх-, Экинджи Акъабе Бейатына иштирак эткен эйетнинъ энъ кучюк азасы эди. Пейгъамбер Эфендимиз Джабирни чокъ севе эди. Вакты-вакътынен оны девесининъ аркъасына миндирип, асталангъаны вакъыт зияретине кетер эди. Бабасы шехид тюшкени заман, артында чокъ бордж къалдыргъан эди, Джабир бу борджларны къайтарувда зорлукъ чекти. Чокъу борджлар еудийлрге эди. Олар да борджларыны аман истей эдилер. Бунынънен берабер о йыл махсул да аз эди. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- топлангъан хурмаларны топлатты. Мубарек элине ольчекни алып эр кеске борджларыны бермеге башлады. Аллаһ Расулининъ бир муджизеси оларакъ Джабирнинъ бутюн борджлары берильген сонъ хурма ич эксильмеген эди.

Азрети Джабир, энъ чокъ хадис ривает еткен еди сахабиден, «Муксирун»дан бири эди. 1540 хадис ривает эткен эди. Асхабы Кирамдан олгъан Абдуллах бин Унейснинъ шойле бир хадис ривает эткенини эшитти, «узеринде мазлум акъкъы булунгъан кимсе дженнетке киремез». Бу хадисни Пейгъамбер Эфендимизден дуйгъан ильк агъыздан эшитмеге истеди. Анджакъ бу сахаби Шамгъа ерлешкен эди. Джабир бир деве сатын алып Мединеден ёлгъа чыкъты. Бир ай сюрген узун бир ёлджулыкътан сонъра Шамгъа барды ве хадисни Абдуллах бин Унейстен огренди. Аятынынъ сонъларына догъру козьлери кёр олды. 78/697 сенесинде 94 яшында Мединеде вефат этти. Мединеде энъ сонъ вефат эткен сахаби эди.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бир кунь Минада, Шейбан бин Салебе Огъулларынынъ янына барды. Озюнинъ Аллаhнынъ Расули олгъаныны бильдирди. Къабиле буюклеринден Мефрукъ бин Амр:

«–Эй Къурейшли къардаш! Сен инсанларны нелерге давет этесинъ я?» деп сорады.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- келип янларына отурды. Эбу Бекир -радиаллаху анх- да аякъкъа турып Варлыкъ Нурыны ельбисесинен кольгелий эди. Аллаh Расули, Мефрукъкъа:

«–Мен сизни Аллаhтан башкъа ич бир илях олмагъанына, Аллаhнынъ ортакъсыз ве бир тек олгъанына, меним де Аллаhнынъ Расули олгъаныма шаатлыкъ этменъизни, Аллаh тарафындан манъа эмир олунгъан шейлерни ерине кетиринджегине къадар мени муафаза этменъизни ве манъа ярдымджы олманъыз ичюн сизни давет этем. Чюнки Къурейш, Аллаhнынъ эмирине къаршы кельди, Аллаhнынъ Расулини яланлады, батылны тутып акъикъаттан юзь чевирди. Аллаh эр шейден буюк ве эр тюрлю хамдкъа (макътавгъа) ляйыкътыр!» деп буюрды.

Мефрукъ:

«–Эй Къурейшли къардаш! Сен башкъа нелерге давет этесинъ?» деп сорады.

Варлыкъ Нуры Энам Суресинден шу аетлери окъуды:

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ . وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِى مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ .

«Де ки: Келинъ, Раббинъизнинъ сизге нелерни арам эткенини окъуйым: Онъа ич бир шейни ортакъ къошманъ, ана-бабагъа яхшылыкъ япынъ, факъырлыкъ къоркъусынен балаларынъызны ольдюрменъ -сизнинъ де, оларнынъ да рызкъыны биз бериримиз- ; феналыкъларнынъ ашкярына да, гизлисине де якълашманъ ве Аллаһ ясакълагъан джанны хакъсыз ерде къыйманъ! Иште, булар – Аллаһнынъ сизге эмир эткенлеридир. Умют этилир ки, тюшюнип анъларсынъыз. Пишкинлик чагъына кельгенге къадар, етимнинъ малына, садедже энъ яхшы тутумнен якълашынъ; ольчю ве чекини адалетнен япынъ. Биз эр кеске анджакъ кучюнинъ еткени къадарыны юклермиз. Сёз сёйлеген вакътынъызда, якъынларынъыз дахи олса, адалетли олунъ, Аллаһкъа берген сёзюнъизни тутынъ. Иште, Аллаһ сизге эйидже тюшюнирсинъиз деп, буларны эмир этти. Шубесиз, бу – меним дос-догъру ёлумдыр. Бунъа уйынъ. (Башкъа ёлларгъа уйманъ). Зира, о ёллар сизни Аллаһнынъ ёлундан айырыр. Иште, сакъынувынъыз ичюн Аллаһ сизге буларны эмир этти.» (эль-Энъам, 151-153)

Мефрукъ:

«–Эй Къурейшли къардаш! Сен даа нелерге давет этесин? Валлахи булар инсан сёзю дегильдир! Эгер инсанларнынъ келямындан олса эди биз оны чокъ эйи таныр эдик!» деди.

Бу дефа Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-:

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَاءِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

« Муакъкъакъ ки, Аллаһ адалетни, яхшылыкъны, акърабагъа ярдым этмекни эмир этер, чиркин ишлерни, яманлыкъны ве адден ашувны да ясакълар. О, тюшюнип тутарсынъыз деп, сизге огют бермекте.» (эн-Нахл, 90) аетини окъуду.

Мефрукъ:

«–Эй Къурейшли къардаш! Валлахи Сен мени энъ устюн ахлякъкъа ве энъ гузель амеллерге давет эттинъ! Санъа яланджы деген къавим ифтира эткен демектир!» деди.

Къабиленинъ буюклеринден Хани ве Мусенна да бойле джевап бердилер. Лякин къавимлеринен корюшип къонушмадан бу теклифни къабул этмейджеклерини, айрыджа Кисра ве Фарсларнен анълашма яптыкъларыны, оларнынъ бу иштен мемнюн олмайджагъыны сёйледилер.

Нетиджеде виджданларынен къабул эткенлери алда менфаатларынынъ кесиледжеги ве башларына бир зарар келеджеги къоркъусы иле Варлыкъ Нурынынъ теклифини ред эттилер. (Ибн-и Эсир, *Усдуль-Гъабе,* V, 250-251; Ибн-и Кесир, эль-*Бидае,* III, 187-189)

Тарыкъ бин Абдуллах шойле анълатыр:

«Расулюллах -алейхисселям-ны Зульмеджаз Панайырында, узеринде къырмызы бир эльбисе иле корьген эдим:

«–Эй инсанлар! «Ля иляхе илляллах» денъиз де къуртулынъыз!» деп юксек сеснен хитап эте эди.

Бир адам да элиндеки ташнен оны такъип эте де:

«–Инсанлар! Сакъын Онъа итаат этменъ, чюнки О яланджыдыр.» деп бакъыра эди.

Аткъан ташларнен Небийи Экрем Эфендимизнинъ аякъларыны къанаткъан эди.

О ерде булунгъан кимселерге:

«–Бу киши кимдир?» деп сорадым.

«–Абдуль Мутталиб Огъулларындан бир яштыр.» дедилер.

«–Онынъ артына тюшип таш аткъан ким?» дедим.

«–О да эмджеси Эбу Лехебдир.» дедилер. (Хаким, II, 668; Ибн-и Эсир, *Усдуль-Гъабе,* III, 71)

Варлыкъ Нурынынъ Ислямны теблигъ огъруна къатлангъаны мешакъкъатларгъа мисаль оларакъ бир адисени де Мудрик эль-Езди шойле накъиль этмектедир:

«Бабамнен бирликте хадж япа эдим. Минада къонакълагъанымызда бир топлулыкънен къаршылаштым. Бабамгъа:

«–Бу джемаат не ичюн топлангъан экен?» деп сорадым.

Бабам:

«–Къавмининъ динини терк эткен шу киши ичюн!» деди.

Ишарет эткени тарафкъа бакъкъанда Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ни корьдим:

«–Эй инсанлар! «Ля иляхе илляллах» денъиз де къуртулынъыз!» деп сеслене эди.

Инсанлардан кими Онынъ юзюне тюкюре, кими башына топракъ сача, кими де Оны сёге эди. Уйлеге къадар бу ал девам этти. О эснада якъасы ачылгъан бир къыз, бир къап сув ве элинде мендиль иле кельди. Агълай эди. Варлыкъ Нуры къапны алып сувдан ичти, элини юзюни ювды. Башыны къалдырып:

«–Эвлядым, якъаны баш ортюнъле орть! Бабанъ акъкъында тузакъкъа тюшюрюлип ольдюрюледжек ве зиллетке огърайджакъ деп къоркъма!» буюрды.

Бу кельгеннинъ ким олгъаныны сорадым:

«–Къызы Зейнеб!» дедилер. (Ибн-и Эсир, *Усдуль-Гъабе,* V, 130; Хейсеми, VI, 21)

Азрети Зейнеб, Азрети Фатыма ве Варлыкъ Нурынынъ дигер къызлары, чоджукълыкъларыны ве генчликлерини Ислямнынъ энъ зайыф, мусульманларнынъ энъ чокъ эзильген бир девирде кечирдилер. Варлыкъ Нурынынъ ве мусульманларнынъ чеккени аджыларгъа энъ аз олар къадар Азрети Зейнеб ве къардашлары да ортакъ олдылар. Бабалары эвден чыкъып Ислямны теблигъ этkенде олар, я къоркъу ичинде меракънен къапыда беклер я да мухтерем бабаларыны адым адым такъип этерек Оны муафаза этмеге чалыша эдилер.

Пейгъамбер Эфендимизнинъ бу мухтерем къызлары, аналары Азрети Хатидже вефат эткенинде де бабаларына ярдым эттилер, Онынъ чилелерине ортакъ олдылар. Чеккени эзиетлер къаршысында кедерленип козьяшы тёктюлер. Фатыма къаныны сильди, Зейнеб аркъасындан сув алып кетип элини юзюни ювды, йыллардджа къоркъу толу бир аят яшадылар.

Варлыкъ Нурынынъ Укъаз панайырында Ислямгъа давет эткени пек чокъ къабиледен бири де Амир бин Сасаа Огъуллары эди. Оларгъа:

«–Мен Аллаһнынъ Расулим! Эгер сизинъ янынъызгъа кельсем, Раббимнинъ эмирлерини халкъкъа улаштыргъангъа къадар, пейгъам-

берлик вазифемни ерине кетиринджеге къадар мени къорчаларсызмы? Ичинъизден ич кимсени зорламайджагъым!» буюрды.

«–Биз, Сени не янымыздан къувармыз не де Санъа иман этермиз. Садедже вазифени ерине кетиргенге къадар муафаза этермиз!» дедилер.

Бу сырада Бейхара исминде о къабиледен бир адам чыкъып кельди. Эфендимизнинъ ким олгъаныны бильген сонъ Бейхара, озь озюне:

«–Валлахи, шу адамы Къурейшлилерден алып олсам, Онынъ саесинде бутюн Арапларгъа устюн келир эдим» деп мырылданды. Сонъ Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге:

«–Эгер биз Санъа бейат этер, Аллаһ да Сени душманларынъа гъалип япса, Сенден сонъ реислик бизге къалыр мы?» деп сорады.

Варлыкъ Нуры:

«–Иш Аллаһкъа аиттир! Аллаһ оны тилегенине берир!» деп буюрды.

Бейхара:

«–Демек, коксюмиз Сенинъ огърунда бутюн Арапларын окъларына нишан оладжакъ, Аллаһ Сени музаффер къылгъаны заман да реислик башкъасына бериледжек ха?! Бу бизим ишимизге кельмез!» деп, къавмине дёнюп:

«–Шу панайырдан, сизнинъ къазангъанынъыздан даа яман бир шейнен къайткъан кимсе бильмейим. Бутюн Арап къабилелерини къаршынъызгъа аладжакъсынъыз ха? Оны, озь къавми сизден даа эйи билир. Эгер къавми Онда бир хайыр корьсе эди, эр кесден эвель Онъа саип чыкъар эди…» деп бакъырып чагъырды. Даа сонъ, Пейгъамбер Эфендимизге дёнюп:

«–Аман тур ве кет бу ерден!» деди.

Аллаһ Расули янларындан турып девесине мингенинде, Бейхара девенинъ коксюне бирден тюртти. Деве сычрап тураяткъанда Севгили Пейгъамберимизни ерге тюшюрди.

Дубаа бинти Амир исминде мусульман бир къадын Эфендимизге япылгъан бу акъаретни корьгенинен:

«–Эй Амир къорантасы! Козюнъизнинъ огюнде Аллаhнынъ Расулине япылгъан шу эзиетни корюп де ичинъизден Оны хатырым ичюн къорчалайджакъ кимсе ёкъмы?» деди.

Эмдже огъулларындан учь киши аман къалкъып мельун Бейхаранынъ узерине юрьдилер.

Бу вакъиадан сонъ Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- булар акъкъында:

«Эй Аллаhым! Буларгъа берекетини ихсан эт!» деп дуа этти.

Бу дуа берекети иле Аллаh Тааля оларгъа иман насиб этти ве сонъунда шехидлик мертебесине наиль олдылар.

Бу къабиленинъ хадж мевсимлерине къатыламагъан пек къарт бир реислери бар эди. Юртларына дёндюклери заман олгъанларыны онъа анълаттылар. Ихтияр, аман эллерини башынынъ узьре къойды ве:

«–Эй Амир огъуллары! Къачыргъанынъыз бу фырсатны насыл теляфи этеджексинъиз? Нефсим къудрет элинде булунгъан Аллаhкъа ант олсун ки Исмаил огъулларындан ич бириси шимдиге къадар ялан ерге пейгъамбер олгъаныны сёйлемегендир! Эльбетте ки, Онынъ сёйлегени акъ ве керчектир! Сизнинъ о догъру корюшинъиз о эснада не ерде эди?» деп оларны айыплады. (Ибн-и Хишам, II, 33-34; Ибн-и Кесир, эль-*Бидае*, III, 184; Ибн-и Хаджер, эль-*Исабе*, IV, 353)

Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем-, корюп олгъаны бутюн яман муамелелерге рагъмен, ап ачыкъ динни инсанларгъа теблигъ этмектен асла вазгечмеди ве панайыргъа кельген дигер къабилелерге де акъикъатны ачыкълай эди.

Пейгъамберимизнинъ Азрети Севде Иле Эвлилиги

Севде анамыз Секран бин Амрнынъ никяхлысы эди. Мусульманлар ишкенджеге огърагъан сонъ Хабешистангъа хиджрет эттилер. Секран бир муддет сонъ вефат этти. Азрети Севде, Ислям хусусында вефакяр ве федакяр эди ве Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ такъдирини къазанды. Оны бу мушкуль алдан къуртармакъ ичюн Пейгъамбер Эфендимиз онынъ иле эвленди.

Аллаh Расулининъ Азрети Севде валидемизнен эвленмесине, Осман бин Мазуннынъ апайы Хавле Хатун весиле олды.

Хавле Хатун, эвленме меселесини Азрети Севденинъ бабасына бильдиргенде, о:

«–Догърусы Мухаммед пек шерефли бир къоджа олур!» деп эвленмелерине разы олды.

Факъат Севде Хатун вефат эткен къоджасындан беш я да алты кучюк баласы олгъаны ичюн Пейгъамбер Эфендимиз иле эвленмеге джесарет этип оламай эди.

Варлыкъ Нуры -салляллаху алейхи ве селлем- онынъ къарарсыз къалгъаныны корюндже:

«–Сенинъ менимнен эвленмене мани олгъан недир?» деп сорады.

Азрети Севде:

«–Валлахи, я Расулаллаh! Манъа Сенден даа севгили кимсе ёкъ, меним Сенинъ иле эвленмеге не мани ола билир? Факъат шу кучюк балаларым, сабах акъшам Сенинъ башында багъырып чагъыраракъ раатсызлыкъ бермелеринден къоркъарым. Ёкъса мен бу ишни Сени мемнюн ве месрур этмек ичюн севе севе къабул этерим» деди. (Ибн-и Сад, VIII, 53-57; Ахмед, I, 318-319; VI, 211; Хейсеми, IV, 270)

Бу эвлилик Пейгъамберликнинъ онунджы сенеси Рамазан айында олды.

Севде валидемиз Варлыкъ Нурына буюк бир эмиет косьтере эди, хызметинде къусур этмез эди. О, Эфендимизнинъ ялынъыз къалгъаны бир сырада озюне аркъадаш олгъан, Аллаh Расулининъ бакъымгъа ве ана шефкъатына мухтадж олгъан кучюк къызларына да буюк бир шефкъат ве мераметнен бакъкъан, оларны севгинен буюткендир.

ПЕЙГЪАМБЕРЛИКНИНЪ ОН БИРИНДЖИ СЕНЕСИ

Акъабе корюшмеси

Бир гедже вакъыты эди…

Кябени зияретке кельген алты кишилик Мединели бир топлулыкъ, Акъабе мевкъиинде Алемлернинъ Эфендиси, энбиялар Сервери Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге раст кельдилер. Онынъ джианларны айдынлаткъан нурына бакъып «Бу не гузель бир инсан!» деп араларында сёйлештилер. Гонъюллерине тариф этемейджеклери бир лезет берген ве ичлериндеки муаббет филизлерини ешерткен рахмет дамлалары акъмагъа башлады. О сырада янларына якълашкъан Варлыкъ Нуры да, Пейгъамберлик вазифеси коректиргени ичюн эр кесни олдыгъы киби оларны да Ислямгъа давет этмек ичюн сесленди:

«–Бираз отурсанъыз да субет этсек!» деди.

Мединели алты кишилик бу бахтлы группа, бегенгенлери бу киши иле лаф этмекни джанларына миннет бильдилер. Аман Пейгъамбер Эфендимизнинъ этрафына, ышыкънынъ этрафында кобелеклер мисали топландылар.

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, оларгъа къурани Керимден аетлер окъуп Ислямны теблигъ этти. Эки джианда да саадетли олмагъа истей иселер, бу иман даветине джевап бермелери керек олгъаныны сёйледи.

Мединелилер, якъында бир пейгъамбер келеджегини даа эвельки яшагъан аталарындан эшиткен эдилер, айрыджа къомшулары олгъан еудийлерден де сыкъ сыкъ дуйгъан эдилер. Пейгъамбер Эфендимизнинъ даветини эшиткендже, бири-бирлерине:

«–Аркъадашлар! Валлахи бу, еудийлернинъ бизни къоркъуткъан пейгъамбердир! Сакъын, еудийлер Онъа иман этмекте бизни кечмесинлер!» дедилер.

Расули Экремнинъ баштан берли хайран олгъанлары, айдан гузель бетине бир даа бакътылар ве анълаткъан акъикъатларны анълап иляхий даветке «эбет» дедилер. Келимеи шехадет кетирдилер:

أَشْهَدُ أَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Пейгъамбер Эфендимиз оларгъа, эгер мусульманларнен Мединеге кельселер ярдымджы олып оламайджакъларыны сорады.

Мединенинъ бу ильк мусульманлары исе, Эвс ве Хазредж къабилелери арасында пек чокъ дженклер олгъаныны, араларындаки душманлыгъынынъ сонъ дереджеге улашкъаныны, бу сене келеджек олса, кендилерине там манасынен ярдым эталмайджакъларыны сёйлеп бир йыл вакъыт истедилер. Мединелилерни Islямгъа давет этме сёзюни берип келеджек сене хаджж мевсиминде текрар кельмеге ваде эттилер.

Бу кучюк иман къафилеси, мемлекетлерине бам-башкъа бир неше ве севинч ичинде къайттылар. Джехалет кирлеринден арынгъан, узерлериндеки къасеветнинъ агъырлыгъы дагъылгъан ве бир къуш киби хафифлеген эдилер. Мединеге бардыклары заман, Кяинатнынъ Эфендиси эки джиан Кунешини анълатмагъа ве оларны Ислямгъа давет этмеге башладылар. Мединеде, ичинде Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ бахс этильмегени тек бир эв биле къалмады. (Ибн-и Хишам, II, 38; Ибн-и Сад, I, 219; Хейсеми, VI, 40)

Учюнджю Шерхи Садр (кокюснинъ ярылмасы): Мираджгъа Азырлыкъ

Исра ве Мирадж геджесинде, Фахри Кяинат -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Аллаh Тааля иле корюшмектен эвель, темиз пейгъамбер юреги учюнджи кере иляхий теджрибелерге азырланаракъ кокюслери иман ве икметле толдурылгъандыр. (Бухари, Салят, 1; Муслим, Иман, 263)

Варлыкъ Нуры бу адисени шойле анълатыр:

«Мен Кябенинъ Хатим къысымында ята эдим. Юкъу иле уяныкълыкъ арасында манъа бири кельди, шу ерден шу ерге къадар (кокюсюми) *ярды.* (Буны сёйлегенде богъазындан, кокюсюнинъ къыл биткен ерге къадар олгъан къысымыны косьтерди). *Къальбимни чыкъарды. Сонъ иман ве икмет иле толу алтын бир къаб кетирильди. Къальбим* (чыкъарылып

Земзем сувы иле) *ювылды. Сонъ ичериси иман ве икметнен толдырылып текрар ерине къоюлды…»* (Бухари, Бедуль-Халькъ, 6; Энбия, 22, 43; Муслим, Иман, 264)

Махбубнынъ Хабибине Олгъан Эшсиз Икрамы: Мирадж

Исра адисеси, хиджреттен 18 ай эвель олды.

Исра ве Мирадж оларакъ билинген бу иляхий эдие, козьден бутюн бешерий перделернинъ алынмасынен, идракъларнынъ тышында ве тамамен иляхий ольчюлер иле керчеклешкен бир лютфтир. Меселя, бизим анълагъанымыз манада мекян ве заман ёкъ олды, мильярдларджа инсан омрюне сыгъмайджакъ къадар узун бир ёлджулыкъ, бир саниеден даа аз бир заман ичинде олгъан. Аллаһ Тааля буюрыр:

سُبْحَانَ الَّذِى اَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَى الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اَيَاتِنَا اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

«Бир гедже онъа аетлеримизден бир къысмыны косьтерейик деп, (Муһаммед) къулыны Месджид-и Харамдан, этрафыны мубарек къылдыгъымыз Месджид-и Акъсагъа алып баргъан Аллаһ, нукъсан сыфатлардан узакътыр; О, акъикъатен эшитиджидир, корюджидир.» (эль-Исра, 1)

Аети кериме, ифаде эткени муим ве шашыладжакъ ишлернинъ эмиетине дикъкъат чекмек узьре тензихнен, سُبْحَانَ (субхане) сёзюнен башлагъандыр. Тефсир[167] алимлерининъ беянына коре سُبْحَانَ, Аллаһнынъ, нукъсан сыфатлардан узакъ олгъаныны там бир шекильде ифаде этер.

Айрыджа Аллаһнынъ юдже санааты къаршысында, айрет ифадеси оларакъ да къулланылмакътадыр. Айны заманда Аллаһны анъма хусусында муим бир тесбихаттыр.

Къыскъаджан бу келиме;

1. Акъылларгъа айрет берген Исра адисесини юджельтме ве догърулама; къальблернинъ темизленмесине земин азырламадыр. Бу келиме,

167 **Тефсир** – Къурани Керимнинъ изааты ве кениш ачыкъланувы.

инсанларны Аллаhны махлюкъаткъа бенъзетме ве джысым шеклинде тюшюнмеден де къорчалар.

2. Мираджны мумкюн корьмегенлерге къаршы, Аллаhнынъ аджизлик ве бенъзери эр тюрлю нукъсан сыфатлардан узакъ олгъаны акъикъатыны ифаде этер.

Аетнинъ девамында, геджеге дикъкъат чекильмектедир. Чюнки Исра, бир гедже ёлджулыгъыдыр. Вахий бир чокъ вакъыт гедже кельгендир. Нитеким нафиле ибадетлерде де техеджуд намазы энъ фазилетли ибадеттир.

Месджиди Акъса ве этрафынынъ мубарек олмасы шойле изах этиле:

1. Дин ве дюнья берекетинен берекетлендирильген. этрафында ешилликлер ве ырмакълар бар.

2. Пек чокъ пейгъамбер о ерде яшагъан ве бу себеп иле де вахийнинъ эниш мекяны олгъан.

3. Исра адисеси себебинен де айрыджа берекетли къылынгъан.

Бу ёлджулыкъта Аллаh, къулу ве Расули Мухаммед Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем-ге аджайып адиселер косьтергендир.

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, о гедже Месджиди Аксада бутюн пейгъамберлерге имам олып намаз къылдырды. (Ибн-и Сад, I, 214)

Эбу Хурейре -радиаллаху анх-ден ривает этильгенине коре, Исра геджеси Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем-ге, биринде шарап дигеринде сют булунгъан эки чанакъ кетирильди. Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- шойле бир бакътыкътан сонъ сют чанагъыны алды. Бунынъ узьре Джебраиль:

«–Сени, инсаннынъ яратылыш гъаесине уйгъун олгъангъа ёнельткен Аллаhкъа хамд олсун. Шает ички толу чанакъны алса techинъ, умметнинъ сапыклыкъкъа тюшер эди.» деди. (Муслим, Иман, 272; Эшрибе, 92. Айрыджа бк. Бухари, Тефсир, 17/3, Эшрибе, 1, 12; Несаи, Эшрибе, 41)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бойледже бутюн умметини темсиль эте эди. Сют инсаннынъ фытратыны, шарап исе дюньягъа багълылыкъны темсиль этмекте эди.

Аллаһ аети керимеде:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى

«… О, арзусына коре де лаф этмез!» (эн-Неджм, 3) буюраракъ Варлыкъ Нуры Эфендимизнинъ озь арзусына уяракъ къонушмагъаныны ве озюнден бир шей япмагъаныны бильдиргендир. Асыл иш корюджи Аллаһтыр ве Пейгъамберимиз де Онъа там манасынен теслим олгъандыр. Бу ерде Аллаһ Тааля, сютю терджих эттиререк Хабибини энъ фазилетли олгъангъа ёнетти.

Исра адисесинен Месджиди Харамдан Месджиди Аксагъа алып барылгъан Пейгъамбер -алейхисселям-гъа, бу ерден семагъа юксельме, яни Мирадж шерефи багъыш этильди. Керчектен Месджиди Аксагъа баргъан Азрети Пейгъамбер бу ерден Азрети Джебраильнинъ реберлигинде «Сидретуль-Мунтеха[168]»гъа къадар чыкъты. Кяинатнынъ Эфендиси Сертаджы Энбия[169] -салляллаху алейхи ве селлем- бу адисени шойле анълатырлар:

«–Мен Кябенинъ Хатим къысымында юкъу иле уяныкълыкъ арасында эдим… Яныма эшектен буюк, къатырдан кучюк беяз бир айван кетирильди. Бу Буракъ эди. Огюндеки аягъыны козьнинъ корьгени энъ сонъки нокътагъа къоюп ёл ала эди. Мен онынъ узьре миндирильген эдим. Бойледже Джибриль -алейхисселям- мени алып кетти. Дюнья семасына къадар кельдик. Къапынынъ ачылмасыны истеди.

«–Кельген ким?» денильди.

«–Джебраиль!» деди.

«–Бераберindeки ким?» денильди.

«–Мухаммед -алейхиссаляту весселям-» деди.

«–Онъа Мирадж давети йиберильдими?» денильди.

168 **Сидрет-уль Мунтеха** – Маддий дюньянынъ сонъу. Махлюкъат алеминин худуды.
169 **Сертадж-ы Энбия** – Пейгъамберлер таджы.

«−Эбет!» деди.

«−Хош кельгенлер! Бу келиш не эйи келиштир!» денильди ве къапы ачылды.

Къапыдан кечкенде, о ерде Азрети Адем -алейхисселям-ны корьдим.

«−Бу бабанъыз Адем! Селям бер Онъа!» деди.

Мен де селям бердим. Селямымны алды . Сонъ манъа:

«−Салих эвляд, хош кельдинъ, салих пейгъамбер, хош кельдинъ!» деди.

Сонъ Азрети Джебраиль мени юксельтти ве экинджи семагъа кельдик. Бу ерде Азрети Яхъя ве Азрети Иса -алейхимесселям- иле къаршылаштым. Олар тизе огъуллары эди. Сонъ Джебраиль мени учюнджи семагъа чыкъарды ве о ерде Азрети Юсуф -алейхисселям-нен къаршылаштыкъ. Дёрдюнджи къат семада Азрети Идрис -алейхисселям- иле, бешинджи къат семада Харун -алейхисселям- иле, алтынджы къат семада исе Азрети Муса -алейхисселям- иле къаршылаштыкъ.

«−Салих къардаш хош кельдинъ, салих пейгъамбер, хош кельдинъ!» деди.

Мен оны кечкендже, агълады. Онъа:

«–Не ичюн агълайсынъ?» денильди.

«−Чюнки, менден сонъ бир деликъанлы пейгъамбер олды, Онынъ умметинден дженнетке кетеджеклер, меним умметимден дженнетке кетеджеклерден даа чокъ!» деди[170]*.*

Сонъ мени единджи семагъа чыкъарды ве Ибрахим -алейхисселям- иле къаршылаштыкъ.

Джебраиль -алейхисселям-:

«−Бу бабанъ Ибрахимдир, онъа селям бер!» деди.

Мен селям бердим. О да селямымы алды. Сонъ:

«−Салих огълум хош кельдинъ, салих пейгъамбер, хош кельдинъ!» деди.

170 Азрети Мусанынъ агъламасы куньджиликтен дегиль эди. Къазаныполамагъаны кемал алына кедерлене эди.

Даа сонъ манъа:

«–Я Мухаммед! Умметинъе менден селям сёйле ве оларгъа дженнетнинъ топрагъы чокъ гузель, сувы татлы, ери чокъ кениш ве тюмтюз олгъаныны бильдир. Сёйле де дженнетке чокъ терек отуртсынлар. Дженнетнинъ тереклери де «Субханаллаhи вель-хамду лилляхи ве ля иляхе иллаллаhу валлаhу экбер» демектен ибареттир.» деди.

Сонъ Сидретуль-Мунтехагъа чыкъарылдым. Бунынъ мейвалары (Йеменнинъ) Хеджер тестилери киби ири эди, япракълары да филь къулакълары киби эди.

Джебраиль -алейхисселям- манъа:

«–Иште бу Сидретуль-Мунтехадыр!» деди.» (Бухари, Бедуль-Халькъ, 6; Энбия, 22, 43; Менакъыбуль-Энсар, 42; Муслим, Иман, 264; Тирмизи, Тефсир, 94; Деават 58; Несаи, Салат, 1; Ахмед, V, 418)

О ерде Джебраиль -алейхисселям- шойле деди:

«–Эй Аллаhнынъ Расули! Бу ерден отеге ялынъыз кетеджексин!»

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- сорады:

«–Не ичюн эй Джибриль?»

О да джевапнен:

«–Аллаh манъа бу ерге къадар кельмеге изин берди. Эгер бу ерден илерге бир адым атсам, янар куль олурым!..» деди. (Рази, XXVIII, 251)

Артыкъ бундан сонъки ёлджулыкъкъа Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- ялынъыз девам этти. Кендисине табиат устю шейлер лютф этильди. Аллаhнынъ джемалини корьди.

Бу ёлджулыкътаки табиат устю вакъиаларны ифаде этмек, хаял отеси бир акъикъатны, инсан идракъынынъ черчевесине сыгъдырабильмек заруретинден догъмакътадыр. Керчекте асылыны Аллаh иле Онынъ Пейгъамбери арасында эбедий бир сыр оларакъ, тамамен гъайб алеминнинъ шартлары ичинде керчеклешкендир. Бунынънен бирликте, Аллаh иле Онынъ юдже Пейгъамбери арасындаки бу сырлар, вахийге инангъанларгъа Раббининъ сонъсуз къудрет, юджелик ве салтанатыны косьтерир. Айрыджа, иляхий бир макъсат оларакъ, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ Таифте корьгени зулум нетиджесинде

къальбини толдыргъан гъам ве кедер ерине севинч ве къуванчнен денъиштирмектир. Анджакъ, заман ве мекяннынъ тышында керчеклешкен бу вакъиалар, инсан акъылы ичюн къавранмасы имкянсыз шейлердир.

Бойледже, Варлыкъ Нуры Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, бутюн пейгъамберлерге берильген лютуфларны ашкъан ве Мираджда Аллаhнынъ затына замансыз ве мекянсыз бир алемде قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى «(Мухаммед Мустафа иле Раббининъ) **аралары, эки яй арасы къадар, атта даа да якъын олды.»** (эн-Неджм, 9) деп билинген бир якъынлыкъта булунды. Бу якъынлыкънынъ бир зерресини корьген Азрети Муса[171], улюль-азм пейгъамбери олмасына рагъмен тюшюп байылгъаны хатырланырса, Пейгъамбер Эфендимизнинъ Аллаhкъатындаки мевкъийи иле кучюнинъ дереджеси аз-чокъ къаврана билир.

Аллаh Тааля, Мираджны, Къурани Керимде шойле беян буюрыр:

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوَى

«Энмекте олгъан йылдызгъа ант олсун.»[172] (эн-Неджм, 1)

Суренинъ бу шекильде бир антнен башламасы, кяфирлернинъ япаджакълары итиразларгъа къаршы Мираджнынъ акъикъатыны исбат этмек ичюндир. Нитеким бу хусус, антнынъ артындан кельген аети керимелерле де шойле ачыкъланыр:

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى. وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى. اِنْ هُوَ اِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى. عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى. ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى. وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلَى.

171 Азрети Муса, Аллахтан корюльмесини истеген эди. Аллах «Шу дагъгъа корюнеджем, эгер о еринде къалса сен де мени къорерсинъ» деди ве дагъгъа корюнди. Дагъ Аллахнынъ азамети къаршысында йыкъылып дагъылмагъа башлады. Азрети Муса бу корьгенлерине даянамады ве эсини джойды.

172 Аллахнынъ ант эткен йылдыз келимеси акъкъында тефсир алимлери бир чокъ изаатларда булундылар, буларнынъ энъ муими оларакъ да, «йылдыз»дан макъсат Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, я да Къурани Керимден къысым-къысым энген аетлер олгъаныны сёйледилер. Бу алда «йылдыз» иле ант этменинъ манасы шойле ифаде этильмекте:

а. Мираджгъа чыкъып кельген Мухаммед Мустафагъа емин олсун!

б. Къураннынъ энюви эснасында эр энген къысымнынъ келишине емин олсун!

«Аркъадашынъыз (Мухаммед) сапмады ве батылгъа инанмады; о арзусына коре де лаф этмез. О (бильдиргенлери) вахий этильгенден башкъа шей дегиль. Чюнки, оны кучьлю-къуветли ве усьтюн яратылышлы бири (олгъан Джебраиль, Раббининъ эмири узьре) **огретти. Сонъра энъ юксек уфукъта** (Сидретуль-Мунтехада) **олгъанда, асыл шеклинен догърулды.»** (эн-Неджм, 2-7)

Аетте кечкен *истива* сёзю, къаплама, къушатма ве догърулма маналарына келир. Тефсир алимлерининъ чокъу, бу аетте Джебраиль -алейхисселям- акъкъында сёз этильгенини сёйлемекнен бирликте базылары Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- акъкъында олгъаныны сёйлерлер. Буны дикъкъаткъа алсакъ, истива, Аллаһ Расулюнинъ къадри ве къыйметининъ, рутбе ве макъамынынъ юксеклигини ифаде этмектедир. Яни Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, ильк башта энъ юксек уфукъта догърулды:

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى

«Сонъра якъынлашты, деркен, даа да якъынлашты. (Яни, Варлыкъ Нуры, булунгъаны ер ве макъамдан даа юкъары чыкъарылды.)**»** (эн-Неджм, 8)

Бойледже Пейгъамбер, Мираджда энъ юксек уфукъта ялынъыз истива иле къалмайып Аллаһкъа догъру якълашты. Артындан иляхий кучюнинъ тесири артты, артты, артты ве Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, бир аньда энъ юксек уфукънынъ обир тарафына кечти:

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى

«(Мухаммед Мустафа иле Раббининъ) **аралары, эки яй арасы къадар, атта даа якъын олды.»** (эн-Неджм, 9)

Аети керимедеки: قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى **«Эки яй арасы атта даа аз месафе»**, керчекни инсан идракъына уйдурмакъ ичюн къулланылгъан бир ошатма ифадесидир. Шойле ки:

Ислямдан эвель Араплар, бир иттифакъ къурмакъ узьре анълашаджакълары заман эки яй чыкъарыр, бирини дигерининъ узерине къоeuракъ экисининъ «къаб»ыны бирлештирирлер, сонъ да экисини берабер чекип оларнен бир окъ атар эдилер. Бу, олардан бирининъ разы оладжагъы шейге дигерлерининъ де разы оладжагъыны, бирисини ачувландыргъан шейни дигерлерини де ачувландыраджагъыны ифаде эткен бир бераберлик, бутюнлик анълашмасы эди.

Бунъа коре «къабе къавсейн», эм маддий эм де маневий якъынлыкъны ичине алгъан ве инсан акъылыны ашкъан юдже бир акъикъаттыр. Яни Мухаммед Мустафа -салляллаху алейхи ве селлем-, бу нокътада Раббине о къадар якъынлашты ки, оларнынъ арасында бутюн эр шей къалдырылды. Ве догърудан догъру:

فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهٖ مَا اَوْحٰى

«Аллаһ о аньда къулуна вахийни бильдирди.» (эн-Неджм, 10)

Бу вахийнинъ не олгъаны шойле ифаде этильгендир.

1. Намаз: Мираджда энъ муим хусус, беш вакъыт намазнынъ фарз къылынмасыдыр. Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, Муса -алейхисселям-нынъ тевсиелеринен Аллаһкъа мураджаат эткен ве башта элли вакъыт оларакъ фарз къылынгъан намаз, беш вакъыткъа азлаштырылды. Бунынъ иле бирликте Аллаһ, бирге он беререк, беш вакъытны къылгъангъа элли вакъытнынъ севабыны береджегини бильдирди. Даа сонъ Аллаһ шойле буюрды:

«Эр ким бир хайыр ишлемек истер ве оны япмазса, о кимсеге (бу эйи ниетинден долайы) бир севаб язылыр, япкъаны такъдирдге исе он севаб язылыр.

Эр ким де, бир яманлыкъ япмакъ истер, анджакъ оны япмаса, кендисине гунях язылмаз. Шает о феналыкъны япса, бир гунях язылыр!» (Муслим, Иман, 259)

Бу хусустаки узун хадиси шерифте беян олунгъаны узьре Аллаһ Таала, башта намазны элли вакъыт оларакъ эмир эткен, Расули Экремнинъ бир къач мураджаатлы иле беш вакъыткъа тюшюргендир. Бунынъ манасы шудыр, инсанлар узериндеки Аллаһкъа къаршы бордж оларакъ намаз-

нынъ элли вакъыт къылынмасы керек, анджакъ Аллаһнынъ лютф ве кереми кереги, бирге он нисбетинде азлаштырылды. Аллаһнынъ шу беянына бакъсакъ:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ

«Мен джинлерни ве инсанларны анджакъ манъа ибадет этсинлер деп яраттым.» (эз-Зарият, 56), инсаннынъ асыл иши ибадеттир, анджакъ иляхий мерамет кереги бу сайы, энъ зайыф инсан дикъкъаткъа алынаракъ азалтылгъандыр. Анджакъ беш вакъыт усьтюне де изин берильди, атта керекли олгъаны да ифаде этильгендир. Текмиль муминлер фарз олгъан бу беш вакъыткъа къошма оларакъ Къушлукъ ве Эввабин[173] намазларыны къыларлар ве хусусан гедже Техеджуд[174] намазына турарлар. Бутюн булар бу вакъианынъ табиий бир нетиджесидир. Анджакъ бу киби ибадетлернинъ, инсанларнынъ такъатлары ете биледжегини ве о зевкъкъе улаша биледжегини косьтермек ичюн, намаз эмири башта элли вакъыттан башлатылып сонъунда Пейгъамбер -алейхисселям-нынъ мураджаатлы иле бешке эндирильгендир.

2. Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ге хитапнен:

«Пейгъамберлерден ич бири Сенден эвель дженнетке кирмейджек, умметлерден ич бири де, Сеннинъ умметинден эвель дженнетке кирмейджектир!» деп буюрылгъандыр. (Рази, XXVIII, 248)

3. Бакъара Суресининъ сонъ эки аети керимеси вахий этильгендир.

Муслимде ривает этильген бир хадиси шерифте буюрылыр:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге (Мираджда) учь шей берильди: Беш вакъыт намаз, Бакъара Суресининъ сонъу (эки аети) ве умметинден ширкке тюшмегенлерге буюк гуняхларынынъ афу этильгени хабери…» (Муслим, Иман, 279)

173 **Къушлукъ (Духа) намазы** – Сабах намазы вакъытынынъ битмесинден 50 дакъикъа сонъра башлап уйле намазына 50 дакъикъа къалгъангъа къадар къылынгъан суннет намаздыр. 2-12 рекат оларакъ къылына биле. **Эввабин намазы** – акъшам намазындан сонъра 2-6 рекят оларакъ къылынгъан нафиле намаз.

174 **Техедждуд намазы** – гедженинъ сонъ учьте биринде къылынгъан 2-8 рекятлыкъ бир намаз.

Бунынъ иле бирликте Мираджdaки вахийнинъ тафсилят ве кейфиетини анджакъ Аллаh ве Пейгъамбери билир.

Бу ерде ачыкъ олгъан, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Мираджdaки корьгенлери бир хаял оларакъ дегиль, къальб ве виджданынынъ да тасдикъ эткени бир акъикъат оларакъ корьгени кейфиеттир. Яни:

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى. اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى.

«(Мухаммед Мустафанынъ) къозьлеринен корьгенини къальби яланламады. (Эй инкярджылар!) Онынъ корьгенлери акъкъында шимди онынънен тартышаджакъсынъызмы?» (эн-Неджм, 11-12)

Аллаh Расули, Мирадж геджеси Раббинен корюшип сайысыз ибретли адиселер корьген сонъ, ич бир къулнынъ улашамайджагъы о хусусий макъамдан къайткъанда, Джебраиль -алейхисселям-ны быракъкъаны ерде (Сидретуль-Мунтехада) бир дефа даа асыл суретинде корьди. Аетте буюрылыр:

وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى. عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى.

«Ант олсун (Мухаммед Мустафа), оны (Джебраильни) Сидретуль-Мунтеханынъ янында бир кере даа корьген эди.» (эн-Неджм, 13-14)

Аетте Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ макъам итибарынен Джебраиль -алейхисселям-дан даа илериде олгъанына ишарет этильгендир. Нитеким Джебраиль -алейхисселям-, Мирадж геджесинде кендисининъ: «Бир пармакъ уджу даа якълашса эдим, муакъкъакъ янар эдим!» дегени макъамда къалгъан ве Пейгъамбер Эфендимиз даа илериге кеткендир. Бу акъикъат, Аллаh Расулюнинъ дёнюште текрар Джебраильге растламасы иле даа ачыкъ бир шекильде анълашылмакътадыр.

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰى. اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى.

«Дженнетуль-Мева да онынъ янындадыр. Сидрени къаплагъан къапламыш эди.» (эн-Неджм, 15-16)

Фахри Кяинат -алейхи экмелют-тахийят- Эфендимизге соралды:

«–Я Расулюллах! Сидрени къаплагъан не корьдинъ?»

Буюрдылар ки:

«–Алтындан перванелернинъ оны буюргъаныны ве эр япрагъында бир мелекнинъ отурып Аллаhны тесбих эткенини корьдим.» (Табери, XXVII, 75; Муслим, Иман, 279)

Бу итибар иле Ибн-и Аббаснынъ риваетлерине коре:

Аллаh Тааля, Мусаны келям (онынънен лаф этти), Ибрахимни достлукъ ве Мухаммед Мустафаны да руетуллах (Аллаhны, кейфиети бизлер тарафындан билинемейджек бир суретте корьмек) шерефини лютф этти. (Табери, XXVII, 64)

Козьнинъ Махбуптан (севгилиден) башкъа бир ерге къоймамасы эдепнинъ энъ усть нокътасыдыр. Акъикъатен:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى. لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى.

«(Мухаммед Мустафанынъ) къозю о ерден не къайды ве не де сынъырны ашты. Ант олсун, о Раббининъ энъ буюк аетлеринден бир къысымыны корьди.» (эн-Неджм, 17-18)

Бу аетлерден де анълашылгъаны киби Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, Джебраиль -алейхисселям- дахи ич бир махлюкъынынъ худутны ашамагъаны *Сидретуль Мунтеха*нынъ обир тарафына кечирильди. Аетте, инсан акълына «бирлештирильген эки яй арасы я да даа аз» месафе оларакъ бильдирильген кейфиетинен къулларджа къавранмасы мумкюн олмагъан, гизли бир корюшме олды.

Бу корюшмеде Пейгъамберлер Султаны, сёзлернинъ худутына сыгъмайджакъ дереджеде юдже ве буюк акъикъатлар, яни Раббининъ Рабблыкъ аетлеринден, мульк ве салтанатынынъ буюклигинден, анджакъ корьмекнен улашылабиледжек энъ буюк аетлерни корьди. Бу ерде тефсир алимлерининъ беяны: «Азрети Пейгъамбер -саллялаху алейхи ве селлем-, къальби иле Аллаhны корьди.» шеклиндедир. (Табери, XXVII, 63)

Ибн-и Аббас -радиаллаху анх-дан кельген риваетке коре Варлыкъ Нуры:

«Мен, Юдже Раббимни корьдим!» буюргъандыр. (Ахмед, I, 285; Хейсеми, I, 78)

Бир башкъа риваетте Пейгъамбер Эфендимиз «Раббинъни корьдинъми?» суалине джевапнен:

«Бир нур корьдим!» буюргъанлардыр. (Муслим, Иман, 292)

Энъ догърусыны Аллаһ билир. [175]

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ден, Исра ве Мираджла алякъалы бир чокъ хабер накъиль этильгендир. Олардан бир къачы шулардыр:

Аллаһ Расули, Мираджда бир топлулыкъ корьди, оларнынъ дудакълары деве дудагъы кибидир. Бир такъым вазифелилер де оларнынъ дудакъларыны кесип агъызларына таш къоя.

«–Эй Джибриль! Булар кимлердир?» деп сорады.

Джебраиль -алейхисселям-:

«–Булар, етимлернинъ малларыны акъсызлыкъла ашагъанлар!» деди. (Табери, XV, 18-19)

Сонъ Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, башкъа бир джемааткъа растлады. Олар да бакъырдан тырнакъларла юзьлерини ве къокюслерини тырмалай эдилер:

«–Эй Джебраиль! Булар кимлердир?» деп сорады.

Джебраиль -алейхисселям-:

«–Булар, (ошек айтмакънен) инсанларнынъ этлерини ашагъанлар ве оларнынъ шереф ве намусларынен ойнагъанлардыр.» джевабыны берди. (Эбу Давуд, Эдеб, 35/4878)

Даа сонъ Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз о ерде; зинакярларны - леш ашагъан бедбахтлар оларакъ; фаиз ашагъанларны - къарынлары эйидже шишкен ве шейтан чарпкъан резиль бир вазиетте; зина этип чоджукъларыны ольдюрген къадынларны

175 Мирадж иле алякъалы аети керимелернинъ изахында Эльмалылы Хамди Языр эфендининъ *«Хакъ Дини Къуран Дили»* адлы тефсиринден истифаде этильгендир.

да, бир къысмыны кокюслеринден, бир къысымыны баш ашагъы асылы бир алда корьди. (Табери, XV, 18-19)

Бу себепле Варлыкъ Нуры Эфендимиз:

«Эгер меним бильгенимни сизлер де бильген олса эдинъиз, Муакъкъакъ ки, пек аз кулер ве чокъ агълар эдинъиз!» буюргъандыр. (Бухари, Тефсир, 5/12)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- шойле буюргъанлардыр:

«Мирадж геджесинде дженнетнинъ къапысы узеринде шу ибаренинъ язылы олгъаныны корьдим:

«Садакъагъа он мисильнен, бордж берювге исе он секиз мисильнен мукяфат бериледжектир.»

Мен:

«–Эй Джибриль! Бордж берильген шей не ичюн садакъадан даа устюн ола?» деп сорадым.

«–Чюнки, тиленджи янында пара олгъаны алда садакъа истер. Бордж истеген исе, ихтияджы себебинен истемекте.» джевабыны берди.» (Ибн-и Мадже, Садакъат, 19)

Варлыкъ Нуры дигер бир хадиси шерифлеринде шойле буюргъанлардыр:

«(Мирадж эснасында) *дженнетнинъ къапысында турып ичери бактым. Чокъусы факирлер эди. Зенгинлер де* (эсап бермек ичюн) *апс этильген эдилер. Булардан джеэннемлик олгъанларнынъ атешке атылмалары эмир этильген эди.*

Джеэннемнинъ къапысында да турдым. О ерге киргенлернинъ чокъу къадын эдилер.» (Бухари, Рикъак, 51; Муслим, Зюхд, 93)

Джеэннемликлернинъ чокъусы къадын олмасы, оларнынъ, саип олгъанлары аджеледжи ве эйджанлы фытратлары себебинен корьдиклери эйиликлерге къаршы чокъча нанкёрлюк этмелери ве кенди япкъанлары эйиликлерни де башкъа къакъмалары себебиндендир. Пейгъамбер Эфендимиз бу хадиси шерифлеринен ханымлары, джеэннемге тюшмемелери ичюн икъаз этмектедир.

Мирадж весилесинен шу акъикъаткъа да ишарет этильмелидир ки, инсанлар, заман бакъымындан садедже мазининъ хатыралары иле толу олгъанлары алда, пейгъамберлер, -Аллаһнынъ дилегени ольчюде- эм мази, эм ал, эм де истикъбаль бильгилери иле донангъанлардыр. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ махшер ахвалындан хабер берюви ве бу хаберлерни «корьдим, дуйдым…» киби олгъан бир суретте ифаде буюрмасы, иште бу керчекнинъ бир тезахюридир. Бунынъ иле алякъалы бир мисаль де Ашереи Мубешшереден[176] олгъан Абдуррахман бин Авф Азретлери акъкъындадыр. Хадиси шерифте буюрылыр:

«−О гедже (Мирадж геджесинде) *Абдуррахман бин Авфны корьдим. Дженнетке, отургъаны еринде сюйреклени кире эди. Онъа дедим ки:*

«–Не ичюн бу къадар агъыр келесинъ?»

Деди ки:

«–Я Расулюллах! Малымнынъ эсабы себебинен, чоджукълары биле къартайтаджакъ къадар агъыр сыкъынтылар кечирдим. Ойле ки, бир даа сизни коремейджегимни зан эттим…» (Мухаммед Парса, *Фаслуль-Хытаб,* с. 403)

Абдуррахман бин Авф, бу адисени Мираджа сонъ дуйгъанында, аман Азрети Аише -радиаллаху анха-нынъ янына кетип, Азрети Пейгъамберден бойле бир хадис бар мы деп сорады. Аише -радиаллаху анха-, бу хадиснинъ олгъаныны сёйлегендже, Абдуррахман Азретлери, о сырада Шамдан янъы кельген керваныны олгъаны киби деръал инфакъ эйледи.

Керчектен Мираджта Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, сайыламайджакъ къадар чокъ аетлер корьгендир. Нитеким бир хадиси шерифлеринде шойле буюрырлар:

«−(О гедже) *кокке юксельтильдим. Ойле бир макъамгъа чыкътым ки, о ерде къалемлернинъ гъыджыртыларыны дуя эдим.* (Яни ойле бир макъам ве севиеге чыкъарылдым ки, кяинатнынъ къадерининъ насыл джерьян эткенини корьдим.)*»* (Бухари, Салят, 1)

176 **Ашере-и Мубешшере** – даа дюньяда экенде дженнетнен мужделенген он киши.

Юкъарыдаки хадиси шерифтен де ачыкъча анълашылмакътадыр ки, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, Мираджда мази, ал ве истикъбальни бир бири ичинде, айны аньда яшай эди.

Мираджадан Бир къач Нокъта

1. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз, бу ёлджулыкъкъа чыкъмадан эвель *шакъкъы садыр* адисеси олгъандыр. Бу да косьтере ки, маневий юкселиш, къальб иле мумкюндир. Ойле бир къальб иле ки, ичинде иляхий нурдан башкъа бир шейге ер ёкътыр.

2. Къальб, къаттылыкътан къуртулунджа, иляхий сырлары гонъюльни сармагъа башлар.

3. Исра адисесинде, къулуны мустесна бир шекильде юргизген Аллаhнынъ къудрети ве юдже бир салтанаты корюнмектедир.

4. Дигер бир нокъта да Мираджнынъ, аджы ве кедер юклю бир Таиф сеферинден сонъ лютф этильмеси, мешакъкъатлар артындан севинчнинъ кельмесидир.

5. Къурани Керимде бизге бильдирильген фарзлар, Джебраиль вастасынен йиберильгендир. Намаз исе, Мираджда догърудан догъру, вастасыз Аллаh тарафындан эмир этильгендир. Бу да намазнынъ айры бир эмиети олгъаныны косьтерир.

6. Мираджда Варлыкъ Нурына сема къапыларынынъ ачылмасы, Онынъ Пейгъамберлигининъ Мекке, Къурейш, Сакъиф иле махдут олмагъаныны, Онынъ бутюн кяинатнынъ небиси, Алемлернинъ Эфендиси олгъаныны косьтермектедир.

7. Мирадж иле, инсаннынъ текамюлининъ бараджагъы сонъ нокъта косьтерильген, яни инсаннынъ юкселишининъ худуты косьтерильгендир.

Мираджнынъ Акислери

Варлыкъ Нуры Кяинатнынъ Севинджи Эфендимиз, Исра ве Мирадж адисесини Къурейш мушриклерине хабер береджеги заман:

«–Эй Джебраиль, къавмим мени тасдикъ этмез!» деди.

Джебраиль -алейхисселям-:

«–Эбу Бекир Сени тасдикъ этер. О сыддыкътыр.» деди. (Ибн-и Сад, I, 215)

Мушриклер, Мирадж адисесини дуйгъанларында, деръал яланламагъа къоюлдылар. Орталыкъкъа бир ошек аким олды. Буны фырсат билерек, муминлери де бу ёлда весвеселернен иманларындан вазгечирмек истедилер. Атта Азрети Эбу Бекирге биле кельдилер. Анджакъ о, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ге олгъан кучьлю иман ве садакъат ичинде:

«–О не сойлесе догърудыр! Чюнки Онынъ ялан сёйлемесине имкян ве ихтимал ёкътыр! Мен, Онынъ эр кетиргенине шимдиден инанырым…» деди.

Мушриклер:

«−Сен Оны тасдикъ этесинъ ве бир гedжеде Бейтуль-Макъдиске[177] кетип кельгенине инанасынъмы?» дедилер.

Азрети Эбу Бекир -радиаллаху анх-:

«−Эбет! Бунда шашыладжакъ не бар? Валлахи О манъа, гедже я да куньдюзнинъ эр анги бир вакъытында кендисине Аллаһтан хабер кельгенини сойлей де мен кене Оны тасдикъ этем.» деди.

Даа сонъ Эбу Бекир -радиаллаху анх-, о сырада Кябеде булунгъан Пейгъамбер Эфендимизнинъ янына кетти. Онынъ мубарек агъызындан анълатылгъанларыны динъледи ве:

«–Садакъта (догъру сёйлединъ), я Расулаллах**!..»** деди.

Аллаһ Расули де, Онынъ бу тасдикъинден мемнюн къаларакъ джианны айдынлаткъан тебессюмнен Азрети Эбу Бекирге:

*«–Я Эбу Бекир, сен «Сыддыкъ»синъ***!..»** буюрды (Ибн-и Хишам, II, 5)

О куньден сонъ Эбу Бекир -радиаллаху анх*«сыддыкъ»* лагъабынен мешур олды.

Бутюн асхабы кирам да Эбу Бекир -радиаллаху анх- киби Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ни тасдикъ эттилер.

177 **Бейт-уль Макъдис** – Иерусалимде булунгъан мукъаддес мабет.

Муминлерни къандырамагъан мушриклер, бу дефа Пейгъамберимизнинъ янына келерек акъылларынджа Оны имтиан этмеге къалкътылар. Бейт-и Макъдисни сорадылар. Аллаh, оны Расулюнинъ козьлерининъ огюне кетирди. Аллаh Расули -алейхиссаляту весселям-, айнен джевапладылар. (Бухари, Менакъыбуль Энсар, 41; Тефсир, 17/3; Муслим, Иман, 276)

Бу сефер ёлдаки бир кервандан ве о кервандаки базы хусусиетлерден сорадылар. Керван да, о ань тыпкъы Месджиди Акъса киби Расулюллахнынъ козьлерининъ огюне кетирильди. Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- де керекли малюматны, оларнынъ истедиклеринден фазласынен берди. Фазладан оларакъ керваннынъ кунеш догъгъанда Меккеге киреджегини де бильдирдилер.

Алгъан джевапларгъа шашкъына дёнген мушриклер, «Бельки сонъ сёйлегени догъру чыкъмаз» тюшюнджесинен шафакъ вакъыты юкъламайып, эп бирликте керванны козьлемеге башладылар. Сонъунда керван корюнди, лякин къальплери килитли олгъанлар, инатларында девам этерек:

«–Бу ап-ачыкъ бир сиирдир!» дедилер. (Ибн-и Хишам, II, 10)

Аллаh Таала**:**

اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ بَلْ هُمْ فِى لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ

«Ильки яратувда аджизлик косьтердикми? Ёкъ, олар янъы бир яратув хусусында шубе ичинделер.» (Къаф, 15) буюрмакътадыр. Эр шейни ёкътан бар эткен Аллаhнынъ, къулуны Мираджкъа чыкъармасындан даа къолай не бардыр ки? Буны къабул этмемек, анджакъ сагълам акъылдан марумиетини косьтерир.

Заваллы, ахмакъ ве бедбахт мушриклер, Мирадж адисесине де инанмагъанлар, кене Аллаhнынъ Расулини усьтюнден кульдилер. Артыкъ Алемлернинъ Эфендиси оларнынъ арасындан айрыладжакъ ве бу нимет, япкъанлары яман арекетлер себебинен эллеринден алынаджакъ эди. Зира олар, шерефине яратылгъанлары бир Пейгъамберге къаршы акъылгъа

аялгъа кельмез, акъсызлыклар ве яманлыкълар япкъан, яптыкъларында да адни эйидже ашкъан эдилер.

Керчектен япыладжакъ тек шей къалгъан эди: Аллаhнын, Варлыкъ Нурыны оларнынъ арасындан чекип алмасы ве Онынъ къадри ве къыйметини биледжек башкъа бир топлулыкъкъа йибермеси!..

Затен Аллаh, Таиф ёлджулыгъындан фазла бир заман кечмеден Къурангъа ве Расульге бейат этеджек мумтаз джемиетнинъ ильк группасыны Севгили Хабибине йиберген эди.

ПЕЙГЪАМБЕРЛИКНИНЪ ОН ЭКИНДЖИ ВЕ ОН УЧЮНДЖИ СЕНЕЛЕРИ

Бириндже Акъабе Бейаты

Алты кишинен Меккеге келип де Акъабеде иман нуры иле шерефленген Мединелилер, бир сонъки йыл он эки киши оларакъ кельдилер. Булушма ерлери кене Акъабе олды.

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, янъы кельгенлерни де тевхидке давет этти. Аркъадашларындан Ислямнынъ юджелигини ве гузельлигини эшитип дигер алты киши де иман эттилер.

Акъабе корюшмесинден фаркълы оларакъ, бу сеферки корюшмеде Варлыкъ Нурына бейат этильди. Мединелилер, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ элини тутмакъ суретинен ильк бейатларыны япып сёз бердилер. Бу бейат себебинен экинджи Акъабе корюшмесине «Бириндже Акъабе Бейаты» денильгендир.

Бу бейатта Мединелилер, Аллаh Расулине шу мевзуларда сёз бердилер:

1. Аллаhкъа ич бир шекильде ширк къошмамакъ,

2. Хырсызлыкъ япмамакъ,

3. Зинагъа (фуушкъа) якълашмамакъ,

4. Къыз балаларыны тири-тири коммемек,

5. Кимсеге ифтира, бефтан этмемек,

6. Аллаhкъа ве Пейгъамберине итааттан айрылмамакъ. (Бухари, Менакъыбуль Энсар, 43)

Мединелилернинъ бу ильк сёз беришлери, Ислям тарихи ичюн бир дёнюм нокътасы олды. Бунынъ иле Хиджаз ве бутюн Арабистанда укюм сюрмекте олгъан ширк, зулум ве фена адетлернинъ ортадан къалдырылмасы хусусында ант этильди.

Мусаб бин Умейрнинъ Муаллим Оларакъ Йиберильмеси ве Мединенинъ Къуранла Фетихи

Мединели янъы мусульманлар, бир мектюп язаракъ Ислямны огренмек ичюн Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ден кендилерине Къурани Керим окъуйджакъ, Ислямны анълатаджакъ ве намаз къылдыраджакъ бир муаллим йибермесини истедилер. Алейхиссаляту весселям Эфендимиз де Мусаб -радиаллаху анх-ны йиберди. (Ибн-и Сад, I, 220)

Азрети Мусаб, чокъ генч яшта хидаетке эрген, аилесининъ кендисине агъыр зулумлар япмаларына, атта мирасларындан марум быракъмаларына рагъмен дининден дёнмеген эди. Чюнки о, факъир ве гъарип къалса да, асыл иманнен толу зенгин бир гонъюльге саип эди. Ислямнынъ яйылмасы хусусында пек эйджанлы эди.[178]

Нитеким Мусаб -радиаллаху анх-нынъ Мединеге кетишинен Ислям, о ерде эйидже яйылды. Пейгъамбер Эфендимизнинъ теблигъ иле вазифелендиргени бу генч сахаби, инсанларгъа Аллаһнынъ динини анълатмакъ ичюн геджесини куньдюзине къатаракъ чалышмагъа башлады. Мусаб -радиаллаху анх-нынъ гъайретлери берекетинен хидаетке ильк бахтиярлардан Эсад бин Зураре эрди, оны эвинде агъырлай ве бутюн чалышмаларында ярдым эте эди.

О, бир кунь Мусабны янына аларакъ Зафер огъулларынынъ багъчасындаки къуюнынъ башына отурды. Абдульэшхел Огъулларынынъ огде кельгенлеринден Сад бин Муаз, буны дуюнджа Усейд бин Худайргъа:

«–Сен ишини эйи бильген ве кимсенинъ ярдымына мухтадж олмагъан бир адамсын. Зайыфларымызнынъ иначларыны бозмакъ ичюн

178 Али -радиаллаху анх- анълата:
«Биз Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- иле бирликте Месджитте отура эдик. Мусаб кельди. Усьтюнде кюрк парчаларынен ямалгъан бир хыркъадан башкъа бир шей ёкъ эди. Аллаһ Расулы оны корьгенде, Меккедеки ниметлер ичинде яшагъаны алынен шимдики алыны тюшюнип агълады. Сонъра да шойле буюрды:
«Биринъиз саба айры, уйледен сонъра айры гузель эльбисе кийгени, огюне бир табакънынъ къоюлып обирининъ къалдырылгъаны, эвлеринъизни Кябенинъ орьтюльгени киби орьтюлерге бурюнгенинъиз заман алынъыз нидже олур!»
«Эй Аллаһнынъ Расули, табиий ки алымыз о кунь бугунькиден даа эйи олур. Чюнки о заман кечинмек сыкъынтымыз олмаз, кендимизни тамамен ибадетке берермиз»- дедилер.
Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- шойле буюрды:
«Аксине, бугунь сиз о куньден даа хайырлы алдасынъыз». (Тирмизи, Къыямет, 35/2476)

мааллемизге кельген шу адамларнынъ янына кет ве оларны икъаз эт ки бир даа мааллемизге кельмесинлер. Эсад акърабам олмаса эди, бу ишни кендим япар эдим.» деди.

Усейд аман мызрагъыны аларакъ о ерге кетти ве къызгъын бир шекильде:

«–Сиз не ичюн бу ерге кельдинъиз? Шу янындаки ябанджыны, зайыфларымызнынъ инанчларыны бозмасы ичюн кетирдинъми?! Бир даа сакъын бойле бир шей япмагъа тырышма! Эгер джанынъызны севе исенъиз аман бу ерден кетин!» деди.

Индже акъылнен арекет эткен Мусаб -радиаллаху анх- онъа:

«–Бираз отурып сёйледжеклеримни динълерсинъми? Сен акъыллы бир кимсесин, сёзлеримни бегенсенъ къабул этерсинъ, бегенмесенъ къабул этмезсинъ.» деди.

Усейд:

«–Догъру бир сёз сёйлединъ!» дедиктен сонъ, мызрагъыны ерге саплайып янларына отурды. Мусаб Ислямны анълатып Къурани Керим окъуды.

Усейд, Къурани Керимни динълегени заман, даа къонушмагъа башламадан эвель юзюнде Ислямнынъ нуры парылдады ве къальби Ислямгъа йымшады. Къурани Керим акъкъында да:

«–Бу не гузель, не юдже бир сёз![179] Сиз бу динге кирмек истегенинъиз заман не япарсынъыз?» деди.

---

179 Усейд -радиаллаху анх-, Аллахнынъ Келямынынъ гузеллигини аман анълагъан эди ве аяты боюнджа буюк бир ашкъ ичинде оны окъумагъа девам этти. Нитеким кендиси шойле анълата:
«Бир гедже Бакъара суресини окъуй эдим. Атым да янбашымда багълы тура эди. Бир вакъытта ат шахланмагъа башлады. Окумамны токътаттым; ат сакинлешти. Текрар окъумагъа башладым, ат кене шахланды. Атта огълум Яхъянынъ устюне басмасын деп яныма алдым. О эснада кокке бакъкъаным заман усьтюмде къандиллерге бенъзеген бир шейлер олгъаныны корьдим. Сонъра олар кокке догъру юкселип козьден гъайып олдылар. Саба олунджа, башыма кельгенлерни Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге анълаттым. Манъа деди ки:
«Окъу эй Усейд, окъу!»...
Ве сонъра:
«Эй Усейд! О корьген шейлер не эди, билесинъми?»- деп сорады.
«Ёкъ»- дедим.
Аллаh Расулю -салляллаху алейхи ве селлем-:

Оларнынъ талиматы узьре Усейд -радиаллаху анх- къалкъып гъусуль алды, эльбиселерини темизледи ве шехадет кетирди. Сонъ да эки рекят намаз къылды ве:

«–Кериде ойле бир адам быракътым ки о сизге таби олса, къавминден ич бир кимсе онъа къаршы чыкъмаз. О, Сад бин Муаздыр! Мен шимди оны сизге йиберирим!» деди.

Сад, къызгъын бир шекильде янларына кельди. Ниаетинде о да Азрети Усейд киби Мусаб -радиаллаху анх-ны динълеген сонъ мусульман олды. Сонъ къабилесининъ янына келерек:

«–Эй Абдульэшхель Огъуллары! Мени насыл билирсинъиз?» деп сорады. Олар:

«–Сен бизим сеййидимиз (эфендимиз), фикирдже энъ устюнюмиз ве реисимизсинъ.» дедилер. Бунынъ узьре Сад -радиаллаху анх-:

«–Сиз Аллаhкъа ве Расулине иман этинджеге къадар, эркек ве къадынларынъыз иле къонушмакъ манъа харам олсун.» деди.

О кунь акъшамгъа къадар бу къабиледен мусульман олмагъан кимсе къалмады. (Ибн-и Хишам, II, 43-46; Ибн-и Сад, III, 604-605; Ибн-и Эсир, *Усдуль-Гъабе,* I, 112-113)

Азрети Мусаб, Селиме огъулларынынъ эшрафындан олгъан Амр бин Джемухны да Ислямгъа давет этти. Онъа Юсуф Суресининъ ильк секиз аетини окъуды. Амр тюшюнмек ичюн бираз вакъыт истесе де бир тюрлю къарар берамады. Бунынъ узьре Амрнынъ даа онджеден мусульман олгъан огълу Муаз, къабилесиндеки мусульман генчлер иле анълашаракъ, бир гедже бабасынынъ путуны гизлидже якъында булунгъан пислик чукъурына аттылар. Сабах бу алны корьген Амр дешет ичерисинде

«Олар, сенинъ Къуран тиляветинъни динълемеге кельген мелеклер эди. Эгъер сен окъумагъа девам этсе эдинъ, сабагъа къадар сени динълейеджек эдилер. О мелеклер, инсанъларгъа гизли къалмагъанджа, инсанлар да оларны кореджек эдиле»,- буюрды. « (Бухари, Фезаилул-Куран, 15)

Аише -радиаллаху анха- анълата:

«Усейд бин Худайр -радиаллаху анх- энъ фазилетли кишилерден эди. Эр заман шойле дей эди: «Эгер шу учь алдан бириси узеринде даима олса эдим, ич шубесиз дженнетликлерден олур эдим. Къуранны окумакъ яда окъунгъан Къуранны динълемек, Пейгъамберимизнинъ хутбелерини динълемек ве дженазе корьмек. Эбет, не заман бир дженазе корьсем онъа япыладжакъ олгъанларны манъа япыладжакъ киби, онынъ кеткен ерге мен кетем киби тюшюнем.» (Хаким, III, 326/5260)

къаларакъ путуны чукъурдан чыкъартты ве темизлеп гузель къокъулар суререк ерине къойды.

Айны адисе бир къач кунь даа текрар этиндже, путнынъ озюни къорчаламасы ичюн бойнуна къылычыны асты. Эртеси куню путуны текрар чукъурда корюндже, ибадет эткени джансыз путнынъ ич бир шейге ярамагъаныны, кендини къорумакътан дахи аджыз олгъаныны анълады ве ширк къаранлыгъындан Ислямнынъ нурлу сабахына уянды. Янълыш яшайыштан, Пейгъамбер вастасынен къуртаргъан Аллаhкъа шукюр этти. Даа сонъ да къавмини Ислямгъа тешвикъ этти. (Ибн-и Хишам, II, 61-63; Зехеби, *Сийер,* I, 182)

Варлыкъ Нуры, Мусаб -радиаллаху анх- иле бирликте ильк иман эткенлерден бири олгъан Абдуллах бин Умми Мектумны да Мединеге Къуран огретмеси ичюн йиберген эди. (Бухари, Менакъыбуль Энсар, 46)

Ислямнынъ Мединеде бу шекильде эйи корюльгенини хабер алгъан Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- ве Меккели мусульманлар, чокъ къувандылар. Ойле ки о сенеге *«Севинч Сенеси»* денильди. Чюнки артыкъ Медине, Ислямнынъ бешиги олмагъа азыр алгъа келе эди.

Пейгъамбер Эфендимиз шойле буюргъандыр:

«Улькелер къылычнен фетих этильди. Лякин Медине Къуран иле фетих этильгендир.» (Беззар, *Мюснед*, № 1180; Рудани, № 3774)

Экинджи Акъабе Бейаты

Экинджи Акъабе корюшмесинден бир сене сонъ Мединелилер, кене хадж мевсиминде Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- иле корюштилер. Бу сефер экиси къадын, етмиш беш киши эдилер.

Кене Аллаh Расулине бейат эттилер. Бунъа да «Экинджи Акъабе Бейаты» денильди.

Къафиленинъ башында кельген Мусаб -радиаллаху анх- кенди эвине якълашмадан эвель Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ янына кетти. Энсарнынъ Ислямны сурьатнен къабул этмелерини хабер берди. Алемлернинъ Эфендиси онынъ кетирген хаберлерге къуванды. Азрети Мусабнынъ эвель Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ янына бармасындан, мушрик анасынынъ хабери олунджа чокъ къызды.

О исе:

«–Мен Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ден эвель кимсенинъ янына кетмем.» деди.

Эфендимизден изин истедиктен сонъ анасынынъ янына барды ве оны Islямгъа давет этти. (Ибн-и Сад, III, 119)

Иште асхабнынъ Расулюллахкъа севгиси бойле эди.

Джабир -радиаллаху анх- дер ки:

«Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ кендисини ве мусульманларны имае этеджек бир къабиле къыдырып да кимсенинъ Онъа къуджакъ ачмагъаны куньлерде, Аллаһ Тааля бизни Есриб (Медине)ден Онъа йиберди де, биз иман эттик ве кендисини имае эттик. Бизден бири кетип Аллаһ Расулине иман этер эди, Эфендимиз де кендисине Къуран окъур эди. Эвине дёнгени заман бутюн эв халкъы онъа уяракъ мусульман олур эдилер. Ислямнынъ ачыкъланмагъаны бир Энсар эви къалмады. Сонъ да бир арагъа келерек къонуштыкъ ве:

«–Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ни даа не замангъа къадар Мекке дагъларында эзиет ве джефа ичинде быракъаджакъмыз?!» дедик.

Бунынъ узьре хадж мевсиминде бейат этмек ичюн Онынъ янына бардыкъ.» (Ахмед, III, 322; Хаким, II, 681-682)

Бу бахтлы кишилер, Пейгъамбер Эфендимизле тешрик куньлеринде Акъабе мевкъийинде булушмакъ узьре сёзлештилер. Аллаһ Расули Мединелилерге:

«–Юкълагъанны уятманъ, заманында корюшме ерине кельмегени де беклеменъ!» буюрды.

Гедженинъ учьте бири кечиндже Фахри Кяинат Эфендимиз иле къарарлаштыкълары Акъабе ерине кетип Оны беклемеге башладылар. Ниает, Расулюллах Эфендимиз эмджеси Аббас иле бирликте кельди. Аббас, даа мусульман олмаса да Эбу Талиптен сонъ торунынынъ имаесини узерине алгъан эди. Мединелилернинъ Аллаһ Расулини давет эткенлери вакъыт оларгъа шойле деди:

«–Эй Мединелилер! Бизлер Оны душманлардан къорчаладыкъ. Кене де къорчаладжакъмыз. Онынъ арамыздаки ери юксектир. Факъат сиз севги ве сайгъынъыздан долайы даа эминликте олмасы ичюн Мединеге давет этесиз. О да буны истемектедир. Анджакъ Оны душманлардан къорчалап олсанъыз мемлекетинъизе алып кетинъиз. Мен сизден Оны ярдымсыз быракъмайджагъынъызгъа, алдатмайджагъынъызгъа даир, къатты бир сёз алмакъ истейим. Чюнки къомшуларынъыз олгъан еудийлер торунума душмандырлар. Оларнынъ тузакъ къурмайджакъларындан эмин дегилим. Бу ишке, анджакъ Арап къабилелерининъ душманлыкъларына кокюс кереджек къадар дженк кучюнъиз бар исе киришинъиз. Аранъызда эйидже корюшюнъиз ки сонъ бу хусуста ихтиляфкъа тюшменъиз! Шает янынъызгъа баргъан сонъ къоркъып Онъа ярдым этамайып, Оны душманларнынъ элине быракъаджакъ олсанъыз, озюнъизге ишанчынъыз олмаса шимдиден бу даветтен вазгечинъиз! Аранъызда къонушмакъ истеген барса буюрсын къонушсын, факъат къонушмасыны фазла узатмасын. Зира эр тарафта мушриклернинъ джасуслары бар! Бу ерден дагъылгъанынъыз заман да, бу меселени гизли тутунъыз!»

Эсад бин Зураре аякъкъа турып, Пейгъамбер Эфендимизнинъ Эмджеси Аббаснынъ сёйлегенлерине джевап оларакъ шойле бир къонушма япты:

«−Я Расулаллах! Сен бизни эвельден берли инангъан динимизни быракъмагъа ве озь дининъе таби олмагъа давет эттинъ. Бу чокъ зор ве агъыр бир шей олгъаны алда, биз Сенинъ бу теклифинъни къабул эттик. Сен бизни, якъын узакъ бутюн мушрик акъраба ве къомшулар иле алякъаларымызны кесмеге давет эттинъ! Бу да чокъ зор ве агъыр бир шей олгъаны алда биз Сенинъ бу теклифинъни де къабул эттик! Бизлер Сени, садедже къавминъ дегиль, эмджелерининъ биле ольдюрмек истегенлерини билерек имае этмеге азырмыз ве Сеннинъ бу теклифини де къабул эттик. Эй Аллаһнынъ Расули! Биз кендимизни, огъулларымызны ве къадынларымызны къорчалагъанымыз киби Сени де къорчаладжакъмыз. Эгер биз бу ахтымызны бозаджакъ олсакъ, Аллаһнынъ ахтыны бозгъан бедбахт кимселер олайыкъ! Я Расулюллах! Бу санъа къаршы бизим садакъат еминимиздир! Ярдымына сыгъыныладжакъ олгъан исе анджакъ Аллаһ Таалядыр!»

Азрети Эсадтан сонъ Абдуллах бин Реваха аякъкъа къалкъаракъ Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге:

«–Я Расулюллах! Раббинъ ве кендинъ ичюн бизге истегенинъ шартны къош!» деди.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз шойле буюрды:

«–Раббим ичюн шартым, Онъа ибадет этменъиз ве ич бир шейни Онъа ширк къошмаманъыздыр. Кенди акъкъымдаки шартым исе, джанларынъызны ве малларынъызны насыл къорчалай олсанъыз мени де ойле къорчаламанъыз!»

Асхабы кирам сорадылар:

«–Бойле япарсакъ къаршылыгъында бизге не бар?»

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- джевабен:

«–Дженнет бар!» буюрунджа, о ердекилер:

«–Не кярлы бир алыш-вериш! Бундан не дёнериз, не де дёнюльмесини истериз!» дедилер. (Ибн-и Кесир, *Тефсир,* II, 406)

Абдуллах бин Реваха, Муте дженкинде бу кярлы алыш-веришни тамамлагъан, Варлыкъ Нурындан шехид оладжагъы муждесини аларакъ, дженкте оледжегини биле-биле буюк бир истек иле муаребеге къатылгъан, малыны бейтуль малгъа[180], джаныны да Аллаhкъа адап Дженнети Алягъа учкъандыр. Дигер сахабилер де башкъа ерлерде, Аллаh ёлундаки джихад ве гъайретлерине девам этерек бу бейатларына садыкъ къалгъанлар, маневий тиджаретлерини берекетлендиргенлер.

Мединели мусульманларнынъ япкъанлары бу бейатла алякъалы оларакъ шу аети кериме назиль олды:

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى التَّوْرٰيةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ وَمَنْ أَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِى بَايَعْتُمْ بِهِ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

180 **Бейт-уль Мал** – девлет хазинеси.

«Аллаһ муминлерден малларыны ве джанларыны, озьлерине (бериледжек) дженнет къаршылыгъында сатын алгъандыр. Чюнки, олар Аллаһ ёлунда дженклеширлер, ольдюририрлер, олюрлер. (Бу), Тевратта, Инджильде ве Къуранда Аллаһ узерине хакъ бир вадедир. Аллаһтан даа чокъ сёзюни ерине кетирген ким бар! О алда Онынънен япкъан бу алыш-веришинъиз себебинен севининъ. Иште бу, (акъикъатен) буюк къазанчтыр.» (эт-Тевбе, 111)

Бундан сонъ бир къач киши даа сёз аларакъ къонушты. Оларнынъ артындан Пейгъамбер Эфендимиз Мединелилерге хитап этти ве оларгъа Къурани Керим окъуяракъ Ислямны анълатты. Сонъ да анги шартлар узьре бейат этеджеклерини бильдирди. Эвельки мадделерге иляве оларакъ шу хусуслар да бу бейатта зикр этильди:

а. Эмир ве акимиет муминлерден эр кимде олса олсун, онъа къаршы чыкъмамакъ,

б. Аллаһ ёлунда юргени ичюн мушриклер ве кяфирлер тарафындан айыпланмакътан къоркъмамакъ,

в. Саадет ве сыкъынтыда, севинч ве кедерде Аллаһнынъ Расулине итаат емек ве Оны озюнден устюн тутмакъ; Онъа ич бир суретте къаршы кельмемек.

Пейгъамбер Эфендимиз:

«−Ичинъизден манъа он эки накъиб[181] чыкъарынъ ки олар къабилелерининъ темсильджиси олсунлар!» буюрды.

Мединели мусульманлар, докъузы Хазредж къабилесинден, учю де Эвс къабилесинден олмакъ узьре он эки накиб чыкъардылар.

Варлыкъ Нуры темсильджилерге:

«−Хаварилернинъ Иса бин Мерьем ичюн кефиль олгъанлары киби сизлер де къавминизнинъ кефиллерисинъиз. Мен де мусульман олгъан къавмимнинъ кефилийим!» буюрды.

Накиблер:

«−Эбет!» дедилер.

181 Накъиб - Векиль. Бир къавим я да къабиленинъ реиси я да векили.

Варлыкъ Нурынынъ эмджеси Аббас, бир терекнинъ тюбюнде Пейгъамберимизнинъ элинден тутуп Мединели мусульманларгъа бирер бирер бейат эттирди.

Бу бейатнен, Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- давет этилерек Мединеге хиджрети къарарлаштырылды. Чюнки о сыралар исми Есриб олгъан Мединенинъ шартлары, эр бакъымдан Ислямгъа къуджакъ ачмагъа азыр алгъа кельген эди.

Бейат, гедже япылгъаны ичюн, бундан Меккели мушриклернинъ хаберлери олмады. Беятнынъ япылып тамамлангъаны сырада Акъабенинъ узеринден шейтан:

«–Эй Мина халкъы! Эй Къурейш джемаати! Мухаммед иле янында булунгъан ве динлерини денъиштиргенлернинъ сизнен дженк этмек узьре топланып анълашкъанларындан хабериниз ёкъмы?!» диерек кескин ве узун бир ферьят къопарды.

Расули Экрем -салляллаху алейхи ве селлем-:

«–Бу сес сизни къоркъутмасын! О, Аллаһнынъ душманы Иблиснинъ сесидир! Динъле эй Аллаһнынъ душманы! Сени де енъеджегим!» буюргъан сонъ мусульманларгъа:

«–Аман къонакъ ерлеринъизге къайтынъыз!» деди.

Аббас бин Убаде -радиаллаху анх-:

«–Сени, хакъ дин ве китап иле йиберген Аллаһкъа емин этерим ки истесен Мина халкъыны да къылычтан кечирирмиз!» деди.

Пейгъамбер Эфендимиз:

«–Биз даа бунынънен эмир олунмадыкъ! Сизлер шимди ерлеринъизге дёнюнъиз!» буюрды.

Мусульманлар ерлерине дёнюп сабахкъа къадар юкъладылар. Сабах Къурейш мушриклеринден базылары янларына келерек Варлыкъ Нуры иле анълашма япып япмагъанларыны сорадылар. Ич бир шейден хабери олмагъан къафиледеки мушриклер, емин этерек бойле бир шейнинъ олмагъаныны сойледилер. Анджакъ Къурейш мушриклери, Акъабе Бейатыны араштырмагъа девам эттилер. Бейат хаберининъ догъру олгъаныны анълайынджа, Медине ёлларыны кестилер, мусульманларны бул-

макъ ичюн эр тарафкъа группалар йибердилер. Мушриклернинъ такъипчилери ёлда Сад бин Убаде -радиаллаху анх-ны якъаладылар:

«–Сен Мухаммеднинъ динине кирдинми?» деп сорадылар.

«–Эбет!» дегендже эки элини бойнуна сыкъып багъладылар. Дёге дёге, узун сачынынъ перчеминден чеке-чеке Меккеге алып кеттилер. Онъа зулум ве ишкендже этмеге башладылар. Даа эвель кендилерине ярдым эткени ве акъсызлыкътан къоругъаны Джюбейр бин Мутим[182] иле Харис бин Харб аман кетип Сад -радиаллаху анх-ны мушриклернинъ элинден къуртардылар.

Энсар топланып оны къуртармакъны къонушкъанлары бир анда Сад -радиаллаху анх- янларына чыкъып кельди. (Ибн-и Хишам, II, 47-57; Ибн-и Сад, I, 221-223; III, 602-603; Ахмед, III, 322, 461, 462; Хейсеми, VI, 42-44)

Ибн-и Аббас -радиаллаху анхума- шойле дегендир:

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, Азрети Эбу Бекир ве Азрети Омер мухаджирлердендир. Чюнки олар мушриклерден къачаракъ Мединеге хиджрет эткенлердир. Айны шекильде Энсардан да мухаджирлер бардыр. Олар да Акъабе Геджеси, ширк юрту олгъан Мединеден Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге кельгенлер. (Несаи, Бейат, 13)

Акъабе бейатлары, саде дже он эки я да етмиш беш кишининъ дегиль, бутюн мусульманларнынъ Аллаh иле япкъанлары бир ахттыр.

Бу дюнья, ахирет аятынынъ сатып алынгъан бир базар. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- иле япылгъан бу бейаткъа бизим де бутюн къальбимиз иле иштиракъ этмемиз ве асхабы кирам мисали «не кярлы бир алыш-вериш» демемиз керек.

Мусаб -радиаллаху анх- Мединеде Ислямнынъ темели олды. Биз де гонъюллерде Ислямнынъ темеллерини атмамыз керек. Теблигъджи ке-

182 **Джубейр бин Мутим** -радиаллаху анх-, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлемнинъ акърабаларындандыр. Узун муддет Исламны къабул этмеди. Варлыкъ Нуруны ольдюрмеге къарар берген эйетте о да бар эди. Бедир дженкинде мушриклернинъ арасында эди. Ухуд дженкинде къулу «Вахши»ге Азрети Хамзаны шехид эттирди. Худейбие анълашмасындан аман сонъра (628 йылында) иман этти ве чокъ самимий бир мусульман олды. Йымшакъ табиатлы ве узакъ корюшли бир сахаби эди. Алтмыш хадис ривает этти, 58/678 сенесинде Мединеде вефат этти.

рек олса эв эв юрюмеси ве алынен орьнек олмалыдыр. Теблигъджининъ къальби Аллаh ве Расулюнинъ муаббетинен толса, Мусаб -радиаллаху анх- киби, дюньявий хазларыны Ислям ичюн феда эте билир.

Мекке Деврининъ Тахлили

Он учь йыл сюрген Мекке деври боюнджа Меккели мушриклернинъ мусульманларгъа къаршы татбикъ эткенлери яманлыкълары шу беш маддеде топламакъ мумкюндир:

1. Истихза (устюнден кульмек)

2. Акъарет

3. Ишкендже ве эзиет

4. Тиджарий ве медений мунасебетлернинъ кесильмеси

5. Мусульманларны хиджретке меджбур этеджек дереджеде шиддет къулланмакъ.

Оларнынъ бу вазиетлерини, Аллаh аети керимелерде шойле бильдирир:

اِنَّ الَّذِينَ اَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يَضْحَكُونَ. وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ. وَاِذَا انْقَلَبُوا اِلٰى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ. وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوا اِنَّ هٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ.

«Шубесиз, гунахкярлар (дюньяда) иман эткенлерге кулер эдилер. Оларнен расткелишкенде къаш-козь ойнатып, алай эте эдилер. Аилелерине къайткъанларында, (алайлары себебинден) кейфленерек дёне эдилер. Муминлерни корьгенде: «Шубесиз, булар сапкъан», дер эдилер.» (эль-Мутаффифин, 29-32)

Бунъа джевап оларакъ, сюрекли вахийле кучьлендирильген Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ такъип этькени усул да шойле олгъандыр:

1. Мумин гонъюллерде иман кучюнинъ артмасына гъайрет,

2. Мешакъкъат ве чилелерге сабыр,

3. Гузель насиат,

4. Муджаделеге кери адым атмадан девам,

5. Аллаhкъа даянмакъ ве онынъ укюмлерине теслим олмакъ.

Бу усул нетиджесинде, Аллаh Расули давасында муваффакъ олгъан, къаршылашкъан маниаларны мувафакъиетли бир шекильде чезгендир. Бу узун чалышманынъ мейвасы оларакъ да муим ве стратегик бир шеэр олгъан Мединенинъ инсанлары иман эткенлердир. Ойле ки, озь истегинен Ислямны анълатмакъ ичюн кеткени Таифтен къувулгъан Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, давет ичюн Мединеде ич олмагъаны алда, о ерде Ислям, Аллаhнынъ ярдымынен яйылды ве аз бир вакъытта, башта Азрети Пейгъамбер олмакъ узьре бутюн муминлерге къуджакъ ачкъандыр.

Бир мутефеккир, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ давасындаки мувафакъиетинден арекет этерек, Онынъ не буюк бир деагъа саип олгъаныны шу сёзлеринен косьтергендир:

«Гъаенинъ буюклиги, эльдеки васталарнынъ кучюклюги ве сонъунда барылгъан нетидженинъ азамети инсан деасынынъ учь буюк ольчюси исе, янъы тарихнинъ энъ буюк шахсиетлерини Мухаммед -салляллаху алейхи ве селлем- иле къыясламагъа ким джесарет этер?» (A. de Lamartine, *Lhistore de la Turquie*)

Аллаh муминлернинъ хиджрет этмелерине, анджакъ адджы ве къыйынчылыкъларнен кечкен он учь сенелик бир девирден сонъ изин бергендир. Он учь йыллыкъ бир зулумнынъ артындан муминлернинъ иманы къуветленген, юреклер джошкъу иле толгъандыр. Яни муминлер, иманларынынъ беделини тёлегенлердир.

Бу девирде, Мединеде тесис этиледжек ве бутюн инсанлыкъкъа нумюне оладжакъ Ислям Девлетининъ темеллери атылгъан, къаршылашаджагъы зорлукъларда заиф тюшмеген, иманлы, сагълам табиатлы ве шахсиетли инсанлар етиштирильгендир. Бу инсанлар, бутюн умметке реберлик этеджек йылдыз инсанлар алына кельгенлердир.

Меккеде Энген Аетлернинъ Хусусиетлери

Билингени узьре, ильк назиль олгъан аетлер тевхидке давет, олюмден сонъ тирильме, муминлерни дженнет иле мужделеме, кяфирлерни ве асийлерни джеэннем иле къоркъутма киби иманнен алякъалы хусуслар-

да эди. Бу мевзуларда делиллер иле инсанларнынъ иманларыны къуветлендирген сонъ, инсанлар арасы алякъаны тертиплеген укюмлер энмеге башлады. Чюнки инсанлар янълыш итикъат ве алышкъанлыкъларына сыкъы сыкъыгъа багълы олгъанлары ичюн булардан вазгечмелери чокъ къолай дегильдир. Бирден, адым адым кетмей инсанларны фена алышкъанлыкълардан къуртармагъа чалышмакъ, нефретке ве узакълашмагъа себебиет берир.

Азрети Аише анамыз шойле демектедир:

«Ильк назиль олгъан суре муфассал сурелерден[183] бири эди. Бунда дженнет ве джеэннемден бахс этиле эди. Хелял ве харамнен алякъалы укюмлер исе анджакъ инсанлар Ислямгъа там оларакъ сарылгъан сонъ назиль олмагъа башлады. Эгер ильк дефа:

«–Ички ичмейин!» эмири энсе эди инсанлар:

«–Биз ичкиликни кесинликнен быракъамамыз!» дер эдилер.

Кене ильк оларакъ:

«–Зина этменъ!» эмири кельсе эди инсанлар айны шекильде:

«–Зина этмекни асла быракъамамыз!» дер эдилер.

Мен Меккеде оюн ойнагъан бир бала экенде Мухаммед -алейхисселям-гъа:

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهَى وَاَمَرُّ

«Догърусы, къыямет оларгъа ваде этильген асыл сааттыр. Ве о саат даа беялылы ве даа аджджыдыр.» (эль-Къамер, 46) (киби иман ве къыяметле алякъалы) аетлер назиль олгъан эди. (Муамелят иле алякъалы укюмлер ихтива эткен) Бакъара ве Ниса сурелери исе анджакъ мен Онынъ янында экенде (Мединеде) энгендир.» (Бухари, Федаилуль Къуран, 6)

Меккеде энген сурелер услюп итибарынен къыскъа олып ширк ве путперестликке къаршы кескин ве ачыкъ бир тавыр косьтерди. Чюнки Меккели мушриклер эдеби Мусабакъалар япкъан эдебият саиби кимсе-

183 Муфассал сурелер, Къурани Керимнинъ сонъ болюгидир, Къаф суресинден Нас суресине къадарки къысымдыр. Къыскъалыгъы себеби иле сыкъ-сыкъ Бесмеле иле айрылгъаны ичюн бу исим берильгендир.

лер эди. Оларгъа тесир этеджек сёз, энъ темиз ве энъ эдебий олмалы эди. Нитеким Аллаһ Тааля мушриклернинъ эдебияттаки теракъкъи ве севиелерини ичке саяракъ, зиинлерини алт усть этмек ичюн сёзге башларкен алыша кельгенлери усулнынъ аксине Хуруфы Мукъаттаа[184]ны къуллангъандыр. Бакъара ве Али Имран сурелерден башкъа, башында Хуруфы Мукъаттаа булунгъан бутюн сурелер эп Меккеде энгендир.

Бу хусусиетлери себеби иле ильк аетлернинъ эдебий услюби ойлесине тесирли эди ки, мухатапларынынъ тап къальбине энъе; гузеллиги ве акъыджылыгъы динълегенлери сарып ала эди.

Меккеде назиль олгъан аети керимелернинъ башкъа бир хусусиети даа, хитап аетлерининъ чокъу «Эй инсанлар!» шеклинде олмасыдыр.

Меккий сурелерде мушриклернинъ къанаатларына ве итиятларына зыт олгъан пек чокъ хусуснынъ, оларнынъ назарында къабулгъа мазхар олабильмеси ичюн, итибар эткенлери Кунеш, Ай, йылдызлар, гедже-куньдюз ве бенъзери махлюкълар узьре этильген еминлер ер алмакътадыр. Чюнки емин этильген бу махлюкълар иле айны заманда Аллаһнынъ къудрети ве кяинаттаки къудрет акъышлары сергилене эди.

Дигер тарафтан, башкъа пейгъамберлер акъкъында къыссаларынынъ пек чокъу Мекке девринде назиль олгъандыр. Зира «кечмиштен ибрет алма», Меккеде энген аетлернинъ энъ чокъ узеринде тургъаны хусустыр. Пейгъамберлернинъ ве кечмиш миллетлернинъ икяелерини анълаткъан, бильхасса Адем -алейхисселям- ве Иблис къыссасынынъ зикр этильгени сурелер, умумен Меккийдир. Бунынъ тек истиснасы Мединеде назиль олгъан Бакъара суресидир.

Кечмиш миллетлернинъ башларындан кечкен ибретли къыссаларнынъ анълатылмасы, Мекке мушриклерине акъикъатнынъ теблигъ этильмесинде ве оларнынъ итикъатлары тюзельтильмесинде муим бир роль ойнагъандыр. Бу аетлерде «тевхид» даима биринджи ерде тутулгъандыр.

Меккий аетлер, бир теблигъджининъ арекет тарзыны ортагъа къояр. Онынъ бу давети, дюнья малы ве менфааты ичюн дегиль, садедже Аллаһнынъ рызасыны къазанмакъ ичюн япмасы, мукяфатыны да анджакъ Аллаһтан беклемеси керек олгъаныны косьтермектедир. Нитеким, Шуара

184 **Хуруфы Мукъаттаа** – базы сурелернинъ башларында олгъан آلم (Элиф Лям Мим) киби арифлер.

Нуресинде Нух, Худ, Салих, Лют ве Шуайб -алейхимусселям-нынъ къавимлерине даима Аллаhкъа итаатны ве такъваны эмир эткен бирер эмин эльчи олгъанларыны сойлеп:

وَمَا اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

«Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир.» дедиклери накъиль этилир. (эш-Шуара, 109, 127, 145, 164, 180)

Къураннынъ экинджи ярысынынъ чокъу Меккеде назиль олгъандыр. Меккелилернинъ чокъу кибирли кимселер олгъаны ичюн «كَلاَّ - хайыр ойле дегиль» лафзынынъ текрары иле оларнынъ вазиети ред этильген ве булар къоркъутылгъандыр. Бу себеп иле «келля» сёзю кечкен сурелернинъ эписи Меккеде энген сурелеридир ве бутюн «келля» лафызлары Къурани Керимнинъ экинджи ярысындадыр.

Айны шекильде седжде аетлерини ичине алгъан сурелер де Меккеде назиль олгъандыр. Бу суретле Аллаhтан башкъа шейлерге седжде эткен инсанлар, Аллаhкъа седжде этмеге чагъырылдылар.

Меккеде назиль олгъан бу ильк аетлер, эски адетлернинъ джаильдже япылгъан янълыш арекетлер олгъаныны исбатлар. Айны заманда джианны къуджакълайджакъ ахлякъий эсасларны ортагъа къояр.

Меккий аетлер, иман, ахлякъ ве фикир джиэтинден сагълам джемиетнинъ темеллерини аткъандыр. Бу аетлерде ахлякъий эмир ве укюмлер ер алмакътадыр. Бойледже муминлер къуветли бир имангъа саип оладжакъ, сабыр, себат, азим, гъайрет… ве бенъзери сыфатлар къазанаджакъ ве янълыш итикъат ве итиятлардан темизленеджек эдилер.

Меккий аетлерде укъукъий мевзулар ёкътыр. Намаздан башкъа ибадетлерге аит укюмлер де ёкътыр. Меселя, Юнус, Рад, Фуркъан, Ясин, Хадид сурелери Меккий олып, буларда ахкям аетлери ер алмамакъта. Бу сурелерде умумиетнен иман эсаслары, яратма, Аллаhнынъ сыфатлары, пейгъамберлернинъ ибрет бериджи икяелери ве къыямет аллары анълатылмакътадыр.

Пейгъамберлернинъ Сонъ Чареси: ХИДЖРЕТ
Хиджретке Изин Берильмеси ве Мединеге Хиджрет

Экинджи Акъабе бейатындан сонъ мушриклер, мусульманларнынъ сыгъынып кендилерини къоруяджакъ бир ерге хиджрет этеджеклерини огренгендже, япкъанлары эзиетлери эп арттырдылар. Мусульманлар бу даянылмаз ишкенджелер себебинен Меккеде отурамайджакъ алгъа кельдиклери ичюн алларыны Пейгъамбер Эфендимизге арз эттилер ве хиджрет ичюн изин истедилер. Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, Аллаhнынъ изини иле мусульманларгъа Медине ёлларыны косьтерди. Шойле буюрды:

«−Бундан бойле сизинъ хиджрет этеджегинъиз шеэрнинъ, эки къара ташлыкъ арасында хурмалыкъ бир ер олгъаны манъа косьтерильди.» (Бухари, Кефалет, 4)

Оларгъа Энсар къардашлары иле къуджакълашмаларыны эмир этти ве:

«−Аллаh Тааля сизинъ ичюн къардашлар ве раат буладжагъынъыз бир дияр лютф этти!» буюрды.

Бундан сонъ мусульманлар, ис эттирмеден азырландылар, бирбирлерине ярдым этерек гизлидже хиджрет этмеге башладылар. (Ибн-и Хишам, II, 76; Ибн-и Сад, I, 226)

Чюнки мусульманларнынъ даа эвель хиджрет этип де гузель къаршылав корьгенлери Хабешистан, джианны къуджакълайджакъ бир дин ичюн меркез олма шартларыны ташымамакъта эди. Медине исе, эм сиясий, эм тиджарий, эм де даа бир чокъ джеэтлеринен Ислямгъа меркез ола биледжек васыфта бир шеэр эди. Бунынъ ичюн топлу хиджрет, о мубарек ерге насиб оладжакъ эди.

Нитеким, Медине, мусульманлар ичюн бир барынакъ ве сыгъынакъ мекяны алына кельди. Бойледже Меккели мушриклер де къоркъкъан шейлерине огърадылар. Ислям, Мекке тышына чыкъты ве Мединеде буюк бир итибар къазанды. Бу, мушриклернинъ, Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ни юртундан чыкъармакъ ичюн раатсыз этип турмаларынынъ озьлери ичюн не къадар буюк зарар ве гъайып олгъаныны бир тюрлю анъламамаларындан къайнакълана эди. Акъикъатен бу, олар ичюн буюк бир гъайып эди. Факъат ис этамай, къавраямай эдилер.

Аллаһ Тааля, Расулине буюрды:

... وَاِذًا لاَ يَلْبَثُونَ خِلاَفَكَ اِلاَّ قَلِيلاً

«…Олар да Сенден сонъ, юртларында пек аз къаладжакълардыр!» (эль-Исра, 76)

Заваллы мушриклер, о анки кучьлерине ве нефислерине алданаракъ мусульманларны чекиштирип, устьлеринден кулюп, къоркъутып, эмбарго, шиддет ве ишкендже этип мусульманларны къоркъуткъаларыны сая эдилер, бойледже Меккедеки кучьлерини муафаза эткенлерине инана эдилер. Ойса пек якъын заманда нелерге шаат оладжакъ эдилер! Кендилерини мутлакъ ве буюк бир магълюбиет ве перишанлыкъ беклей эди...

Чюнки акъын-акъын Мединеге кеткен мусульманлар, олардан къоркътукълары ичюн дегиль, Ислямнынъ темеллерини энъ гузель бир шекильде къурмакъ ичюн хиджрет эте эдилер.

Хиджрет, ич бир заман ашалыкъ ве зайыфлыкъ ичерисинде чаресиздже бир къачыш оларакъ анълашылмамалы. Медине, Мухаджирлер ичюн бир хиджрет юрту, дигер къардашлары иле бирлешип топарланаракъ, чыкъартылгъан топракъларда Аллаһнынъ динини аким къылмакъ ичюн ерлешкен бир меркездир. Мешур шаир Неджип Фазыл бу акъикъатны бир шииринде шу шекильде ачыкълай:

Хиджрет, юрт тышында арангъан дестек
Дава саибине озь юрту костек
Меркези тышардан сармакътыр мурад
Меркезнинъ чевреден фетхидир истек
Хиджрет, юрт тышында арангъан дестек

Мухаджирлер, бунынъ ичюн мал-мульк, акъраба нелери барса Меккеде быракъа эдилер. Кими гизли, кими ачыкътан ачыкъкъа Медине ёлларына къоюла эдилер.

Азрети Али дер ки:

«Мухаджирлерден ич кимсе бильмейим ки, гизли оларакъ хиджрет эткен олмасын. Омер бин Хаттаб бундан мустеснадыр. О хиджрет этеджеги заман къылычыны къушанды, яйыны омузына асты, окъларыны

ве мызрагъыны элине алды ве Кябеге кетти. Къурейш мушриклерининъ илери кельгенлери, о сырада Кябенинъ янында отура эдилер. Омер -радиаллаху анх- Кябени еди дефа таваф эттиктен сонъ оларнынъ янына барды ве мушриклерге бакъырды:

«–Иште мен Мединеге кетем! Анасыны агълатмакъ, къадыныны тул, балаларыны етим быракъмакъ истегенлер аркъама тюшсин, шу вадининъ аркъасында къаршыма чыкъсын!»

Анджакъ ич кимсе артына тюшюп оны такъип этамады.» (Ибн-и Эсир, *Усдуль-Гъабе*, IV, 152-153)

Мединелилер, Меккеден кельген къардашларыны къуджакълап къаршылай, оларгъа джан гонъюльден ярдым эте эдилер. Бу юзден Меккели мусульманларгъа «Мухаджир», Мединели мусульманларгъа исе ярдым эткенлер манасына «Энсар» денильди.

Аллаh Тааля буюрыр:

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

«(Ислям динине кирмек хусусында) огге кечкен ильк мухаджирлер ве энсар иле оларгъа гузелликнен табий олгъанлар бар я, иште, Аллаh олардан разы олгъандыр, олар да Аллаhтан разы олгъандырлар. Аллаh оларгъа, ичинде эбедий къаладжакълары, зеමининден ирмакълар акъкъан дженнетлер азырлагъан. Иште, бу буюк къуртулыштыр.» (эт-Тевбе, 100)

Ислям алимлери, мусульманларнынъ хиджрет этмелерине изин берильмесинден шу укюмлерни чыкъардылар:

Хиджрет Азрети Пейгъамбернинъ дёнеминде фарз эди. Онынъ фарзиети къыямет кунюне къадар бакъыйдыр.

Меккенинъ фетхи иле сонъа эрген хиджрет, садедже Расулюллах -саллялаху алейхи ве селлем- деврине махсустыр. Бир мусульманнынъ эзан, джемаат, ораза, намаз ве дигер Ислямий укюмлерни ерине кетире-

мегени бир ерде къалмагъа девам этмеси джаиз дегильдир. Аллаһнынъ шу аети бу хусуста делильдир:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيهُمُ الْمَلٰئِكَةُ ظَالِمِى أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِى الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولٰئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا

«Озьлерине языкъ эткен кимселерге мелеклер джанларыны алгъанда: «Не иште эдинъиз!», дедилер. Олар: «Биз ер юзюнде чаресиз эдик», деп джевап бердилер. Мелеклер де: «Аллаһнынъ ери кениш дегиль эдими? Хиджрет этсенъиз эди, я!», дедилер. Иште, оларнынъ бараджакъ ери джеэннемдир; о ер не фена бир барыладжакъ ер. Эркеклер, къадынлар ве балалардан (акъикъатен) аджиз олып, ич бир чареге кучю етмегенлер, ич бир ёл тапалмагъанлар истиснадыр.» (эн-Ниса, 97-98)

Бу аетте, Мединеге хиджрет этмейип мушрик бир джемиет ичинде къалгъанларнынъ, кендилерине зулум эткенлери бильдирильмектедир. Булар раатлыкъларыны, итиятларыны, аилелерини, мал, мульк ве менфаатларыны динлерине устюн тута эдилер. Бу себептен **«Биз ер юзюнде зайыф кимселер эдик»** шеклинде себеп косьтермелери къабул этильмеди. Бунынънен бирликте акъикъатен хиджретке кучю етмеген къарт, зайыф эркек, къадын ве бала-чагъанынъ мазеретлери къабул этильгендир.

Хиджрет адисесинден чыкъарылгъан бир башкъа укюм исе, мусульманларнынъ мемлекетлери не къадар айры олса биле, дигер мусульманларгъа мумкюн олгъаны къадар ярдым этмелерининъ фарз олмасыдыр. Ислям алимлери, мусульманларнынъ ер юзюнде эранги бир ерде зулум корьген, эсир тюшкен я да эзиет корьген къардашларына ярдым этмеге кучьлери еткени алда ярдым этмеселер, буюк бир гюнахкъа кириджеклерини сёйлегенлердир.

Варлыкъ Нуры, Хиджретке буюк эмиет берген, Мекке фетхине къадар бутюн мусульманларнынъ Мединеге хиджрет этмесини истегендир.

Чюнки Медине тышындаки ерлер имансызлыкъ дияры эди ве мусульманларнынъ бу ерде инанчларыны огренип яшамалары чокъ зор эди.

Мушриклернинъ Суикъаст Планы

Меккенинъ кунь кечтикче бошалгъаныны корьген мушриклер, яваш яваш ишнинъ озьлери ичюн не алгъа келеджегини тюшюнмеге башладылар. Аман бир фесат оджагъы олгъан Дарун-Недведе топландылар. Топлантыгъа Неджид шеэринден олгъаныны сойлеген бир къарт да къатылгъан эди. Бу ихтияр, инсан суретине кирген шайтан эди.

Не япаджакъларыны узун узун тартыштылар. Пейгъамбер Эфендимизни якъалап апис этмек я да Меккеден сюрьгюн этип чыкъармакъ киби бир чокъ теклифлер олды. Теклифлернинъ эписине шейтан къаршы чыкъты. Сонъында энъ резиль бир къарарда фикир бирлигине бардылар:

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ни ольдюреджек эдилер. Бу теклифни, деврининъ Фирауны олгъан Эбу Джехиль шойле тильге кетирди:

«–Эр къабиледен бирер силялы генч сайлайыкъ. Онъа бир аньда уджюм этсинлер. Эп бирликте урып ольдюрсинлер. Бойледже Ондан къуртулайыкъ, рааткъа къавушайыкъ! Яшлар бу шекильде япса, Онынъ къаны бутюн къабилелерге дагъылыр! Абди Менаф Огъуллары исе, бутюн къабилелер иле дженк этмеге кучьлери етмез, диет (компенсация) алмагъа разы олурлар. Биз де, Абди Менаф Огъулларына Онынъ диетини одермиз!» деди.

Неджидли бир къарт суретиндеки шейтан -Аллаһ оны лянет этсин- :

«−Иште еринде сёз, бу адамнынъ сёзюдир! Бундан даа акъыллы бир теклиф оламаз.» деди. (Ибн-и Хишам, II, 93-95)

Бу къарар алынгъаны вакъыт Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, Меккеде аман-аман ялынъыз къалгъан эди. О, умметине тюшкюн бир Пейгъамбер оларакъ башта оларны йиберди, кендиси де Мухаджирлерден сонъ кетип, оларны артларындан къорчалайджакъ эди. Аллаһнынъ мурады да бойле эди. Атта мукъаддес ёлджулыкъта бириджик ёлдашы оладжакъ Эбу Бекир -радиаллаху анх-, хиджрет ичюн кендисинден изин истегенинде шойле буюрды:

«–Сабыр эт! –Бельки Аллаh санъа хайырлы бир ёл аркъадашы берир!» (Ибн-и Хишам, II, 92)

Бунъа чокъ севинген Азрети Эбу Бекир, хиджрет азырлыгъы олмакъ узьре секиз юз дирхемге эки деве сатып алды ве эвинде дёрт ай итинанен беследи. (Бухари, Менакъыбуль Энсар, 45)

Мушриклер, алгъан къарарны татбикъ ичюн арекетке кечкенлеринде, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- де Аллаhтан эмирни алды:

وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ
وَاجْعَلْ لِى مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا

«(Расулим! Бойле ялвар) Раббим! Киреджек ериме дюрюстликнен кирмемни теминле; чыкъаджакъ еримден де дюрюстликнен чыкъмамны теминле. Манъа тарафынъдан хакъкъы иле ярдым этиджи бир къувет бер!» (эль-Исра, 80)

Бу аети керимеден башкъа, Джебраиль -алейхисселям- да мушриклернинъ бу планыны Азрети Пейгъамберге бильдирди ве:

«–Бу гедже ятагъына ятмайджакъсын!» деди. (Ибн-и Хишам, II, 95)

Бунынъ узьре Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, куньдюзнинъ эр кеснинъ истираат эткени уйле сыджагъында Эбу Бекир -радиаллаху анх-нынъ янына барып хиджрет эмирининъ кельгенини бильдирди.

Азрети Эбу Бекир сорады:

«–Берабермизми эй Аллаhнынъ Расули?!»

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-:

«–Эбет, берабермиз!» буюрды.

Азрети Эбу Бекир бу джеваптан ойле мемнюн олды ки, козь яшларыны тутамады. (Ибн-и Хишам, II, 97-98)

Даа сонъ Пейгъамбер Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем-, Азрети Алини чагъыраракъ хиджрет хаберини берди ве узеринде олгъан базы эманетлерни саиплерине теслим этмеси ичюн Оны векиль быракъты.

Чюнки Меккеде, къыйметли бир эшьясы олгъанлар,оны Расулюллахкъа эманет эте эдилер. Чюнки О, эминлик ве сыдыкъ саиби эди.

Мушриклернинъ планларына тедбир оларакъ да шойле буюрды:

«–Я Али! Бу гедже меним ятагъымда сен ят! Шу хыркъамны да устюне орт; къоркъма! Санъа хошланмайджагъын бир шей исабет этмейджек!» (Ибн-и Хишам, II, 95, 98)

Бу ерде дикъкъат чеккен бир хусус даа, Азрети Алининъ Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге олгъан теслимиетидир. Сахабе-и кирам Аллаһ Расулининъ эмирлерине шексиз-шубесиз теслимиет косьтере эдилер, Онынъ сёз ве фииллерине эр заман уяр эдилер. Ич бир заман не ичюн деп сорамазлар, берильген эмир не исе деръал оны ерине кетире эдилер. Суннетлеринден ич бирисини къачырмаз, эписинен амель эте эдилер, Онынъ ёлуны терк этселер догъру ёлдан айрыладжагъыны чокъ эйи билир ве бундан къоркъар эдилер. (Бухари, Хумус, 1; Муслим, Джихад, 52; Эбу Давуд, Харадж, 18; Ахмед, I, 10)

Оларнынъ китаб ве суннетке багълылыгъы, кольгенинъ саибине багълылыгъы киби эди.

Азрети Али -керремаллаһу веджхех- шойле анълата:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Меккеден хиджрет этеджеги заман, берабер Кябеге кеттик. Кяинатнынъ Эфендиси манъа:

«−Отур!» деди.

Омузыма басып Кябенинъ устюне чыкъаджакъ олды. Бирден кучюм къуветим кетти! Фахры Алем Эфендимиз меним къуветтен тюшкенимни корюп, аман омузымдан энди. Кендиси ерге чёкип:

«−Бас омузларыма!» буюрды.

Омузларына бастым. Манъа бирден ойле бир кучь къувет кельди ки истесем семанынъ уфукъларына улашабиледжегимни тюшюндим! Ниает, Бейтуллахнынъ устюне чыкътым. О ерде тунчтан я да бакъырдан бир пут бар эди. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- манъа:

«−Оны ашагъы ат эй Али!» буюрды.

Ашагъы атар атмаз о, бир чанакъ киби къырылды!

Аман Кябенинъ узеринден эндим. Эр анги бир кимсе иле къаршылашмамакъ ичюн аман о ерден узакълаштыкъ.» (Ахмед, I, 84; Хаким, III, 6/4265)

О гедже Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, даа эвинден чыкъмадан мушриклер эвнинъ этрафыны сардылар. Факъат Аллаhкъа тевеккуль ве теслимиети сонъсуз олгъан Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-, ич бир къоркъу ве паника косьтермеди. Мубарек эллерине бир авуч топракъ аларакъ мушриклернинъ юзюне серпти ве Ясин Суресининъ шу аети керимелерини окъуп араларындан сюзюлип кечти:

اِنَّا جَعَلْنَا فِى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلاَلاً فَهِىَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ. وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ.

«Биз оларнынъ боюнларына алкъалар кечирдик. О алкъалар ченгелерине къадар таянмакътадыр. Бунынъ ичюн башлары юкъары къалкъыкътыр. Оглеринден бир сед ве артларындан бир сед чектик де, оларны къапаттыкъ, артыкъ коралмазлар!» (Ясин, 8-9)

Коралмаз эдилер, эльбетте. Чюнки оларнынъ къальп кёрлюги козьлерини кёр эткен эди. Араларындан кечкен зат исе, Фахри Кяинат олгъан бир Нур эди. Табиий ки, кёр къалплернинъ ве козьлернинъ Нурны корьмеси мумкюн дегиль эди. Корьмедилер де.

Бир кимсе мушриклернинъ янына келип оларгъа:

«–Сиз бу ерде не беклейсинъиз?» деп сорады.

Олар:

«–Мухаммедни беклеймиз!» дедилер.

Бунынъ узьре о шахыс:

«–Аллаh сизни ниетленгенинъизге эрдирмесин! Валлахи Мухаммед чокътан чыкъты ве башынъызгъа топракъ сачып кетти!» деди.

Мушриклер эллеринен башларына токъунгъанлары заман топракъ ичинде къалгъанларыны корьдилер. Аман ичери бакътылар. Пейгъамбер Эфендимизнинъ тёшегинде бириси уюмакъта олгъаныны корьдилер:

«–Иште Мухаммед! Ортюсюне бюрюнип юкълай!» дедилер.

Азрети Али ятакътан къалкъкъанджа аман узьре юрьдилер! Бир де не корьсюнлер? Къаршыларындаки киши Али экен! Кенди кендилерине:

«–Валлахи, адамнынъ бизге сёйлегени догъру экен!» дедилер.

Къурейш мушриклери, Али -радиаллаху анх-къа:

«–Эмджанынъ огълу не ерде?» дедилер.

Азрети Али:

«–Бильмейим, бу хусуста бир фикрим ёкъ! Эм Онынъ козьджюси де дегилим! Сиз Онъа Меккеден чыкъып кетмесини сёйлединъиз! «Бизден айрыл, кет!» дединъиз. О да чыкъып кетти.» деди.

Бунынъ узьре, мушриклер Алини азарладылар ве дёгдюлер; атта Месджиди Харамгъа алып кетип бир суре апс эткен сонъ, быракътылар. (Ибн-и Хишам, II, 96; Ахмед, I, 348; Якюби, II, 39)

Къальблери килитли ве акъикъаткъа кёр мушриклер, пейгъамберимизнинъ эви этрафында чиркин бир ниет иле беклегенде, Аллаһ Расули -саллялаху алейхи ве селлем-, иляхий эминлик ичинде, чокътан Эбу Бекир -радиаллаху анх-нынъ эвине баргъан эди. Чюнки мушриклернинъ бир планы бар эди, амма Аллаһнынъ да планы бар эди ки, Аллаһнынъ истегени шейден башкъа ич бир шей олмаз. Бу хусусны Аллаһ шойле бильдирир:

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ
وَيَمْكُرُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

«(Эй Расулим!) Хатырла ки, кяфирлер сени тутып багълавлары я да ольдирювлери, яхут сени (юртунъдан) чыкъарувлары ичюн санъа тузакъ къура эдилер. Олар (санъа) тузакъ къургъанларында, Аллаһ да (оларгъа) тузакъ къура эди. Чюнки, Аллаһ тузакъ къургъанларнынъ энъ эйисидир.» (эль-Енфал, 30)

Четин Ёлджулыкъ

Эвинден чыкъкъан сонъ Азрети Эбу Бекирнинъ ханесине кельген Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, кендиси ичюн азырлан-

гъан девенинъ парасыны берди. Бираз эвель мушриклернинъ ортасындан оларгъа корюнмеден кечкен Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, уммете нумюне олмакъ ичюн бу сефер тедбирли арекет этти. Азрети Эбу Бекирнен берабер, эвнинъ аркъа тарафындан чыкътылар. Девелери бир къач кунь даа бу ерде къаладжакъ эди.

Кене индже бир тедбир оларакъ Мединенинъ акси истикъаметине догъру ёлгъа къоюлдылар.

Эбу Бекир Эфендимиз, Варлыкъ Нурынынъ де онюнде, де артында кете эди. Аллаһ Расули онынъ бу арекетини фаркъ этиндже:

«−Эй Эбу Бекир, не ичюн бойле япасынъ?» деп сорады.

Азрети Эбу Бекир:

«−Я Расулюллах! Сизинъ акъкъынъызда эндише эткеним ичюн бойле кете эдим!» деди.

Ниает Севр Магъарасына улаштылар.

Эбу Бекир Азретлери:

«−Я Расулюллах! Мен магъараны темизлейим, сиз бу ерде беклейин!» деди ве магъарагъа кирди. Магъаранынъ ичини темизлейип ашерат деликлерини къапатктан сонъ:

«−Келинъиз артыкъ эй Аллаһнынъ Расули!» деди. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае,* III, 222-223)

Бу сырада мушриклер, Эбу Джехильнинъ башкъанлыгъында Азрети Эбу Бекирнинъ эвине кельдилер, къызы Эсмадан бабасы акъкъында «бильмейим» джевабыны алынджа, заваллы къызгъа бир токъат урып. кеттилер.

Варлыкъ Нуры ве Онынъ магъара досту къобада бир муддет къаладжакъ эдилер. Бойледже, кендилерини Медине ёлларында арайджакъ олгъан мушриклерден даа рахат сакъланаджакъ эдилер. Затен Аллаһнынъ лютф ве инаети оларнынъ узеринде эди ве къулнынъ тедбири тюкенген ерде, иляхий ярдым башлай эди. Нитеким бир такъым мушриклер, излери такъип этерек, Севр магъарасынынъ агъызына къадар кельген эдилер. Анджакъ бакътылар ки, магъаранынъ агъызы ич эль тиймеген киби орюмчек агълары иле къаплы эди ве айрыджа бир гогерджин ювасы

бар эди. Аллаһ Таалянынъ эмиринен магъаранынъ огюнде Пейгъамбер Эфендимизнинъ юзюни ортюп косьтермейджек алда бир терек осьти! (Ибн-и Сад, I, 229; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае,* III, 223-224)

Мушриклер, Алемлернинъ Эфендисинининъ бу ерде тапмайып кери дёндюлер.

Бу эки азиз ёлджунынъ ярдымджысы, даянагъы, сыгъынагъы ве барынагъы, Аллаһу Тааля эди. Бунынъ ичюн магъаранынъ огюне кельген мушриклер, бир гогерджин ювасы иле орюмчек агъындан башкъа бир шей коралмагъан эдилер. Шаир Ариф Нихат Асьянынъ дегени киби:

Орюмчек не авада,
Не сувда, не ерде эди…
Акъикъатны корьмеген
Козьлерде эди!

Анджакъ бутюн булар олып тургъанда, магъаранынъ ичинде Азрети Эбу Бекир -радиаллаху анх- назик аньлар яшады. къоркъкъан эди; кендиси ичюн дегиль, Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимиз ичюн...

Зира мушриклер азыджыкъ эгилип бакъсалар, оларны аман кореджек эдилер. Олар магъаранынъ сагъыны солуны долаша ве:

«–Эгер магъарагъа кирген олса эдилер, гогерджинлернинъ юмуртасы къырылыр, орюмчек агъы да бозулыр эди» дей эдилер.

Базылары:

«−Магъаранынъ ичине кирип бакъайыкъ!» дедиклери заман, Умейе бин Халеф:

«−Сизинъ ич акъылынъыз ёкъмы? Магъарада не ишинъиз бар?! Узеринде усть-устьке, къат-къат орюмчек агъы булунгъан шу магъарагъа мы киреджексинъиз?! Валлахи манъа коре шу орюмчек агъы, Мухаммед догъмадан эвельсине аиттир!» деди.

Эбу Джехиль исе:

«−Валлахи, ойле занн этем ки, О якъынымыздадыр! Факъат сиири иле козьлеримизни багълады, корьмез этти!» деди. (Ибн-и Сад, I, 228; Халеби, II, 209)

Бу эснада эндишеге эткен Азрети Эбу Бекир Сыддыкъ, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге шойле деди:

«–Мен ольдюрюльсем, олюр кетерим, ниает бир тек кишийим. Факъат Санъа бир шей олса, о заман бир уммет эляк олур.» деди.

Пейгъамберимиз аякъта намаз къыла, Азрети Эбу Бекир де этрафны козьлей эди. Эфендимизге:

«–Шу къавминъ Сени арап туралар. Валлахи мен кендим ичюн эндишеленмейим. Факъат санъа зарар бермелеринден къоркъам.» деди.

Расули Экрем Эфендимиз яр-ы гъарына:

«–Эй Эбу Бекир, къоркъма! ич шубесиз Аллаh бизим иле!» буюрды. (Ибн-и Кесир, *эль-Бидае,* III, 223-224; Диярбекри, I, 328-329)

Къурани Керимде бу адисе шойле анълатылмакътадыр:

اِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِىَ اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِى الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِىَ الْعُلْيَا وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

«Эгер сиз онъа (Расулюллахкъа) ярдым этмесенъиз (бу муим дегиль); онъа Аллаh ярдым эткендир. Аслында, кяфирлер оны эки адамдан бири оларакъ, (Эбу Бекирнен бирликте Меккеден) чыкъаргъан эдилер; Аслында, олар магъарада эдилер; о аркъадашына: Кедерленме, чюнки, Аллаh бизнен берабердир, дей эди. Бунынъ узерине Аллаh онъа (сукюнет теминлеген) ишанчыны эндирди, оны сиз корьмеген бир ордунен дестекледи ве кяфир олгъанларнынъ сёзюни алчалтты. Аллаhнынъ сёзю исе, затен юджедир. Чюнки, Аллаh усьтюндир, икмет саибидир.» (эт-Тевбе, 40)

Эбу Бекир -радиаллаху анх- дей ки:

«Магъарада экенде мушриклернинъ аякъларыны коре эдим:

«–Эй Аллаhнынъ Расули, олар аякъларынынъ ашагъысына бир бакъаджакъ олса бизни мутлакъа корерлер!» дедим.

Бунынъ узьре:

«Эй Эбу Бекир! Учюнджилери Аллаһ олгъан эки киши акъкъында не ичюн къоркъасынъ?» - буюрды. (Бухари, Федаилуль Асхаб, 2, Менакъыб, 45; Муслим, Федаилус-Сахабе, 1)

Меккедеки он учь йыллыкъ теблигъ ве иршад мюджаделесинден сонъ, Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ге экинджи бир магъара оларакъ косьтерильген Севр, Хирадан фаркълы оларакъ башкъа бир дерс ичюн эди[185]. Иляхий сырлар ве къудрет акъышларыны корьмек, инсан ве кяинат китабындаки иляхий икмет ве къудрет акъышларыны окъумакъ ичюн эди. Иляхий сырларгъа гъаркъ олма ве къальбий инкишаф эттирме дерс ханеси эди. Бу мусафирлик, учь кунь, учь гедже сюрди. Ялынъыз дегиль эди. Аркъадашы, пейгъамберлерден сонъ кяинатнынъ энъ устюни олгъан Азрети Эбу Бекир эди. Азрети Эбу Бекир, Онынънен магъарада учь кунь аркъадашлыкъ япмакъ шереф, иззет ве фазилетине эрген, «экининъ экинджиси» олгъан эди. Варлыкъ Нуры, бу азиз аркъадашына:

لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا

«…Кедерли олма; Аллаһ бизим иле берабердир!..» (эт-Тевбе, 40) буюрмакъла, айны заманда Аллаһ иле берабер олманынъ кейфиетини телькъин эте эди. Бу, гизли зикир талимининъ ильк башлангъычы ве гонъюллернинъ Аллаһкъа ачыларакъ раатлыкъкъа эрмеси эди.

Яни Севр магъарасы, къулны сонъсуз сырлар фезасындан, Аллаһкъа алып бараджакъ ве темель къальбий талимнинъ башлангъыч мекяны оладжакъ ве бу иляхи ёлджулыкънынъ ильк басамагъы оладжакъ эди.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ къальб алеминдеки сырларны умметине ачмасы, ильк дефа Азрети Эбу Бекир -радиаллаху анх- иле бу магъарада башлагъан, къыяметке къадар девам этеджек Алтын Сильсиле[186]нинъ ильк алкъасы олгъандыр. Иман, кучюни Онъа олгъан севгиден алгъандыр. Бутюн ульвий ёлджулыкъларнынъ

185 **Севр** – башкъа бир тедрис мекяны эди. Хирада иман атылгъан, Севрде исе кучьленген имандан сонъра ихсан ве тасаввуф тухумлары экильген эди. Бу косьтере ки, инсан озь къальбини башта шариатны яшамагъа алыштырмасы керек, бундан сонъра да тасаввуфий яшайышкъа кучь къазаныр.

186 **Алтын сильсиле** – алтын зынджыр.

темели, Онъа олгъан муаббеттир ве Аллаhнынъ ризасына барманынъ тек ёлу, Онъа муаббет иле нокъталангъандыр. Чюнки севгининъ шарты, ашкънынъ къануны, севильген кишиге дуюлгъан муаббет ве о ашкътан долайы о кишининъ севген шейлерни де севмектир. Муаббетнинъ тазе тутулмасы да рабыта иле мумкюндир.[187] Бу иляхи муаббети, хам идракъымызнен къаврамакъ мумкюн дегиль. Ашагъыдаки шу адисенинъ, эр гонъюльге кенди уфкъу ве кучю ольчюсинде тесир этеджеги къанаатындамыз:

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ:

«−Эбу Бекирнинъ малындан истифаде эткеним къадар башкъа ич бир кимсенинъ малындан файдаланмадым…» ифадеси къаршысында, Эбу Бекир -радиаллаху анх- козь яшлары ичинде:

«−Мен ве малым, ялынъызджа Сеннинъ ичюн дегильми я Расулюллах?!.» (Ибн-и Madже, Мукъаддиме, 11) деп кендисини эр шейинен берабер Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ге адагъаныны косьтергендир.

Севр магъарасында Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, бир ара мубарек башларыны Азрети Эбу Бекир -радиаллаху анх-нынъ тизлерине къоюп хафиф бир юкъугъа далгъан эдилер. О эснада Эбу Бекир -радиаллаху анх-, магъарада кендилерине чокъ якъын бир ерде кучюк бир делик корьди. Эр анги бир зарарлы ашерат чыкъып да Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ джаныны аджытмасын деп, аман аягъыны Аллаh Расулини уяндырмадан о деликнинъ усьтюне къойды.

Иляхи бир имтиан оларакъ, керчектен бир муддет сонъ тюшюнджесинде акълы чыкъты. Зира бир йылан, Азрети Эбу Бекирнинъ аягъыны шиддетли бир шекильде тишледи ве зеэрини акъытты. О буюк сахабининъ джаны о къадар янды ки, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- уянмасын деп ич къыбырдамады, амма козьлеринден тюшкен козьяшларыны тутамады. Ойле ки, бу дамлалардан бир танеси Аллаh Расули -сал-

187 Рабыта акъкъында тафсилятлы малюмат ичюн бакъ Осман Нури ТОПБАШ, *Имандан Ихсана ТАСАВВУФ,* Истанбул 2002, с. 249-257.

ляллаху алейхи ве селлем-нинъ мубарек бетине тюшти. Бунынъ узьре уянгъан Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-:

«–Не бар, я Эбу Бекир? Не олды?» деп сорады.

Азрети Эбу Бекир -радиаллаху анх-:

«–Бир шей ёкъ, я Расулюллах!» деди, амма Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ исрары узьре меселени анълатты. (Бейхаки, *Делаил*, II, 477; Ибн-и Кесир, *эль-Бидае*, III, 223)

Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, аман мубарек тюкюриклерини йылан тишлеген ерге пармакъларынен сюрди. Даа о анда Эбу Бекир -радиаллаху анх-нынъ аджысы тынды ве Аллаһтан шифа берильди.

Зайыф бир риваетке коре бу адисе долайысынен Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, йылангъа сорады:

«–Бу иши не ичюн яптын?»

Йылан да шойле деди:

«–Я Расулюллах! Мен йыллардыр Сизни корьменинъ асрети иле шу кучюк деликте беклеп тура эдим. Там арзума наиль оладжагъым вакъыт, ёлумнынъ къапангъаныны корьдим. Анджакъ муаббетимнинъ шиддетине даянамайып оны тишлемек зорында къалдым.»

Бу весиленен шаир, Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ мадде ве мана оларакъ шифа бергенини ве Онъа дост олгъанларнынъ бундан истифаде этеджегини беян этмек узьре шойле дер:

Досту гер зехр-и мар ичсе олур аб-ы аят,
Хасмы сув ичсе дёнер эльбетте зехр-и маре сув

(Эгер Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ досту олгъан кимсе, йылан зеэри ичсе, о зеэр, кендиси ичюн бир аят сувы олур.

Анджакъ О Юдже Пейгъамберге душман олгъан кимсе, сув биле ичсе, о сув кендисине бир йылан зеэри олур.)

Бу акъикъатны косьтерген дигер бир мисаль да Азрети Омернинъ заманында олгъандыр. Шойле ки:

Ривает этильгенине коре Бизанс императоры, бир эйи ниет оларакъ Азрети Омерге душманларыны ёкъ этмекте файдалы оладжакъ чокъ къу-

ветли бир зеэр йиберди. Яшайышлары боюнджа араларында интригаларнен кечкен Бизанс императорлары ичюн чокъ табиий олгъан бу зеэрлеме ишине Азрети Омер -радиаллаху анх- хош бакъмаз. Оны кетирген эльчининъ огюнде зеэр шишесини элине алыр ве садедже бир бисмиллях чекип олгъаны киби оны ичер. Зеэрнинъ ич бир тесири корюльмез[188].

Бу адиселер, яни Аллаһнынъ изни иле зеэрнинъ тесиринден къорчаланмакъ, анджакъ Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ ёлундан кеткен ве Онынънен айнилешкен мустесна къулларгъа аит бир кейфиеттир.

Азрети Омер -радиаллаху анх- халифелиги заманынъда базыларынынъ кендисини Азрети Эбу Бекирден устюн туткъанларыны эшиткенндже:

«−Валлахи, Эбу Бекирнинъ о геджеси, Омернинъ бутюн къорантасындан даа хайырлыдыр! Кене Эбу Бекирнинъ о куню, Омернинъ бутюн къорантасындан даа хайырлыдыр! Расулюллах -алейхисселям- магъарагъа кетмек ичюн эвден чыкъкъаны заман, Эбу Бекир Онынъ янында эди.» дегендир. (Хаким, III, 7/4268)

Бу эснада Азрети Эбу Бекирнинъ къызы Эсма, Севр Магъарасына аш кетирир; огълу Абдуллах исе бабасынынъ эмири узьре эр гедже Севр магъарасында оларнынъ янында кечирир, танъ атмадан янларындан айрылыр, геджени санки Меккеде кечирди киби косьтерир эди. Сонъ дередже зеки ве къабилиетли бир генч олгъан Абдуллах, куньдюз де Къурейш мушриклерининъ арасында булуныр, Пейгъамбер Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем- акъкъында сёйленген шейлерни динълер, план ве тузакъларыны Варлыкъ Нурына хабер берир эди.

Азрети Эбу Бекирнинъ азатлысы Амир бин Фухейре де Эбу Бекирге аит къойларны, Меккелилернинъ чобанларынен берабер отлар эди. Сабах оларнен бирликте чыкъар, акъшам дёнюшинде исе явашлар ве чобанлардан кериде къалып, гедже къаранлыгъы басынджа, къойларнен бирликте Севр магъарасына дёнер эди. Пейгъамберимиз ве азиз досту, ичеджеклери сютни бу къойлары сагъаракъ алыр эдилер. Сабах эртенден Меккеге къайткъан Абдуллахнынъ аякъ излерини де къойларнынъ излеринен си-

188 Мустафа бин Халил эз-Загърави, *Рисалетуль-Бесмеле,* с. 42. Бу китап, зеэрни ичкен Халид бин Велид -радиаллаху анх- оларакъ кечмектедир.

лер, бельгисиз алгъа кетирир эди. (Ибн-и Хишам, II, 99; Бухари, Менакъыбуль Энсар, 45; Хейсеми, VI, 53)

Учь куньдир Аллаhнынъ Расулини арагъан мушриклер, артыкъ Оны булмакътан умют кескен эдилер. Абдуллахтан мушриклернинъ, кендилеринден умют кескенини хабер алгъан Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, дёрдюнджи кунь девелерге минерек ёлгъа къоюлдылар. Бу ёлджулыкъ, догъуп буюгени топракълардан бир айрылыш олгъаны ичюн Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ кедерленмесине себеб олды. Чюнки о Мекке-и Мукерремени чокъ севе эди. Нитеким бир дефасында Хазбере мевкъиийине келгендже девесини токътатып Меккеге айланды ве шойле буюрды:

«Валлахи сен, Аллаh къатында бельделернинъ энъ хайырлы ве энъ севгили олгъанысын. Чыкъарылгъан олмаса эдим, сенден чыкъмаз эдим. » (Ахмед, IV, 305; Тирмизи, Менакъыб, 68/3925)

Кене бир дефасында Меккеге хитабен:

«Не гузель бир бельдесинъ, манъа не къадар да севимлисинъ. Шает къавмим мени сенден чыкъармаса эди, *сенден башкъа бир ерни юрт тутмаз, юва къурмаз эдим.»* (Тирмизи, Менакъыб, 68/3926)

Юдже Пейгъамбернинъ бу кедерине, иляхий вахийнен теселли кельди:

إِنَّ الَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاَنَ لَرَادُّكَ اِلَى مَعَادٍ

«(Расулим!) Къуранны (окъумакъны, теблигъ этмекни ве онъа уймакъны) санъа фарз къылгъан Аллаh, эльбетте сени (кене) дёнюледжек ерге дёндюреджек. Де ки: Раббим ким хидаетни кетиргенини ве ким ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде олгъаныны энъ яхшы билиджидир.» (эль-Къасас, 85)

Бу ифаделер, къайтып дёнеджеклерини мужделей, айны заманда Мекке фетхининъ ильк алямети оларакъ Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ гонъюлиндеки кедерни севинчке денъиштире эди.

Мекке иле Медине арасы 400 километрелик бир ёлдыр. О заманлар деве юрюшинен секиз куньде кетиле эди. Ёллар узун, ава сыджакъ, къумлар алев алев эди. Пейгъамберимиз ильк йигирми дёрт саат ич токътамадан ёлларына девам этти.

Азрети Эбу Бекир тиджарет макъсадынен заман заман Шамгъа кетип кельгени ичюн пек чокъ киши оны таныырды. Бу ёлджулыкълары эснасында да таныгъаны бириси иле къаршылаштыкъча:

«–Эй Эбу Бекир! Кимдир шу онюндеки зат?» деп Фахри Кяинат Эфендимизни сорагъанларгъа:

«−Реберим! Манъа ёл косьтере!» диерек темкин ве тедбири эльден быракъмаз, бу сёзю иле де: «О манъа хайыр ёлу косьтере!» демек истерди. (Ибн-и Сад, I, 233-235; Ахмед, III, 211)

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, Эбу Бекир эс-Сыддыкъ ве азатлысы Амир бин Фухейре иле бирликте Абдуллах бин Урейкъыт[189] реберлигинде Къудейд мевкъийинде булунгъан бир чадыргъа бардылар. Бу чадыр Умму Мабедке аит эди. Кендиси келип кечкен ёлджуларнынъ сув ве ашайджакъ ихтияджларыны къаршыламагъа чалыша эди. Мединенинъ мукъаддес ёлджулары да Умму Мабедтен сют истедилер. Чадырда Умму Мабеднинъ гъает зайыф бир къою бар эди ки сютю ве ягъы олмакъ шойле турсун, сюрюге къатыларакъ отламагъа кетеджек кучю ёкъ эди. Бу себепле чадырнынъ бир кошесинде къалгъан эди. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- къойны сагъмакъ ичюн изин истегенинде Умму Мабед:

«−Анам бабам сана феда олсун! Шает онда сют тапсанъ сагъ!» деди.

Севгили Пейгъамберимиз, Аллаһ Таалянынъ берекет бермеси ичюн дуа эткен сонъ бисмиллях чекерек озь эллернен о кунь о къойдан пек чокъ сют сагъды.

Умму Мабед -радиаллаху анха-нынъ бильдиргенине коре о къой, Азрети Омернинъ халифелиги заманында мейдангъа кельген къургъакълыкъкъа къадар яшады.

Умму Мабед:

189 **Абдуллах бин Урейкъыт** о эснада мушрик эди, факъат эмин ве ишанчлы бир кимсе эди. Сонърадан мусульман олып олмагъаны билинмей. Мусульман олгъаны акъкъындаки риваетлер даа къуветлидир.

«–Ер юзюнде айванлар ашайджакъ бир шей тапалмагъаны вакъыт биз оны акъшам сабах сагъар эдик.» дер эди.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- о ерден айрылгъандан сонъ чадыргъа къоджасы Эбу Мабед кельди. Чадырда сют корьгендже айретле:

«–Эй Умму Мабед! Бу сют не ерден кельди? Къойлар узакъта, эписи де къысыр, бу ерде исе сагъыладжакъ айван ёкъ! Бу не ал?» деп сорады.

Ханымы:

«–Бугунь бизге мубарек бир зат кельди. Шойле шойле гузель аллары бар эди» деп о кунь корьгенлерни анълатты.

Къоджасы:

«–Аман шу затны манъа тариф эт!» дегенде, Умму Мабед, Варлыкъ Нурынынъ шемаилини шойле тариф этти:

«–О ойле бир кимсе эди ки озю гузель, юзю нураний, ахлякъы гузель ве мисальсиз эди. Кендисинде ич бир айып олмайып бильакис сонъ дереджe хош эндамлы ве гузель сималы эди. Козюнде сиялыкъ, кирпиклеринде чокълукъ, сесинде незакет бар эди. Козюнинъ беязы гъает беяз, къарасы гъает къара ве сюрмелийди. Къашларынынъ уджу индже, сачлары къоюю сия эди. Герданы узун ве юксек олып сакъалы сыкъ ве хафиф узун эди.

Сускъаны заман, раат ве эйбетли олур, къонушкъаны заман да, гузель, кулер юзьлю ве татлы тилли олур эди. Сёзлери санки тизильген инджи киби олып, агъзындан татлы татлы акъар эди. Сёзю ачыкъ, акъ иле батылны гъает эйи айырыр эди. Не аджизлик сайыладжакъ дереджеде аз, не де быкътыраджакъ къадар чокъ эди.

Узакътан корюльгени заман, инсанларнынъ энъ эйбетлиси ве энъ гузели, якъынына кельгендже де инсанларнынъ энъ татлысы эди. Орта бойлу олып, бою не узун не де къыскъа эди. Санки бир фидан эди ки фиданлар арасында оськен, гузеллиги оларнынъ усьтюне чыкъкъан эди. Янында бир такъым аркъадашлары бар эди. Бир шей сёйлегени заман дикъкъатнен динълерлер, бергени эмирлерни ерине кетирмек ичюн гъайрет этер эдилер. Хызмет ве урьмет корьген бири эди. Бетинден кулюмсемеси тюшмез эди. Кимсени айыпламаз ве азарламаз эди.»

Эбу Мабед бу гузель сыфатларны эшиткендже емин этип:

«–Бу зат Къурейш къабилесинде чыкъкъан Пейгъамбердир. Онынъ иле берабер олып кендисине аркъадашлыкъ этмекни не къадар истер эдим. Кене де бир ёл тапсам буны Муакъкъакъ япаджагъым!» деди.

О куньлерде Меккеде саиби билинмеген бир сеснинъ, Умму Мабеднинъ чадырына кельген мусафирлерни макътагъан шиирлер окъугъаны дуюлды. Хатифтен кельген ве бу шиирни дуйгъан Хассан бин Сабит де, пейгъамберлери араларындан чыкъып кеткен къавмнинъ зараргъа огърагъаныны ве О Пейгъамбернинъ Мединеде хидаетни яйып Аллаhнынъ келямыны окъугъаныны анълаткъан бир шиир иле джевап бергендир. (Ибн-и Сад, I, 230-231; VIII, 289; Хаким, III, 10-11)

Бу бахтлы къоранта, эп бирликте Ислямгъа киререк сахабилик шерефине наиль олдылар.

Пейгъамберимизни бир тюрлю тапамагъан мушриклер, ким тапса буюк мукяфатлар ваде эттилер. Бу ваделернен козьлери къамашкъанлар да, ёлларгъа тюштю. Суракъа бин Малик булардан бири эди.

Суракъа, Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ге раст кельди. Оны корюр корьмез атыны хызландырды. Факъат бирденбире атынынъ аякълары къумларгъа комюльмеге башлады. Кендиси де ерге тюшти.

Не къадар огърашса, къумдан чыкъмагъа ве Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем-ге догъру янашмагъа кучю етмеди. Узун бир заман огърашкъан сонъ акълы башына кельди; пешман олды. Аллаh Расулюнинъ аффыны тиледи. Азрети Пейгъамбер де дуа этти. Бу дуа берекетинен Суракъанынъ аты къумлардан къуртулды. Бу муджизени корьген Сюракъанынъ, о аньда къальб алеми денъишти ве Расулюллахкъа самимий бир дост олды. Пейгъамберимизнинъ ерини гизли тутмакъ ичюн кери къайтты. О тарафкъа кеткенлерни де кери чевирди. (Муслим, Зюхд, 75)

Къулакъларында Аллаh Расулюнинъ муждеси чынълай эди:

«–Эй Суракъа! Кисранынъ билезиклерини такъынаджагъынъ, къушагъыны къушанаджагъынъ ве таджыны киеджегинъ заман кендини насыл ис этеджексинъ?»

Иран фетхинде Кисранынъ билезиклери, къушагъы ве таджы Мединеге кетирильгени заман, Азрети Омер Суракъаны чагъырып буларны онъа такъты ве:

«–Эй Суракъа! Эллерини котерип «Аллаһу экбер! Хамд олсын о Аллаһкъа ки, буларны мен инсанларнынъ Раббисим! деген Кисра бин Хурмуздан чыкъарып Мудлидж огъулларындан Суракъа бин Маликке такътырды!» де!» буюрды. (Ибн-и Эсир, *Усдуль-Гъабе,* II, 332; Ибн-и Хаджер, эль-*Исабе,* II, 19)

Пейгъамбер Эфендимиз Гъамим мевкийине кельгенинде, Бурейде бин Хусайб ве къавми иле къаршылашты. Оларны Ислямгъа давет этти. Бунынъ узьре олар да Аллаһ Расулине теслим олды ве Ислямгъа кирдилер. Варлыкъ Нуры Бурейде -радиаллаху анх-къа о гедже Мерьем Суресининъ баш тарафыны огретти. (Ибн-и Сад, IV, 242)

Бурейде башындаки беяз сарыгъыны чёзерек:

«–Я Расулюллах! Мусааде буюрсанъыз, байракъдарынъыз олайым!» деди.

Бойледже Къуба коюне къадар Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-ге байракъдарлыкъ япты.

Бурейдеден сонъ, Шамдан дёнген тиджарет керванына расткельдилер. Ичлеринде Зубейр бин Аввам да бар эди. Зубейр, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ге ве Азрети Эбу Бекирге беяз машлахлар кийдирди. (Бухари, Менакъыбуль Энсар, 45)

Пейгъамберимиз Мединеге догъру адым-адым якълаша эди. Мушриклернинъ Варлыкъ Нурыны ольдюрмек ичюн эр кесни ортагъа къойдылар. Амма бу ве дигер пек чокъ техликелерге рагъмен, О кене вазифесини япмагъа девам эте, ёлда къаршылашкъан кимселерге Ислямны анълата эди. Асхабы кирамдан Сад эд-Делиль[190] -радиаллаху анх- шойле анълатыр:

«–Хиджрет эснасында Аллаһ Расули, Эбу Бекир иле берабер бизге кельди. О сырада Эбу Бекирнинъ бир къызы, янымызда сют анасында

190 Бу мубарек сахаби, Мединеге кеткен кестирме ёлуны Эфендимизге косьтерип, Рекъубе ёлу узеринде реберлик япкъаны ичюн, «Делиль» сыфаты иле мешур олды.

эди. Расулюллах -саляллаху алейхи ве селлем- къыскъа ёлдан Мединеге бармакъ истеди. Биз кендисине:

«–Бурасы Рекубенинъ Гаир ёлудыр. Бу ерде Эслем къабилесинден Муханан деп билинген эки хырсыз бардыр. Истесен оларнынъ узерине биз барайыкъ.» дедик.

Расулюллах -саляллаху алейхи ве селлем-:

«–Сен бизни оларнынъ янына алып кет!» деди.

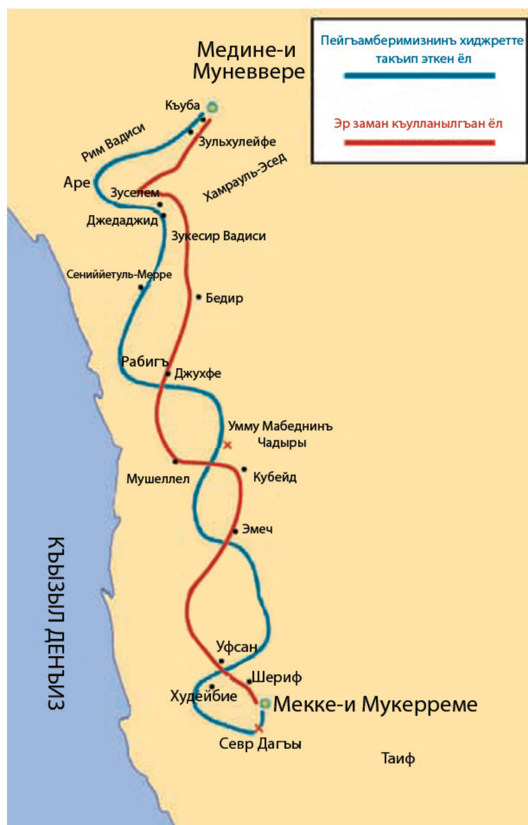

Бунынъ узьре ёлгъа къоюлдыкъ. Рекубе дагъыны ашып энмеге башлагъанымызда, о эки хырсыздан бири аркъадашына:

«–Бу зат Йеменлидир.» дей эди[191].

Варлыкъ Нуры оларны янына чагъырып Ислямны анълатты ве мусульман олмаларыны истеди. Олар да мусульман олдылар. Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- исимлерини сорады:

«–Биз Муханан (ашаа корюльген эки кишимиз).» дедилер.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-:

«–Бильакис, сиз Мукреман (шерефли эки кимсесинъиз).» буюрды ве муждеджи оларакъ оларны огюнден Мединеге кетмелерини эмир этти.» (Ахмед, IV, 74)

Бекленген Мубарек Ёлджу

Бу сырада Мединелилер, Расулюллахнынъ ёлгъа чыкъкъаныны хабер алгъан эдилер. Онынъ ёлуна бакъаракъ асрет иле беклей эдилер, къаршыламакъ ичюн шеэрнинъ тышына къадар чыкъа ве беклей эдилер.

Ниает Пейгъамберликнинъ он дёртюнджи сенеси 12 Ребиульэвель базар эртеси куню[192] бир сес бутюн мусульманларнынъ къулакъларында севинч янкъысы япты:

«–Бекленген мубарек ёлджу келе!»

Бу муждели хабер иле текбир сеслери бутюн Мединени чынълатмагъа башлады.

Мусульманлар силяларыны къушандылар. Кими атлы, кими джаяв мукъаддес мусафирни къаршыламагъа къоштылар.

Бекленген мубарек къафиле, иляхий имаенен Медине якъынларындаки Къубагъа улашкъанында, орталыкъ къайнады, джиан севинчке толды.

191 Бу сёз иле Фахри Кяинат Эфендимизнинъ Меккели олгъаны къаст этильди. Чюнки Мекке Тихаме больгесинде, Тихаме де Йемен сынырлары ичинде сайыла эди. Бу себеп иле Кябеге «эль-Кябетуль-Йеманийе» дейильди. (Ибни Эсир, *эн-Нихайе*, V, 300)

192 Милядий 622 сенесининъ сентябрь айына раст келир.

Тепелерден «Талеаль-бедру алейна»[193]нынъ якъыджы намелери, далгъа далгъа семаны оре, гонъюллерни джоштура эди. Тарих, о андан итибарен къыяметке къадар мейдангъа келеджек вакъиаларны фихристлейджек бир хиджрет такъвими башлата эди.

Къаршыламагъа кельген мусульманларнынъ чокъу, кяинатнынъ бар олма себеби, Алемлернинъ Эфендиси, Азрети Мухаммед Мустафаны даа эвель корьмедиклери ичюн танымай эдилер. Бир муддет Эбу Бекир Сыддыкъ Эфендимизни, Пейгъамберимиз зан эттилер.

Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- суса эди. Узерине кунеш кельгендже, Эбу Бекир -радиаллаху анх- аман къалкъып Оны урбасынен кольгелемеге башлады. Мусульманлар анджакъ о заман Варлыкъ Нурыны таныдылар. (Бухари, Менакъыбуль Энсар, 45)

Медине, бу куньден сонъ, Islamиетнинъ инкишаф ве теракъкъий мекяны ве кузьгюси олды. Имансызлыкъынынъ къаранлыкъ юзю, бу хиджретнен солды. Месджиди Саадет ве Месджиди Къуба, ульвий бир мана къазанып къыяметке къадар бу мубарек хиджретнинъ къудси мекяны ве хатырасы оларакъ къалды.

Энсар, Мухаджирине мал ве мульклерини арз этерек: «Иште малым; ал, ярысы сенинъ**!..**» деди. Федакярлыкъта инанылмаз бир Ислям къардашлыгъынынъ темели бойледже атылды. Медине, Ислям тарихиндеки ольмез мевкъийге ве ёкъ олмаз итибарына саип олды. Мединеде эзанлар, рамазанлар, байрамлар, зекятлар, муаребелер умметке нумюне ве мисаль олды.

Варлыкъ Нуры Къубада булунгъаны эснада Амр бин Авф Огъулларындан Кульсум бин Хидмнинъ эвинде мусафир къалды. Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- бу ерден чыкъаракъ Сад бин Хайсеменинъ эвине кетер, о ерде мусульманларнен отурур, субет этер эди.

Сад бин Хайсеме -радиаллаху анх- бекяр олгъанындан Мухаджирлернинъ бекярлары онынъ эвинде къалдылар. Бу себепле Сад -радиаллаху анх-нынъ эвине «Мензилуль-Уззаб: Бекярлар Эви» денильди. (Ибн-и Хишам, II, 110; Ибн-и Сад, I, 233)

193 Ай узеримизге догъды.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Къубада къалгъаны куньлерде дженазелерни алып барыр, хасталарны зиярет этер, даветлерге къатылыр эди.

Эбу Саид эль-Худри -радиаллаху анх- асхабнынъ хассасиетини косьтерген, о куньлерге аит бир хатыраны шойле накъиль этер:

«Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем- Мединеге янъы кельгени вакъыт бизден бири олюм тёшегинде экенде барып кендисине хабер берир эдик. О да келир хастанынъ башында турар, истигъфар этер эди. Ольгендже де янындакилерле берабер къайтар эди. Базан да дженазе комюльгенджеге къадар беклерди.

Кендисине замет бермектен эндише дуяракъ арамызда шойле къонуштыкъ:

«–Хастамыз ольгенджеге къадар Аллаh Расулине биршей сёйлемейик. Вефат эткендже кендисине сёйлермиз. Бойледже О, не ёрулыр не де заман гъайып этер.»

Бойле япмагъа башладыкъ. Хастамыз ольгендже кендисине кетер хабер берир эдик, о да келир намазыны къылар, истигъфарда булуныр, кери дёнер эди. Базан да дженазе комюльгенге къадар беклер эди.

Бир муддет бу шекильде яптыкъ. Даа сонъ:

«–Валлахи бойле де япмайыкъ. Бу да Расулюллахны болдурта. Дженаземиз олгъанында оны Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ эвининъ къапысына алып кетейик, о ерде намаз къылдырсын. Бу, Онынъ ичюн даа къолай олур.» дедик ве ойле яптыкъ.

Хадиснинъ рависи Мухаммед бин Омер дей ки:

«Бу себептен о ерге «дженазе намазынынъ къылынгъаны ер» анълamында «мусалля» денди. Дженазелер эп о ерге алып кетиле эди. Аллаh Расулюнинъ вефатындан сонъ да бу адет девам этти. (Ибн-и Сад, I, 257)

Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем- Къубада экенде, Азрети Али -керремаллаhу веджхех- де, кендисине бергени эманетлери ерине теслим этип оларгъа етишти.

Асхабы кирамнынъ Варлыкъ Нурына ве Онынъ хатыраларына косьтергенлери муаббет, джошкъу ве азаметини пек чокъ риваетте мевджуттыр. Бера бин Азиб[194] -радиаллаху анх-, бабасынынъ эр фырсатта, Аллаh Расулине аит бир хатыраны динълеме арзусыны шойле анълатыр:

«Эбу Бекир Сыддыкъ -радиаллаху анх-, бабамдан он учь дирхемге бир мейва сатын алды ве:

«–Берагъа сёйле де оны бизим эвге алып барсын.» деди.

Бабам:

«–Хайыр! Манъа Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Меккеден Мединеге насыл хиджрет эткенини анълатынджагъа къадар олмаз.» деди.

Бунынъ узьре Эбу Бекир -радиаллаху анх- хиджрет ёлджулыгъыны узун узун анълатты.» (Бухари, Асхабун-Неби, 2; Ахмед, I, 2)

Темеллери Таква Иле Атылгъан Месджид: Къуба Месджиди

Хиджрет ёлджулугъынынъ ильк дурагъы олгъан Къубада Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, Амр бин Авф Огъулларында он дёрт гедже мусафир олды. Иште мешур Месджиди Къуба, бу эснада япылды. Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- де, месджиднинъ иншасында биззат чалышты.

Къуба Месджиди, Ислямда инша этильген ильк месджиддир. Хиджрет киби муим бир адисе эснасында бина этильгени ичюн онемли бир ерге саиптир. Бу месджид, Къурани Керимде:

لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ...

«… (Мединеге хиджретнинъ) Ильк куньден такъва узерине къурылгъан Месджит» (эт-Тевбе, 108) шеклинде зикр этильгендир. [195]

194 **Бера бин Азиб** -радиаллаху анх- Энсардан олып лагъабы Эбу Аммаредир. Хиджреттен эвель мусульман олды. Ухуд дженкинден башлап бутюн дженклерге къошулды. Хиджретнинъ 73- сенесинде Куфеде вефат этти. Учь юзьден чокъ хадис ривает этти.

195 Азрети Умер даа сонъ, Хиджретни такъвим башлангычы япкъанда бу аети керимедеки «ильк куньден» ифадесине даянгъандыр.

Эбу Хурейре -радиаллаху анх-:

فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

«Онда темизленмекни севген адамлар бар. Аллаһ да чокъ темизленгенлерни север.» (эт-Тевбе, 108) аетининъ де Къуба халкъы акъкъында назиль олгъаныны бильдиргендир. (Тирмизи, Тефсир, 9/3099; Эбу Давуд, Тахарет, 23/44; Ибн-и Madже, Тахарет, 357)

Хиджрет эткен ильк мухаджирлер Къубагъа баргъанларында, Амр бин Авф Огъулларынынъ хурма къурутма ерини азырлап о ерде намаз къылмагъа башладылар. Эбу Хузейфенинъ азатлы къулы Салим, Къуранны энъ гузель окъугъан ве бильген кимсе олгъаны ичюн ильк Мухаджирлерге о имамлыкъ япа эди. (Ибн-и Сад, III, 87; IV, 311)

Варлыкъ Нуры, бу сааны кенишлетерек Къуба Месджидини инша этти. Месджид каре шеклинде олып ольчюлери 32Х32 метре эди. Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, Къубалылардан таш кетирмелерини истеди, олардан бирини алып къыбле тарафына къоягакъ, Эбу Бекир ве Омер -радиаллаху анхума-нынъ да айны шекильде сыранен таш къоймаларыны истеди.

Месджиднинъ иншасында энъ буюк гъайретни, Аммар бин Ясир косьтерди. Бунынъ ичюн онъа «Ислямда ильк месджид бина эткен» денильгендир. (Ибн Хишам, II, 114)

Абдуллах бин Реваха да эм чалышыр эм шиир сёйлер, бойледже муминлернинъ талгъынлыгъыны хафифлетирди. (Кямил Мирас, *Теджрид Терджемеси,* X, 106)

Месджиднинъ муеззини асхабы кирамдан Сад эль-КъуразИ -радиаллаху анх- эди.

Къуба Месджидинде, Мединедеки дигер докъуз месджитте олгъаны киби Ислямны огретме ишлери девам этер,Пейгъамбер Эфендимиз бу ерге эр келишлеринде буны контроль эте эди. (Хамидуллах, *Ислям Пейгъамбери,* II, 771)

Кяинатнынъ бар олманынъ себеби, эки джианынъ саадет ребери Эфендимиз -салляллаху алейхи ве селлем-, Джумаэртеси куньлери

Къубагъа базан атнен базан да джаяв оларакъ кетип о ерде эки рекят намаз къыла эди. (Бухари, Фазлус-Салят 3, 4; Муслим, Хадж, 516)

Бир хадиси шерифлеринде исе буны мусульманларгъа да тевсие этерек шойле буюрды:

«–Ким эвинде гузель бир шекильде абдест алыр, сонъ Къуба Месджидине келир ве о ерде намаз къылса онынъ ичюн умре севабы бардыр.» (Ибн-и Мадже, Икъаме, 197; Несаи, Месаджид, 9)

Азрети Омер -радиаллаху анх-, халифелиги заманында, базарэртеси ве джумаакъшамы куньлери бу ерни зиярет этер, Къуба чокъ узакъ меса-

фелерде олса эди биле девесини о ерге улашмакъ ичюн кене суреджегини ифаде этер эди. (Ибн-и Сад, I, 245)

Къуба Месджиди, Азрети Осман ве Омер бин Абдульазиз тарафындан кенъишлетильди. Даа сонъ бир чокъ дефа тамирленди. 1245/1829 йылында Султан II. Махмуд тарафындан къурулгъан тек минарели ве тюз таванлы Месджид, Сауди Арабистан укюмети тарафындан йыкъылып къуббели ве чифт минарели оларакъ къурулды.

Рануна Вадисинде Ильк Джума Намазы

Ниает Къубада он дёрт куньлик бир мусафирликтен сонъ Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- ве онынънен берабер олгъанлар, Мединеге арекет эттилер. Куньлерден джума эди. Уйле вакъты «Рануна» вадисине барылгъан, намаз вакъыты кирген эди. Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- девесинден энди. О сырада, Ислямнынъ кучюни косьтерген алямет оларакъ «джума намазы» фарз къылынгъан эди. Оны къылдырды ве шу хутбелерни окъуды:

1. Хутбе:

«−Эй инсанлар!

Ольмеден эвель тевбе этинъ; фырсат эльде экенде гузель ишлер ишлемеге бакъынъ! Гизли-ачыкъ болджа садакъа бермек ве Аллаһны чокъ чокъ зикр этмек иле Раббинъизнен аранъызны тюзельтинъ! Бойле япарсанъыз, рызыкъ ве ярдым корер, къачыргъан шейлерни эльде этерсинъиз.

Билинъиз ки Аллаһ, бу йылынъызнынъ бу айында, бу ерде сизге къыяметке къадар «джума намазы»ны фарз къылгъандыр. Адиль олсун-олмасын, башында бир имам олса меним сагълыгъымда я да менден сонъ эр ким кучюк корюп я да инанмайып бу намазны быракъса, онынъ эки якъасы бир арагъа кельмесин! Ве Аллаһ, онынъ ишлерини онъдан кетирмесин! О кимсенинъ башкъа намазы ёкътыр, къабул олмаз; анджакъ тевбе эткенлер бунынъ тышында... Чюнки ким тевбе этсе, Аллаһ онынъ тевбесини къабул этер.» (Ибн-и Мадже, Икъаме, 78)

«Эй инсанлар!

Сагълыгъынъызда ахиретинъиз ичюн азырлыкъ корюнъиз! Муакъкъакъ эр бириниз оледжек ве сюрюсини чобансыз быракъаджакъ-

тыр. Сонъ Аллаһ, онъа терджимансыз ве вастасыз оларакъ дейджек ки: «Меним Расулим келип де сизге эмирлеримни бильдирмедими? Мен санъа мал-мульк бердим, пек чокъ эйиликлер ве ихсанлар бердим; сен кендинъ ичюн не кетирдинъ?»

Бу суаль иле къаршылашкъан эр кес, сагъ ве сол тарафкъа бакъаджакъ бир шей корьмейджек, огюне бакъынджа исе джеэннемни кореджек...

О алда уянынъыз! Кимнинъ ярым хурма иле озюни атештен къорчаламагъа кучю етсе, оны япсын! Ким ки о ярым хурманы тапмаса, баре татлы бир сёз сойлеп эйилик этмеге чалышсын! Чюнки бир эйиликке он къаттан еди юз къат къадар севаб берилир.

Аллаһнынъ селямы, рахмети ве берекети узеринъизге олсун!» (Ибн-и Хишам, I, 118-119)

2. Хутбе:

«−Аллаһкъа хамд этерим ве Ондан ярдым тилерим. Нефислеримизнинъ шерринден ве ишлеримизнинъ яманлыгъындан Аллаһкъа сыгъыныры м. Аллаһнынъ догъру ёлгъа къойгъаны кишини кимсе о ёлдан чевиремез; саптыргъаныны да кимсе догъру ёлгъа кетиремез.

Шехадет этерим ки, Аллаһтан башкъа илях ёкътыр. О, бирдир; ортагъы ёкътыр. Сёзлернинъ энъ гузели Аллаһнынъ китабыдыр. Аллаһ, кимнинъ къальбини Къураннен гузеллештирсе ве оны куфюрден сонъ Ислямгъа кирсетсе, о да Къуранны башкъа сёзлерден усьтюн тутса, иште о кимсе къуртулгъандыр!

Догърусы Аллаһнынъ китабы, сёзлернинъ энъ гузели ве энъ тесирлисидир.

Аллаһнынъ севгенини севинъиз! Аллаһнынъ Сёзюнден ве Оны зикр этмектен усанманъыз. Аллаһнынъ келямындан къальбинъизге тарлыкъ кельмесин! Чюнки Аллаһнынъ келямы, эр шейнинъ энъ юдже олгъаныны айырыр. Амеллернинъ хайырлысыны, къулларнынъ энъ сайлавлы олгъан пейгъамберлерни, икяелернинъ энъ гузель ве ибретлилерни анълатыр[196]*. Хелял ве харамны ачыкъылар.*

196 Къурани Керимнинъ учьте б140ринден чокъу пейгъамбер икяелеридир. Къуран икяелерининъ икметлери ичюн бакъынъыз Осман Нури Топбаш, *Небилер Сильсилеси,* 1,

Сиз анджакъ Аллаhкъа ибадет этинъиз ве Онъа ич бир шей ортакъ къошманъыз! Ондан акъкъы иле сакъынынъыз! Япкъанынъыз эйи ишлерни тилинъизнен догъруланъыз! Аллаhнынъ келямы иле бирбиринъизни севинъиз! Муакъкъакъ билинъиз ки Аллаh, ахтынынъ бозулмасына гъадаб этер.

Аллаhнынъ селямы узеринъизге олсун!» (Ахмед Джевдет Паша, *Къысас-ы Энбия,* I, 98)

Бу хутбелер, Ислямнынъ итикъад, ибадет, ахлякъ, муамелят киби мевзуларынен диннинъ умумий бир хулясасы укмюндедир.

Джума намазынынъ Хиджрет эснасында фарз къылынмасы, мусульманларнынъ джемаат алына кельмелери керек олгъанына ишарет эте**.**

Мединеде Эйджанлы Беклейиш

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, Къубадан Мединеге арекет этеджеги заман, дайылары олгъан Неджджар огъулларына хабер йиберди. Олар да силяларыны къушанып кельдилер ве Азрети Пейгъамбер -салляллаху алейхи ве селлем- Эфендимизге селям беререк:

«Эминлик ичинде девелеринъизге мининъиз!» дедилер. (Бухари, Менакъибуль Энсар, 46)

Джума намазындан сонъ Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-, девеси *Къасва*гъа минди, Азрети Эбу Бекир, Неджджар огъуллары ве дигер мусульманларнен берабер Мединеге кирдилер.

Эки Джиан Кунеши, Имамуль Энбия[197] –алейхимусселям- Эфендимизни мусафир этмек шерефинден марум къаладжакъларыны анълагъан Къубалылар, Ондан айрылыш кедери иле:

«Я Расулюллах! Бизден усангъанынъ ичюнми, ёкъса бизим эвимизден даа хайырлы бир ерге кетмек ичюнми бу ерден айрыласынъ?» дедилер.

Пейгъамберимиз -салляллаху алейхи ве селлем- Азретлери:

«Манъа Мединеге кетмем эмир этильди!» буюрып кендилеринден разы олгъаныны бильдирди. (Диярбекри, I, 339)

Истанбул 2004, с. 11-28.

197 **Имам-уль энбия** – Пейгъамберлернинъ имамы.

Мединели бутюн муминлер, Аллаһ Расулини мусафир этме арзусы ичинде эдилер. Эр кес Оны эвине алып бармагъа джан ата ве бу хусуста бирбирлери арасында тартышып тура эдилер. Бунынъ узьре Аллаһ Расули -салляллаху алейхи ве селлем- девеси Къасваны къаст этип:

«Айванны быракъынъ, ёлундан чекилинъ; о эмир астындадыр (не ерде токътайджагъы онъа бильдирильди)*!»* буюрды. (Ибн-и Хишам, II, 112-113)

Чюнки, садедже бу шекильде ич бир кимсенинъ гонъюли къырылмадан бу меселе ал этиледжек эди.

Нитеким мубарек деве, бир эки ерде ятып тургъан сонъ Халид бин Зейднинъ (Эбу Эйюб эль-Энсарининъ) эвининъ огюнде токътады ве ерге эгилип отурды. Эбу Эйюб, тарифсиз бир севинч ичинде Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-ни:

«Буюрунъыз эй Аллаһнынъ Расули! Эвимни шерефлендиринъиз!» диерек эвине давет этти.

Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-, Эбу Эйюб -радиаллаху анх-нынъ эвине догъру кельгенде Неджджар огъулларынынъ кучюк къызлары даре чалып къаршысына чыкъып:

نَحْنُ جَوَارٍ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ يَا حَبَّذَا مُحَمَّدٌ مِنْ جَارِ

«–Неджджар огъулларынынъ къызларымыз биз!

Азрети Мухаммеднинъ къомшусы олмакъ не буюк бир шерефтир!» диерек нагъмелер окъудылар.

Гонъюллер султаны Пейгъамберимиз -салляллаху алейхи ве селлем-, оларгъа:

«–Сёйленъ бакъайым, мени севесинъизми?» деп сорады.

Олар да:

«–Эбет я Расулюллах, Сени чокъ севемиз!» дей эдилер.

Оларнынъ неше ве севинчлеринен къувангъан Варлыкъ Нуры -салляллаху алейхи ве селлем- де:

«–Аллаh биле я, Валлахи, мен де сизлерни севем! Валлахи, мен де сизлерни севем! Валлахи, мен де сизлерни севем!» буюрды. (Ибн-и Мадже, Никъах, 21; Диярбекри, I, 341)

Бера бин Азиб -радиаллаху анх- буюра ки:

«–Мен, Мединели инсанларнынъ, Расулюллах -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ келишине севингенлери къадар, башкъа бир шейге къувангъанларыны корьмедим! Бутюн Мединелилер буюк-кучюк, къадын-эркек ёлларгъа ве эвлернинъ дамларына чыкъаракъ ве:

«–Небиюллах кельди! Я Мухаммед! Я Расулюллах! Я Мухаммед! Я Расулюллах!» деп бакъыра эдилер.» (Бухари, Менакъыбуль Энсар, 45; Муслим, Зухд, 75)

Энес бин Малик Азретлери де:

«–Мен Расулюллахнынъ Мединеге киргени куньден даа гузель, даа нурлу бир кунь корьмедим, О кельгенинде бутюн Медине айдынлыгъа гъаркъ олды.» дегендир. (Ахмед, III, 122; Тирмизи, Менакъыб, 1/3618)

Мединели мусульманлар Аллаh Расули -салляллаху алейхи ве селлем-нинъ Мединеге келишинден дуйгъан къуванчларындан бир деве къурбан эттилер. (Ахмед, III, 301)

Шаир, мусульманларнынъ Варлыкъ Нурына олгъан муаббетлерини не гузель ифаде этер:

Аман лафзы Сеннинъ исм-и шерифин иле Мусавидир

Анынъ ичюн ашыкъын зикри «аман»дыр я Расулюллах

«Аман» иле «Мухаммед» сёзю эбджед эсабыннен 92ге мусавийдир. Ашыкънынъ «аман!» деп эр айкъырышында аслында Азрети Пейгъамберни анъмакъта олгъаныны сёйлемектедир.

Хиджрет иле Пейгъамберликнинъ Мекке деври къапанып, Медине деври башлады.

МУНДЕРИДЖЕ

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....